

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**1067 NUMARALI HURUFAT DEFTERİNE GÖRE AMÎD VE ÇEVRESİNDEKİ
VAKIFLAR (1703-1722)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

**HAZIRLAYAN
Ercan REİSOĞLU**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hanife ALACA**

Aralık-2022

BATMAN

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**1067 NUMARALI HURUFAT DEFTERİNE GÖRE AMİD VE ÇEVRESİNDEKİ
VAKIFLAR (1703-1722)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

**HAZIRLAYAN
Ercan REİSOĞLU**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hanife ALACA**

**Aralık-2022
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Ercan REİSOĞLU tarafından hazırlanan “1067 Numaralı Hurufat Defterine Göre Amîd ve Çevresindeki Vakıflar (1703-1722) ” adlı tez çalışması 28/11/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Doç. Dr. Hanife ALACA

.....

Üye

Doç. Dr. Yasin TAŞ

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap NASIROĞLU AYDIN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Osman PAKMA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Ercan REİSOĞLU
28.12.2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1067 NUMARALI HURUFAT DEFTERİNE GÖRE AMİD VE ÇEVRESİNDEKİ VAKIFLAR (1703-1722)

Ercan REİSOĞLU

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hanife ALACA

2022, 197 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Hanife ALACA

Doç. Dr. Yasin TAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap NASIROĞLU AYDIN

ÖZET

Osmanlı tarihi araştırmalarında en önemli kaynaklardan bir tanesi de şüphesiz Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Hurufat Defterleridir. Bu defterlerde vakıf müesseseleri hakkında birçok bilgi bulunmaktadır. Hurufat Defterleri ilmiye sınıfının yürütme organı olan kazaskerlik tarafından düzenlenirdi. Bu organ kendi içinde Anadolu ve Rumeli olarak ikiye ayrılmış olup yetki alanları belirlenmiştir. Böylece defterler Anadolu ve Rumeli olarak ikiye ayrılarak kazalar "elif" harfinden başlamak suretiyle alfabetik sıraya göre defterlere kaydedilmiştir.

Osmanlı Devleti vakıf müesseselerine azami derecede önem verir, bu minvalde devlet teşekkülü en ücra kasaba ve köylere kadar uzanırdı. Defterlerde; kaza, kasaba, köy, mahalle adı, vakfı inşa eden kişi, vakfın adı, görev şekli, görevden ayrılanın adı, göreve yeni başlayanın adı, atama arzını yapan kişinin adı ve atama tarihi yazılırdı. Bu durumda defterlerin çok yönlü olduğu söylenebilir. Özellikle sosyoekonomik ve demografik yapı hakkında ciddi bilgiler içermesi nedeniyle Hurufat Defterlerinin tarih araştırmalarında çok önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Amîd, Hurufat Defteri, Osmanlı Devleti, Vakıf Müesseseleri.

ABSTRACT

MASTER'S DISSERTATION

FOUNDATIONS IN AMÎD AND ITS SURROUNDINGS ACCORDING TO HURUFAT NOTEBOOK NO 1067 (1703-1722)

Ercan REİSOĞLU

Batman University Graduate Education Institute
Department of History

Advisor: Doç. Dr. Hanife ALACA

2022, 197 Page

Jury

Doç. Dr. Hanife ALACA

Doç. Dr. Yasin TAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap NASIROĞLU AYDIN

ABSTRACT

One of the most important sources in Ottoman historical research is undoubtedly the Hurufat notebooks in the Archives of the General Directorate of Foundations. There is a lot of information about foundation institutions in these notebooks. The Hurufat notebooks used to be arranged by the Kazaskerlik, the executive organ of the scholar class. This body is divided into two as Anatolian and Rumelia, and its jurisdictions have been determined. Thus, the notebooks were also divided into two as Anatolian and Rumelia, and the districts were recorded in the notebooks in alphabetical order, starting with the letter "elif".

The Ottoman State gave maximum importance to those foundation institutions, hence, the state organizations had extended up to the most remote towns and villages. In notebooks; the details like the name of the district, town, village, neighbourhood, the person who built the foundation, the name of the foundation, the type of duty, the name of the person who left the job, the name of the person who started the new job, the name of the person who made the designation and the date of designation had been noted. Under these circumstances, it can be said that notebooks are highly versatile. Moreover, it can also be said that Hurufat Notebooks have a very important place in historical research, especially due to the serious information they contain about socioeconomic and demographic structure.

Keywords: Amîd, Hurufat Notebook, Ottoman State, Foundation Institutions.

ÖN SÖZ

Çok geniş coğrafyalara hükmeden Osmanlı Devleti, topraklarının muhafazasını ve devamlılığını sağlamak için güçlü organizasyonlara ihtiyaç duymuştur. Dolayısıyla sadece askeri sınıflar değil bununla beraber sosyoekonomik her türlü kurum ve kuruluşlara önem verilmiştir. Bu sayede fethedilen yerlerde sağlık, din, eğitim, ulaşım, konaklama, ticaret ve temizlik gibi birçok ihtiyaç vakıf müesseseleri tarafından karşılanmıştır. Devletin ana bütçesinden ayrıca bir ödenek ayrılmaksızın vakıflar kendi gelirleriyle görevli personellerin maaşları dâhil bütün ihtiyaçları giderilmiştir. Böylece; cami, köprü, han, hamam, çeşme, vb. gibi mimari yapıların gelecek nesillere aktarılması da sağlanmıştır. Vakıf müesseselerinin araştırılması ve incelenmesi açısından elimizdeki en önemli kaynaklardan birisi de Hurufat Defterleridir.

Yapılan çalışmada Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 1067 numaralı Hurufat Defteri ele alınarak tahlil ve transkripsiyonu yapılmıştır. Defter H.1115 (M.1703) - H.1135 (M.1722) yılları arasında Amîd kazasına yapılan atamaları içermektedir. Çalışma sonuç da dâhil olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Diyarbakır'ın tarihi geçmişi, Hurufat Defterlerinin ihtivası, deftere göre şehrin yapısı, tespit edilen kadı\naibler ve nahiye\köyler ele alınmıştır. İkinci bölümde ise; Diyarbakır'da bulunan camiler, üçüncü bölümde; Diyarbakır mescitleri, dördüncü bölümde; Diyarbakır tekke ve zaviyeleri, beşinci bölümde; Diyarbakır medreseler, mektepler ve muallimhaneler, altıncı bölümde; türbeler ve yedinci bölümde Diyarbakır ve çevresinde yer alan diğer vakıf müesseseleri değerlendirmiştir.

Bu çalışma yapılırken temel kaynak olarak 1067 Numaralı Hurufat Defteri başta olmak üzere telif, tetkik ve bilimsel çalışmalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bilgi ve bulgular dikkatle sentezlenerek tezin içeriği oluşturulmuştur. Hiç şüphesiz diğer akademik çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmamız da meşakkatli bir uğraşın neticesinde ortaya çıkmıştır. Çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen sevgili hocam Doç. Dr. Hanife ALACA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ercan REİSOĞLU
BATMAN-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvii
1. GİRİŞ	18
1.1. Osmanlı Fethi Öncesi Diyarbakır	18
1.2. Osmanlı Fethi Sonrası Diyarbakır.....	20
1.3. Osmanlı Döneminde Diyarbakır'ın İdari Yapısı.....	22
1.2. Kaynaklar (Hurufat Defteri)	22
1.2.1. 1067 Numaralı Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Şehri.....	24
1.2.2. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Kadıları ve Naibleri	25
1.2.3. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Nahiye ve Köyleri.....	28
2. DİYARBAKIR CAMİLERİ	33
2.1. Abdurrahman (Abdurrahmaniye) Camii	33
2.2. Ahmed Bey (Vakıf Ahmed Bey) Camii	33
2.3. Ali Ağa Camii	34
2.4. Ali Paşa Camii	34
2.5. Behram Paşa Camii	38
2.6. Cağal Camii	47
2.7. Cami-i Kebir (Ulu Camii).....	47
2.8. Çermik Ulu Camii (Cami-i Kebir)	58
2.9. Debbaghâne Camii	59
2.10. Defterdar Camii.....	61
2.11. Esed Camii	63
2.12. Esved Camii	63
2.13. Fatih Paşa Camii	63
2.14. Göl Camii.....	70
2.15. Hacı Mehmed Camii	71
3.16. Hacı Osman Camii	71
2.17. Hani Ulu Camii (Cami-i Kebir)	72
2.18. Hazro Kasabası Camii	73
2.19. Hüsameddin Camii	73
2.20. Hüseyin Paşa Camii	75
3.21. İbrahim Bey Camii	79

2.22. İskele Camii	81
2.23. İskender Paşa Camii	81
2.24. Kadı Camii	82
2.25. Kale Camii	85
2.26. Kaşık Budak Camii	87
2.27. Kebir-î Ömerî Camii	89
2.28. Kılbaş Camii	89
2.29. Mahyakar Kebir Camii	90
2.30. Mardin Cami-i Kebir (Ulu Camii)	90
2.31. Mardin Reyhaniye Camii.....	91
2.32. Mecnun Camii.....	91
2.33. Melek (Melik) Mahmud Camii	91
2.34. Melek Ahmed Paşa Camii	92
2.35. Meyafarikin Kasabası Camii	95
2.36. Meyyâfarikîn Kara Behlül Bey Camii.....	95
2.37. Monla Ahmed Camii	97
2.38. Mustafa Paşa Camii.....	97
2.39. Na'şidiye Camii	99
2.40. Nasuh Paşa Camii	100
2.41. Nebî Camii	102
2.42. Paşa Camii	106
2.43. Piri Bey Camii.....	106
2.44. Sadr Köyü İbrahim Bey Camii	107
2.45. Safâ Camii	107
2.46. Salih Paşa Camii	111
2.47. Savur Cami-i Kebir	111
2.48. Sedoğlu Camii.....	111
2.49. Seyyid Zeynelâbidîn Camii	112
2.50. Sinan Bey Camii	112
2.51. Sinoğlu Camii	112
2.52. Süleyman Çelebi Camii	114
2.53. Şah Ali Bey Camii	114
2.54. Şeyh Cami-i Şerif.....	115
2.55. Şeyh Matar Camii	115
2.56. Şükrullah Camii	119

2.57. Velî Kethüdâ Camii.....	119
2.58. Zor Karye İbrahim Bey Camii	120
3. DİYARBAKIR MESCİTLERİ.....	121
3.1. Abdal Mescidi.....	121
3.2. Abdurrahman Vefi Mescidi	121
3.3. Abdülaziz Mescidi	121
3.4. Ablak Mescidi	121
3.5. Ali Bin Reşid Mescidi	122
3.6. Ali Mescidi	123
3.7. Ali Yuraş Mescidi	123
3.8. Asardlı Mescidi	123
3.9. Ased Karye Mescidi	123
3.10. Balıklı Mescidi	123
3.11. Bayuk Bey Mescidi	126
3.12. Caferiye Mescidi	126
3.13. Çupî Mescidi	126
3.14. Dayanoğlu Mescidi	127
3.15. Derviş Hüseyin Mescidi	127
3.16. Dilaver Paşa Mescidi.....	128
3.17. Efendi Bey Mescidi	128
3.18. Fatma Hatun Mescidi	128
3.19. Hacı Abdurrahman Mescidi.....	129
3.20. Hacı Bezrek Mescidi	129
3.21. Hacı Hızır Mescidi	129
3.22. Hacı İzzettin Mescidi.....	130
3.23. Hamdi Mescidi	131
3.24. Hamza Bey Mescidi	131
3.25. Hanzâde Mescidi	131
3.26. Hasan Bey Mescidi.....	132
3.27. Hasan Efendi Mescidi	132
3.28. Hoca Ahmed Kavas Mescidi	133
3.29. Hoca Ahmed Mescidi.....	133
3.30. Hoca İsmail Mescidi.....	135
3.31. Hoca Mescidi	135
3.32. Hüseyin Efendi Mescidi	135

3.33. İbn Medrese Mahallesi Ali Mescidi	136
3.34. İmâdiyye Mescidi.....	136
3.35. İmam Akil-i Mescidi	137
3.36. İzzettin Mescidi.....	137
3.37. Kadı Mescidi.....	138
3.38. Kaya Çelebi Mescidi	138
3.39. Kırbağı Mescidi.....	138
3.40. Kozika Mescidi	138
3.41. Köy Mescidi.....	138
3.42. Lala Bey Mescidi	138
3.43. Mahmud Zâhdi Mescidi	139
3.44. Mehdi Mescidi	140
3.45. Mescid-i Şerif.....	140
3.46. Molla Bahaddin (Kozlu) Mescidi	140
3.47. Molla Kasım Mescidi	141
3.48. Molla Ömer Mescidi	141
3.49. Molla Sarım Mescidi	142
3.50. Mu'allak Mescidi	143
3.51. Mühr-i (Mihr-i) Mehmed Mescidi	144
3.52. Nakışlı Mescidi	145
3.53. Nalçacı Mescidi.....	145
3.54. Nallı Şeyh Mehmet Menzili Dâhilinde Mescit	145
3.55. Numan Mescidi	145
3.56. Sa'sa Mescidi	145
3.57. Servili Mescidi	146
3.58. Seyyid Sa'id Mescidi.....	146
3.59. Sülûkiye Mescidi.....	146
3.60. Şeyh Abdurrahman Mescidi	147
3.61. Şeyh Ali Mescidi.....	147
3.62. Şeyh Said-i Küçük (Şeyh Küçük) Mescidi.....	148
3.63. Tabanoğlu Hüseyin Mescidi	148
3.64. Tabanoğlu Mescidi.....	148
3.65. Taceddin Mescidi	150
3.66. Tercil Şihan Mescidi	151
3.67. Tımar Sinan Mescidi	152

3.68. Yahya Efendi Mescidi	152
3.69. Yaka Halil Mescidi.....	152
3.70. Yekta Ahmed Mescidi.....	152
3.71. Yiğit Ahmed Mescidi	153
4. DİYARBAKIR TEKKE VE ZAVİYELERİ	155
4.1. Ab-ı Tahir Zaviyesi	155
4.2. Bezvan Zaviyesi	155
4.3. Çeşnigir Tekyesi	155
4.4. Fatih Mehmed Paşa Tekyesi	155
4.5. Hacı Maksud ve Baba Abdurrahman Zaviyesi	155
4.6. İbrahim Bey Tekyesi	155
4.7. Mâristan Tekyesi.....	161
4.8. Nabarlı (Abarlı) Şeyh Çoban Tekyesi.....	162
4.9. Pir-i Merdan Zaviyesi.....	162
4.10. Sultan Hamza-i Sâğir Tekyesi	162
4.11. Şah Yusuf Bey Han ve Tekye.....	163
4.12. Şeyh Ebubekir Tabar Zaviyesi.....	163
4.13. Yanaklı Tekyesi	163
3.14. Zevli (Zolu) Zaviyesi.....	163
5. DİYARBAKIR MEDRESE, MEKTEB VE MUALLİMHANELERİ.....	164
5.1. Ahmed Bey Medresesi	164
5.2. Ali Paşa Medresesi.....	164
5.3. Araboğlu Mehmed Ağa Mektebi	165
5.4. Behram Paşa Muallimhanesi	165
5.5. Cihangiriye Medresesi.....	165
5.6. Emir Yakup Medresesi	166
5.7. Halebiye Medresesi	166
5.8. Hasan Paşa Muallimhanesi	166
5.9. Hatuniye Medresesi.....	166
5.10. Hüsrev Paşa Medresesi.....	167
5.11. Kasım Padişah Medresesi	167
5.12. Mesudiye Medresesi.....	169
5.13. Murtaza Mektebi	171
5.14. Muzafferiyeye Medresesi	171
5.15. Şehidiye Medresesi	171

5.16. Şüca'ye Medresesi	171
5.17. Taceddin Şehid Medresesi	173
5.18. Yekta Ahmed Mektebi	173
5.19. Yiğit Ahmed Mektebi.....	173
5.20. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi	173
6. DİYARBAKIR TÜRBELERİ.....	176
6.1. Arslan Dede Merkadı	176
6.2. Halid Bin Süleyman Türbesi	176
6.3. Hasan Paşa Türbesi	176
6.4. Hüseyin Paşa Türbesi	177
6.5. Molla Habib Merkadı	178
6.6. Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi.....	178
6.7. Siti Lagliye Türbesi.....	180
7. DİĞER VAKIF MÜESSESELERİ.....	181
7.1. Ahmed Harani Vakfı	181
7.2. Ali Vakfı	181
7.3. Behram Çavuş Evkafı.....	181
7.4. Bican Hatun Vakfı.....	181
7.5. Çoban Dede Vakfı.....	181
7.6. Çorbacı Vakfı.....	182
7.7. Eyüb Nebî Vakfı	183
7.8. Hamravat Suyu Vakfı.....	183
7.9. Hamza Baba Vakfı	184
7.10. Haremeyn-i Şerîfeyn Vakfı.....	184
7.11. Hazreti Eyyüb Nebî Aleyhisselam Vakfı	185
7.12. Hoca Şemaleddin Mehmed El-Amedi Vakfı	185
7.13. İmam Abdullah Vakfı.....	185
7.14. İsfahan Bey Vakfı	185
7.15. Kassaf Vakfı	186
7.16. Kayazade Sinan Paşa Vakfı	186
7.17. Koy Vakfı	186
7.18. Kozarcı Şehri Haremeyn-i Şerîfeyn Vakfı	186
7.19. Kuşdili Vakfı.....	186
7.20. Marmin Vakfı.....	187
7.21. Pir Ali Değirmeni Vakfı	187

7.22. Sadi Muradi Vakfı.....	189
7.23. Set Ermusa Vakfı	189
7.24. Seyyid Cafer-i Tayyar Vakfı.....	189
7.25. Sultan Süleyman Vakf.....	189
7.26. Şeyh Bedrettin Vakfı.....	190
7.27. Zeyniye Vakfı	190
8. SONUÇ.....	191
KAYNAKÇA	192
ÖZGEÇMİŞ.....	197

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo Numarası	Tablo Adı	Sayfa Numarası
Tablo 1	Diyarbakır Hurufat Defterleri	23
Tablo 2	Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Kadıları	26
Tablo 3	Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Naibleri	27
Tablo 4	Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Nahiyeleri	28
Tablo 5	Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Köyleri	29
Tablo 6	1714-1721 Yılları Arasında Ahmed Bey (Vakıf Ahmed Bey) Camii Personel ve Ücretleri	33
Tablo 7	1703-1722 Yılları Arasında Ali Paşa Camii Personeli ve Ücretleri	34
Tablo 8	1703-1722 Yılları Arasında Behram Paşa Camii Personel ve Ücretleri	38
Tablo 9	1703-1722 Yılları Arasında Cağal Camii Personel ve Ücretleri	47
Tablo 10	1703-1722 Yılları Arasında Cam'i Kebri Personel ve Ücretleri	48
Tablo 11	1704-1718 Yılları Arasında Çermik Cami-i Kebir (Ulu Cami) Personel ve Ücretleri	58
Tablo 12	1704-1722 Yılları Arasında Dabbağhân Camii Personel ve Ücretleri	59
Tablo 13	1703-1722 Yılları Arasında Deftaerdar Ahmed Paşa Camii Personel ve Ücretleri	62
Tablo 14	1703-1722 Yılları Arasında Fatih Paşa Camii Personel ve Ücretleri	64
Tablo 15	1706-1722 Yılları Arasında Göl Camii Personel ve Ücretleri	70
Tablo 16	1703-1720 Yılları Arasında Hacı Osman Mescidi Personeli ve Ücretleri	71
Tablo 17	1703-1722 Yılları Arasında Hüsameddin Cami Personel ve Ücretleri	73
Tablo 18	1703-1722 Yılları Arasında Hüsrev Paşa Cami Personeli ve Ücretleri	75
Tablo 19	1703-1722 Yılları Arasında İbrahim Bey Mescidi Personel ve Ücretleri	80
Tablo 20	1703-1721 Yılları Arasında İskender Paşa Camii Personel ve Ücretleri	81
Tablo 21	1703-1722 Yılları Arasında Kadı Ali Paşa Camii Personel ve Ücretleri	82
Tablo 22	1703-1721 Yılları Arasında Kale Camii Personeli ve Ücretleri	85
Tablo 23	1705-1722 Yılları Arasında Kaşık Budak Camii Personel ve Ücretleri	87
Tablo 24	1704-1721 Kılbaş Camii Personeli ve Ücretleri	89
Tablo 25	1703-1722 Yılları Arasında Melek Ahmed Paşa Camii Personel ve Ücretleri	92
Tablo 26	1705-1721 Yılları Arasında Meyâfarikîn Kara Behlül Bey Camii Personel ve Ücretleri	96

Tablo 27	1703-1722 Yılları Arasında Mustafa Paşa Camii Personel ve Ücretleri	98
Tablo 28	1703-1718 Yılları Arasında Nasuh Paşa Camii Personel ve Ücretleri	100
Tablo 29	1703-1712 Yılları Arasında Cami’i Neb’î Personel ve Ücretleri	102
Tablo 30	1710-1717 Yılları Arasında Piri Bey Camii Personel ve Ücretleri	106
Tablo 31	1703-1722 Yılları Arasında Safâ Camii Personel ve Ücretleri	108
Tablo 32	1703-1722 Yılları Arasında Sinoğlu Camii Personel ve Ücretleri	112
Tablo 33	1703-1722 Yılları Arasında Şeyh Matar Camii Personel ve Ücretleri	115
Tablo 34	1704-1722 Yılları Arasında Velî Kethüdâ Camii Personel ve Ücretleri	119
Tablo 35	1706-1712 Yılları Arasında Ali Bin Reşid Mescidi Personel ve Ücretleri	122
Tablo 36	1703-1720 Yılları Arasında Balıklı Mescidi Personel ve Ücretleri	124
Tablo 37	1703-1717 Yılları Arasında Derviş Hüseyin Mescidi Personel ve Ücretleri	127
Tablo 38	1710-1722 Yılları Arasında Hacı Hızır Mescidi Personel ve Ücretleri	129
Tablo 39	1703-1719 Yılları Arasında Hanzâde Mescidi Personel ve Ücretleri	131
Tablo 40	1703-1717 Yılları Arasında Hoca Ahmed Mescidi Personel ve Ücretleri	133
Tablo 41	1704-1721 Tarihleri Arasında Hüseyin Efendi Mescidi Personel ve Ücretleri	135
Tablo 42	1704-1714 Yılları Arasında İzzeddin Mescidi Personel ve Ücretleri	137
Tablo 43	1704-1722 Yılları Arasında Molla Ömer Mescidi Personel ve Ücretleri	141
Tablo 44	1703-1710 Yılları Arasında Muallak Mescidi Personel ve Ücretleri	143
Tablo 45	1703-1722 Yılları Arasında Mühr-i (Mihr-i) Mehmed Mescidi Personel ve Ücretleri	144
Tablo 46	1703-1722 Yılları Arasında Sülûkiye Mescidi Personel ve Ücretleri	146
Tablo 47	1712-1722 Yılları Arasında Şeyh Küçük Mescidi Personel ve Ücretleri	148
Tablo 48	1704-1722 Yılları Arasında Tabanoğlu Mescidi Personel ve Ücretleri	149
Tablo 49	1703-1722 Yılları Arasında Taceddin Mescidi Personel ve Ücretleri	151
Tablo 50	1709-1719 Yılları Arasında Yekta Ahmed Mescidi Personel ve Ücretleri	153
Tablo 51	1703-1722 Yılları Arasında İbrahim Bey Tekyesi Personel ve Ücretleri	156
Tablo 52	1704-1720 Yılları Arasında Ali Paşa Medresesi Personel ve Ücretleri	164
Tablo 53	1705-1722 Yılları Arasında Kasım Padişah Medresesi Personel ve Ücretleri	168

Tablo 54	1705-1722 Yılları Arasında Mesudiye Medresesi Personel ve Ücretleri	169
Tablo 55	1703-1722 Yılları Arasında Şüca'ye Medresesi Personel ve Ücretleri	172
Tablo 56	1710-1716 Yılları Arasında Yekta Ahmed Mektebi Personel ve Ücretleri	173
Tablo 57	1704-1722 Yılları Arasında Ziciriye (Sultan İsa) Medresesi Personeli ve Ücretleri	174
Tablo 58	1703-1718 Yılları Arasında Hasan Paşa Türbesi Personel ve Ücretleri	177
Tablo 59	1704-1722 Yılları Arasında Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi Personel ve Ücretleri	178
Tablo 60	1703-1710 Yılları Arasında Çoban Dede Vakfı Personel ve Ücretleri	182
Tablo 61	1703-1720 Yılları Arasında Hamravat Suyu Vakfı Personel ve Ücretleri	183
Tablo 62	1703-1720 Yılları Arasında Pir Ali Değirmeni Vakfı Personel ve Ücretleri	187

KISALTMALAR

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bkz.: Bakınız

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

HD: Hurufat Defterleri

vb.: ve benzeri

VGMA: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

1. GİRİŞ

1.1. Osmanlı Fethi Öncesi Diyarbakır

Diyarbakır'ın M.Ö. 2300'den beri bir yerleşim merkezi olduğu ve kalesinin M.Ö. IV. asırdan kaldığı bilinmektedir. M.S. 349'da Doğu Roma İmparatoru II. Konstantinos Sâsânîler'e karşı Diyarbakır şehrinin etrafını surlarla çevirerek burayı askerî ve idarî bir merkez haline getirmiştir. Daha sonra M.S. 359 ve 502'de şehir, Sâsânî işgaline uğramıştır. (Göyünç, 1994, s. 465).

Diyarbakır, 639'da el-Cezîre bölgesinin fethiyle görevlendirilen İyâz bin Ganem'in ordusunun sol kanadına kumanda eden Hâlid bin Velîd tarafından fethedildi. Savaş sırasında Hâlid bin Velîd'in oğlu Süleyman ve sahâbelerden Kûfe eşrafından Sa'saa b. Sûhân şehit olmuştur (Türbeleri 1926'da yıkılmıştır). İslâm ordusunun fethiyle birlikte "Diyarbakır" adını alan yörenin en önemli yerleşim birimleri; Âmid, Meyyâfârikîn (Silvan), Mardin, Hısnıkeyfâ (Hasankeyf) ve Erzen olmuştur (Göyünç, 1994, s. 465).

Diyarbakır bölgesi Emevî Halifesi Abdülmelik'ten itibaren Hâricîler'in isyanı yüzünden bir takım karışıklıklar içine düştü. Daha sonra Ermeni isyanları çıktı. 868'de Diyarbakır bölgesinin âmili¹ Ebû Mûsâ İsâ b. Şeyh b. Selîl eş-Şeybânî isyan ederek bağımsızlığını ilân ettikten sonra Şeyhoğulları emirliğini kurmuştur. Yaklaşık otuz yıl bölgede hâkim olan Şeyhoğulları emirliği, 899 yılında Halife Mu'tazîd-Billâh'ın Âmid'i kuşatmasıyla tarihten silinmiştir. Kalesinin kuvvetli tahkimatı sebebiyle çevredeki kaleler teker teker Bizans'ın eline düştüğü halde Âmid, senelerce Müslümanların yönetiminde kaldı. 966 yılı Eylül'ünde bizzat Bizans İmparatoru Nikaphoros Phokas idaresindeki, Bizans ordusunun şehri kuşatması sonuçsuz kalmıştır. 978 yılında Irak'taki Büveyhî Hükümdarı Adudüddевle'nin hâcibi Ebû'l-Vefâ tarafından şehir ele geçirildi; 983 yılında ise Halep Hükümdarı Sa'düddевle'nin hâkimiyeti altına girdi. 984 yılından itibaren şehir, Humeydiyye kabilesinin bir kolu olan Hârbuhtî oymağının eline geçti. Bu oymağın reisi olan Bâz'ın yeğeni Ebû Ali Hasan bin Mervân (ö. 387/997) bölgede Mervânoğulları Emirliği'ni kurdu. Mervanoğulları hânedanından Nasrüddevle'nin saltanatı sırasında (1021-1061) şehrin surları tamir edildi, Dicle Köprüsü yaptırıldı; âlimler, şairler, hekimler (İbn Butlân) şehirde toplandı. Böylece Diyarbakır; İslâm âleminin önemli merkezlerinden biri haline geldi. Bu devirde yavaş yavaş Hanbelî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanefî mezheplerine mensup fakihler şehirde görev yapmaya başladılar. Şehirdeki Mesûdiye Medresesi içinde bulunan 1194 tarihli kitâbeye göre; medresede bu dört

1 Amil: Vergi tahsildarı Bkz. Erkal, M. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3 1991, s. 58.

mezhebin fakihleri bir arada eğitim-öğretim faaliyetinde bulunmaktaydılar. (Göyünç, 1994, s. 465).

Nasrüddevle zamanında, Doğu Anadolu'ya akınlar yapan Tuğrul Bey'in tâbiyeti kabul edilerek bölgeye Türkmen reisleri yerleştirildi ve Âmid Kalesi'ne Türkmen muhafızlar konuldu. Nasrüddevle'nin oğlu Saîd Âmid'e, diğer oğlu Nizâmüddevle Nasr ise Meyyâfârikîn'a hâkim olmuştur. 1070 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan Âmid'e geldiğinde iki kardeş birlikte Sultan'ı karşılayarak itaatlerini arz etmişlerdir. 1084 yılında Melikşah, Fahrüddevle Muhammed b. Cehîr'i Diyarbakır'ın zaptı ile görevlendirmiş ve Mayıs 1085'te Fahrüddevle, Melikşah tarafından Diyarbakır'ın valiliğine atanmıştır. Kale ve şehirler Türkmen emîrlere, boy ve oymaklarına iktâ edilmiştir. Selçuklular'ın ilk devirlerinde şehirde idarecilik yapanların isimlerine kale kitâbelerinde ve Diyarbakır Ulucami'nde rastlanmaktadır. (Göyünç, 1994, s. 465).

1095 yılında Âmid, Türk emîrlere Sadr'a verildi. Sonra kardeşi İnal bu şehre emîr tayin edildi ve İnaloğulları hânedanını kurdu. 1119 yılında Ulucami yandığı için tamir edilmiş, 1122'de Ergani'de bakır madeni işletilmeye başlandı. Selâhaddîn-i Eyyûbî, Hısnıkeyfâ Artuklu Emîri Nûreddin Muhammed'in tahrikleri ile 1183 yılında Âmid şehrini ele geçirdi. Şehrin idaresi de Nûreddin Muhammed'e verilmiştir (Şeşen, 1971, s. 302).

Ağustos 1185'te Meyyâfârikîn'ın, Selâhaddin Eyyubi tarafından alınması ile Hısnıkeyfâ'nın da Eyyubi tâbiyetini kabulüyle Diyarbakır çevresi Eyyûbî hâkimiyetine girdi. 638 (1240-41) yılında Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhusrev Âmid'i aldı. 1259'da Moğol hükümdarı Hülâgû tarafından işgale uğradıktan sonra Moğollar bütün Diyarbakır havalisine hâkim oldular. Daha sonra şehir, Moğollar'a tâbi olan Anadolu Selçuklularına geri verildi. 1303 yılında Gazân Han, Diyarbakır bölgesini Mardin Artukluları Sultanı el-Melikü'l-Mansûr II. Necmeddin Gazi'ye verdi. Moğol akınları ve yağma yüzünden şehirde fiyatlar iki katına yükselmiş, köylüler tarlalarını terk etmiş, Hristiyanlardan alınan vergiler artmış, bu ve benzeri hadiseler sonucunda 1317'de şehirde büyük bir isyan çıktı. İlhanlı Devleti'nin dağılmasından hemen sonra Celâyirliler ve Çobanlılar arasındaki mücadeleye sahne olan Diyarbakır, önce Sutayoğulları'ndan İbrâhim Şah'ın, sonra da Celâyirliler'in idaresine girdi. Nisan 1394'te Timur tarafından Diyarbakır zaptedildi. 1401'de Akkoyunlu Karayülük Osman Bey hâkim oldu. Daha sonra Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yûsuf Bey, oğlu İskender ve Mısır Memlûk Sultanı Barsbay, Diyarbakır'ı almak isteseler de başaramadılar. Uzun Hasan zamanında Karakoyunlu ülkeleri tamamen Akkoyunlular tarafından işgal edilince merkez Âmid'den Tebriz'e nakledildi. Ancak Âmid, Akkoyunlu Devleti'nin Diyarbakır vilâyetinin merkezi olmaya devam etti. Daha sonraki yıllarda Safevî hükümdarı Şah İsmail, Diyarbakır

valiliğini Ustaclu Muhammed Han'a verdi. 23 Ağustos 1514 senesinde Çaldıran Savaşı'nda Safevîler'in yenilmesi ve vali Ustaclu Muhammed Han'ın ölmesi, meşhur tarihçi İdrîs-i Bitlisî'nin Doğu Anadolu'daki faaliyetleri sonucunda Sünnî aşiretlerin Osmanlı hâkimiyetini kabul etmesi sonucunda Âmid ahalisi Safevî kuvvetlerini şehirden çıkardı. Diyarbakır halkı Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'e biatını bildirdi ve 10 Eylül 1515'te şehir Osmanlı idaresine geçmiş oldu (Göyünç, 1994, s. 466).

1.2. Osmanlı Fethi Sonrası Diyarbakır

Osmanlı yönetimine girdikten sonra 1518 yılında Diyarbakır; 4 kapı ve 4 mahalleye (Bâb-ı Mardin, Bâb-ı Rûm, Bâb-ı Cebel ve Bâbü'l-Mâ) sahiptir (Yıldız-Öztürk, 2016, s. 46). Bu mahallelerin en kalabalığı Bâbü'l-Mâ olup gayri müslimler çoğunlukta idi. Nüfusun %54'ünü Müslümanlar oluşturmaktaydı (Göyünç, 1994, s. 466). 1540 tarihli Osmanlı Tahrir Defteri'ne göre; Âmid nüfusunda büyük bir artış oldu, özellikle gayri müslim nüfusun artışı %95'e ulaştı (BA, TD, nr. 64, s. 216 vd). Bunun sebebi Hazro, Sason, Atak, Genç, Muş, Eğil, Hısnıkeyfâ vb. yerlerden göçler olmasıdır. Şehirde 42 müslüman mahallesi vardı. Bu mahalleler adlarını Câmî-i Kebîr ile Akkoyunlu eseri Şeyh Matar Camii'nden, Hacı Abdurrahman, Hoca Ahmed, İbrâhim Bey gibi mescitlerden almıştır. Balıklı Tekke Mahallesi, adını Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'e ait zaviyeden almıştır. 15 Eylül 1548'de Kara Âmid'e gelen Fransız seyyahı Chesneau'ya göre; şehrin nüfusunun çoğunluğu Ermeni ve Ya'kûbî'dir ve bu durum göçlerden kaynaklanmaktadır (Göyünç, 1994, s. 467). Fâtih Paşa Camii'ni Bıyıklı Mehmed Paşa inşa ettirmiştir. Yiğit Ahmed Bey'in yaptırdığı mescit etrafında bir mahalle daha vardır. XVI. ve XVII. asırlarda Âmid'de bazı devlet adamları cami inşa ettirdiler. Hüsrev Paşa (1521-1528), Hadım Ali Paşa (1534-1537), İskender Paşa (1551), Behram Paşa (1564-1572), Melek Ahmed Paşa (1587-1591) ve Defterdar Ahmed Paşa (1594) (Boran-Erdal, 2011, s. 260-306). Ayrıca Deliller Hanı (1527), Hasan Paşa Hanı (1575) ve Çifte Han da Diyarbakır'ın önemli yapılarıdır. Biri Artukoğulları'ndan kalan, diğeri Bıyıklı Mehmed Paşa'ca yaptırılan iki saray bulunmaktadır. Matrakçı Nasuh'un Kanuni döneminde Irakeyn Seferi dönüşünde (1535) Âmid'i tasvir eden bir minyatüründe İçkale bölgesindeki yapıların bir saraya ait olduğu iddia edilir. 10 Ekim 1535'de Osmanlı Sultanı Kanûnî Sultan Süleyman Diyarbakır'a gelmiş ve bir süre ikamet etmiştir. Diyarbakır'ın XVI. yüzyılda doğuda Van-İran, güneydoğuda Mardin-Musul-Bağdat, güneybatıda ise Siverek-Urfa-Halep, kuzeybatıda ise Malatya-Sivas yollarının merkezi durumunda olan konumu, şehre ticarî bir önem ve ekonomik bir güç kazandırmıştır. Mesela 1566 yılında Erciş Kalesi'nin yapılışında kullanılmak için gereken toplar (50 adet darpen top) Diyarbakır'da döktürülmüştür. XVI. yüzyılda vilâyet hazinesinin zengin olduğu,

1560'ta Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya ödünç 100.000 altın verildiği, 1565'te Basra'ya "kul mevâcibi" için 30.000 sikke filori verildiği resmi evraklardan anlaşılmaktadır (Göyünç, 1994, s. 467).

1613'te şehre gelen Polonyalı Simeon gördüğü Hasan Paşa Hanı'nı 3 katlı, kâgır, 500 beygirlik iki ahırlı, şadırvanlı, çok odalı bir bina olduğunu söyler. Simeon, ayrıca Diyarbakır'ın meyvelerini, (özellikle kavun) methetmiş ve bu meyvelerin İstanbul'a saraya gönderildiğini yazmıştır (Andreasyan, 2013, s. 98).

Evliya Çelebi, 1655-1656 yıllarında Âmid'in 47'si Müslüman, 7'si Ermeni 54 mahallesi bulunduğunu yazar. Üzerinde durduğu Hüsreviye Medresesi; dönemin Beylerbeyisi Hüsrev Paşa'nın camisi ile birlikte inşa ettirdiği ve tarihçi Muslihuddîn-i Lârî'nin de müderrislik Görev si yaptığı medresedir. Evliya Çelebi, Mardin Kapı bitişiğindeki Bezirgân Hanı'ndan, içindeki 1008 dükkânlı bir bedestenden de bahseder. Bu bedesten, daha sonraki yıllarda Diyarbakır Valisi Hâlid Bey tarafından tamir ettirilen ve 800 dükkândan oluşan çarşıdır (Dağlı, Y-Karaman, S. A, 2010, s. 267).

1766'da şehri ziyaret eden Carsten Niebuhr, İçkale'de 16 minare saymış ve 1757'de şehirde büyük bir kıtlık olunca halkın göçtüğünden söz etmiştir (Göyünç, 1994, s. 468). 1816 yılında Diyarbakır'a gelen Buckingham şehrin nüfusunun 50 bin olduğunu ve çoğunluğu Türkler'in oluşturduğunu, sonra Ermeniler'in ikinci sırada bir nüfusa sahip olduğunu yazar. Dicle nehri Diyarbakır'a mükemmel bir manzara ve tarımsal bir zenginlik sunmaktadır. Şehirde 20 hamam, 15 han olduğunu söyler. Diyarbakır'ın dokuma tezgâhlarının Hasan Paşa Hanı'nda toplandığını belirtir (Tekin, 2020, s. 131-132).

Diyarbakır'da salgın hastalıklar yüzünden sıkıntılı günler yaşandı. 1712'de, 1762'de, 1816, 1827'de, 1879 veba ve kolera salgınları oldu. Şehrin mâruz kaldığı âfetler arasında kıtlık da vardır. 1805, 1810, 1817 ve 1845 yıllarında kuraklık olması ve ürün alınamaması köyleri boşalttı (Yılmazçelik, 2014, s. 211).

Diyarbakır'da valilik yapan paşalar ve bazı mimari eserleri şunlardır:

Nasuh Paşa (1606-1611): cami.

Silâhdar Murtaza Paşa (1631-1633): cami.

Kara Mustafa Paşa (1644 ve 1650): cami.

İsmâil Hakkı Paşa (1868-1875): cami.

Köprülü Abdullah Paşa (1717-1720): dârü'l-kurrâ.

Sarı Abdurrahman Paşa (1763-1766): kütüphane.

Süleyman Paşa da (1815-1816): şehir surlarını tamir ettirdi.

Hâlid Bey (1900): çarşı, cami, mescid ve medreseyi tamir ettirmiştir (Göyünç, 1994, s. 468).

1.3. Osmanlı Döneminde Diyarbakır'ın İdari Yapısı

Osmanlı yönetimine girdikten sonra Âmid merkez olmak üzere “Diyarbakır Beylerbeyili”ği kurulmuş ve bu beylerbeyliğinin idaresi 4 Kasım 1515'te Bıyıklı Mehmet Paşa'ya verilmiştir (Göyünç, 1994, s. 468). Mayıs 1517 yılında Mardin Kalesi'nin fethiyle Diyarbakır çevresindeki Hısnıkeyfâ, Ergani, Ruha, Siirt vb. kaleler ve yerleşim birimleri aynı idare altında toplandı (Göyünç, 1994, s. 468). 1518 yılına ait tahrirî göre: Diyarbakır Beylerbeyiliği'ne bağlı 12 sancak vardır. Bu sancaklar: Âmid, Mardin, Sincar, Berriyecik, Ruha, Siverek, Çermik, Ergani, Harput, Arapkir, Kığı ve Çemişkezek (BOA, TD, no. 64). Daha sonra Âmid ve Mardin birleştirilmiş, Berriyecik ise kaza olarak Mardin sancağına bağlandı, Musul, Deyrîrahbe, Âne ve Hît sancakları da Diyarbakır'e dâhil edilerek 14 sancaklı bir beylerbeyiliği haline geldi. Ayrıca yurtluk-ocaklık sistemiyle idare edilen Atak, Palu, Eğil, Çapakçur, Sasun, Tercil, Kulp, Bitlis, Cizre, Genç, Cüngüş, Hısnıkeyfâ vb. birimler de Diyarbakır Beylerbeyiliği'ne bağlıydı (Göyünç, 1994, s. 469).

1670 yıllarına gelindiğinde Eğil ve Palu gibi yerlerin cerîme ve öşürlerinin Silâhdar Ömer Paşa tarafından toplanmış olması Diyarbakır'ın Osmanlı merkezi otoritesine bağlı olduğunu göstermektedir (Kunt, 1981, s. 20). Evliya Çelebi'nin aktardığına göre de bir sefer için toplanan otuz bin askerin iki bin'i Âmid sancağından tedarik edilmiştir (Göyünç, 1994, s. 469). Diyarbakır tarihi süreç içerisinde idari açıdan birçok değişikliğe uğramıştır. 1869 yılına gelindiğinde Ma'mûretülazîz (Elazığ), Siirt ve Mardin sancaklarından oluşmaktaydı (Göyünç, 1994, s. 469). Daha önce sancak olarak Diyarbakır vilâyetine bağlı bazı yerler kaza yapıldı. Mesela: Siverek, Lice, Silvan ve Re'sül'ayn'ın Diyarbakır vilâyetine bağlandı. II. Meşrutiyet yıllarında Diyarbakır vilâyeti artık biri merkez, diğerleri Siverek, Mardin ve Ergani olarak 4 sancağa ayrıldı (Göyünç, 1994, s. 469).

1.2. Kaynaklar (Hurufat Defteri)

Osmanlı Devlet teşkilatının sorunsuz bir şekilde devamlılığını sağlamak için çeşitli kayıt sistemleri oluşturulmuştur. Bunlardan bir tanesi de Hurufat Defterleridir. Hurufat “حروفات”, köken olarak Arapça olup “harfler” anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2006, s.384). Bu defterler İlmiye sınıfının yürütme organı olan Kadıaskerlik tarafından hazırlanırdı. Kadıaskerlik ise kendi arasında Anadolu ve Rumeli Kadıaskerliği olarak ikiye ayrılmıştır. Böylece defterler Anadolu ve Rumeli olarak “elif” harfinden başlamak suretiyle alfabetik

sıraya göre kaydedilmiştir. Her harf bir defterde tutulmuş ve kapak kısmında defterin hangi kazalarla ilgili olduğu yazılmıştır.

Osmanlı Vakıf tarihi araştırmaları için önemli bir yere sahip olan Hurufat Defterleri H.1120\M. 1691 ila H. 1255/ 1839 yılları arasında tutulmuştur (Baykara, 1990, s. 4). Her tülü atama, azil ve istifalar bölgedeki kadı veya naib'in Kadıaskere bildirmesi ile yapılır; beratlar Kadıasker tarafından hazırlanır, tuğralar ise Nişancı tarafından çekilirdi (Kütükoğlu, 1994, s.134). Yönetici sıfatında bulunan câbiler mütevelliler olmak üzere imam, vaiz, hatip, dersiam, müderris, cüzhan, naathan, aşrhân, ferraş ve türbedar gibi kadrolara atanan kişilerin kayıtları yazılmıştır. Kayıt sıralaması ise takribi olarak kaza, kasaba, köy, mahalle adı, vakfı inşa eden kişi, vakfın adı, görev şekli, görevden ayrılanın adı, göreve yeni başlayanın adı, atamayı arzını yapan kişinin adı, kadı askerce tevcih ifadesi ve atama tarihi yazılırdı. Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere Hurufat Defterleri; kentlerin, yerleşim bölgelerinin yapısal özellikleri ve değişim süreçlerini bize açık bir şekilde sunmaktadır.

Tablo 1. Diyarbakır Hurufat Defterleri

Defter Numarası	Tarih Aralığı
1056	(1755-1761)
1057	(1761-1768)
1058	(1770-1772)
1059	(1772-1774)
1060	(1784-1788)
1061	(1742-1754)
1065	(1774-1777)
1067	(1703-1722)
1068	(1730-1742)
1072	(1769-1770)
1140	(1696-1699)

Tablodan anlaşılabacağı üzere Diyarbakır vilayetine ait on bir Hurufat Defteri tespit edilmiştir. Bu defterlerin numaraları ve kapsamış olduğu tarih aralıkları yazılmıştır. Yapılan çalışmada değerlendirmeye alınan 1067 numaralı Hurufat Defteri, toplam yirmi bir varak ve kırk sayfadan oluşmaktadır. Defterde kullanılan yazı çeşidi divani yazı çeşididir. İncelenen defter H.1115 (M.1703)-H.1135 (M.1722) tarihler arasındaki bilgileri içermektedir. Defterin kapak kısmında; Üsküdar, Antalya, İznik, İzmir, Amed, Aksaray, Erzincan, Adana, Erzurum, Ankara ve Antakya vilayetleri yazılmıştır. Atamalar tarihlendirilirken yeni bir atanma tarihi ile başlıyor ise büyük başlık halinde atama kaydı tarihlendirilmiştir. Ancak bazı atama kayıtlarının

sonunda da atama tarihi verildiği görülmektedir. Kayıtlar; yapının isimi, yapılacak olan görev ve bu görev mukabilinde alınacak ücret ile atama\azil şekli ile kaydedilmiştir.

1.2.1. 1067 Numaralı Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Şehri

Diyarbakır, tarih boyunca siyasi, jeopolitik ve stratejik bakımdan Ortadoğu'nun önemli şehirleri arasında yerini almıştır. Diyarbakır şehri, İran ile Anadolu'yu, Mezopotamya ile Kafkasya'yı birbirlerine bağlayan yolların kesişme noktasında kurulmuştur (İsen, 1998, s. 82). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ortasında, Karacadağ'ın eteklerinde Dicle vadisinde yer almaktadır. Diyarbakır, denizden yaklaşık 650 metre yükseklik, kuzeyindeki dağlık bölge ile güneyindeki ovalar arasında kurulmuştur. Diyarbakır, "El-Cezîre" denilen Mezopotamya'nın kuzeyinin son kısmındadır (Beysanoğlu, 1963, s. 1). Bu nedenle Diyarbakır, tarihte birçok kültür ve medeniyetin hafızasını benliğinde özümsemiştir. Tarih boyunca önemli uygarlıkların; ekonomik, bilimsel, sanatsal vb. faaliyetlerin kayda değer bir merkezi olmuştur. Diyarbakır'a egemen olmuş uygarlıklardan günümüze kalan eserler, farklı dini, askeri, siyasi ve stratejik yapılara rastlamamıza da olanak sunmuştur.

Tarihi süreç içerisinde çok önemli bir yere ihtiva eden Diyarbakır 1515 yılında Osmanlı Devleti idaresine girdikten sonra gerek kültürel gerek sosyoekonomik anlamda gelişmeler göstermiştir. Osmanlı Devlet fethettiği yerleri imar eder halkın memnuniyetini sağlamak için her türlü kolaylığı sağladı. Nitekim ele aldığımız Hurufat Defterinde birçok Osmanlı mimari yapısına rastlamak mümkündür. Başta cami olmak üzere; mescit, vakıf, tekke, medrese, muallimhane, çarşı ve han gibi yapılar karışımıza çıkmaktadır. Bunlarla beraber Hurufat Defterleri şehir yapısını oluşturan kaza, nahiye, kasaba ve köy isimlerine rastlamak mümkündür. Aynı şekilde mimari yapıların isimleri; işleyişleri, kimlerin çalıştığı, hangi kadrolarda çalıştığı ve görevleri mukabilinde kaç akçe ücret aldıkları da yine Hurufat Defterinde yapılan atamalardan öğrenmekteyiz.

Hurufat Defterinde Diyarbakır'da bulunan bazı esnaf teşkilatlarına ve işletmelere yapılan atamalara da rastlamak mümkündür. Örneğin Etmekçiler esnafı olarak yazılan ve bazı kaynaklarda habbâz olarak tabir edilen teşkilata 1716 yılında ekmekçi olarak Şeyh Mustafa görevlendirilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.83), daha sonra Şeyh Mustafa ref' olunca 1720 yılında bu göreve diğer Mustafa atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.94). Yine defterde değirmen ve boyahane işletmelerine yapılan atamalara rastlamak mümkündür. Örneğin; Berbab değirmeni mutasarrıfı olan Yusuf'un beratı 1706 yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67). Zeyneliye Vakfı değirmeninde bir akçe ile câbi olan Feyzullah bu görevinden feragat edince 1717 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.83). Maiye

Boyahanesine kâtip olarak 1717 yılında Hasan atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). Şeyh olan Sadık ref' olunca 1718 yılında bu görev Abdullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). Şey olan Mehmed ref' olunca 1717 yılında bu görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). İsmi yazılmayan bir kâtip vefat edince 1718 yılında bu görev oğlu İbrahim'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.86). Kethüda olan İsmail vefat edince 1722 yılında bu görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.94).

Bilindiği üzere Diyarbakır; han, sur ve çarşıları ile meşhur bir şehirdir. Defterde ise Rüstem Paşa Hanı, Sipah Çarşısı ve Rum Kapı olarak bu yansımaları görmek mümkündür. Rüstem Paşa Hanına müteveli olarak 1712 yılında Mehmed atanmış (VGMA, HD, nr. 1067, s.77), fakat daha sonra Mehmed vefatından dolayı bu görev Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s. 85). Rüstem Paşa 1539 ila 1542 yılları arasında Diyarbakır'da valilik yaptığı sırada kendi adına ile bilinen hanı inşa ettirmiştir (Kejanlı, 2009, s.386). Aynı zamanda Yenikapı hanı olarak da bilinen han'dan gönümüzde eser kalmamıştır (Yılmazçelik, 2014 s. 104). Defterde Sipah Çarşısı olarak geçen fakat kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanamaya çarşının dellalbaşı olmadığından dolayı 1714 yılında bu görev Ahmed ve Halil atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Defterde adı geçen şehir kapılarından Rum Kapı (Urfa Kapı) ile ilgili bir atama kaydı mevcuttur. Kayda göre bu kapıda yedi akçe ile bevvalık görevi yürüten Hasan'ın vefatından dolayı 1716 yılında bu görev Kasım'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82). Surlarla çevrili kentin; Mardin Kapı, Urfa Kapı (Rum Kapı), Dağ Kapı ve Yeni Kapı olarak bilinen giriş kapıları vardı (Yıldız-Öztürk, 2016, s. 46). Osmanlı döneminde sefere çıkılacağı zaman açılıp sonra kapatılan Rum Kapı (Urfa Kapı) Roma döneminde inşa ettirilmiş ve Artuklu hükümdarı Karaslanoglu Artukoğlu Muhammed tarafından 579/1183-1184 yılında onarımdan geçirilmiştir (Yıldız-Öztürk, 2016, s. 46). Yapılan bu atama kayıtlarından anlaşılacağı üzere Hurufat Defterlerinde sadece cami, mescid, medrese, tekke, zaviye gibi dini ve eğitim vakıfların değil, bununla beraber sosyal yaşamda kullanılan çarşı, pazar, han ve boyahane, etmekçi, değirmen gibi işletmelere yapılan atamalara da rastlamak mümkündür.

1.2.2. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Kadıları ve Naibleri

Arapça da fıkıh terimi olarak geçen 'Kadı'' kelimesi insanlar arasında meydana gelen anlaşmazlıkları ve davaları şer'î hükümlere göre karara bağlamakla görevli kişilere verilen addır (Atar, 2001, s. 66). İncelenen Hurufat Defterinde görev yapan kadı ve naibler tespit edilmiştir. Diyarbakır'da 1703-1722 yılları arasında toplam yirmi yedi kadı ismine ulaşılmıştır.

Tablo 2. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Kadıları

Diyarbakır Kadıları	Görev Tarihleri
Mehmed ²	H. 1115 (M. 1703)
Pir Mehmed ³	H. 1118 (M. 1706)
Mehmed ⁴	H. 1118 (M. 1706)
Alaaddin ⁵	H. 1120 (M. 1708)
Sabit Alaaddin ⁶	H. 1121 (M. 1709)
Mehmed ⁷	H. 1123 (M. 1711)
Mehmed Emin ⁸	H. 1124 (M. 1712)
Hüseyin ⁹	H. 1126 (M. 1714)
Mehmed el-Hâşimi ¹⁰	H. 1126 (M. 1714)
Seyyid Mustafa ¹¹	H. 1126 (M. 1714)
Yahya ¹²	H. 1126 (M. 1714)
Seyyid Mahmud ¹³	H. 1126 (M. 1714)
Hüseyin ¹⁴	H. 1127 (M. 1715)
Seyyid Hüseyin ¹⁵	H. 1127 (M. 1715)
Hüseyin ¹⁶	H. 1129 (M. 1716)
Ahmed ¹⁷	H. 1129 (M. 1716)
Mehmed ¹⁸	H. 1129 (M. 1716)
İbrahim ¹⁹	H. 1130 (M. 1717)
Mustafa ²⁰	H. 1131 (M. 1718)
Mehmed Salih ²¹	H. 1132 (M. 1719)
Mehmed ²²	H. 1132 (M. 1719)
Şeyh Hasan ²³	H. 1133 (M. 1720)
Ahmed ²⁴	H. 1133 (M. 1720)
Seyyid İbrahim ²⁵	H. 1133 (M. 1720)

² VGMA, HD, nr. 1067, s.60.³ VGMA, HD, nr. 1067, s.68.⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.68.⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.68.⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.86.⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.76.⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.79.¹⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.80.¹¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.79.¹² VGMA, HD, nr. 1067, s.78.¹³ VGMA, HD, nr. 1067, s.80.¹⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.79.¹⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.80.¹⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.81.¹⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.82.¹⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.81.¹⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.85.²⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.86.²¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.88.²² VGMA, HD, nr. 1067, s.88.²³ VGMA, HD, nr. 1067, s.93.²⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.94.²⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Salih ²⁶	H. 1133 (M. 1720)
İbrahim ²⁷	H. 1134 (M. 1721)
Abdüddevle ²⁸	H. 1134 (M. 1721)

Kaynaklarda vekil veya halife olarak da geçen naib kelimesi, bir görev veya sorumluluğun asıl sahibinin yerine vekâlet edece bir kimseye verilmesine denilmektedir (Avcı, 2006, s. 311). Anlaşıldığı üzere kadılar olmadığı zamanlarda kadıların görev ve sorumluluklarına naibler vekâlet etmekteydi. Naibler de kadılar gibi atama, azil gibi durumlarda yeni personel tayin edebilirdi. İncelenen defterde, Diyarbakır'da görev yapan naiblerin isimleri ve görev süreleri hakkında bilgiler tespit edilmiştir.

Tablo 3. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Naibleri

Hasan ²⁹	H.1116 (M.1704)
Aladdin ³⁰	H. 1120 (M. 1708)
Mustafa Selim ³¹	H. 1122 (M. 1710)
Mehmed ³²	H. 1130 (M. 1717)
Süleyman ³³	H. 1133 (M. 1720)
Sunullah ³⁴	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1704-1722 yılları arasında toplam altı naib tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere Diyarbakır mahkemesinde görev yapan naiblerin sayısının az olması kadıların bizzat kendilerinin görev yerinde olduklarının bir göstergesidir.

Hurufat Defteri incelendiğinde Diyarbakır ve Mardin mahkemelerinde görevli kadı ve naip dışında diğer görevliler de bulunmaktadır. Bunlar; kâtip, kassam kâtibi ve başkâtiptir. Diyarbakır mahkemesinde Kassam olan Abdi vefat ettikten sonra bu görev 1713 yılında Mustafa'ya (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) ve yine kassam kâtibi olan Derviş Abdi vefat edince bu görev 1717 yılında Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84). Mardin mahkemesinde ise başkâtiplik olarak görev yapan Osman görevinden feragat edince 1715 yılında bu görev oğlu Kasım'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81).

²⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

²⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

³⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

³¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

³² VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

³³ VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

³⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

1.2.3. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Nahiye ve Köyleri

Nahiye, Osmanlı Devleti için bölge, coğrafya veya yönetim ünitesi olarak görülen; çevreyi, yöreyi bazen de semti ifade eden bir idari sistemdir (Şahin, 2006, s. 306). Hurufat Defterleri kendi döneminde mevcut bulunan nahiyelerin ve bağlı karyelerin tespit edilmesi için çok önemli bir yere sahiptir. Nitekim incelenen defterde Diyarbakır'a bağlı on dört nahiye ismi yer almaktadır.

Tablo 4. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Nahiyeleri

Mardin ³⁵	Eğil ³⁶
Çermik ³⁷	Zeb ³⁸
Telkör ³⁹	Hasankeyf ⁴⁰
Savur ⁴¹	Sebtures ⁴²
Şark-ı Garbi ⁴³	Arab ⁴⁴
Çüngüş ⁴⁵	Turhal ⁴⁶
Çıska ⁴⁷	Şeref ⁴⁸

Defterde Diyarbakır'a ait köyler hakkında da bilgiler ulaşmak mümkündür. Bu deftere göre Diyarbakır'a tabi toplam elli dokuz köy olduğu tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde 1703-1722 yılları arasında Diyarbakır ve çevresinden bulunan Mardin, Siirt ve Urfa gibi günümüz illerinde bulunan köylere de rastlamak mümkündür. Bu minvalde Hurufat Defterleri şehir ve kırsal yapılanma hakkında bizlere ciddi bilgiler sunmaktadır.

³⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s. 65, 66, 68, 69, 70, 77, 78, 79, 80, 81, 86, 87, 92.

³⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s. 88.

³⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s. 66, 73, 74, 77.

³⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s. 62.

³⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s. 60.

⁴⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s. 74.

⁴¹ VGMA, HD, nr. 1067, s. 63, 91.

⁴² VGMA, HD, nr. 1067, s. 78.

⁴³ VGMA, HD, nr. 1067, s. 76.

⁴⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s. 78.

⁴⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s. 90.

⁴⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁴⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁴⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.86, 82.

Tablo 5. Hurufat Defterine Göre Diyarbakır Köyleri

Beşrin ⁴⁹	Koy ⁵⁰	Erbil ⁵¹	Ab-ı Tur ⁵²	Bab Kerme ⁵³
Ahmedî ⁵⁴	Kuyular ⁵⁵	Elkör Ulya ⁵⁶	Ali Pınarı ⁵⁷	Mehmed ⁵⁸
Tırpan ⁵⁹	Hara ⁶⁰	Sadr (Sedr) ⁶¹	Kara Ahmed ⁶²	Kaşıkçı ⁶³
Kıran ⁶⁴	Elyum (Alyum) ⁶⁵	Kays ⁶⁶	Zor ⁶⁷	Buşat ⁶⁸
Said ⁶⁹	Kebir ⁷⁰	Ordalya ⁷¹	Ulucak ⁷²	Uslu ⁷³
Abidin ⁷⁴	Ades ⁷⁵	Hasan ⁷⁶	Papas ⁷⁷	Harna ⁷⁸
Çüke ⁷⁹	Ab-ı Tahir ⁸⁰	Köşker ⁸¹	Mulu ⁸²	Katranlı ⁸³
Örenli ⁸⁴	Karde ⁸⁵	Tercil-i Şihan ⁸⁶	Nutan ⁸⁷	Savur ⁸⁸
Lice ⁸⁹	Hero Nam-ı Diğer Anbaz ⁹⁰	Arslanoğlu ⁹¹	Ahi ⁹²	Beltis ⁹³

⁴⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.88.⁵⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.66.⁵¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.⁵² VGMA, HD, nr. 1067, s.84.⁵³ VGMA, HD, nr. 1067, s. 83. 87.⁵⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.⁵⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.74.⁵⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.91.⁵⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.77.⁵⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.81.⁵⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.81.⁶⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.61.⁶¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.61.⁶² VGMA, HD, nr. 1067, s.73.⁶³ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.⁶⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.79.⁶⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.⁶⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.⁶⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.78.⁶⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.84.⁶⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.77.⁷⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.76.⁷¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.66.⁷² VGMA, HD, nr. 1067, s.66.⁷³ VGMA, HD, nr. 1067, s.61, 87.⁷⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.60.⁷⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.78.⁷⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.78.⁷⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.78.⁷⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.83, 84.⁷⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.90.⁸⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.87.⁸¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.66.⁸² VGMA, HD, nr. 1067, s.63.⁸³ VGMA, HD, nr. 1067, s.86.⁸⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.86.⁸⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.82.⁸⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.73.⁸⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.90.⁸⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.64.⁸⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.70.⁹⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.91.⁹¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.68.⁹² VGMA, HD, nr. 1067, s.73.⁹³ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

Hacılar ⁹⁴	Fergalı ⁹⁵	Harime (Haramiye) ⁹⁶	Hücceteyn ⁹⁷	Kar Ömer ⁹⁸
Köseler (Köselü) ⁹⁹	Osman Paşa ¹⁰⁰	Şerki ¹⁰¹	Acı ¹⁰²	Tezekli ¹⁰³
Şeray ¹⁰⁴	Şeyh Umran ¹⁰⁵	Yâre (Yara) ¹⁰⁶	Ased ¹⁰⁷	

Tablo ve atama kayıtları incelenerek bazı köylerin hangi nahiyelere bağlı olduğu da tespit edilmiştir. Bunlar; Kuyular, Koy ve Ulucak köyleri Çermik nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.74, 66), Tırpan, Ades, Zevli (Zolu) ve Nutan köyleri Mardin nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.81, 78, 92, 90), Ahmedî köyü Savur nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Zor köyü Sabtures nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.78), Kaşıkçı köyü Göksü nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Elkör Ulyak, Ordalya, Ab-ı Tahir ve Çüke köyleri Çüngüş nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.91, 66, 87, 90), Hasan ve Papas köyleri Arab nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.78), Örenli, Katranlı ve Karde köyleri Şeref nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.86, 82), Beşrin köyü Eğil nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.88), Hero Nam-ı Diğer Anbaz köyü Turhal nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.91), Harna köyü Çıska nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.83,84) ve Kebir köyü Şark-ı Garbi nahiyesine (VGMA, HD, nr. 1067, s.76) tabi idi. Görüldüğü üzere en çok köyü bulunan nahiyeler Mardin, Çüngüş, Çermik ve Şeref olarak tespit edilmiştir.

Defterinde cami, mescit, türbe ve medrese gibi yapılara atanan personel hakkında bilgi mevcuttur. Ancak bazı atamalarda herhangi bir yapıdan bahsetmeden sadece o mahale ait atamaların olduğu görülmektedir. Mesela, Kara Ahmed köyünün imamı olmadığı için bu görev 1712 yılında İshak'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). O nedenle vakıf müessesesi adı verilmeden sadece köy, kasaba ve nahiyelere atanan vakıf personeline de bu bölümde yer verilmiştir.

Şark nahiyesine tabi Said köyünün imamı olmadığı için 1713 yılında imam olarak Abdullah atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.77). Çermik nahiyesinde bağlı Ulucak köyünde

⁹⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁹⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁹⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁹⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁹⁸ VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁹⁹ VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁰¹ VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰² VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰³ VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰⁴ VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁰⁵ VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁰⁶ VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁰⁷ VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

bulunan camide müezzın vefat ettiğinden dolayı bu göreve 1705 yılında Abdullah atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.66). Ab-ı Tahir nahiyesine tabi Çüngüş kasabasının Uslu köyünde bulunan camiye imam ve hatip olarak 1717 yılında Mehmed'e atanmış (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) ve yine bu tarihte hangi görevde bulunduğın belirtilmeyen Osman adında bir personel vefat edince üzerindeki görevler oğlu Ömer'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84). Arab nahiyesine tabi Papas köyünde bulunan mescidin imamı olan Ahmed'in beratı 1714 yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78). Şeref nahiyesine tabi Katranlı ve Örenli köylerinde bulunan mescitlerin imamı olmadığı için 1718 yılında bir akçe mukabilinde imam olarak Musa atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.86).

Şeref nahiyesine tabi Kerde köyünde yeni inşa edilen mescidin imamı olmadığı için 1716 yılında imam olarak İbrahim atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.82). Ahi köyüne imam lazım olduğundan dolayı 1712 yılında bir akçe mukabilinde imam olarak Seyyid Halil atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Çüngüş kazasına tabi Hacılar köyünde bir akçe ile imam ve hatip olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı bu görevlere 1711 yılında İbrahim atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.72). Fergalı köyünde beratsız olarak imamlık görevi yürüten Mehmed'e 1710 yılında berat verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72). Hücceteyn köyünde imam olan Abzurrezzak'ın vefatından dolayı 1716 yılında imam olarak Ebubekir atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.81).

Kara Ömer köyünde imam olmadığı için 1710 yılında imam olarak Musa atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.71). Köşeler (Köselü) köyünde bir akçe ile imam olan Hasan'ın vefatından dolayı 1717 yılında imam olarak oğlu Hasan atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). Osman Paşa köyünde üç akçe ile ferraş ve cüzhan olan Ebubekir bu görevlerinden feragat edince 1719 yılında görevler Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70). Şark, Acı ve Savur kazasına tabi Tezekli köyünde imam olan Musa'nın vefatından dolayı 1716 yılında bu görev oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82). Şeray köyünde imam olan Hasan görevini terk etmesinden dolayı 1705 yılında imam olarak İsmail atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.66).

Şeyh Umran köyüne imam lazım olduğundan dolayı 1710 yılında imam olarak Monla Ahmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.72). Yâre (Yara) köyüne 1712 yılında imam olarak Seyyid Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Ased köyünde bulunan bir mescide 1704 yılında iki akçe mukabilinde imam olarak Bilal atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.62). Harime (Haramiye) köyünde imam olmadığı için 1704 yılında imam olarak Seyyid Hasan atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.63). Çepni kasabasında mütevellı olan Şey Hasan'ın ref'inden dolayı 1717 yılında mütevellı olarak Şeyh Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067,

s.84). Hasan Paşa kasabasında bir akçe ile cüzhan olan Mahmud'un vefatından dolayı 1703 yılında bu görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. (VGMA, HD, nr. 1067, s.59). Osman Paşa kasabasında bir akçe ile cüzhân ve iki akçe ile ferraş olan Mahmud'un vefatından dolayı 1703 yılında Ebubekir'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), fakat daha sonra Ebubekir bu görevlerden feragat edince 1719 yılında görevler Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70). Çüngüş kasabasına 1717 yılında hatip ve 1719 yılında imam olarak Mustafa atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s. 83-87). Hara köyünde imam ve hatip olan İsmail'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61). Kıran köyünde imam ve hatip olan Mehmed vefatından dolayı bu görevler 1714 yılında Ömer'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79).

Abidin köyünde müezzin olan Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.60). Mardin nahiyesi Ades köyünde hatip olan Hasan vefat edince 1713 yılında görev oğlu Bekir'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78). Arab nahiyesi Hasan köyünde imamlık görevine 1714 yılında İsmail ve Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.78). Köşker köyünde imam olan Hasan ref' olunca 1705 yılında göre Ebubekir'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.66). Mulu köyüne imam olarak 1704 yılında Hüseyin atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.63).Turhal nahiyesinde bulunan Hero namı-ı diğer Anbaz köyüne bulunan medresenin müderrisi Hacı Osman vefat edince bu görevler 1721 yılında müşterek olarak Ömer ve Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.91).

Bu atama kayıtlarından anlaşılacağı üzere; H.1115 (M. 1703), H. 1135 (M. 1722) yılları arasından Diyarbakır'da bulunan nahiyelerin, köylerin ve kasabaların isimlerine ulaşmak mümkündür.

2. DİYARBAKIR CAMİLERİ

2.1. Abdurrahman (Abdurrahmaniye) Camii

Hurufat Defterinde hem Abdurrahman (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) hem de Abdurrahmaniye (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) ismi ile geçen caminin Çermik Nahiyesinde yer aldığı kaydedilmiştir. Defterde 1712-1713 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; saraydâr olan Hasan vefat edince yerine Mahmud atanmış (VGMA, HD, nr. 1067, s.73), imam ve hatip olan Mustafa vefat edince bu görev Hüseyin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77). Bu görevler mukabilinde kaç akçe ücret aldıkları belirtilmemiştir.

2.2. Ahmed Bey (Vakıf Ahmed Bey) Camii

Ahmed Bey Cami iki katlı olup, ilçe merkezinde yer almaktadır (Yalçınkaya, 2013, s. 5). Kurduğu vakıftan dolayı "Vakıf Ahmed Bey" olarak bilinen, Zırkî soyundan Emîr Muhammed Beyoğlu Ahmed Bey tarafından 1540 tarihinde yaptırılmıştır (Beysanoğlu, 1990, s. 611). Artuklu dönemi mimari özelliklerini taşıyan cami 1845 yılında Vakıf Ahmed Bey'in torunlarından Hacı Sadullah Bey tarafından onarım ve bir kısım eklemeler yaptırılmış, ayrıca 1950-1960 yılları arasında Lice'nin zengin tüccarlarından olan Hacı Hamit Toprak'ta camiye bir minare yaptırmıştır (Işık, 2013, s. 88). 1975 yılında Lice de meydana gelen büyük bir deprem nedeniyle cami hasar görmüş ve minaresi yıkılmıştır (Beysanoğlu, 1990, s. 612). Yapı sadece cami olarak değil bir bölümü de medrese olarak faaliyet göstermiştir (Işık, 2013, s. 88).

Tablo 6. 1714-1721 Yılları Arasında Ahmed Bey (Vakıf Ahmed Bey) Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Çerağdâr	-	Ömer ¹⁰⁸	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	-	Mehmed ¹⁰⁹	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş	-	Haydar ¹¹⁰	H. 1129 (M. 1716)
Hatip	-	Ali ¹¹¹	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	-	İbrahim ¹¹²	H. 1131 (M. 1718)
-	-	Seyyid Musa ¹¹³	H. 1134 (M. 1721)

¹⁰⁸ Ömer'in beratı 1714 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁰⁹ Ahmed Bey Cami ve Medresesi vakfına nâzırlık görevi 1716 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹¹⁰ Ahmed vefat edince 1716 yılında görev Haydar'a kadısı Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹¹¹ Hatiplik görevi 1717 yılında Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹¹² Hasan vefat edince 1718 yılında görev oğlu İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹¹³ Atak Sancıağı Lice Nam Kayre de Seyyid Ahmed Bin El-Emir Ziyaeddin nam sahibü-l hayır bina eylediği cami ve medresenin evkafı tevliyetini Batın evladı zukuruna şart tayin eylediği vakfi malume Seyyid Musa mutasarrıf

Hurufat Defterinde 1714-1721 yılları arasında toplam altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Hiçbir personelin aldığı ücret belirtilmediği gibi birden fazla görev alan personel de mevcut değildir. Cami’de bir medrese ve bu medreseye bağlı bir vakıf vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.82). Hurufat Defterine göre: cami bölümünde çerağdâr, hatip ve kâtip, medrese bölümünde müderris ve camiye bağlı vakıfta çalışan bir nâzır’ın olduğu tespit edilmiştir.

2.3. Ali Ağa Camii

Ali Ağa Cami Hurufat Defterine göre Çüngüş Kasabasında yer almaktaydı. Cami’de hatip, müezzin ve ferraşlık görevlerinin icra edildiği anlaşılmaktadır. İki akçe ile hatiplik görevini yürüten Ömer’in 1705 yılında beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.65). Yine iki akçe ile hatiplik görevi Ömer’in vefat etmesi üzerine 1721 yılında Seyyid Ahmed’e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.91). Hurufat Defterine göre camide görev yapan müezzin ve ferraş’ın ne kadar ücret aldığı ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Müezzin görevini 1711 yılında Ali (VGMA, HD, nr. 1067, s.72), ferraşlık görevini 1717 yılında Mehmed yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.85).

2.4. Ali Paşa Camii

Ali Paşa Cami’nin kitabesi olmadığından dolayı inşa tarihi bilinmemektedir ancak Hadım Ali Paşanın Osmanlılar döneminde Diyarbakır’da 1534-37 yılları arasında valilik yaptığı (Tuncer, 1996, s. 134) bu minvalde Hadım Ali Paşa’nın camiyi söz konusu tarihler arasında inşa ettirdiği düşünülmektedir (Sözen, 1971, s. 76). İbadet yerleri Hanefi ve Şafi Mezheplerine göre iki kısma ayrılmıştır. Şafiler kısmının hayırsever bir kimse tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir (Beysanoğlu, 1963, s. 196).

Hurufat Defterinde caminin adı Ali Paşa Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) ve Gazi Ali Paşa Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) olarak geçmektedir. Defterinde camiye bağlı mektep, medrese ve tekke bulunması caminin bir külliye şeklinde teşkilatlandığı anlaşılmaktadır. Yapı günümüzde kendi ismiyle bilinen mahallede yer almakta ve faal bir şekilde hizmet vermeye devam etmektedir.

Tablo 7. 1703-1722 Yılları Arasında Ali Paşa Camii Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Devirhân	-	Ömer ¹¹⁴	H.1115 (M. 1703)

iken, Seyyid Ahmed nam kimse hilaf-ı şart vakfı zapt edip gadr etmekle meşrutiyet üzere 1721 yılında görev tekrar Seyyid Musa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹¹⁴ Ömer’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

Muhasebeci	Beş akçe	Seyyid Feyzullah ¹¹⁵	H.1115 (M. 1703)
Nâzır	Bir akçe	Seyyid Mehmed ¹¹⁶	H.1115 (M. 1703)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Mehmet ¹¹⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	İki buçuk akça	Ali ¹¹⁸	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş	Altı akçe	Derviş Mehmet ¹¹⁹	H. 1115 (M. 1703)
Aşrhân-Devirhân	-	Seyyid Halil ¹²⁰	H. 1115 (M. 1703)
Mekteb Hocası	-	Seyyid Halil ¹²¹	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân-Sermahfil	-		
Halife-i mekteb	-	Seyyid Abdullah ¹²²	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	-		
Seyfdâr	İki akçe	Seyyid Ağa ¹²³	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Beş akçe	Hâfız Mehmet ¹²⁴	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir akçe	Hasan ¹²⁵	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	Bir akçe	Osman ¹²⁶	H. 1116 (M. 1704)
Vaiz	İki akçe	Hasan ¹²⁷	H. 1117 (M. 1705)
Neccâr	Beş akçe	Âmân ¹²⁸	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	-	Seyyid Mehmed ¹²⁹	H. 1116 (M. 1704)
Müfettiş	Altı akçe	Şeyh Mehmed ¹³⁰	H. 1116 (M. 1704)
Câbi	Sekiz akçe	İsmail ¹³¹	H. 1116 (M. 1704)
İmam-ı sanî	-	Ali ¹³²	M. 1117 (M. 1705)
Müfettiş	Üç akçe	Hüseyin ¹³³	M. 1117 (M. 1705)
Câbi	Bir akçe	Osman ¹³⁴	M. 1117 (M. 1705)
Aşçı	Beş akçe	Hacı Abdullah ¹³⁵	M. 1117 (M. 1705)
Cüzhân	İki akçe	Ömer ¹³⁶	H. 1118 (M. 1706)

¹¹⁵ Ali Paşa Şeref Vakfında muhasebeci olan Seyyid Feyzullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹¹⁶ Ebubekir vefat edince 1703 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹¹⁷ Mehmed feragat edince 1703 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹¹⁸ Ali'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹¹⁹ Derviş Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁰ Aşrhân ve devirhân olan Seyyid Halil'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²¹ Seyyid Halil'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²² Seyyid Abdullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²³ Seyyid Mehmed feragat edince 1703 yılında görev Seyyid Ağa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁴ Gazi Ali Paşa Cami Vakfından beş akçe ile duâgû Hafız Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁵ Hasan'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁶ Vakt-i zuhrda cüzhân olan Osman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁷ Gazi Ali Paşa Cami'ne vaiz lazım olunca 1705 yılında bu görev iki akçe mukabilinde Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹²⁸ Âmân zımminin beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹²⁹ Seyyid Mehmed feragat edince 1704 yılında görev diğer Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹³⁰ Müfettişlik görevi 1704 yılında Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹³¹ İsmail'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹³² Ali'nin beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³³ Müfettişlik görevi 1705 yılında Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³⁴ Mehmed ref'inden dolayı 1705 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³⁵ Ahmed vefat edince 1705 yılında görev Hacı Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³⁶ Ömer'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

Cüzhân-Noktacı	Üç akçe	Seyyid Nizameddin ¹³⁷	H. 1118 (M. 1706)
Saraydâr	-	Mehmed ¹³⁸	H. 1119 (M. 1707)
Duâgû	On akçe	Derviş Ali ¹³⁹	H. 1120 (M. 1708)
Kilerci	Üç akçe	Seyyid Ebubekir ¹⁴⁰	H. 1120 (M. 1708)
Duâgû	-	Hasan ¹⁴¹	H. 1120 (M. 1708)
Duâgû	-	Ahmed ¹⁴²	H. 1120 (M. 1708)
Anbardâr	Dört akçe	Mustafa ¹⁴³	H. 1121 (M. 1709)
Duâgû	Beş akçe	Mehmed ¹⁴⁴	H. 1121 (M. 1709)
Muhasebeci	Beş akçe	- ¹⁴⁵	H. 1121 (M. 1709)
Müderriş-İmam-Hâtib Nâzır-Kâtip	Altı keyl ¹⁴⁶	Ahmed ¹⁴⁷	H. 1122 (M. 1710)
-	-	Hüseyin ¹⁴⁸	H. 1122 (M. 1710)
Aşrhân Maruf Sermahfil	İki akçe İki akçe Bir akçe	Ebubekir ¹⁴⁹	H. 1122 (M. 1710)
Müezzin	İki buçuk akçe	Mehmed ¹⁵⁰	H. 1122 (M. 1710)
Suyolcusu	Bir akçe	Kirkor ¹⁵¹	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	-	Ali ¹⁵²	H. 1124 (M. 1712)
Mimar	Beş akçe	Seyyid Hüseyin ¹⁵³	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	-	Seyyid Mehmet ¹⁵⁴	H. 1124 (M. 1712)
Bevvâb Cüzhân	Üç akçe Bir akçe	Seyyid Abdullah ¹⁵⁵	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân-Cüzhân	-	Ali ¹⁵⁶	H. 1124 (M. 1712)

¹³⁷ Seyyid Nizameddin'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹³⁸ Mehmed'in beratı 1707 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹³⁹ Derviş Ali'nin beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁴⁰ Seyyid Ebubekir'in beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁴¹ Bu görev 1708 yılında Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁴² Ahmed'in beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁴³ Mehmed görevi bırakınca yerine 1709 yılında Mustafa atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁴ Mehmed'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁵ Gazi Ali Paşa Cami vakfında beş akçe ile muhasebeci Seyyid Hacı Mustafa feragat edince bu görev başka bir kimseye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁶ Defterde Vakfin sarf mahsulatından almak üzere altı keyl yazmakta ancak hangi ürün alacağı ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70. Keyl (Kile); özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir. Bkz. Kallek, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 25, 2022, s. 567-570.

¹⁴⁷ Müderriş, imam, hatib, nâzır ve kâtiplik görevlerini yürüten Ahmed'in görevi ağır olması nedeniyle Gazi Ali Paşa Cami Vakfından kendisine 1710 yılında altı keyl daha verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁴⁸ Bu görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁴⁹ Mehmed bu görevlerden feragat edince, oğlu Ebubekir'e Naibi Mustafa Selim arzıyla verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁵⁰ Beratın zayi olmasıyla bu görev 1710 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁵¹ Medru ismili zimmi ölünce bu görev 1710 yılında Kirkor isminde bir zimmiye verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁵² Yusuf vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁵³ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁵⁴ Gazi Ali Paşa Cami vakfında duh nâzırı Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁵⁵ Süleyman vefat edince bu görevler 1712 yılında oğlu Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁵⁶ Osman vefat edince yerine Ali atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

Ferraş	-	Ali ¹⁵⁷	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân Cüzhân	İki akçe İki akçe	Ebubekir ¹⁵⁸	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	On akçe	Monla Bekir ¹⁵⁹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Hacı Yusuf ¹⁶⁰	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Bir buçuk akçe	Mehmed ¹⁶¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân Aşrhân	İki akçe Bir akçe	İsmail ¹⁶²	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Ahmed ¹⁶³	H. 1126 (M. 1714)
Duâgû	-	Ali ¹⁶⁴	H. 1126 (M. 1714)
Kâtip-Devirhân	Altı akçe	Mehmet Emin ¹⁶⁵	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân Aşrhân	İki akçe Bir akçe	Ali ¹⁶⁶	H. 1129 (M. 1716)
Vekil-i harc	Sekiz akçe	Seyyid Hasan ¹⁶⁷	H. 1130 (M. 1717)
Müezzin	-	Ahmed ¹⁶⁸	H. 1131 (M. 1718)
Duâgû	Beş akçe	Mehmed ¹⁶⁹	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân Devirhân	İki akçe İki akçe	Ebubekir ¹⁷⁰	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân Devirhân	İki akçe İki akçe	Seyyid El-Hac Mahmud ¹⁷¹	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân Aşrhân	İki akçe Bir akçe	Ali Seyyid Ebubekir ¹⁷²	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân	Bir akçe	Mustafa ¹⁷³	H. 1135 (M. 1722)

¹⁵⁷ Cebrail vefat edince yerine Ali atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁵⁸ Abdülvehhab vefat edince onun yerine cuma günleri aşrhânlık ve cüzhânlık görevi Ebubekir'e verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁵⁹ Derviş Ali görevi bırakınca yerine 1712 yılında Monla Bekir atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁶⁰ Hacı Yusuf beratın zayı olunca 1712 yılında beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁶¹ Ali Paşa Vakfında bir buçuk akçe ve Hacı Osman Mescidinde bir akçe ile duâgû Yusuf vefat edince 1712 yılında görev oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁶² Abdülvehhab vefat edince 1712 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁶³ Hasan vefat edince görev 1714 yılında mütevellisi arzıyla Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁶⁴ Ali Paşa Vakfı nukudundan almak üzere duâgû Hasan vefat edince 1714 yılında görev oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79. Nukud; nakit anlamına gelen para belirteci. (Aybakan, TDV İslam Ansiklopedisi, 2006, s. 324)

¹⁶⁵ Gazi Ali Paşa Cami'nde devirhân ve Şeyh Matar Cami'nde kâtip olan Mehmed Said vefat edince 1716 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁶⁶ Osman vefat edince bu görevleri alamaya mutasarrıf olan Ali görevleri alması gerekirken diğer Osman almıştır. Daha sonra ise 1716 yılında görev önceki sahibi olan Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁶⁷ Gazi Ali Paşa Cami vakfında vekil-i harc Hasan feragat edince 1717 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁶⁸ Ahmed vefat edince görev 1718 yılında diğer Ahmed'e verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁶⁹ Mehmed'in eski beratı 1712 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁷⁰ Bade zuhurda cüzhânlık ve cuma günleri aşrhânlık görevleri 1721 yılında Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁷¹ Ba'de-z zuhr cüzhân ve cuma günleri devirhân olan Ebubekir rızasıyla 1721 yılında görevi Seyyis El-hacc Mahmud'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁷² Ali feragat edince 1721 yılında görevler Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁷³ Osman vefat edince 1722 yılında görev oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

Tabloda görüldüğü üzere 1703-1722 yılları arasında toplam elli dokuz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. En yüksek ücreti on akçe ile duâgûlar alırken; en düşük ücreti ise bir akçe ile câbi, aşırhân, cüzhân ve suylucusu almaktaydı. Sadece bir görev alan personeller olduğu gibi birden fazla görev alan personeller de mevcuttu. Ayrıca farklı vakıflarda görev yapan personeller de vardı. Örneğin Mehmed; Ali Paşa Vakfında bir buçuk akçe ve Hacı Osman Mescidinde bir akçe ücret ile Duâgûluk görevini yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Mehmed Emin ise Ali Paşa Cami'nde devirhân ve Şeyh Matar Cami'nde kâtiplik görevlerini yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.81). Bazı görevlerde gayrimüslim personeller de çalıştırılmıştır. Örneğin; neccârlık görevi beş akçe mukabilinde Âmân'a (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) ve suylucusu görevi bir akçe mukabilinde Kırkor'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72). Göze çarpan bir başka hadise de şöyledir, müderris, imam, hatip, nâzır ve kâtip olan Ahmed'in bütün bu görevleri yürütmesi kendisine ağır gelince ücretine cami vakfından altı keyl daha verilmiştir (GMA, HD, nr. 1067, s.70) Camiye bağlı "Şeref Vakfı" adında bir vakıfta tespit edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

2.5. Behram Paşa Camii

Mardin Kapı mevkiinde bulunan cami'nin inşasına 1564 yılında başlanmış olup 1572 yılında tamamlanmıştır (Serim, 2019, s. 74). Cami'nin ana kapısının üzerindeki kitabede şöyle yazmaktadır; *"Bu cami-i şerif merhum Sultan Süleyman kölelerinden ve Sultan-ı a'zam Selim zamanında abd-i zaif Behram Paşa tarafından 980'de yaptırıldı Allah dileğini kolay etsin"* (Beysanoğlu, 1990, s. 578). Bu kitabeden anlaşıldığı üzere cami Diyarbakır'ın 13. Valisi olan Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Tuhfetü'l-mî'mârîn'de adı geçen yapıdan Mimar Sinan'ın deneme eserlerinden biri olarak bahsedilmektedir (Altun, 1992, s.356). Nitekim bu cami, Mimar Sinan'ın İstanbul dışındaki en büyük ve önemli eserlerinden biri olarak bilinmektedir. Birçok vakfiyesi 1930 yılında satılmıştır (Altunboğa, 1999, s. 21).

Tablo 8. 1703-1722 Yılları Arasında Behram Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Cüzhân	Bir akçe	Abdülvehhab ¹⁷⁴	H. 1115 (M. 1703)
Muhasebeci	-	Abdurrahman ¹⁷⁵	H. 1115 (M. 1703)

¹⁷⁴ Hafız Seyyid Mehmed vefat edince görev 1703 yılında Abdülvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁷⁵ Hafız Seyyid Mehmed vefat edince görev 1703 yılında Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

Muallim	Üç akçe	es-Seyyid Abdurrahman ¹⁷⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir akçe	Abdülgaflur ¹⁷⁷	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân Tesbih-hân	Bir akçe Beş akçe	Abdülgaflur ¹⁷⁸	H. 1115 (M. 1703)
İmam	-	Abdülgaflur ¹⁷⁹	H. 1115 (M. 1703)
İmam	-	Abdülgaflur ¹⁸⁰	H. 1115 (M. 1703)
Aşrhân-Müsebbih Mu'arrif	-	Mehmed ¹⁸¹	H. 1115 (M. 1703)
Seyfdâr	Bir akçe	Ebubekir ¹⁸²	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Eyyüb ¹⁸³	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân-Câbi-Meşihat	İki akçe	Hacı Eyyüb ¹⁸⁴	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân	Üç akçe	Mehmed ¹⁸⁵	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin Sermahfil	Dört akçe İki akçe	İshak ¹⁸⁶	H. 1116 (M. 1704)
Hâfiz	Üç akçe	Mustafa ¹⁸⁷	H. 1116 (M. 1704)
Na'athân	Üç akçe	İshak ¹⁸⁸	H. 1116 (M. 1704)
Fetih-hân	Üç akçe	Seyyid Yahya ¹⁸⁹	H. 1116 (M. 1704)
Fetih-hân	-	Seyyid Mehmed ¹⁹⁰	H. 1116 (M. 1704)
Fetih-hân	İki akçe	Yusuf ¹⁹¹	H. 1116 (M. 1704)
Çerağdâr	Beş akçe	Mehmed Emin ¹⁹²	H. 1117 (M. 1705)
Cüzhân	Bir akçe	Mustafa ¹⁹³	H. 1117 (M. 1705)
Vekîl-harc	Bir akçe	Osman ¹⁹⁴	H. 1117 (M. 1705)
Cüzhân-Duâgû Noktacı-Aşrhân	Beş akçe	Mustafa ¹⁹⁵	H. 1117 (M. 1705)

¹⁷⁶ es-Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁷⁷ Mehmed Emin vefat edince görev 1703 yılında Abdülgaflur'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁷⁸ İsmail feragat edince 1703 yılında yerine oğlu Abdülgaflur atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁷⁹ Abdülgaflur'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁸⁰ Abdülgaflur'un beratı 1703 yılında tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁸¹ Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁸² Behram Paşa Vakfında bir akçe ile seyfdâr olan Abdülcelil vefat edince 1703 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁸³ Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa'nın vakf eylediği ecza-i şerifden iki akçe ile cüz-i şerif tilavet etme görevi 1715 yılında Seyyid Eyyüb'e kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁸⁴ Kaba Mahmud Hacı Mustafa medine-i şerifede mezbur Behram Paşa Cami'de Ba'de-z zuhr cüz-i şerif hafız ecza ve yevm-i iki akçe ile cibayet ve meşihat vakf-ı tahsis olunduğu üzere 1715 yılında Hacı Eyyüb'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁸⁵ Hacı Salih feragat edince 1704 yılında görev, oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁸⁶ İshak'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁸⁷ Mustafa'nın ücreti Pir Ali değirmeninden karşılanmak suretiyle 1704 yılında beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁸⁸ İshak'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁸⁹ Seyyid Yahya'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁹⁰ Seyyid Yahya vefat edince görev 1704 yılında Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹⁹¹ İbrahim vefat edince görev 1704 yılında Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹⁹² Minarede çalışmak suretiyle Mehmed Emin'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁹³ Mustafa bu görevi sabah icra etmek suretiyle beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁹⁴ Bu görev 1705 yılında Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁹⁵ Mustafa'nın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

Müezzin Devirhân Cüzhân	Dört akçe İki akçe İki akçe	Ahmed ¹⁹⁶	H. 1117 (M. 1705)
Fetih-hân	Üç akçe	es-Seyyid İbrahim ¹⁹⁷	H. 1117 (M. 1705)
Câbi	-	Abdulvehhab ¹⁹⁸	H. 1117 (M. 1705)
Minare Çerağdârı	Beş akçe	Mehmed Emin ¹⁹⁹	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhen	-	Seyyid Halil ²⁰⁰	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhân	-	Ahmed ²⁰¹	H. 1118 (M. 1706)
Seyfdâr	-	Mehmed ²⁰²	H. 1118 (M. 1706)
İmam-ı Sanî	Üç akçe	Mustafa ²⁰³	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	İki akçe	İshak ²⁰⁴	H. 1118 (M. 1706)
İmam-ı Sâni	Beş akçe	Mustafa ²⁰⁵	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhân	Bir akçe	Ebubekir ²⁰⁶	H. 1121 (M. 1709)
İmam-ı Sanî	Beş akçe	İshak ²⁰⁷	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Bir akçe	Abdurrahman ²⁰⁸	H. 1121 (M. 1709)
Vaiz Fetih-hân-Cüzhân Müsebbih	Beş akçe Dört akçe Yarım akçe	Seyyid Şeyh Zahir ²⁰⁹	H. 1122 (M. 1710)
Fetih-hân	Üç akçe	İshak ²¹⁰	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân Hatm	Bir akçe İki akçe	Mustafa ²¹¹	H. 1122 (M. 1710)
Noktacı	Üç akçe	İshak ²¹²	H. 1122 (M. 1710)
Sermahfil	İki akçe	İshak ²¹³	H. 1122 (M. 1710)
Müezzin	Dört akçe	İshak ²¹⁴	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân	-	Mehmed ²¹⁵	H. 1122 (M. 1710)

¹⁹⁶ Ahmed'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁹⁷ Bu görev 1705 yılında es-Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁹⁸ Behramiye vakfının câbisi Hafız Seyyid Mehmed vefat edince 1705 yılında görev Abdulvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁹⁹ Mustafa vefat edince 1706 yılında Mehmed Emin göreve devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

²⁰⁰ Seyyid Mehmed feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

²⁰¹ Ahmed'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

²⁰² Ebubekir feragat edince 1706 yılında görev Mehmed'e kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

²⁰³ İmam-ı sanîlik görevini Müzdeci vakfında müteveli olan Mehmed Emin yaptığı halde vefat edince 1706 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

²⁰⁴ Müzdeci vakfında müezzin olan Mehmed Emin vefat edince 1706 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

²⁰⁵ Behram Paşa vakfında beş akçe ile cami'nin imam-ı sanisi olan Hasan vefat edince 1706 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

²⁰⁶ Seyyid Halil feragat edince 1709 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

²⁰⁷ Mustafa feragat edince 1709 yılında görev oğlu İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

²⁰⁸ İbrahim feragat edince 1709 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

²⁰⁹ Cuma günü vaiz, sabah vakitlerinde fetih-hân, cüzhân ve müsebbih olan İsmail rızasıyla bu görevleri Seyyid Şeyh Zahir'e bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹⁰ Mustafa feragat edince 1710 yılında görev oğlu İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹¹ Bu görevler 1710 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹² İshak'ın ücretinin az olması nedeniyle 1710 yılında kendisine iki akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹³ İshak'ın ücretinin az olması nedeniyle 1710 yılında üç akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹⁴ İshak'ın ücretinin az olması nedeniyle 1710 yılında bir akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

²¹⁵ Behram Paşa vakfında cüzhânlık görevi 1710 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

Cüzhân	Bir akçe	Şeyh Sadık Musa ²¹⁶	H. 1123 (M. 1711)
Loğkeş	Beş akçe	Seyyid Mustafa ²¹⁷	H. 1123 (M. 1711)
Câbi	-	Mehmed ²¹⁸	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ²¹⁹	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	-	İshak ²²⁰	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Ebubekir ²²¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Mehmed ²²²	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	İki akçe	Hasan ²²³	H. 1124 (M. 1712)
Mütasarrıf	İki akçe		
Müezzin	Dört akçe	Mehmed ²²⁴	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	-	Mehmed ²²⁵	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Ali ²²⁶	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ²²⁷	H. 1124 (M. 1712)
Virdhân	Bir akçe		
Saka	-		
Şeyh-Dervîşani	Beş akçe	Osman ²²⁸	H. 1124 (M. 1712)
Evradhan	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe		
Aşrhân	Üç akçe	Osman ²²⁹	H. 1124 (M. 1712)
Muarıf	İki akçe	Seyyid İsmail ²³⁰	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe		
Aşrhân	Bir akçe		
Müsebbih	Yarım akçe		
İmam-ı Sanî	Üç akçe	İshak ²³¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Mehmet Emin ²³²	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Dört akçe	Mehmed ²³³	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe		
Evradhan	Bir akçe		

²¹⁶ Ebubekir feragat edince 1711 yılında görev Şeyh Sadık Musa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

²¹⁷ Cami'nin içinde bulunan mektebin levazımları için, mekteb vakfından ödenmek suretiyle 1711 yılında Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

²¹⁸ İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²¹⁹ Hacı Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²²⁰ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²²¹ Ali vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

²²² İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

²²³ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

²²⁴ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

²²⁵ Abdullah vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

²²⁶ İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

²²⁷ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

²²⁸ Abdulvehhab vefat edince 1712 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²²⁹ Cuma günleri aşırhân olan Yahya vefat edince 1712 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²³⁰ Muarırif ve cuma ile zuhurda aşırhân ve müsebbih olan Mehmed vefat edince 1712 yılında görev oğlu Seyyid İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²³¹ İmam-ı sanîlik görevini Müzdecî vakfında mütevellî olan Mehmed Emin yaptığı halde vefat edince 1712 yılında görev oğlu İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

²³² Aziz vefat edince 1712 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

²³³ Ahmed vefat edince oğlu İsmail olduğu halde kadı arzıyla Mehmed göreve devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

Saka	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe	Halil ²³⁴	H. 1124 (M. 1712)
Vaiz Fetih-hân Cüzhân Tesbihan	Beş akçe Bir akçe Dört akçe Yarım akçe	Abdulgaffur ²³⁵	H. 1124 (M. 1712)
Seyfdâr	Bir akçe	Halil ²³⁶	H. 1124 (M. 1712)
Muarrif	İki akçe	** ²³⁷	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Bir akçe	Hüseyin ²³⁸	H. 1124 (M. 1712)
Kapıcı	İki akçe	Seyyid İsmail ²³⁹	H. 1124 (M. 1712)
Seyfdâr	Bir akçe	Eyüb ²⁴⁰	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	-	İsmail ²⁴¹	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	-	Mehmet ²⁴²	H. 1126 (M. 1714)
Fetih-hân	Bir akçe	Ali ²⁴³	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	Dört akçe	Ali ²⁴⁴	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân-Hafız-ı eczâ Müsebbih	İki buçuk akçe	Mehmed ²⁴⁵	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ²⁴⁶	H. 1126 (M. 1714)
Ferraş Evradhan Cüzhân Tesbihan	Üç akçe Bir akçe Bir akçe -	Ahmed ²⁴⁷	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	İki akçe	Hüseyin ²⁴⁸	H. 1126 (M. 1714)

²³⁴ Ahmed vefat edince kardeşi Halil'e kadısı Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

²³⁵ Zübeyir vefat edince 1712 yılında görev kardeşi Abdülgaffur'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

²³⁶ Behram Paşa vakfında bir akçe ile seyfdâ olan Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

²³⁷ Behram Paşa vakfında iki akçe ile muarraf olan Seyyid Hasan vefat edince 1712 yılında ** inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

²³⁸ Mustafa ref' olunca 1712 yılında görev bir akçe mukabilinde Hüseyin'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

²³⁹ Behram Paşa vakfi hanında kapıcı olan Seyyid Hasan vefat edince 1712 yılında görev iki akçe mukabilinde oğlu Seyyid İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

²⁴⁰ Halil feragat edince 1712 yılında görev Eyüb'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

²⁴¹ İsmail vefat edince 1714 yılında görev oğlu İsmail'e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

²⁴² Abdullah'ın vefat edince 1714 yılında görev Mehmed'e kadısı Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

²⁴³ İbrahim vefat edince 1714 yılında görev oğlu Ali'ye kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

²⁴⁴ İbrahim vefat edince 1714 yılında görev oğlu Ali'ye kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

²⁴⁵ Ahmed vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mehmed'e kadısı Mehmed El-Hâşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁴⁶ Ücreti Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle zuhurda iki akçe ile cüzhânlık görevi Mehmed'e kadısı Mehmed El-Hâşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁴⁷ Hüseyin feragat edince 1714 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁴⁸ Ücretini Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle cüzhânlık görevi iki akçe ile Hüseyine verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

Cüzhân	Bir akçe	Mustafa ²⁴⁹	H. 1126 (M. 1714)
Câbi	-	Hasan ²⁵⁰	H. 1126 (M. 1714)
Havlu ve Kenef Ferraşı	Üç akçe	Mustafa ²⁵¹	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	İki akçe	İshak ²⁵²	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân	İki akçe	Abdünnebi ²⁵³	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân Halife	İki akçe İki akçe	Mehmed ²⁵⁴	H. 1128 (M. 1715)
Cüz Tilaveti	İki akçe	Seyyid Ahmed ²⁵⁵	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân	İki akçe	Fethullah ²⁵⁶	H. 1128 (M. 1715)
Câbi	-	Mehmed ²⁵⁷	H. 1129 (M. 1716)
Hatimhan	Üç akçe	Süleyman ²⁵⁸	H. 1129 (M. 1716)
Seyfdâr	Bir akçe	Seyyid Abdülfettah ²⁵⁹	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân Câbi	İki akçe İki akçe	Seyyid Abdülfettah ²⁶⁰	H. 1129 (M. 1716)
Cüz-i Şerif Mutasarrıfı	-	Kasım ²⁶¹	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	İkki akçe	Hasan ²⁶²	H. 1129 (M. 1716)
Ba'de'z-zuhûr tilâvet	İki akçe	Abdülkadir ²⁶³	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	İki akçe	Yakup ²⁶⁴	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân Halife	Bir akçe İki akçe	Veys ²⁶⁵	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	Bir akçe	Abdülvehhab ²⁶⁶	H. 1129 (M. 1716)

²⁴⁹ Behram Paşa Cami Vakfında bir akçe ile vakt-i subuhta cüzhân ömer feragat edince 1714 yılında görev Mustafa'ya kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵⁰ Behram Paşa vakfının câbisi olan Mehmed terk-i hizmet olup ref' olunca 1714 yılında görev Hasan'a kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

²⁵¹ Behram Paşa vakfından almak üzere üç akçe ile cam-i mezburde havlu ve kenef ferraşı olan Hacı Hüseyin feragat edince 1714 yılında görev damadı Mustafa'ya kadıs Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵² Mustafa vefat edince ücretini Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle cüzhânlık görevi iki akçe ile oğlu İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵³ Ücretini Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle cüzhânlık görevi iki akçe ile Abdünnebi'ye halifesi El-Hâşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵⁴ Hasan feragat edince yerine 1715 yılında görev oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵⁵ Ücretini Kaba Mahmud vakfından almak suretiyle iki akçe ile cüzhânlık görevi Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

²⁵⁶ Ücreti Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle kendi ruhu için iki akçe ile cüzhânlık görevi Fethullah'a kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁵⁷ İbrahim vefat edince görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁵⁸ Seyyid İbrahim feragat edince 1716 yılında görev Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁵⁹ Eyüb feragat edince 1716 yılında görev Seyyid Abdüllatif'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶⁰ Ücretini Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından ödenmek suretiyle cüzhânlık ve câbilik görevi Hacı Eyüb ferağından Seyyid Abdülfettah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶¹ Kaba Mahmudzade hayatta iken vakf ettiği ve ücreti kendi vafından ödenmek suretiyle zuhurda cüz-i şerf okuma görevi Kasım'a kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶² Kaba Mahmudoğlu vakf ettiği varfta iki akçe ile zuhurda cüzhânlık görevi Hasan için tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶³ Ücreti Kaba Mahmudoğlu Hacı Mustafa vakfından ödenmek üzere iki akçe ile zuhurda tilavet görevi Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶⁴ Kaba Mahmudzade Mustafa hayatta iken vakf ettiği ve ücreti kendi vafından ödenmek suretiyle zuhurda cüz-i şerf okuma görevi Yakup' inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

²⁶⁵ Mehmed vefat edince 1716 yılında göre Veys'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁶⁶ İbrahim vefat edince 1716 yılında görev Abdülvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

Aşrhân Tesbihan	Yarım akçe Yarım akçe		
Mütevelli-Cüzhân	Bir akçe	Hacı Hasan ²⁶⁷	H. 1129 (M. 1716)
Müezzîn-Sermahfil	-	Mehmed ²⁶⁸	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	İki akçe	Sunullah ²⁶⁹	H. 1129 (M. 1716)
Cennan	Bir akçe	Hüseyin ²⁷⁰	H. 1129 (M. 1716)
Mutasarrıf	Beş akçe	Şeyh Ali ²⁷¹	H. 1129 (M. 1716)
Neccâr	-	Hasan ²⁷²	H. 1129 (M. 1716)
Mütevelli	İki akçe	İsmail ²⁷³	H. 1130 (M. 1717)
Mutasarrıf	Bir akçe	Osman ²⁷⁴	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	Sekiz akçe	Abdülvehhab ve Osman ²⁷⁵	H. 1130 (M. 1717)
İmam	Dört akçe	Hâfız Abdünnebi ²⁷⁶	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	Hacı Hasan ²⁷⁷	H. 1130 (M. 1717)
Muallim-i sıbyân	Üç akçe	Hasan ²⁷⁸	H. 1130 (M. 1717)
Vekil-i harc Mimar	Beş akçe Üç akçe	Hacı Hasan ²⁷⁹	H. 1130 (M. 1717)
Şeyh	Beş akçe	Osman ²⁸⁰	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	Ali ²⁸¹	H. 1132 (M. 1719)
-	Üç akçe	Mehmed ²⁸²	H. 1132 (M. 1719)

²⁶⁷ Hamza vefat edince 1716 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁶⁸ İshak feragat edince görev 1716 yılında oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁶⁹ Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa Vakfından iki akçe ile cüzhânlık yapan Abdurrahman feragat edince görev Sunullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁷⁰ Hacı vefat edince 1716 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁷¹ Gülşeni Şeyhi çocuklarına verilen, mutasarrıflık görevinde bulunan Şeyh Abdülvehhab vefat edince yerine Osman geçmiş, Osman da ref' olunca kardeşi Şeyh Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁷² Behram Paşa vakfında neccârlik görevi 1716 yılında Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

²⁷³ Behram Paşa Cami vakfında mütecellî Abdülvehhab ve Osman olup Amed haricinde mahruse-i Raha(urfa), Malatya ve Sivas'ta vaki camii mezbur vakfından han ve hamam beled-i saniye de olup tasviye-i umuruna kudretleri olmamakla Amed haricinde olan vakıf için mütevelli lazım olmakla yevmi iki akçe ile İsmail Efendi naibi Mehmed Efendi arzıya inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

²⁷⁴ Behram Paşa Cami vakfından ber-vech-i meşrute meşayih-i Gülşeni evladından bir akçe ile mutasarrıf Seyyid Ali üzerinden Osman almakla ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

²⁷⁵ Mütevelli olan Abdülvehhab ve Osman'ın hizmetleri çok olması nedeniyle sekiz akçe zam beratı inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

²⁷⁶ Önceki imamın yardımcısı olan ve Muallim-i mescidinde imamlık yapan Seyyid Ahmed'in ref'inden bu görevler Abdünnebi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

²⁷⁷ Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfı ettiği cüz tilavet görevindeki Mustafa ref' olunca Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

²⁷⁸ Seyyid Hacı Abdurrahman feragat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

²⁷⁹ Behram Paşa vakfında beş akçe ile vekil-i harc ve üç akçe ile mimar Seyyid Osman ref' olunca 1717 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

²⁸⁰ Bu görevi Şeyh olan Osman'ın üzerinden Ali almakla daha sonra Osman eski beratı ile göreve devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

²⁸¹ Sabah vaktinde cüzhânlık yapan Mustafa vefat edince 1719 yılında görev oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

²⁸² Hacı Hasan'ın ref'inden dolayı görevi Mehmed, kadısı Mustafa arzıyla devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

İmam	-	Seyyid Ahmed ²⁸³	H. 1132 (M. 1719)
Aşrhân	Üç akçe	Osman ²⁸⁴	H. 1132 (M. 1719)
Kennâs	Dört akçe	Hacı Hâfız Yalak ²⁸⁵	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	İki akçe	- ²⁸⁶	H. 1132 (M. 1719)
İmam-ı Sâni	Dört akçe	El-Hac Nebî ²⁸⁷	H. 1133 (M. 1720)
Muallim-i sıbyân	İki buçuk akçe	Mehmed ²⁸⁸	H. 1133 (M. 1720)
İmam-ı Evvel	Beş akçe	Seyyid Ahmed ²⁸⁹	H. 1133 (M. 1720)
İmam-ı Sâni	İki akçe	Hacı Eyyüb ²⁹⁰	H. 1133 (M. 1720)
Saatçi-Muvakkit	Üç akçe	Yakub ²⁹¹	H. 1133 (M. 1720)
Ferraş	-		
Hâfız-ı Kütüb	İki akçe		
Cüzhân	İki akçe	Haydar ve Ebubekir ²⁹²	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân	-	İshak ²⁹³	H. 1134 (M. 1721)
-	İki akçe	Esseyyid Mehmed ²⁹⁴	H. 1134 (M. 1721)
Aşrhân	Bir akçe		
Aşrhân	Bir akçe		
-	Yarım akçe		
Cüzhân	İki akçe	İshak ²⁹⁵	H. 1134 (M. 1721)
Kennâs	Dört akçe	Hacı Hâfız Yalak ²⁹⁶	H. 1134 (M. 1721)
Harem Ferraşı	Üç akçe	Ahmed ²⁹⁷	H. 1135 (M. 1722)
Evradhan	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe		
Müsebbih	Yarım akçe		

²⁸³ Abdurrahman terk-i hizmet olmasıyla ref'inden kadı arzıyla Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

²⁸⁴ Cuma günleri aşrhânlık yapan Osman vefat edince 1719 yılında görev oğlu Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

²⁸⁵ Behram Paşa vakfından Reha (Urfâ)' da hanın dört akçe ile kennâs Üveys feragat edince 1719 yılında görev Hacı Hafız Yalak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

²⁸⁶ Abdurrahman'ın oğulları Haydar ve Ebubekir bu görevden feragat edince Kadıları Mehmed Salih arzıyla tevcih olunmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

²⁸⁷ Seyyid Ahmed ref'inden 1720 yılında görev El-hacc Nebî'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93

²⁸⁸ Seyyid Abdurrahman vefat edince Mehmed, Şeyh Hasan üzerinden bu görevi alarak devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

²⁸⁹ Seyyid Ahmed'in azli olmadığı halde Hacı Nebî haksızlık yapıp görevi ondan almış sonrasında görev eski sahibi olan Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

²⁹⁰ Müjdecî Hacı İbrahim vakfında 1720 yılında Hacı Eyüb'ün bratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

²⁹¹ Hacı Eyüb vefat edince 1720 yılında görev Yakub'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

²⁹² Abdurrahman feragat edince 1721 yılında görev oğulları Haydar ve Ebubekir'e inayet edilmiştir. GMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁹³ Mustafa feragat edince 1721 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁹⁴ Şeyh İsmail vefat edince 1721 yılında görevler oğlu es-Seyyid Mehmed'e kadısı Abdüddeve arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁹⁵ Behram Paşa Camide El-hacc İbrahim Ağa vakfında iki akçe ile cüzhân Mustafa feragat edince 1721 yılında görev oğlu İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

²⁹⁶ Behram Paşa Cami vakfından olup Raha (Urfâ)'da vaki hanın dört akçe ile kennâsı olan Üveys feragat edince 1721 yılında görev Hacı Hafız Yalak halifeye mutasarrıf iken müdahale olunmakla berat-ı atik mucebince ibka edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

²⁹⁷ Behram Paşa Cami vakfından üç akçe ile harem ferraşı, bir akçe ile evradhan, bir akçe ile vakt-i subuhta cüzhân ve yarım akçe ile müsebbih Hacı Hüseyin feragat edince 1722 yılında görevler Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

Cüzhân	Bir akçe	Mustafa ²⁹⁸	H. 1135 (M. 1722)
Cüzhân Muallim-i sıbyân	Bir akçe İki akçe	Seyyid Hasan ²⁹⁹	H. 1135 (M. 1722)
Tesbihan	İki akçe	İbrahim ³⁰⁰	H. 1135 (M. 1722)
Muarrif Aşrhân Aşrhân Muhassib	İki akçe Bir akçe Bir akçe Yarım akçe	Seyyid Mehmed ³⁰¹	H. 1135 (M. 1722)
Cüzhân	İki akçe	Hasan ³⁰²	H. 1135 (M. 1722)
Mimar Çerağdârı	Beş akçe	Abdullah ³⁰³	H. 1135 (M. 1722)
Seyfdâr	İki akçe	Seyyid Fethullah ³⁰⁴	H. 1135 (M. 1722)

Tablodan anlaşılabacağı üzere 1703-1722 yılları arasında toplam yüz otuz iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Cami’de; imam, müezzîn aşırhân, cüzhân, câbi, muallim-i sıbyân, noktacı, neccâr, vekil-i harc, saatçi, loğkeş, gibi çeşitli dini, idari, eğitim, bakım, onarım ve temizlik gibi görevlerde çalışan personeller vardı. Bazı personellerin birden çok görev üstlendiği görülmektedir. Örneğin Seyyid Mehmed; muarriflik, aşırhânlık ve muhassiblik görevlerini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.92). Bazı personellerin ise ücretleri başka vakıflardan karşılanmaktaydı. Örneğin hafızlık görevi yapan Mustafa’nın üç akçelik ücreti Pir Ali Değirmeninden (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), cüzhânlık görevi yapan Fethullah’ın iki akçelik ücreti Kaya Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından (VGMA, HD, nr. 1067, s.81) ve imam-ı sanilik görevi yapan Hacı Eyüb’ün iki akçelik ücreti Müjdeci Hacı İbrahim vakfından (VGMA, HD, nr. 1067, s.89) ödenmekte idi. Atamaların bir kısmı bizzat kadılar tarafından yapılmıştır. Cami’nin bir de mektebinin olduğu ve mekteb masraflarının da cami vakfından karşılandığı görülmektedir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84). Atama kayıtlar incelendiğinde cami’nin çok geniş bir personel çeşitliliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Cami günümüzde halen ibadete açık bir şekilde hizmet vermeye devam etmektedir.

²⁹⁸ Beham Paşa Cami vakfında bir akçe ile vakt-i subuhta cüzhân olan Ömer feragat edince 1722 yılında görev Mustafa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

²⁹⁹ Mehmed feragat edince 1722 yılında görev Seyyid Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

³⁰⁰ Hacı vefat edince 1722 yılında görev İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

³⁰¹ İsmail vefat edince 1722 yılında görevler oğlu Seyyid Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

³⁰² Kaba Mahmudzade Hacı Mustafa vakfından iki akçe ile cüz tilaveti için görev Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

³⁰³ Emin vefat edince 1722 yılında görev Abdullah’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

³⁰⁴ Behram Paşa vakfında bir akçe ile seyfdâ olan Seyyid Abdulfettah vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Fethullah’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.95.

2.6. Cağal Camii

Cağal Cami, Diyarbakır'da 1581 yılında valilik yapan Cağalzade Sinan Paşa veya 1604 yılında valilik yapan oğlu Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Yılmazçelik, 2014, s. 68). Hurufat defterinde caminin adı Çakal (VGMA, HD, nr. 1067, s.94) ve Cağal (VGMA, HD, nr. 1067, s.61-65) olarak kaydedilmektedir. Caminin mescit olarak inşa edildiği ancak daha sonraki dönemlerde ihtiyaca binaen camiye çevrildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 9. 1703-1722 Yılları Arasında Cağal Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	-	Mehmed ³⁰⁵	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin-Ferraş	-	Ali ³⁰⁶	H. 1117 (M. 1705)
Müezzin-Ferraş	İki akçe	Ömer ³⁰⁷	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	Üç akçe	Abdülbaki ³⁰⁸	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin Ferraş	- Bir akçe	Mehmed ³⁰⁹	H. 1133 (M. 1720)
-	Üç akçe	Hacı Abdülkadir ³¹⁰	H. 1135 (M. 1722)
Müezzin-Ferraş	-	Ömer ³¹¹	H. 1135 (M. 1722)

Tablodan anlaşılabacağı üzere 1703-1722 yılları arasında toplam yedi atama kaydı mevcuttur. Camide; imam, müezzin, mütevelli ve ferraş gibi görevlerde çalışan personeller vardı. Atamalar genellikle görevi bırakma nedeniyle yapılmıştır. Ömer, Emin ve Mehmed Emin görevlerini bırakan personeller arasındadır (VGMA, HD, nr. 1067, s. 88,94). Bu personellerin neden görevlerini bıraktıkları hakkında bir bilgi mevcut değildir.

2.7. Cami-i Kebir (Ulu Camii)

Ulu Cami; Diyarbakır'ın Cam-i Kebir mahallesinde yer almakta olup Anadolu'nun en eski camisi niteliğini taşımaktadır (Yarış, 2018, s.32). Hangi dönemde kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber Müslümanlar 639 yılında Diyarbakır'ı fethedince en büyük kilise olan Mor Toma Kilisesi'nden camiye çevrilmiştir (Beysanoğlu,

³⁰⁵ Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³⁰⁶ Abdurrahman vefat edince görev 1705 yılında Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

³⁰⁷ Ebubekir feragat edince 1706 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

³⁰⁸ El-Hac Osman vefat edince görev 1720 yılında oğlu Abdülbaki'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

³⁰⁹ Ömer görevi bırakınca 1720 yılında halifesi olan Mehmed görevi devam ettirmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

³¹⁰ Emin görevi bırakınca, görev Hacı Abdülkadir'e kadısı Abdurrahman arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

³¹¹ Mehmed Emin görevi bırakınca, görev kadısı arzıyla Ömer'e tevci edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

1996, s. 271). Cami'nin dört cephesi Müslümanların dört mezhebine ayrılmıştır (Özgen, 2004, s. 54). Camide dört mezhebin de ibadet edebileceği yerler mevcuttur.

Cami-i Kebir (Ulu Camii), 1115 yılında meydana gelen deprem ve yangından dolayı büyük bir hasar görmüştür. 1090 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah camiyi onarmıştır (Özçelik, 2011, s.19). Sonraki yıllarda Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev; Artuklu Melek Salih, Osmanlı Padişahlarından IV. Mehmed, Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan'ın da camiyi onardığı yapı üzerindeki ferman ve kitabelerden anlaşılmıştır (Özgen, 2004, s.54). Birinci Dünya Savaşı sırasında cami vakfından bazı dükkânların yıktırıldığı bilinmektedir (Emiri, 2005, s. 35).

Hurufat Defterinden anlaşıldığı üzere Diyarbakır Mahkemesinde görevli hakimü's-şer yani kadılarına Cami-i Kebir vakfından verilmek üzere sekiz akçe ödenmesi şart koşulmuştur (VGMA, HD, nr. 1067, s.60).

Tablo 10. 1703-1722 Yılları Arasında Cam'i Kebri Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Na'athân	Üç akçe	Seyyid Ali ³¹²	H. 1115 (M. 1703)
Su Yolcusu	Bir akçe	Emir Han ³¹³	H. 1115 (M. 1703)
Havlu Ferraşı	Altı akçe	Şaban ³¹⁴	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	Beş akçe	Seyyid Ali ³¹⁵	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Beş akçe	es-Seyyid Abdurrahman ³¹⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	es-Seyyid Abdurrahman ³¹⁷	H. 1115 (M. 1703)
Kenef Ferraşı	Muayyen	Seyyid Ali ³¹⁸	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	Seyyid İsmail ³¹⁹	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	İki buçuk akçe	Seyyid Ali ³²⁰	H. 1115 (M. 1703)
Aşrhân	İki akçe		
Evrâd-hân-İhlâs-hân-Aşrhân-Feth'han-Devirhân	-	Abdünnâfi ³²¹	H. 1115 (M. 1703)

³¹² Osman feragat edince 1703 yılında görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

³¹³ Arslan zımmi merd olunca 1703 yılında görev Emir Han zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

³¹⁴ Şaban'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³¹⁵ Seyyid Ali'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³¹⁶ es-Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³¹⁷ Molla Ali vefat edince 1703 yılında görev es-Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³¹⁸ Seyyid Ali'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³¹⁹ Seyyid İsmail'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³²⁰ Müezzinlikle beraber sabah ve ikindi vakit aşrhânlık yapan Abdullah oğlu Feyzullah feragat edince görev Seyyid Ali'ye kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³²¹ Abdünnâfi'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

Müezzin	-	Abdülbaki ³²²	H. 1115 (M. 1703)
Helvacı	-	Helvacı Mehmet ³²³	H. 1115 (M. 1703)
İmam-ı Sanî	-	Mehmed ³²⁴	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	-		
Cüzhân	-	Mahmud ³²⁵	H. 1115 (M. 1703)
İhlashân	-	Abdülbaki ³²⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	es-Seyyid Abdurrahman ³²⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin-Tesbih'han	-	Mehmed ³²⁸	H. 1116 (M. 1704)
Müremim	-	Muakkih Zımmi ³²⁹	H. 1116 (M. 1704)
Sermahfil-Aşrhân	-	Muhammed ³³⁰	H. 1116 (M. 1704)
Harem Ferraşı	Altı akçe	Ahmed ³³¹	H. 1116 (M. 1704)
Anbardâr	İki buçuk akçe	Feyzullah ³³²	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	İki buçuk akçe	Feyzullah ³³³	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	Bir akçe		
Cüzhân	Bir buçuk akçe	Mustafa ³³⁴	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	Bir akçe	Abdurrahman ³³⁵	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş	Altı akçe	Abdurrahman ³³⁶	H. 1116 (M. 1704)
Câbi-Bahçevan	-	Ebubekir ³³⁷	H. 1116 (M. 1704)
Cam Kâşî	-	Süleyman ³³⁸	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	Bir akçe	İshak ³³⁹	H. 1116 (M. 1704)
Kiliddâr	Bir buçuk akçe		
Cüzhân	İki akçe	es-Seyyid Hasan ³⁴⁰	H. 1116 (M. 1704)
-	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe	Ahmed ³⁴¹	H. 1116 (M. 1704)

³²² Abdülbaki'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³²³ Cam-i Kebir'e mühlak Osman Halife helva vakfı için nâzırlık yapan Abdülvehhab vefat edince görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³²⁴ Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³²⁵ Sinan Bey'in ruhu için cüzhânlık yapan Mahmud'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³²⁶ Hüseyin Ağa ruhu için ihlashanlık yapan Abdülbaki'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

³²⁷ Cam-i Kebir Molla Ali vakfından cüzhân es-Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

³²⁸ Mehmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³²⁹ Muakkih zımmının beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³³⁰ Muahmmmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³³¹ Ahmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³³² Feyzullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

³³³ Abdullah feragat edince 1704 yılında görevler oğlu Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁴ Seyyid Mehmed vefat edince görev 1704 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁵ Abdullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁶ Abdullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁷ Ebubekir'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁸ Süleyman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³³⁹ Seyyid Mahmud vefat edince 1704 yılında görevler İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³⁴⁰ Cam-i Kebir Çorbacı vakfından es-Seyyid Mehmed vefat edince 1704 yılında görevler es-Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³⁴¹ Ücretini Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfından almak üzere 1704 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

Nâzır	Yedi akçe	Halil ³⁴²	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	Bir akçe	İshak ³⁴³	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip	-	Ebubekir ³⁴⁴	H. 1116 (M. 1704)
Cüz Tilaveti	-	Yahya ve Mehmed ³⁴⁵	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş	Bir akçe	Seyyid Mehmed ³⁴⁶	H. 1116 (M. 1704)
Harem Ferraşı	Beş akçe	Seyyid Mustafa ³⁴⁷	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	Beş akçe	Seyyid Abdurrahman ³⁴⁸	H. 1116 (M. 1704)
İmam-i Sâlis	-	Ömer ³⁴⁹	H. 1117 (M. 1705)
Dersiâm	On akçe	Mevlana Ahmed ³⁵⁰	H. 1117 (M. 1705)
Kiliddâr	-	Seyyid Mahmud ³⁵¹	H. 1117 (M. 1705)
Şeyhü'l-kura	-	Mehmed Emin ³⁵²	H. 1117 (M. 1705)
Müsebbihhân	Beş akçe	Abdülkadir ³⁵³	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid İbrahim ³⁵⁴	H. 1117 (M. 1705)
İhlaşhân	İki akçe	Abdullah ³⁵⁵	H. 1131 (M. 1718)
Müezzin	Beş akçe	Ahmed ³⁵⁶	H. 1118 (M. 1706)
Câbi	-	Ebubekir ³⁵⁷	H. 1118 (M. 1706)
Câbi	-	Mustafa ³⁵⁸	H. 1120 (M. 1708)
Anbardâr	Üç buçuk akçe	Seyyid Mehmed ³⁵⁹	H. 1121 (M. 1709)
Aşrhân	İki akçe	Mustafa ³⁶⁰	H. 1121 (M. 1709)

³⁴² Cam-i Kebirde Molla Efendiler vakfında nâzır Mehmed vefat edince 1704 yılında görev oğlu Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³⁴³ Cam-i Kebir Molla Ali Vakfından cüzhân Seyyid Mehmed vefat edince 1704 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

³⁴⁴ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde 1704 yılında bu görev Ebubekire'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³⁴⁵ Bu görev Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde Haydar efendinin ruhuna hediye etmek üzere cüz tilavet eden Yahya ve Mehmed'e mütevellileri arzı ile inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³⁴⁶ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde Abdülvahhab feragat edince 1704 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

³⁴⁷ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde harem ferraşı olan Ali ref'inden, 1704 yılında görev Seyyid Mustafa'ya mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

³⁴⁸ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde müteveli olan Seyyid Abdurrahman'ın 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

³⁴⁹ Ömer'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

³⁵⁰ Mehmed vefat edince 1705 yılında görev Mevlana Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

³⁵¹ İshak vefat edince 1705 yılında görev Seyyid Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

³⁵² Mehmed Emin'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

³⁵³ Abdülkadir'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

³⁵⁴ Cam-i Kebir vakfında duâgû Seyyid Hüseyi feragat edince 1705 yılında görev Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

³⁵⁵ Ömer Paşa Kethüda Evkafından Cami-i Kebir de iki akçe ile ihlaşan Abdalbaki vefat edince 1718 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

³⁵⁶ Ahmed feragat edince 1706 yılında görev diğer Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

³⁵⁷ Cam-i Kebir Osman Halife vâkıfında câbi olan Ebubeir'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

³⁵⁸ Cam-i Kebir dâhilinde Osman Halifenin helva için vakf eylediği vakfın câbisi Ebubeir vefat edince 1708 yılında görev kardeşi Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

³⁵⁹ Feyzullah feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁰ Hem Cam-i Kebir hem de Cam-i Nebi de aşrhânlık yapan Hacı Mehmed feragat edince 1709 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

Aşrhân	-	Mustafa ³⁶¹	H. 1121 (M. 1709)
Kura Câbisi	-	Seyyid Abdurrahman ³⁶²	H. 1121 (M. 1709)
Bahçevan	İki akçe	Derviş Mehmed ³⁶³	H. 1121 (M. 1709)
Bahçevan	İki akçe	Seyyid Yasin ³⁶⁴	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Enis ³⁶⁵	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Hasan ³⁶⁶	H. 1121 (M. 1709)
Vekîl-harc	İki akçe	Hâfız Osman ³⁶⁷	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Bir akçe	Bekir ³⁶⁸	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Bir akçe	Mahmud ³⁶⁹	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Mehmed ³⁷⁰	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	Bir akçe	Mahmud ³⁷¹	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân	-	Hafız Mehmed ³⁷²	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	İki akçe	Hasan ile Abdülvehhab ³⁷³	H. 1122 (M. 1710)
Mimar Muhasebeci	İki akçe İki akçe	Seyyid Süleyman ³⁷⁴	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	Beş akçe	Hüseyin ³⁷⁵	H. 1123 (M. 1714)
Saraydâr	-	Molla Mehmed ³⁷⁶	H. 1124 (M. 1712)
Harem Ferraşı	Altı akçe	Mahmud ³⁷⁷	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe	Seyyid Ahmed ³⁷⁸	H. 1124 (M. 1712)

³⁶¹ Cuma günleri Aşrhânlık yapan Mehmed feragat edince 1709 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶² Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶³ Cam-i Kebir bahçevan Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Derviş Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁴ Derviş Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁵ Bu görev 1709 yılında Enis'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁶ Enis vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁷ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde vekil-i harç Ebubekir vefat edince 1709 yılında görev Hafız Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

³⁶⁸ Cami-i Kebir Sinan Bey vakfında cüzhân Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

³⁶⁹ Cami-i Kebir Sinan Bey vakfında cüzhân Seyyid Abdurrahman feragat edince 1710 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

³⁷⁰ Cam-i Kebir Şeyh Maruf Zaviyesinde Seyyid Mehmed'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

³⁷¹ Ebubekir vefat edince 1710 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

³⁷² Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfında cüzhân Hafız Mehmed'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

³⁷³ Cam-i Kebir Numan Halife vakfında nâzırlık görevi iki akçe ile 1710 yılında Hasan ve Abdülvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

³⁷⁴ Cami-i Kebir Şeyh Maruf vakfından ikişer akçe ile mimar ve muhasebeci Osman ref'inden 1710 yılında görev Seyyid Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

³⁷⁵ Cam-i Kebir vakfında duâgû Mustafa vefat edince 1714 yılında görev oğlu Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

³⁷⁶ Cam-i Kebirde saraydar olmadığından dolayı 1712 yılında görev Molla Mehmed'e müteveli arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

³⁷⁷ Yusuf ref'inden görev 1712 yılında Mahmud'a müteveli arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

³⁷⁸ Derviş Hüseyin Mescidinde müezzin olan ve Cam-i Kebir'de cuma günleri de aşrhânlık yapan Ahmed'in vefatından dolayı görev 1712 yılında Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

Müezzin	Beş akçe	Sunullah ³⁷⁹	H. 1124 (M. 1712)
Fetih-hân	Bir akçe	Seyyid Yasin ³⁸⁰	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe		
Müezzin	Beş akçe	Seyyid Abdülbaki ³⁸¹	H. 1124 (M. 1712)
Camcı, ...	Beş akçe	Seyyid Abdullah ³⁸²	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Beş akçe	Mustafa ³⁸³	H. 1124 (M. 1712)
Fetih-hân	Bir akçe		
Müezzin	Beş akçe	Seyyid Hasan ³⁸⁴	H. 1124 (M. 1712)
Fetihan	Bir akçe		
Saatçi	Yedi akçe		
Sermahfil	Beş akçe		
Muarrif	Beş akçe		
Aşrhân	Bir akçe		
Nâzır	Dört akçe	İsmail ³⁸⁵	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe	Mehmet ³⁸⁶	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Bir akçe	Sunullah ³⁸⁷	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid	H. 1124 (M. 1712)
Vekil-i harc	Üç akçe	Abdurrahman ³⁸⁸	
Duâgû-Vekil-i harc	Beş akçe	Seyyid	H. 1124 (M. 1712)
		Abdurrahman ³⁸⁹	
Câbi	Bir akçe	Seyyid Yasin ³⁹⁰	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	İshak ³⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	Üç akçe	Mehmed ³⁹²	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Numan Şafi ³⁹³	H. 1124 (M. 1712)

³⁷⁹ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Sadullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

³⁸⁰ Sabah vakitlerinde fetih-hân ve aşrhân Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

³⁸¹ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Abdülbaki'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

³⁸² Cam-i Kebirde camcı, Ali Paşa Caminde bevab ile cüzhân olan Süleyman vefat edince görev 1712 yılında oğlu Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

³⁸³ Mehmed vefat edince 1712 yılında görevler oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

³⁸⁴ Hacı Mehmed vefat edince 1712 yılında görevler oğlu Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

³⁸⁵ Cam-i Kebir'e mülhak Osman Halife helva vakfı için nâzırlık yapan Abdülvehhab vefat edince görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁸⁶ Cuma günleri aşrhânlık yapan Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁸⁷ Sunullah 1712 yılında Abdülbaki üzerinden görevi alarak devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁸⁸ Cam-i Kebirde duâgû ve Dilaver Paşa Medresesinde vekil-i harc olan Ali vefat edince 1712 yılında görev oğlu Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁸⁹ Cam-i Kebirde duâgû ve Dilaver Paşa Medresesinde vekil-i harc olan Ali vefat edince 1712 yılında görev büyük oğlu Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁹⁰ Cam-i Kebirde Maruf Efendi helva vakfının câbisi Mahmud feragat edince 1712 yılında görev Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

³⁹¹ Cam-i Kebir Molla Ali vakfından asırda cüzhân Halil vefat edince 1712 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

³⁹² Cam-i Kebir dâhilinde Osman Halifenin helva için vakf eylediği vâkıfın nâzırı Abdülvehhab vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

³⁹³ Cam-i Kebir Şafilere Mescidinde müezzin Mehmed Emin vefat edince görev 1712 yılında Numan Şafi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

Câbi	Beş akçe	Hüseyin ³⁹⁴	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Ebubekir ³⁹⁵	H. 1124 (M. 1712)
Câbi	Bir akçe	Mahmud ³⁹⁶	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Süleyman ³⁹⁷	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Altı akçe	Mahmud ³⁹⁸	H. 1125 (M. 1713)
Müsebbihhân	Beş akçe	Hacı Ömer ³⁹⁹	H. 1125 (M. 1713)
Müsebbih	Yedi akçe	Seyyid Abdülkerim ⁴⁰⁰	H. 1125 (M. 1713)
Aşrhân	İki buçuk akçe	Mehmed ⁴⁰¹	H. 1125 (M. 1713)
Aşrhân	Bir akçe		
Aşrhân	İki akeç		
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Yasin ⁴⁰²	H. 1125 (M. 1713)
Seyfdâr	Bir buçuk akçe	Seyyid İsmail ⁴⁰³	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	Bir akçe	Mehmed ⁴⁰⁴	H. 1126 (M. 1714)
Çerağdâr	Beş akçe	Mehmed ⁴⁰⁵	H. 1126 (M. 1714)
Minare Çerağdârı	İki buçuk akçe		
Saka	İki akçe		
Şeyhü'l-kura	-	Mehmed Salih ⁴⁰⁶	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	-	Bekir ⁴⁰⁷	H. 1126 (M. 1714)
Aşrhân-Noktacı	Buçuk akçe	Hacı Hâfız ⁴⁰⁸	H. 1126 (M. 1714)
Mutasarrıf	Beş akçe	Hasan ⁴⁰⁹	H. 1128 (M. 1715)
Çerağdâr	İki akçe	Halil ⁴¹⁰	H. 1126 (M. 1714)

³⁹⁴ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde câbi Feyzullah vefat edince 1712 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁹⁵ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde müezzin Numan vefat edince 1712 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

³⁹⁶ Cami-i Kebir Şeyh Maruf vakfının câbisi Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

³⁹⁷ Cami-i Kebir Şeyh Maruf vakfının nâzırı Abdulvehhab vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

³⁹⁸ Ahmed vefat eince 1713 yılında görev kardeşi Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

³⁹⁹ Abdülkadir vefat edince 1713 yılında göreve amcasının oğlu Hacı Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁴⁰⁰ Seyyid Mehmed vefat edince 1713 yılında görev büyük oğlu Seyyid Abdülkerim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁴⁰¹ Cam-i Kebir vakfında sabah, cuma ve yatsı vakitlerinde aşrhânlık yapan Abdullah feragat edince 1711 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁴⁰² Cami-i Kebir Sinan Bey vakfında cüzhân Mahmud feragat edince 1711 yılında görev Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁴⁰³ Hamza vefat edince 1714 yılında görev Seyyid İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79

⁴⁰⁴ Cam-i Kebirde ücretini Sinan Bey vakfından almak üzere cüzhân Ali vefat edince görev Mehmed'e Kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁰⁵ Ali vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mehmed'e Kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁰⁶ Mehmed Emin vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mehmed Salih'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁰⁷ Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfında cüzhân Hüseyin vefat edince 1714 yılında göre Bekir'e mütevellisi Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁰⁸ Ücretini Cam-i Kebir vakfından almak üzere cuma vakitleri aşrhân ve noktacı Ali vefat edince 1714 yılında görev Hacı Hafız'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁰⁹ Cam-i Kebir vakfından tedris şartıyla mutasarrıf Seyyid Abdülkerim feragat edince 1715 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁴¹⁰ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde çerağdâr Yahya vefat edince 1714 yılında görev Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

Muhasebeci	Yedi akçe	Ahmed ⁴¹¹	H. 1128 (M. 1715)
Çerağdâr	İki akçe	Mehmed ⁴¹²	H. 1128 (M. 1715)
Harem Ferraşı	Altı akçe	Mehmet Emin ⁴¹³	H. 1129 (M. 1716)
Loğkeş	Döre akçe		
Enderun Çerağdârı	Altı akçe	İbrahim ⁴¹⁴	H. 1129 (M. 1716)
Saka	İki akçe	Hasan ⁴¹⁵	H. 1129 (M. 1716)
Minare Çerağdârı	İki akçe	Seyyid Süleyman ⁴¹⁶	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	Abdurrahman ⁴¹⁷	H. 1129 (M. 1716)
Loğkeş	Dört akçe	Mehmed ⁴¹⁸	H. 1129 (M. 1716)
Harem Ferraşı	Beş akeç	Mehmed ⁴¹⁹	H. 1129 (M. 1716)
Şeyhü'l-kura	-	Şeyh Ahmed Şafi ⁴²⁰	H. 1129 (M. 1716)
-		Şeyh Ahmed Şafi ⁴²¹	H. 1129 (M. 1716)
Saka	İki akçe	Şaban ⁴²²	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	Beş akçe	İbrahim ⁴²³	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	-	Mehmed Bektaş ⁴²⁴	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	-	Hasan ⁴²⁵	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	Bir akçe	Hasan ⁴²⁶	H. 1130 (M. 1717)
Saka	İki akçe	Hasan ⁴²⁷	H. 1130 (M. 1717)
Saka	İki akçe	Hasan ⁴²⁸	H. 1130 (M. 1717)

⁴¹¹ Cam-i Kebir vakfından muhasebeci Seyyid Abdülkerim feragat edince 1715 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁴¹² Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde çerağdâr Yahya ve Mehmed mutasarrıf iken Yahya vefat edince 1715 yılında görev müştereki Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁴¹³ Mehmed vefat edince 1716 yılında görev Mehmed Emin'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁴¹⁴ Mehmed vefat edince 1716 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴¹⁵ Mehmed vefat edince 1716 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴¹⁶ Mehmed vefat edince 1716 yılında görev Seyyid Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴¹⁷ Cam-i Kebirde badel asırda Monla Mehmed Vâkıfında cüzhân Mehmed vefat edince 1716 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴¹⁸ Mehmed vefat edince 1716 yılında Abdurrahman üzerine arz olunmuş iken diğer Mehmed almakla ref'inden Mehmed'e inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴¹⁹ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde harem ferraşı Seyyid Mustafa feragat edince 1716 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁴²⁰ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde gönüllü olarak şeyhü'l-kuralık yapan Şeyh Ahmed Şafi'ye hizmeti karşılığı Mardin Kasım Padişah kuraları gallesinden senede bir müd inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82. Galle, topraktan sağlanan mahsül (Akgündüz, 1996, s. 338).

⁴²¹ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde gönüllü olarak Şeyhü'l kuralık yapan Şeyh Ahmed Şafi'ye hizmeti karşılığı Mardin Kasım Padişah kuraları gallesinden senede bir müd inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴²² Mehmed vefat edince 1717 yılında görev Şaban'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁴²³ Cam-i Kebir'de bir ferraş olduğu hale bir ferraş'a daha ihtiyaç duyulması nedeniyle 1717 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁴²⁴ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a inayet edildi. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁴²⁵ Seyyid Hacı Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁴²⁶ Seyyid Hacı Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁴²⁷ Mehmed vefat edince Hasan'a teveci olduğu halde sonradan Şaban'ın adı geçmiş fakat Şaban'ın feragat etmesi ile göreve Hasan devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁴²⁸ Hasan 1717 yılında görevine eski beratıyla devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

İmam-ı salis Mesabihan	- Beş akçe	Mehmed Refî ⁴²⁹	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	Beş akçe	İmamzade Ebubekir	H. 1130 (M. 1717)
Çerağdâr	Bir akçe	Halil ⁴³⁰	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	Beş akçe	Ali ⁴³¹	H. 1130 (M. 1717)
Aşrhân	Bir akçe	Ahmed ⁴³²	H. 1131 (M. 1718)
Müezzin	Yedi akçe	Bekir ⁴³³	H. 1131 (M. 1718)
İhlaşhân	İki akçe	Abdullah ⁴³⁴	H. 1131 (M. 1718)
Evradhan Fetih-hân İhlaşhân	Bir akçe İki akçe Bir buçuk akçe	Seyyid Mehmed ⁴³⁵	H. 1131 (M. 1718)
Aşrhân	-	Ahmed ⁴³⁶	H. 1131 (M. 1718)
Saka	İki akçe	İbrahim ⁴³⁷	H. 1131 (M. 1718)
Muhasebeci	Beş akçe	Ahmed ⁴³⁸	H. 1131 (M. 1718)
Mutasarrıf	Beş akçe	İbrahim ⁴³⁹	H. 1131 (M. 1718)
Mesabihan	Beş akçe	Mustafa ⁴⁴⁰	H. 1131 (M. 1718)
Nâzır	-	Şeyh Halil ⁴⁴¹	H. 1133 (M. 1720)
Muallim-i sıbyân	-	Ali ⁴⁴²	H. 1133 (M. 1720)
Mütevelli	Bir akçe	Mehmed ⁴⁴³	H. 1133 (M. 1720)
Müsebbih	Beş akçe	Şeyh Mehmed ⁴⁴⁴	H. 1133 (M. 1720)
İmam-ı Sâni Duâgû	On dört akçe Altı akçe	Hacı Yusuf ⁴⁴⁵	H. 1133 (M. 1720)

⁴²⁹ Cam-i Kebirde imam-ı salis ve muhasebeci, Mesudiye Medresesinde kâtip, vekil-i harc ve muhasebeci olan Ömer feragat edince 1717 yılında görev oğlu Mehmed Refî'ye naibi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁴³⁰ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde çırkdar Halil'in azli yok iken Ahmed Çavuş almakla onun ref'inden tekrar Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁴³¹ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde duâgû Ali'nin beratı 1717 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁴³² Cuma günleri aşrhânlık yapan Fettahzade Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³³ Fettahzade Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁴ Cam-i Kebir ve Ömer Paşa Kethüda vakfında ihlaşhân olan Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁵ Fettahzade Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görevler Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁶ Cuma günleri aşrhânlık yapan Fettahzade Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁷ Hasan vefat edince 1718 yılında görev oğlu İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁸ Mustafa feragat edince 1718 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴³⁹ Tedrisatlık yapmak şartıyla mutasarrıflık yapan Hasan vefat edince 1718 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴⁴⁰ Cam-i Kebirde muhasebeci ve Hacı Hüsameddin Mescidinde nâzır olan Hasan vefat edince Mustafa'ya tevci edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴⁴¹ Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁴⁴² Cam-i Kebirde muallim-i sıbyan olan Ali bu görevden berat edip askeri kayıt fermanı telkin olunmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁴⁴³ Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfı mütevellisi Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁴⁴⁴ Ahmed feragat edince 1720 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁴⁵ Mehmed vefat edince 1720 yılında görev oğlu Hacı Yusuf'a tevci olunmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

Muallimhan	-	Hacı Hasan ⁴⁴⁶	H. 1133 (M. 1720)
Taşra Ferraşı	Beş akçe	İbrahim ⁴⁴⁷	H. 1133 (M. 1720)
Muallim-i sıbyân	Yedi akçe	El-hac Abdülbedi ⁴⁴⁸	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır-Vaiz	On iki akçe	Halil ⁴⁴⁹	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Mahmud ⁴⁵⁰	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû	-	Kasım ⁴⁵¹	H. 1133 (M. 1720)
Dersiâm	-	Şeyh Hasan ⁴⁵²	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû-Dersiâm	On akçe	Şeyh Hasan ⁴⁵³	H. 1133 (M. 1720)
Çerağdâr	Bir akçe	Şeyh Hasan ⁴⁵⁴	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Mahmud ⁴⁵⁵	H. 1133 (M. 1720)
Mallim-i Sıbyan	-	Şeyh Halil ⁴⁵⁶	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Abdullah ⁴⁵⁷	H. 1133 (M. 1720)
Enderun Çerağdâr	İki akçe	Salih ⁴⁵⁸	H. 1133 (M. 1720)
Mütevelli	-	Seyyid Ahmed Tahir ⁴⁵⁹	H. 1133 (M. 1720)
Mütevelli	-	Seyyid Mehmed Tahir ⁴⁶⁰	H. 1133 (M. 1720)
Mütevelli	-	Abdullah ⁴⁶¹	H. 1134 (M. 1721)
Mekteb Hocası	-	Hacı Hasan ⁴⁶²	H. 1134 (M. 1721)
Saka	Beş akçe	Salih ⁴⁶³	H. 1135 (M. 1722)
Vaiz	Sekiz akçe	Hasan ⁴⁶⁴	H. 1135 (M. 1722)

⁴⁴⁶ Seyyid Yahya vefat edince 1720 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁴⁷ İbrahim'in beratı 1720 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁴⁸ Yahya vefat edince 1720 yılında görev El-hacc Abdülbedi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁴⁹ Nâzır Mehmed vefat edince hem bu görev hem de çarşamba günleri vaizlik görevi oğlu Halil'e ağır gelince naibi Süleyman arziya iki akçe zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁵⁰ Aişe Hatun vakfından ödenmek şartıyla iki akçe ile cüzhân Ebubekir feragat edince görev Seyyid Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁵¹ Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Kasım'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁵² Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁵³ Ahmed vefat edince bu görev 1720 yılında Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁵⁴ Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfında çırkdar Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁵⁵ Cam-i Kebir Aişe Hatun vakfında cüzhân Ebubekir feragat edince 1720 yılında görev Seyyid Mahmud'a kadısı Ahmed arziyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁵⁶ Ücretini Cam-i Kebir vakfından almak üzere muallim-i sıbyan Hacı Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Halile inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁴⁵⁷ Ücretini Cam-i Kebir Vakfından almak üzere duâgû İbrahim feragat edince 1720 yılında görev Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁴⁵⁸ Cam-i Kebir Vakfında enderun çırkdarı İbrahim feragat edince görev 1720 yılında Salih'e kadısı Ahmed arziyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁵⁹ Cam-i Kebir Osman Halife vâkıfında mütevelli Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Ahmed Tahir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁴⁶⁰ Cami-i Kebir Şeyh Maruf vakfının mütevellisi Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Mehmed Tahir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁶¹ Ahmed vefat edince bu görevi Maruf Efendi ve Osman Efendi idare ettiği halde mutasarıf Mehmed Tahir bu görevi Ahmed'in oğlu Abdullah'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁴⁶² Seyyid Yahya vefat edince 1721 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁶³ Salih'in görevi ağır olduğundan 1722 yılında vakfı mezburun müsaadesiyle üç akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁴⁶⁴ Vazilik yapan Hasan'ın beratı 1722 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

Kâtip	Beş akçe	⁴⁶⁵	H. 1135 (M. 1722)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ⁴⁶⁶	H. 1135 (M. 1722)
Muallim-i sıbyân	-	Yusuf ⁴⁶⁷	H. 1135 (M. 1722)
Kiliddâr	-	Seyyid Mehmed ⁴⁶⁸	H. 1135 (M. 1722)
Muhasebeci	Beş akçe	El-Hac Mustafa ⁴⁶⁹	H. 1135 (M. 1722)
Duâgû	Sekiz akçe	Hâfız Mehmed ⁴⁷⁰	H. 1135 (M. 1722)
Mütevelli-Câbi Cüzhân	Altı buçu akçe	Mehmed ⁴⁷¹	H. 1135 (M. 1722)
Kayyum -Mimar	İki akçe	Seyyid Mehmed ⁴⁷²	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	Beş akçe	Seyyid Abdülhamid ⁴⁷³	H. 1135 (M. 1722)
Nâzır	İki akçe	Emin ⁴⁷⁴	H. 1135 (M. 1722)
Ferraş-Duâgû	Üç akçe	Süleyman ⁴⁷⁵	H. 1135 (M. 1722)

Tablodan anlaşıldığı üzere 1703-1722 yılları arasında toplam yüz atmış altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve yenileme nedeni ile yapılmıştır. Cami’de; imam, müezzin, kâtip, cüzhân, duâgû, mütevelli, kayyum, câbi, nâzır, saka, loğkeş, helvacı, kiliddâr, anbardâr, Bahçevan, vekîl-harc, saraydâr, camcı, sevakçı, saatçi, seyfdâr, dersiâm, muallim-i sıbyân, چراغدâr ve mimar gibi dini, idari, bakım onarım ve temizlik personelleri çalışmaktaydı. Bazı personellerin birden çok görev aldığı bazı personellerin ise birden çok yerde görev yaptığı tespit edilmiştir. Örneğin; Seyyid Ali hem müezzinlik hem de aşırhânlık görevlerini birlikte yürütmekte iken (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), Seyyid Abdullah ise, hem Cami-i Kebir’de camcı ve..., hem de Ali Paşa Cami’nde bevvab ve cüzhânlık görevlerini yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

⁴⁶⁵ Kâtiplik görevi ağır olunca 1722 yılında beş akçe zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁴⁶⁶ Molla Ali ref’inden cüzhân olan Abdurrahman vefat edince 1722 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁴⁶⁷ İsmail feragat edince 1722 yılında görev Yusuf’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁴⁶⁸ Seyyid Mahmud vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.95.

⁴⁶⁹ Cam-i Kebir vakfında muhasebeci olmayıp masrafı vakfı mezburdan ödenmek üzere El-Hacc Mustafa’ya mütevellisi Abdullah arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁴⁷⁰ Cam-i Kebir vakfında duâgû Halil vefat edince 1722 yılında görev Hafız Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁷¹ Cam-i Kebir vakfından Molla Ali vakfının mütevelli, câbi ve cüzhânı İshak vefat edince görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.95.

⁴⁷² Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde Kayyum ve Mimar Seyyid Mehmed’in beratı 1722 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁴⁷³ Cam-i Kebir Şafiler Mescidinde câbi Hüseyin vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Abdülhamid’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁷⁴ Cami-i Kebir Şeyh Maruf vakfının nâzırı Seyyid Süleyman vefat edince 1722 yılında görev Emin’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁴⁷⁵ Ulu Cami vakfında ferraşlık müsaadesi olan Süleyman’a 1722 yılında üç akçe ile duâgûluk görevinde inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

Atamalarda muallim-i sıbyânlık görevi olması nedeniyle camiye bağlı bir mektebin olduğu söylenilebilir. Ayrıca cami avlusunda bir de Şâfiler mescidi vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.94). Cami'ye bağlı birçok vakıf mevcuttu. Bunlar; Osman Halife Helva Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.61), Molla Ali Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), Aîşe Hatun Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64), Molla Efendiler Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64), Sinan Bey Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.72), Numan Halife Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.71), Şeyh Maruf Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.71), Çorbacı Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Ömer Paşa Kethûda Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.86) olarak sıralanabilir. Bazı personellerin ücretleri Mardin Kâsım Padişah kurruları gallesinden karşılanmakta idi. Örneğin şeyhü'l-kurra olan Şeyh Ahmed Şafi'nin ücreti bu vakıftan karşılanırdı (VGMA, HD, nr. 1067, s.83). Günümüzde Sur Mahallesinde yer almakta olan cami halen ibadete açık olarak faaliyet göstermektedir.

2.8. Çermik Ulu Camii (Cami-i Kebir)

Camide yer alan kitabede kesin yapım tarihi belli olmamakla beraber Fahrettin Karaaslan⁴⁷⁶ zamanında Mücahidüddin adlı İlaldı tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir (Cömertler, 2004 s.7). Sultan Alaaddin Cami, Cami-i Atik, Cami-i Kebir ve Cami-i Çermik isimleriyle bilinen cami, Kale mahallesinde yer almaktadır (Melek-Demir, 2009, s. 133). Yapı 1242-1243 tarihinde Hacı Halid Bin Ebubekir tarafından ve Moğul istilasında hasar gördüğü için Anadolu Selçuklu Sultanlarından 3. Alaaddin tarafından 1297-1302 tarihlerinde onarım görmüştür (Cömertler, 2004 s.8). 1517 yılında caminin doğu cephesine bitişik olarak Şah Ali Bey Cami ilave edilmiştir (Cömertler, 2004 s.8). Yapı, tek bir cami olarak kullanılsa da sonradan ilave edilen kısımdan dolayı isim karışıklığı yaşamak mümkündür. Fakat iki bölümün yapım tarihleri ve banileri farklıdır.

Tablo 11. 1704-1718 Yılları Arasında Çermik Cami-i Kebir (Ulu Cami) Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Nâzır	Beş akçe	Ahmed ⁴⁷⁷	H. 1116 (M. 1704)
Tesbih-hân	-	Ahmed ⁴⁷⁸	H. 1120 (M. 1708)
Saraydâr	-	Mehmed ⁴⁷⁹	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin	Üç akçe	Ahmed ⁴⁸⁰	H. 1122 (M. 1710)

⁴⁷⁶ Artuklu Hısn-ı Keyfa kolundan olan Emiri Davud'un oğludur. Babasından sonra Emirliğe geçmiştir. (Cömertler, 2004 s.7).

⁴⁷⁷ Sultan Alaaddin Cami'de nâzır olan Ahmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁴⁷⁸ Mübarek geceler ve bayram günlerinde tesbih-hânlık yapan Maruf vefat edince 1708 yılında görev kardeşi Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁴⁷⁹ Alaaddin Cami'de saraydar olan Hasan vefat edince 1709 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁴⁸⁰ Mustafa vefat edince 1710 görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

Ferraş	Yarım akçe	Hacı Mehmed ⁴⁸¹	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	İki akçe	Yusuf ⁴⁸²	H. 1124 (M. 1712)
Vaiz	-	İbrahim ⁴⁸³	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Seyyid Osman ⁴⁸⁴	H. 1126 (M. 1714)
Kâtip	Dört akçe	Ahmed ⁴⁸⁵	H. 1128 (M. 1715)
Vaiz	On akçe	Şeyh İbrahim ⁴⁸⁶	H. 1131 (M. 1718)

Hurufat Defterinde 1704 -1718 yılları arasında toplam on atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Bütün personeller tek görev yapmaktaydı. En yüksek ücreti on akçe ile vaiz alırken en düşük ücreti ise yarım akçe ile ferraş almaktaydı. Hurufat Defterinde; Cami-i Kebir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) Sultan Alaaddin Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Alaaddin Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) isimleriyle kaydedilmiştir. Ayrıca camiye bağlı Alaaddin Cami Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) ve Aladdin Bey Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.81) adında vakıflarının olduğunu da yine Hurufat Defterinden öğrenmekteyiz. Cami günümüzde faal olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

2.9. Debbağhâne Camii

Dabbağhâne Camii hakkında kaynaklarda yeteri kadar bilgi bulunmamakla beraber Diyarbakır'ın Urfa Kapı olarak bilinen mevkii civarında ve diğer adı Molla Ali Han olarak bilinmektedir (Yılmazçelik, 2014, s. 109). Günümüzde mevcut olmayan caminin kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı da belli değildir (Bizbirlik, 1995, s. 83).

Tablo 12. 1704-1722 Yılları Arasında Dabbağhân Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Bir akçe	Mehmet Emin ⁴⁸⁷	H. 1116 (M. 1704)
Mütevelli	İki akçe	Mahmud ⁴⁸⁸	H. 1116 (M. 1704)

⁴⁸¹ Alaaddin Cami'de ferraş olan Allahverdi vefat edince 1710 yılında görev Hacı Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁴⁸² Çermik nahiyeside Alaaddin cami vakfının iki akçe ile câbisi Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁴⁸³ Alaaddin Cami'de vaiz olan Mehmed vefat edince 1712 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁴⁸⁴ Alaaddin Cami'de müzzin olan Ömer vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. Fakat Mustafa da vefat edince görev 1714 yılında Seyyid Osman'a Kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁴⁸⁵ Çermik kazasında Alaaddin Bey vakfında dört akçe ile kâtip Hüseyin vefat edince 1715 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁴⁸⁶ Sultan Alaaddin Cami'de cuma günleri vaizlik yapan Halil vefat edince 1718 yılında görev Şey İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁴⁸⁷ Bu görev 1704 yılında Mehmed Emin'e zayi'den inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁴⁸⁸ Mahmud'un beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

Havlu-Kenef Ferraşı	-	Hacı Ali ⁴⁸⁹	H. 1117 (M. 1705)
İmam Mütevelli	Üç akçe İki akçe	Hacı Hasan ⁴⁹⁰	H. 1117 (M. 1705)
Kâtip	-	Mehmed ⁴⁹¹	H. 1118 (M. 1706)
Kayyum	-	Osman ⁴⁹²	H. 1118 (M. 1706)
-	-	Derviş Ali ⁴⁹³	H. 1120 (M. 1708)
Câbi	İki akçe	Seyyid Mehmed ⁴⁹⁴	H. 1121 (M. 1709)
Hatip Müezzin	İki akçe İki akçe	Seyyid Ebubekir ⁴⁹⁵	H. 1121 (M. 1709)
Kâtip	-	Seyyid Derviş Ali ⁴⁹⁶	H. 1121 (M. 1709)
Müfettiş	Dört akçe	Seyyid Ahmed ⁴⁹⁷	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	Üç akçe	Seyyid Hüseyin ⁴⁹⁸	H. 1121 (M. 1709)
Ferraş	Bir buçuk akçe	Seyyid Mustafa ⁴⁹⁹	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	İki akçe	Ali ⁵⁰⁰	H. 1122 (M. 1710)
Dışarı Ferraşı Kenef Ferraşı	Bir akçe Bir akçe	Ali ⁵⁰¹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Seyyid Hasan ⁵⁰²	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	Bir akçe	Ahmed ⁵⁰³	H. 1124 (M. 1712)
Na'athân Tarifhan	Bir akçe Bir akçe	Mustafa ⁵⁰⁴	H. 1124 (M. 1712)
Câbi	İki akçe	İshak ⁵⁰⁵	H. 1124 (M. 1712)
Müfettiş	Üç akçe	Hüseyin ⁵⁰⁶	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Abdullah ve Mustafa ⁵⁰⁷	H. 1124 (M. 1712)

⁴⁸⁹ Bu görev 1705 yılında Hacı Ali'ye ziyaden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁴⁹⁰ Debbağan Mescidinde imam ve mütevelli olan Hacı Hasan'ın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁴⁹¹ Bu görev 1706 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁴⁹² Mustafa feragat edince 1706 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁴⁹³ Debbağan Cami vakfında görevi ve ücreti belli olamayan Mehmed vefat edince 1708 yılında görev Derviş Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁴⁹⁴ Seyyid Mehmed'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁴⁹⁵ İkişer akçe ile Hatib ve Müezzin Abdullah ref'inden 1709 yılında müezzinlik görevi Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁴⁹⁶ Debbağane Cami vakfında kâtip olan Mehmed feragat edince 1709 yılında görev oğlu Seyyid Derviş Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁴⁹⁷ Debbağan Cami vakfında müfettiş olan Seyyid Ahmed'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁴⁹⁸ Debbağan Cami vakfında nâzır olan Seyyid Hüseyin'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁴⁹⁹ Osman vefat edince 1710 yılında görev oğlu Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁵⁰⁰ Seyyid Mehmed rızasıyla câbilik görevini 1710 yılında Ali'ye bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁵⁰¹ Bir akçe ile dışarı ferraşı ve bir akçe ile kenef ferraşı Mehmed Emin vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁵⁰² Ebubekir feragat edince 1712 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁵⁰³ Seyyid Derviş Ali feragat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁵⁰⁴ Birer akçe ile na'athân ve tarifhan olan bir kimesnin** vefat etmesi ile görev 1712 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. Görevin kimin vefatı sonucu Mustafa'ya inayet edildiği kısmı boş bırakılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁵⁰⁵ Ali feragat edince 1712 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁵⁰⁶ Seyyid Ahmed vefat edince 1712 yılında görev vaiz Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁵⁰⁷ Yukarı Debbağane Camide müezzin Ahmed vefat edince 1712 yılında görev oğulları Abdullah ve Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

Na'athân Tarifhan	Bir akçe Bir akçe	İshak ⁵⁰⁸	H. 1125 (M. 1713)
Müezzin	-	Selim ⁵⁰⁹	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin-Nâzır	Dört akçe	Ahmed ⁵¹⁰	H. 1126 (M. 1714)
Câbi	İki akçe	Seyyid Abdullah ⁵¹¹	H. 1128 (M. 1715)
Müezzin	İki akçe	Hasan ⁵¹²	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş Seracı	Bir buçuk akçe Bir buçuk akçe	Mahmud ⁵¹³	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	-	Abdullah ⁵¹⁴	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1704-1722 yılları arasında toplam yirmi dokuz atama kayıtlarına mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Cami'de imam, müezzin, câbi, ferraş, kâtib ve nazır gibi dini ve idari personeller çalışmaktaydı. Bir görev alan personeller olduğu gibi birden çok görev alan personeller de vardı. Örneğin Hacı Hasan hem imamlık hem de mütevellilik görevlerini beraber yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.66). Yine kayıtlardan anlaşılacağı üzere camiye bağlı bir vakfın olduğu da tespit edilmiştir. Her ne kadar İbrahim Yılmazçelik yapıdan mescit olarak bahsetse de Hurufat Defterinde; Debbağhane Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.649) ve Yukarı Dabağhane Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) olarak bahsedilmektedir.

2.10. Defterdar Camii

Evliya Çelebi Diyarbakır'ı ziyaret ettiği tarihlerde cami faal durumda olmasına rağmen ya gözden kaçırmış ya da seyahatnamesine yazdığı halde günümüze ulaşmamıştır (Bruinessen-Boeschoten, 2015, s. 107). Kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı bilinmemekle beraber bu konuda muhtelif rivayetler vardır. Fakat "Beysanoğlu" bu duruma şöyle açıklık getirmiştir: "İran sınırına zahire sevk etmeye gelen orduda görevlendirilen Defterdar Ahmet Paşa miladi 1594 yılında camiye yaptırmış olduğunu ayrıca Diyarbakır salnamesinde caminin 1088 yılında Diyarbakır'da valilik yapan diğer Ahmed Paşaya mâl edilmesinin doğru olmadığını, onun sadece 1679 yılında caminin onarımını yaptırdığını dile getirmektedir"

⁵⁰⁸ Mustafa feragat edince 1713 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁵⁰⁹ Seyyid Hasan feragat edince 1714 yılında görev Selim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁵¹⁰ Debbağ Cami Vakfında Müezzin ve Nâzır Seyyid Mehmed feragat edince 1714 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁵¹¹ Debbağ Cami ve vakfında câbi olan İshak feragat edince 1715 yılında görev Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁵¹² İbrahim vefat edince 1716 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁵¹³ Seyyid Mustafa feragat edince 1722 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁵¹⁴ Debbağ Cami vakfında câbi olan İshak vefat edince 1722 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

(Beysanoğlu, 1963, s. 202). Bunlarla beraber camiye Ragıbıyye denilmesinin nedeni de bilim insanı Hacı Ragıb Bey'in bu yapıyı esaslı bir restorasyondan geçirmesidir (Serim, 2019, s. 75).

Tablo 13. 1703-1722 Yılları Arasında Deftaerdar Ahmed Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Nâzır Cüzhân	Dört akçe İki akçe	Ebubekir ⁵¹⁵	H. 1115 (M. 1703)
Câbi-Ferraş	-	Hacı Mustafa ⁵¹⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	İki akçe	Ali ⁵¹⁷	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ⁵¹⁸	H. 1126 (M. 1714)
Kâtip	Üç akçe	Mehmed ⁵¹⁹	H. 1129 (M. 1716)
İmam-Cüzhân	Beş akçe	Hasan ⁵²⁰	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	Bir akçe	Seyyid Ahmed ⁵²¹	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	-	Mehmed ⁵²²	H. 1132 (M. 1719)
Mütevelli	-	Şeyh Halil ⁵²³	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	İki akçe	El-hac Yusuf ⁵²⁴	H. 1133 (M. 1720)
Kâtip	Bir akçe	Osman ⁵²⁵	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	İki akçe	Osman Bin Mehmed ⁵²⁶	H. 1133 (M. 1720)
Çerağdâr	İki akçe	Şeyh Hacı Hasan ⁵²⁷	H. 1133 (M. 1720)
Câbi	Bir akçe	Seyyid Ahmed ⁵²⁸	H. 1135 (M. 1722)

⁵¹⁵ Ebubekir'in berati 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵¹⁶ Defterdar Mescidinde câbi ve ferraş olan Hacı Mustafa'nın eski berati 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁵¹⁷ Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidinde cüzhân olan Ebubekir feragat edince 1709 yılında görev oğlu Aliye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁵¹⁸ Defterdar Ahmed Çelebi Vakfı mescidinde cüzhân olan Ahmed vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mehmed'e kadısı Mehmed El-Haşim-i arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁵¹⁹ Defterdar Ahmed Çelebi Vakfı Mescidinde kâtiplik görevi 1716 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁵²⁰ Defterdar Ahmed Çelebi Vakfı Mescidinde imam ve cüzhân olan Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁵²¹ Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidinde kâtip olan Mehmed Bin İshak hizmetini terk etmesi üzerine 1717 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁵²² Defterdar Ahmed Çelebi Vakfının kitabeti Anadolu muhasebesinden tetkik ettirilmiş olup, vakfın kâtibe muhtaç olduğu anlaşıncı 1719 yılında bu görev önceki sahibi olan Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

⁵²³ Defterdar Ahmed Çelebi Vakfı Mescidinde mütevelli olan Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁵²⁴ Ücretini Defterdar Ahmed Efendi Vakfından almak suretiyle iki açe ile cüzhân Hacı Mehmed vefat edince 1720 yılında görev El-hac Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁵²⁵ Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidinde kâtip olan Monla Mehmed feragat edince 1720 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁵²⁶ Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidinde cüzhân olan Mehmed Bin Bektaş mahlûlünden 1720 yılında görev Osman Bin Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁵²⁷ Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidinde çerağdâr olan Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁵²⁸ Defterdar Ahmed Efendi Mescidi Vakfının câbisi Hacı Mustafa vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam on dört kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Bir görev alan personellerin yanında birden fazla görev üstlenen personeller de mevcuttu. Örneğin Hacı Mustafa hem câbilik hem de ferraşlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59). Defterde tutulan kayıtlarda göze çarpan bir hadise de şöyledir; Defterdar Ahmed Çelebi Vakfının kitabeti Anadolu muhasebesinden tetkik ettirilmiş ve vakfın kâtime ihtiyaç duyduğu tespit edilerek bu görev 1719 yılında Mehmed adında bir personele inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.87). Defterde cami; Defterdar Ahmed Paşa Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), Defterdar Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) ve Defterdar Ahmed Çelebi Efendi Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) isimleriyle geçmektedir. Ayrıca camiye bağlı bir vakfın da olduğu kaydedilmektedir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81). Cami günümüzde faal olup, yaklaşık 300 kişilik bir cemaatin bir arada ibadet edebilmesine olanak sağlamaktadır.

2.11. Esed Camii

Hurufat Defterinde Cami-i Esed olarak geçmektedir. Bu caminin “Esved Camii” olma ihtimali bulunmaktadır. Fakat Hurufat Defterindeki atama kaydında “Esed” olarak yazıldığında dolayı ayrı bir cami olarak değerlendirilmiştir.

Camide hatiplik görevi icra eden bir personel vardı. Bununla ilgili defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; hatiplik görevi yapan ve ücreti belirtilmeyen Feyzullah’ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

2.12. Esved Camii

Camiü’l-Esved, 16. yüzyıldan kalmış olan cami kendi ismi ile bilinen mahallede ilk önce Gülşenî Tekyesi olarak inşa edilmişse de sonradan camiye çevrilmiş, 1926 yılında ise belediye tarafından yıktırılarak yola dâhil edilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 202).

Hurufat Defterinde 1719-1721 yıllarına ait iki kayda mevcuttur. Camide, ücret belirtilmeyen ve imamlik görevi yapan Mahmud isminde bir personel tespit edilmiştir. Hurufat defterinde caminin isimi; Cami’ül Esvet ve Maruf Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.86) olarak kaydedilmiştir.

2.13. Fatih Paşa Camii

Osmanlı Devleti Diyarbakır’ı fetih ettiği sırada ordu kumandanı olan Bıyıklı (İmrakor) ve Fatih Paşa lakabıyla anılan Mehmed Paşa tarafından 1516-1521 yılları arasında inşa

ettirilmiştir (Tanman, 1995, s. 251). Diyarbakır’da inşa ettirilen ilk Osmanlı camisidir (Boran-Erdal, 2011, s. 260). Altı yıl görev yapan Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim tarafından 1516 yılında Diyarbakır’a ilk Osmanlı valisi olarak atanmıştır (Melek-Demir, 2009, s.74). Siyasi anlamda etkin güce sahip Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim ve kardeşi Şehzade Ahmed arasındaki taht kavgasında Yavuz Sultan Selim’in safında yer aldı (Serim, 2019, S. 78). Mehmed Paşa Safevilere karşı uç bölgelerde mücadele etmiş ve sonrasında Beylerbeyi olarak terfi etmiştir. Caminin yanında Fatih Paşa ve Özdemiroğlu türbeleri vardır (Yılmazçelik, 2014, s. 91). Kubbesinin kurşunla kaplı olması nedeniyle halk arasında Kurşunlu Cami olarak da bilinir.

Tablo 14. 1703-1722 Yılları Arasında Fatih Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müremmim	Beş akçe	Mehmet ⁵²⁹	H. 1115 (M. 1703)
Dersiâm	-	Abdurrahman ⁵³⁰	H. 1115 (M. 1703)
Tesbihhan-Aşrhân	-	İsmail ⁵³¹	H. 1115 (M. 1703)
Çerağdâr	-	Mehmet ⁵³²	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Üç akçe	Mustafa ⁵³³	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	Bir akçe	Ebubekir ⁵³⁴	H. 1115 (M. 1703)
Sahhaf	Beş akçe	Ebubekir ⁵³⁵	H. 1115 (M. 1703)
Sermahfil-Müezzin	-	İsmail ⁵³⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân-Aşrhân	-	Ömer ⁵³⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	-	İsmail ⁵³⁸	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Ahmed ⁵³⁹	H. 1115 (M. 1703)
Aşrhân-Sermahfil	-	Mehmet ⁵⁴⁰	H. 1115 (M. 1703)
Kâri’	-	Feyzullah ⁵⁴¹	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Sekiz akçe	Ahmed ⁵⁴²	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	İki akçe	Hâfız Mehmet ⁵⁴³	H. 1115 (M. 1703)
Neccâr	-	Ömer ⁵⁴⁴	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	-	Feyzullah ⁵⁴⁵	H. 1115 (M. 1703)

⁵²⁹ Mehmed’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵³⁰ Abdurrahman’ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵³¹ İsmail’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵³² Mehmed’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵³³ Mehmed Paşa Vakfından duâgû olan Ali vefat edince 1703 yılında görev Mustafa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁵³⁴ Mehmed vefat edince 1703 yılında görev kardeşi Ebubekir’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59

⁵³⁵ Ebubekir’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵³⁶ İsmail’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵³⁷ Ömer’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵³⁸ İsmail’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵³⁹ Şeyh Ahmed’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵⁴⁰ Mahmud vefat edince 1703 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵⁴¹ Feyzullah’ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵⁴² Ahmed’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁵⁴³ Fatih Mehmed Paşa Vakfından Mehmed’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵⁴⁴ Fatih Mehmed Paşa Vakfından Ömer’in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁵⁴⁵ Fatih Mehmed Paşa Vakfından Feyzullah’ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

Duâgû	Beş akçe	Yahya ⁵⁴⁶	H.1116 (M.1704)
Duâgû	Bir akçe	Seyyid Mehmed ⁵⁴⁷	H.1116 (M.1704)
Su Nâzırı	-	Ömer ⁵⁴⁸	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân Sermahfil	-	Mahmud ⁵⁴⁹	H. 1116 (M. 1704)
Vekil-i harc	-	Ömer ⁵⁵⁰	H.1116 (M.1704)
Duâgû	-	Mustafa ⁵⁵¹	H. 1116 (M. 1704)
Saatçi	-	Mustafa ⁵⁵²	H. 1116 (M. 1704)
Tesbih'han	-	Ömer ⁵⁵³	H. 1116 (M. 1704)
Târifhan	-	Ali ⁵⁵⁴	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	-	Ömer ⁵⁵⁵	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân Sermahfil	-	Seyyid Hüseyin ⁵⁵⁶	H. 1116 (M. 1704)
Dersiâm		Abdülbeni ⁵⁵⁷	H. 1116 (M. 1704)
Dersiâm	Bir akçe	Abdurrahman ⁵⁵⁸	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	Sekiz akçe	Abdullah ⁵⁵⁹	H. 1116 (M. 1704)
Kenef Ferraş Çerağdâr	Beş akçe Bir akçe	Abdolvahhab ⁵⁶⁰	H. 1116 (M. 1704)
Müsebbihhân	Üç akçe	Halil ⁵⁶¹	H. 1116 (M. 1704)
Vekil-i harc	-	Ömer ⁵⁶²	H. 1116 (M. 1704)
Tesbihan	-	Halilürrahman ⁵⁶³	H. 1116 (M. 1704)
Duâgû Fetih-hân	Beş akçe On akçe	Abdurrezzak ⁵⁶⁴	H. 1116 (M. 1704)
Müşabih-han		Şeyh Ömer ⁵⁶⁵	H. 1116 (M. 1704)
Duâgû	Sekiz akçe	Mehmed ⁵⁶⁶	H. 1116 (M. 1704)

⁵⁴⁶ Mehmed paşa vakfından beş akçe ile duâgû olan Yahya'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁴⁷ Mehmed Paşa vakfında beş akçe ile duâgû Seyyid Yahya vefat edince 1704 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁴⁸ Fatih Mehmed Paşa Vakfından Ömer'in beratı 1704 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁴⁹ Mahmud'un beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵⁰ Fatih Mehmed Paşa imaretinde vekil-i harç Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵¹ Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵² Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵³ Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵⁴ Ali'nin beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵⁵ Hasan Paşa Kubbesinde ve Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde cüzhân ve Mehmed Paşa Cami'nde aşrhân Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵⁶ Mehmed Paşa Cami'nde aşrhân ve sermahfil; İbn-i Sino Camide nâzır Mahmud fergat edince 1704 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁵⁷ Abdülbedi'nin beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁵⁵⁸ Abdülbedi feragat edince 1704 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁵⁵⁹ Hüseyin feragat edince 1704 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁶⁰ Abdülvehhab'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁶¹ Mehmed vefat edince 1704 yılında görev oğlu Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁶² Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁶³ Ali feragat edince 1704 yılında görev oğlu Halilürrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁵⁶⁴ Abdülrezzak'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁵⁶⁵ Mehmed vefat edince 1704 yılında görev Şeyh Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁶⁶ Mehmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

Dersiâm	-	Şeyh Ömer ⁵⁶⁷	H. 1116 (M. 1704)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Osman ⁵⁶⁸	H. 1116 (M. 1704)
Mutemed	Üç akçe	Seyyid Mehmed Emin ⁵⁶⁹	H. 1117 (M. 1705)
Muslukçu	-	Seyyid Hasan ⁵⁷⁰	H. 1117 (M. 1705)
-	-	Hâfız Bilal Semerkandi ⁵⁷¹	H. 1117 (M. 1705)
Bevvâb-Tekyedâr	-	Seyyid Hasan ⁵⁷²	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	On akçe	Abdulkadir ⁵⁷³	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	Üç akçe	Seyyid Abdurrahman ⁵⁷⁴	H. 1117 (M. 1705)
-	-	Şeyh Tangüş Mehmed Emin ⁵⁷⁵	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	Üç akçe	Mehmed Emin ⁵⁷⁶	H. 1118 (M. 1706)
Salâhan	İki akçe	Mehmed ⁵⁷⁷	H. 1118 (M. 1706)
Târifhan	-	Seyyid Hasan ⁵⁷⁸	H. 1118 (M. 1706)
Tesbih-hân	-	Ali ⁵⁷⁹	H. 1118 (M. 1706)
-	-	Hüseyin ⁵⁸⁰	H. 1118 (M. 1706)
Dersiâm	Sekiz akçe	Ahmed ⁵⁸¹	H. 1120 (M. 1708)
Duâgû	Beş akçe	Veysel ⁵⁸²	H. 1120 (M. 1708)
Duâgû	Beş akçe	Hamza ⁵⁸³	H. 1120 (M. 1708)
Kilerci	Dört akçe	İsmail ⁵⁸⁴	H. 1133 (M. 1720)
Minare Çerağdârı Çeşme Ferraşı	Dört akçe İki akçe	Ali ⁵⁸⁵	H. 1122 (M. 1710)

⁵⁶⁷ Kurşunlu (Fatih Paşa Cami)'de gönüllü olarak dersiâmlık yapan Şeyh Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁶⁸ Fatih Paşa Vakfında duâgû olan Osman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁵⁶⁹ Hacı Veli vefat edince 1705 yılında görev Seyyid Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷⁰ Hacı Veli vefat edince 1705 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷¹ Hacı Veli vefat edince 1705 yılında görev Hafız Bilal Semerkandi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷² Hacı Veli vefat edince 1705 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷³ Abdülkadir'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷⁴ Bu görev Seyyid Abdurrahman'a 1705 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷⁵ Fatih Mehmed Paşa vakfından görevi ve ücreti belirtilmeyen Şeyh Tangüş Mehmed Emin'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁷⁶ Gazi Mehmed Paşa vakfında beş akçe ile duâgû Ahmed vefat edince iki akçesi vakfa verilmek üzere 1706 yılında üç akçe ile görev oğlu Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁵⁷⁷ Hacı Mehmed feragat edince 1706 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁵⁷⁸ Ali feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁵⁷⁹ Ali'nin beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁵⁸⁰ Fatih Mehmed Paşa vakfından görevi ve ücreti belirtilmeyen Abdurrahman vefat edince 1706 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁵⁸¹ Hüseyin feragat edince 1708 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁵⁸² Veyse'nin beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁵⁸³ Hamza'nın beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁵⁸⁴ Fatih Mehmed Paşa imaretinde dört akçe ile kilerci olan Seyyid Murtaza feragat edince 1720 yılında görev kardeşi İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁵⁸⁵ Abdülvehhab vefat edince 1710 yılında görev oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

Aşrhân	-	Ahmed ⁵⁸⁶	H. 1122 (M. 1710)
Çerağdâr-ı Fenare Esbak-ı Çerağdâr	İki akçe -	Mehmed ⁵⁸⁷	H. 1122 (M. 1710)
Na'athân	Üç akçe	Mehmed Emin ⁵⁸⁸	H. 1123 (M. 1711)
Duâgû	On akçe	Seyyid Abdurrahman ⁵⁸⁹	H. 1124 (M. 1712)
Çerâğ-ı Minare-Kenef Ferraşı	On iki akçe	Hüseyin ⁵⁹⁰	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	İsmail ⁵⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Ebubekir, Ali ⁵⁹²	H. 1124 (M. 1712)
Çerâğ-ı Minare-Ferraşı Kenef	On İki Akçe	Derviş Mehmed Bin Yusuf ⁵⁹³	H. 1124 (M. 1712)
Dersiâm	On beş akçe	Abdülkerim ⁵⁹⁴	H. 1124 (M. 1712)
Sahaf	Beş akçe	Ahmed ⁵⁹⁵	H. 1124 (M. 1712)
Bevvâb	İki akçe	Ömer ⁵⁹⁶	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Beş akçe	Ahmed ⁵⁹⁷	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	On akçe	Ahmed ⁵⁹⁸	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	İki akçe	Monla Halil ⁵⁹⁹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Baş akçe	İsa El-Hac Hasan ⁶⁰⁰	H. 1124 (M. 1712)
Kilerci	Dört akçe	Ahmed ⁶⁰¹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Beş akç	Abdülfettah ⁶⁰²	H. 1125 (M. 1713)

⁵⁸⁶ Cuma günleri aşrhân olan Ebubekir feragat edince 1710 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁵⁸⁷ Ali vefat edince 1710 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁵⁸⁸ Mustafa vefat edince 1711 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁵⁸⁹ Mehmed Paşa vakfında on akçe ile duagy olan Ali vefat edince 1712 yılında görev oğlu Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁵⁹⁰ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁵⁹¹ Abdullah vefat edince 1712 yılında görev kardeşi İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁵⁹² Vakt-i zuhurda cüzhân olan Ebubekir ve Ahmed feragat edince 1712 yılında görev diğer Seyyid Ebubekir'e ve Ali'ye mütevellileri arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁵⁹³ Hüseyin vefat edince 1712 yılında görev Derviş Mehmed Bin Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁵⁹⁴ Mehmed ref' olunca 1712 yılında görev Abdülkerim'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁵⁹⁵ Fatih Mehmed Paşa vakfında sahaf Ebubekir vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁵⁹⁶ Fatih Mehmed Paşa vakfında bevvab olan Abdülkadir feragat edince 1712 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁵⁹⁷ Fatih Mehmed Paşa vakfında duâgû olan Eyyüb vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁵⁹⁸ Fatih Mehmed Paşa vakfında duâgû olan Ali vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁵⁹⁹ Fatih Mehmed Paşa vakfında duâgû olan Abdullah Yusuf feragat edince 1712 yılında görev Molla Halil'e Mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁶⁰⁰ Fatih Mehmed Paşa vakfında müezzin olan Seyyid Ali vefat edince 1712 yılında görev İsa El-Hacc Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁶⁰¹ Fatih Mehmed Paşa vakfında kilerci olan Kasım vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁶⁰² Fatih Mehmed Paşa vakfından Ali Pınarı nam karye mescidinde müezzin Abdurrahman vefat edince 1713 yılında görev oğlu Abdülfettah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

İmam	Beş akçe	Seyyid Ahmed ⁶⁰³	H. 1125 (M. 1713)
Seyfdâr	İki akçe	Mustafa ⁶⁰⁴	H. 1125 (M. 1713)
Duâgû	Üç akçe	Mehmet ⁶⁰⁵	H. 1125 (M. 1713)
Duâgû	Beş akçe	Mahmud ⁶⁰⁶	H. 1125 (M. 1713)
Na'athân	Üç akçe	Ömer ⁶⁰⁷	H. 1125 (M. 1713)
Mimar	-	Seyyid Ömer ⁶⁰⁸	H. 1125 (M. 1713)
Cüzhân	Bir akçe	Musa ⁶⁰⁹	H. 1125 (M. 1713)
Cüzhân	-	Seyyid Hasan ⁶¹⁰	H. 1126 (M. 1714)
Duâgû	On akçe	Hacı Ömer ⁶¹¹	H. 1126 (M. 1714)
Hâfız-ı Kütüb	On akçe	Seyyid Mehmed ⁶¹²	H. 1126 (M. 1714)
Duâgû	Beş akçe	Mehmet Salih ⁶¹³	H. 1126 (M. 1714)
-	Yedi akçe		
-	Altı akçe		
Aşrhân-Cüzhân	İki akçe	Ali ⁶¹⁴	H. 1126 (M. 1714)
Minare Çerağdârı	-	Bekir ⁶¹⁵	H. 1126 (M. 1714)
Duâgû	Bir akçe	Seyyid Mahmud ve Seyyid Taha ⁶¹⁶	H. 1128 (M. 1715)
Müezzin	Beş akçe	Süleyman ⁶¹⁷	H. 1128 (M. 1715)
İmam	-	Hüseyin ⁶¹⁸	H. 1129 (M. 1716)
Hatip	-		
Duâgû	Beş akçe	Hamza ⁶¹⁹	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	Beş akçe	Mehmed ⁶²⁰	H. 1130 (M. 1717)

⁶⁰³ Diyarbakır dışında Ali Pınarı Mescidinde Fatih Mehmed Paşa vakfından senede beş akçe keyl ile imam olan Abdurrahman vefat edince 1713 yılında görev oğlu Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁰⁴ Fatih Mehmed Paşa vakfında seyfdâ olan Mehmed vefat edince 1713 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁰⁵ Fatih Mehmed Paşa vakfında duâgû olan Hüseyin vefat edince 1713 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁶⁰⁶ Ahmed vefat edince 1713 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁰⁷ Abdurrahman vefat edince 1713 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁰⁸ Mehmed vefat edince 1713 yılında görev Seyyid Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁰⁹ Osman feragat edince 1713 yılında görev Musa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶¹⁰ İsamil feragat edince 1714 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁶¹¹ Bu görev Hacı Ömer'e adısı Hüseyin tarafından 1714 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶¹² Seyyid Mehmed feragat edince 1714 yılında görev diğer Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁶¹³ Fatih Mehmed Paşa vakfından alâmk üzere beş akçe ile duâgû, yedi akçe ile **, ve altı akçe ile** Mehmed vefat edince yerine 1714 yılında görev Mehmed Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶¹⁴ Fatih Mehmed Paşa vakfında aşrhân ve cüzhân olan Mehmed vefat edince 1715 yılında görev oğlu Ali'ye mütevellisi Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶¹⁵ Hürev Paşa Cami'nde tesbih-hân, Fatih Mehmed Paşa Cami'nde minare çerağdârı ve Cam-i Safa'da tesbih-hân ve bade zuhurda cüzhân olan Hüseyin vefat edince 1714 yılında görevler Hüseyin arzıyla kadeşi Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶¹⁶ Seyyid İbrahim vefat edince 1715 yılında görev oğulları Seyyid Mahmud ve Seyyid Taha'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁶¹⁷ Fatih Mehmed Paşa vakfından almak üzere beş akçe ile müezzin Hacı Hasan feragat edince 1715 yılında görev Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁶¹⁸ Mustafa feragat edince 1716 yılında görev oğlu Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁶¹⁹ Gazi Mehmed Paşa Cami vakfında beş akçe ile duâgû Hamza vefat edince 1716 yılında görev diğer Hamza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁶²⁰ İbrahim feragat edince 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

Tesbihhan Aşrhân	Bir akçe Bir akçe	Yusuf ⁶²¹	H. 1130 (M. 1717)
Tesbihhan	Bir akçe	Mehmed ⁶²²	H. 1130 (M. 1717)
Bevvâb	İki akçe	Seyyid Abdullah ⁶²³	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş-Çerağdâr Selhhan-Cüzhân	On akçe	Mustafa ⁶²⁴	H. 1130 (M. 1717)
Seyfdâr	İki akçe	Halil Oğlu Ali ⁶²⁵	H. 1130 (M. 1717)
Muhasebeci	-	Şeyh Mehmed ⁶²⁶	H. 1130 (M. 1717)
Sahaf	Üç akçe	Ali ⁶²⁷	H. 1131 (M. 1718)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Mehmed Emin ⁶²⁸	H. 1133 (M. 1720)
Seyfdâr	İki akçe	Ali ⁶²⁹	H. 1135 (M. 1722)
Duâgû	-	Mehmed Salih ⁶³⁰	H. 1135 (M. 1722)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Murtaza ⁶³¹	H. 1135 (M. 1722)
Sermahfil-Aşrhân	-	İsmail ⁶³²	H. 1135 (M. 1722)
Duâgû	-	İbrahim ⁶³³	H. 1135 (M. 1722)
Sahaf	Beş akçe	Ahmed ⁶³⁴	H. 1135 (M. 1722)
Müezzin	-	Abdurrahman ⁶³⁵	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yıllarına ait toplam yüz sekiz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve ref' ' nedenleriyle yapılmıştır. Camide; imam, müezzin, hatip, cüzhân, duâgû, bevvab, saatçi, kilerci, vekil-i harc ve dersiâm gibi çeşitli dini ve idari personeller çalışmaktaydı. Bazı personeller birden çok yer ve görevde bulunmuşlardır. Örneğin Bekir; Hüsrev Paşa Caminde tesbihanlık, Fatih Mehmed Paşa Cami'nde minare çerağdârlığı ve Safa Cami'nde tesbihan ile cüzhânlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr.

⁶²¹ İbrahim feragat edince 1717 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁶²² Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁶²³ Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁶²⁴ Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görevler Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁶²⁵ Cuma günü seyfdâ olan Hacı Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Halil-i Oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁶²⁶ Fatih Mehmed Paşa vakfından Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁶²⁷ Molla Ahmed vefat edince 1718 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶²⁸ Fatih Mehmed Paşa vakfından Aşiver feragat edince 1720 yılında görev Seyyid Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁶²⁹ Hacı Mustafa vefat edince 1722 yılında görev oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁶³⁰ İbrahim Bey Tekyesinde kilerci, kura câbisi ve duâgû, Mehmed Paşa Cami vakfında duâgû Ömer feragat edince 1722 yılında görev Mehmed Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁶³¹ Seyyid Hasan vefat edince 1722 yılında görev oğlu Seyyid Murtaza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁶³² Seyyid Hüseyin vefat edince 1722 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁶³³ Duâgû olan İbrahim'e senevi bir müt 1722 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁶³⁴ Fatih Mehmed Paşa vakfında sahaf olan Ali vefat edince 1722 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁶³⁵ Fatih Mehmed Paşa vakfından Ali Pınarı nam karyede cami'nde müezzin olan Abdülfettah vefat edince 1722 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

1067, s.79). Camiye bağı Fatih Mehmed Paşa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) adında bir vakıf ve Ali Pınarı Nam Karye Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) adında bir de mescit bulunmakta idi. Bu vakıf ve mescit de de çeşitli kadrolarda personeller çalışmaktaydı. Hurufat defterinde cami; Mehmed Paşa (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), Fatih Mehmed Paşa (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) ve Kurşunlu Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.62) isimleri ile kaydedilmiştir. Ayrıca camiye bağı Mehmed Paşa Evkafı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Gazi Mehmed Paşa Evkafı (VGMA, HD, nr. 1067, s.67) adında vakıfların olduğu tespit edilmiştir.

2.14. Göl Camii

Göl Cami kaynaklarda adından pek söz edilmeyen ve günümüzde mevcut olmayan bir camidir. Hanzade mahallesinde yer alan bu caminin kaç tarihinde kim tarafından yaptırıldığı belli değildir (Beysanoğlu, 203, 1963).

Tablo 15. 1706-1722 Yılları Arasında Göl Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Ferraş	İki akçe	Seyyid Mehmed ⁶³⁶	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Bir akçe	Seyyid Mehmet ⁶³⁷	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Bir akçe		
Çerağdâr	Bir akçe		
Mütevelli	Bir akçe	Seyyid Mehmet ⁶³⁸	H. 1124 (M. 1712)
İmam	-	Mehmet ⁶³⁹	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin-Çerağdâr	-	Seyyid Hasan ⁶⁴⁰	H. 1126 (M. 1714)
Mütevelli	Bir akçe	Ali ⁶⁴¹	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin-Çerağdâr	-	Ali ⁶⁴²	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş	İki akçe		
Mütevelli	Bir akçe	Ali ⁶⁴³	H. 1130 (M. 1717)
İmam	Bir akçe	Ali ⁶⁴⁴	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	-	Ebubekir ⁶⁴⁵	H. 1135 (M. 1722)

⁶³⁶ Seyyid Hasan vefat edince 1706 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁶³⁷ Müezzin, ferraş ve çerağdâr görevlerine Seyyid Ebubekir ve Seyyid Mehmed mutasarrıf iken Seyyid Ebubekir vefat edince görevlerin tamamı 1712 yılında Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁶³⁸ Mütevelli görevine ortak olan Seyyid Ebubekir vefat edince hissesi 1712 yılında kardeşi Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁶³⁹ Hüseyin feragat edince 1714 yılında görev Mehmed'e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶⁴⁰ Seyyid Mehmed vefat edince 1714 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶⁴¹ Seyyid Mehmed feragat edince 1716 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁶⁴² Seyyid Hasan vefat edince 1716 yılında görevler Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁶⁴³ İsmi belirtilmemiş bir mütevelli görevinden feragat edince 1717 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁶⁴⁴ Mehmed feragat edince 1717 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁶⁴⁵ Mehmed vefat edince 1722 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Hurufat Defterinde 1706-1722 yılları arasında toplam on atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Bazı personeller birden çok görevde bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin: Seyyid Mehmed; müezzinlik, ferraşlık ve çerağdârlık görevlerini bir arada yürütmekteydi. Bazı personellerin ise aynı görevde hissedar yani ortak oldukları görülmüştür. Örneğin mütevellilik görevini hem Seyyid Ebubekir hem de Seyyid Mehmed yapmaktaydı. Fakat Seyyid Ebubekir vefat edince hissesi 1712 yılında kardeşi ve ortağı olan Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. Hurufat Defterinde Cami; Göl Camii (VGMA, HD, nr. 1067, s.67), Göl Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.79), Göl demekle Maruf Camii (VGMA, HD, nr. 1067, s.76) ve Göl demekle Maruf Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.76) isimleriyle kaydedilmiştir.

2.15. Hacı Mehmed Camii

Hurufat Defterine göre Hacı Mehmed Cami, Mardin Nahiyesi Tırpan köyünde yer almaktaydı. Defterde 1716 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; müezzinlik ve ferraşlık görevleri Şehmus ve İbrahim'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.81). Camide imam olan Mehmed vefat edince bu göreve Ömer atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.81).

3.16. Hacı Osman Camii

Hacı Osman Cami'nin kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Beysanoğlu'nun aktardığına göre "Yapı Osmanlı'nın Diyarbakır'ı fethinden önce; Mahmut oğlu Hacı Osman isminde bir kimse tarafından, Kaşık Budak, Hacı Büzürk ve Yiğit Ahmed mahalleleri arasında aynı adı taşıyan mahallede yer almaktaydı" (Beysanoğlu, 1963, s. 204).

Tablo 16. 1703-1720 Yılları Arasında Hacı Osman Mescidi Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Üç akçe	Ebubekir ⁶⁴⁶	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	Bir akçe		
Kâtip	Bir akçe		
Kayyum	-	Abdülbaki ⁶⁴⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müteveli	-	Seyyid Mahmud ⁶⁴⁸	H. 1115 (M. 1703)

⁶⁴⁶ Ebubekir'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁴⁷ Abdülbaki'nin beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁶⁴⁸ Seyyid Mahmud'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

Nâzır	Bir akçe	es-Seyyid Hasan ⁶⁴⁹	H. 1116 (M. 1704)
Vekil	Bir akçe		
Câbi	Bir akçe		
Muhasib	Bir akçe		
Hatip-Mütevelli	-	Abdullatif ⁶⁵⁰	H. 1118 (M. 1706)
Mimar-Müfettiş	Dört akçe	Seyyid Hasan ⁶⁵¹	H. 1121 (M. 1709)
Duâgû	Bir akçe	Mehmet ⁶⁵²	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Üç akçe	Mehmed ⁶⁵³	H. 1131 (M. 1718)
Ferraş	Üç akçe	Monla İbrahim ⁶⁵⁴	H. 1131 (M. 1718)
Çerağdâr	Üç akçe	Mehmed Emin ⁶⁵⁵	H. 1133 (M. 1720)

Hurufat Defterinde 1703-1720 yılları arasında toplam on atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Cami’de birden fazla yerde görev yapan personeller de mevcuttur. Örneğin; Yusuf adında bir personel; bir akçe ile Hacı Osman Mescidinde ve yarım akçe ile Ali Paşa Cami Vakfında duâgûluk yapmış, vefatından sonra bu görev 1712 yılında oğlu Mehmed’e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Caminin ismi Hurufat Defterinde; Hacı Osman Mescidi(VGMA, HD, nr. 1067, s.73), el-Hac Osman Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Hacı Osman Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.67) isimleri ile kaydedilmiştir.

2.17. Hani Ulu Camii (Cami-i Kebir)

Hani Ulu Camii, Ayn-ı Kebir su kaynağının kuzeyinde yer almaktadır (Demir, 2007, s. 30). Caminin kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği belli değildir. Bu konuda muhtelif tespitler vardır. Fakat Beysanoğlu’na göre cami Artuklu dönemine ait olmakla beraber zaman içinde birçok kez onarımdan geçtiği için bunu doğrulayacak kesin bir belge ve kitabe bulunmamaktadır (Beysanoğlu, 1990, s. 650). Camide yer alan kitabelere göre 1656-1657 ve 1682 yılları arasında onarıldığı anlaşılmaktadır (Yıldız, 2019, s. 36). Söz konusu onarım tarihlerine istinaden günümüzde yapının Osmanlı mimari özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür. Yapı 1972 ve 2005 yıllarında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından da onarım görmüştür (Yıldız, 2019, s. 36).

⁶⁴⁹ El-hac Osman Mescidinde, nâzır ve vekil ve muhasip olmadığından dolayı bu görevler birer akçe ile 1704 yılında es-Seyyid Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁶⁵⁰ Hacı Osman Cami’nde hatib ve mütevelli olan Seyyid Abdulgaffur ref’inden 1706 yılında görevler Abdullatif’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁶⁵¹ Mimar ve Müfettişlik görevi 1709 yılında Seyyid Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁶⁵² Hacı Osman Mescidinde bir akçe ve Ali Paşa Cami vakfında iki buçuk akçe ile duâgû Yusuf vefat edince 1712 yılında görev oğlu Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁶⁵³ Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶⁵⁴ Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Monla İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶⁵⁵ Abdülbaki vefat edince 1720 yılında görev Mehmed Emin’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

Hurufat Defterinde 1710-1717 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; iki akçe ile Aşrhân ve na'athân olan Seyyid Abdülkerim'in vefat ettiği sanılarak görevler İbrahim adında bir kimseye verilecekken Seyyid Abdülkerim'in vefat etmediği anlaşıncı görevler tekrar kendisine iade edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70). Bununla beraber cami vakfının mütevellisi olan Ömer görevi bırakınca bu göreve Ahmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.83). Cami günümüzde ibadete açık bir şekilde hizmet vermeye devam etmektedir.

2.18. Hazro Kasabası Camii

Hurufat Defterinde Hazro Kasabası Camii olarak geçmektedir. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; görev ve ücreti belirtilmeyen Osman adında bir personel vefat edince bu göreve İbrahim ve Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.93).

2.19. Hüsameddin Camii

Hüsameddin Camii'nin kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı belli değildir (Yılmazçelik, 2014, s.101). Birinci dünya savaşı yıllarında harap olan caminin Artuklu döneminden kaldığı tahmin edilmektedir (Beysanoğlu, 1963, 203). İncelenen defterdeki kayıtlardan anlaşıldığı üzere camiye bağlı bir de mektep bulunmaktadır.

Tablo 17. 1703-1722 Yılları Arasında Hüsameddin Cami Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müezzin	Dört akçe	Mehmet ⁶⁵⁶	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş	İki akçe	Seyyid Mehmet ⁶⁵⁷	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş	Bir akçe	Hüseyin ⁶⁵⁸	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip	İki akçe	Seyyid Hacı Abdurrahman ⁶⁵⁹	H. 1116 (M. 1704)
Mürzzin-i sani	Bir akçe	Mahmud ⁶⁶⁰	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip	Bir akçe	Abdurrahman ⁶⁶¹	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş	-	Seyyid Mehmed ⁶⁶²	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Dört akçe	Nizameddin ⁶⁶³	H. 1120 (M. 1708)

⁶⁵⁶ Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁶⁵⁷ Seyyid Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁵⁸ Ferraşlık görevi 1704 yılında bir akçe ile Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁶⁵⁹ Seyyid Hacı Abdurrahman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁶⁶⁰ Hüsameddin Cami Mescidinde müezzn-i sanilik görevi 1704 yılında Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁶⁶¹ İshak feragat edince 1704 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁶⁶² Hüseyin istifa edip ref' olunca 1706 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁶⁶³ Mehmed feragat edince 1708 yılında görev Nizameddin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

Ferraş	İki akçe	Seyyid Mustafa ⁶⁶⁴	H. 1120 (M. 1708)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Mustafa ⁶⁶⁵	H. 1121 (M. 1709)
Saraydâr	Üç akçe	Ali ⁶⁶⁶	H. 1122 (M. 1710)
Müezzin	-	Nizameddin ⁶⁶⁷	H. 1123 (M. 1711)
Müezzin	Dört akçe	İbrahim ⁶⁶⁸	H. 1124 (M. 1712)
Saraydâr	Üç akçe	Ahmed ⁶⁶⁹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Mustafa ⁶⁷⁰	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	İki akçe	Mehmed ⁶⁷¹	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş	İki akçe		
Câbi	İki akçe	Hacı Hasan ⁶⁷²	H. 1129 (M. 1716)
Nâzır	İki akçe	Hasan ⁶⁷³	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	İki akçe	Hasan ⁶⁷⁴	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	İki akçe	Mehmed Bektaş ⁶⁷⁵	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	İki akçe	Hasan ⁶⁷⁶	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	İki akçe	Mehmed Bektaş ⁶⁷⁷	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	İki akçe	Ahmed ⁶⁷⁸	H. 1131 (M. 1718)
Nâzır	İki akçe	Hasan Oğlu İbrahim ⁶⁷⁹	H. 1131 (M. 1718)
Nâzır	Beş akçe	Mustafa ⁶⁸⁰	H. 1131 (M. 1718)
Nâzır	İki akçe	Hacı Mustafa ⁶⁸¹	H. 1132 (M. 1719)
Ferraş	İki akçe		
Müezzin	-	Hüsameddin ⁶⁸²	H. 1132 (M. 1719)

⁶⁶⁴ Seyyid Mehmed feragat edince 1708 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁶⁶⁵ Seyyid Mehmed feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁶⁶⁶ Hüsameddin Mescidi ve Mektebine saraydar lazım olduğu için 1710 yılında bu görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁶⁶⁷ Mehmed vefat edince 1711 yılında görev Nizameddin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁶⁶⁸ Nizameddin feragat edince 1712 yılında görev kadı arzıyla İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁶⁶⁹ Mehmed feragat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmişti. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁶⁷⁰ İbrahim feragat edince 1714 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁶⁷¹ Seyyid Mustafa vefat edince 1716 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁶⁷² Seyyid Mustafa vefat edince 1716 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁶⁷³ Mehmed ref olunca 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁶⁷⁴ Seyyid Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁶⁷⁵ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁶⁷⁶ Seyyid Hacı Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁶⁷⁷ Hüsameddin Mescidinde ve İbrahim Bey Tekyesinde kâtip olan Seyyid Abdurrahman vefat edince görev Mehmed Bektaş tevcih olunduğu halde görevi Hasan almış fakat Hasan vefat edince 1717 yılında görev önceki sahibi Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁶⁷⁸ Mustafa feragat edince 1718 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶⁷⁹ Hasan vefat edip Mustafa da ref olunca 1718 yılında görev Hasan'ın oğlu İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶⁸⁰ Cami-i Kebirde beş akçe ile muhasebeci ve Hüsameddin Mescidinde nâzır olan Hasan vefat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya tevcih edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁶⁸¹ Mehmed feragat edince 1719 yılında görev Hacı Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

⁶⁸² Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Hüsameddin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

Nâzır	İki akçe	Seyyid el Hac Mustafa ⁶⁸³	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	İki akçe	Şeyh Mehmed ⁶⁸⁴	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	İki akçe	es-Seyyid El-hac Mustafa ⁶⁸⁵	H. 1134 (M. 1721)
Nâzır	İki akçe	Hacı Mustafa ⁶⁸⁶	H. 1134 (M. 1721)
Kâtip	İki akçe	Seyyid Mustafa ⁶⁸⁷	H. 1134 (M. 1721)
Kâtip	İki akçe	Seyyid Mustafa ⁶⁸⁸	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam otuz üç atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Personel dağılımı düşünüldüğünde nâzırlık ve kâtiplik görevlerinin yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıdaki Tablodan anlaşıldığı üzere hemen hemen bütün personeller tek bir görev yapmaktaydı. Bununla beraber birden fazla görev yapan ve birden fazla yerde görev alan personeller de vardı. Örneğin Mehmed Bekdaş hem Hüsameddin Mescidinde hem de İbrahim Bey Tekyesinde kâtiplik görevini yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). Hurufat defterinde cami; Hüsameddin Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.72), Hüsameddin Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), Hüsam Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) ve Hacı Hüsam Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s. 65) gibi isimler ile kaydedilmiştir.

2.20. Hüsrev Paşa Camii

Diyarbakır'ın Beylerbeyi ve ikinci valisi olan Deli Hüsrev Paşa 1521-1531 yılları arasında Hüsrev Paşa Camii ilk önce "Hüsreviye Medresesi" olarak inşa ettirmiştir (Eyice, 1999, s. 45). Nitekim mimari yapısı incelendiğinde ilk önce medrese olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yapının etrafı öğrencilerin kalabilecekleri medrese odalarıyla çevrilidir (Beysanoğlu, 1963, s. 195). 1728-29 tarihlerine gelindiğinde ise minare eklenerek cami ve mescid niteliği de kazandırılmıştır (Eyice, 1999, s. 45).

Tablo 18. 1703-1722 Yılları Arasında Hüsrev Paşa Cami Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
-------	-------	----------------	---------------

⁶⁸³ Hüsameddin Mescidi vakfından iki akçe ile nâzır İbrahim feragat edince 1720 yılında görev Seyyid El-hacc Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁶⁸⁴ Ahmed feragat edince 1720 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁶⁸⁵ İbrahim elinde bulunan nâzırlık görevi için Seyyid El-Hacc Mustafa'nın üzerinden Mehmed aldı diyerek müdahale etmesiyle bu görev es-Seyyid El-Hacc Mustafa'ya ibka edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁶⁸⁶ Nâzır Hasan vefat edince 1721 yılında görev Hacı Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁶⁸⁷ Hüsameddin Mescidi vakfından almak üzere iki akçe ile kâtip Seyyid Ahmed Bin Mehmed feragat edince 1721 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁶⁸⁸ Hüsameddin Mescidi vakfının iki akçe ile kâtibi Mehmed vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Yasinhân	Bir akçe	Ahmed ⁶⁸⁹	H. 1115 (M. 1703)
-	-	Seyyid Amr(Ömer) ⁶⁹⁰	H. 1115 (M. 1703)
İmam	-	Mehmed ⁶⁹¹	H. 1115 (M. 1703)
Mimar	-	Ahmed Akili ⁶⁹²	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır	-	Abdurrahman ⁶⁹³	H. 1115 (M. 1703)
Muallim-i sıbyân	-	Abdullah ⁶⁹⁴	H. 1115 (M. 1703)
Mutasarrıf	Altı akçe	Abdurrahman ⁶⁹⁵	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	-	Derviş Mehmet ⁶⁹⁶	H. 1115 (M. 1703)
Şeyh	-	Hacı Bulak ⁶⁹⁷	H. 1115 (M. 1703)
Loğkeş	-	Ahmed ⁶⁹⁸	H. 1115 (M. 1703)
Hâfız-ı Kütüb	Beş akçe	Seyyid Abdülkadir ⁶⁹⁹	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ⁷⁰⁰	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân Aşrhân Aşrhân	İki akçe Bir akçe Yarım akçe	Mustafa ⁷⁰¹	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	Bir akçe	Osman ⁷⁰²	H. 1116 (M. 1704)
Sermahfil Aşrhân Cüzhân	Üç akçe Üç akçe Bir akçe	Ahmed ⁷⁰³	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	On iki akçe	İbrahim ⁷⁰⁴	H. 1116 (M. 1704)
İmam Müezzin Kayyum	Üç akçe Bir akçe Bir akçe	Abdurrahman ⁷⁰⁵	H. 1116 (M. 1704)
Hâfız Kutub	Beş akçe	Seyyid Abdullah ⁷⁰⁶	H. 1116 (M. 1704)

⁶⁸⁹ Cuma günleri yasinhânlık görevi 1703 yılında Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁶⁹⁰ Seyyid Amr (Ömer)'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹¹ Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁶⁹² Hüseyin Paşa vakfında mimar olan Mahmud vefat edince 1703 yılında görev Ahmed Akili'ye kadısı Mahmud arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹³ Hüseyin Paşa vakfında nâzır olan Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁴ Hüseyin Paşa vakfında muallim-i sıbyan olan Abdullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁵ Hüseyin Paşa vakfında mutasarrıf olan Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁶ Hüseyin Cami'nde cüzhân olan Derviş Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁷ Hüseyin Cami'nde Şeyh Tekye olan Hacı Bulak'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁸ Hüseyin Cami ve Medresesinde loğkeş olan Ahmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁶⁹⁹ Seyyid Abdülkadir'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁷⁰⁰ Ahmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁷⁰¹ Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁰² Seyyid Yahya vefat edince 1704 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁷⁰³ Mehmed feragat edince 1704 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁷⁰⁴ Hüseyin Paşa vakfında nâzır olan Abdurrahman feragat edince 1704 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁰⁵ Hüseyin Paşa vakfında imam, müezzin ve kayyum olan Abdurrahman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁰⁶ Hüseyin Cami'nde hafız-ı kütüb olan Seyyid Abdullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

Cüzhân	Bir akçe	Mehmed Emin ⁷⁰⁷	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır	Altı akçe	İbrahim ⁷⁰⁸	H. 1117 (M. 1705)
Saraydâr	-	Abdülhâd ⁷⁰⁹	H. 1117 (M. 1705)
Çerağdâr	İki akçe	Seyyid Mehmed ⁷¹⁰	H. 1117 (M. 1705)
Müezzin-Ferraş	İki akçe	Ahmed ⁷¹¹	H. 1117 (M. 1705)
Saraydâr	On akçe	Abdülazim ⁷¹²	H. 1120 (M. 1708)
Nâkib	Üç akçe	Kuşet Mehmed ⁷¹³	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	İki akçe	Mahmud ⁷¹⁴	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân Mutasarrıf	Bir akçe İki akçe	Mehmed Emin ⁷¹⁵	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin	Altı akçe	Yusuf ⁷¹⁶	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân	İki akçe		
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Mahmud ⁷¹⁷	H. 1122 (M. 1710)
Bevvâb	Bir akçe	İshak ⁷¹⁸	H. 1122 (M. 1710)
Müezzin	İki akçe	Seyyid Abdurrahman ⁷¹⁹	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	Altı akçe	Abdurrahman ⁷²⁰	H. 1122 (M. 1710)
İmam-Müezzin	-	Abdülkâdir ⁷²¹	H. 1122 (M. 1710)
İmam-Müezzin, Kayyum	-	Mehmed ⁷²²	H. 1122 (M. 1710)
Kâtip	On altı akçe	Seyyid Ahmed ⁷²³	H. 1123 (M. 1714)
Neccâr	Yedi akçe	Seyyid Mustafa ⁷²⁴	H. 1123 (M. 1714)

⁷⁰⁷ Mehmed Emin'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁷⁰⁸ İbrahim'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁷⁰⁹ Bu görev 1705 yılında Abdülhâdî'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁷¹⁰ Ömer feragat edince 1705 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁷¹¹ Hüsrev Paşa Vakfı Han Mescidinde müezzin ve ferraş olan Ahmed vefat edince 1705 yılında görev diğer Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁷¹² Hüsreviye Cami vakfında saryadar olan Eblecid adındaki zımmi rızasıyla 1708 yılında Abdülazim'e kadısı Alaaddin arzıyla inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁷¹³ Hüsrev Paşa Cami Tekyesinde üç akçe ile nakîb Abdulmecid feragat edince 1709 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁷¹⁴ Mahmud'un beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁷¹⁵ Bir akçe ile bade-l asır da cüzhân olan Mehmed Emin 1709 yılında iki akçe ile de Vakfiyede Mutasarrıf olarak tain olunmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷¹⁶ Derviş Mehmed oğlu İsmail ferîğ olunca 1710 yılında bu görevler Yusuf mütevellisi arzıyla sadaka edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷¹⁷ Seyyid Mahmud beratı 1710 yılında beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷¹⁸ Hüsrev Paşa Cami ve Medresesinde bevvablık görevi 1710 yılında İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷¹⁹ Hüsrev Paşa Cami vakfında müezzin olan Seyyid Eyyüb vefat edince 1710 yılında görev Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷²⁰ Hüsrev Paşa Cami vakfında nâzır olan İbrahim feragat edince 1710 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷²¹ Hüsrev Paşa Vakfı Han Mescidinde imam ve müzzin olan Abdurrahman ref'inden 1710 yılında görev Abdülkâdir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷²² Hüsreviye Hanı Mescidinde imam, müezzin ve kayyum olan Abdülkadir ref' olunca 1710 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷²³ Seyyid Ahmed beratı zayı etmekle 1714 yılında beratı zaiden bertı inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁷²⁴ Seyyid Mustafa'ya iki akçe daha zam yapılarak 1714 yılında beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

Seyfdâr	İki akçe	İsmail ⁷²⁵	H. 1124 (M. 1712)
Yasinhân	-	Ebubekir ⁷²⁶	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	İki akçe	Yasin ⁷²⁷	H. 1124 (M. 1712)
İmam Ferraş Müezzin	Beş akçe Bir akçe Bir akçe	Ahmed ⁷²⁸	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Altı Akçe	Seyyid Mahmud ⁷²⁹	H. 1124 (M. 1712)
Nakîb	Üç akçe	İsmail ⁷³⁰	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân Cüzhân	Üç akçe İki akçe	Abdullah ⁷³¹	H. 1125 (M. 1713)
İmam	On altı akçe	Ömer ⁷³²	H. 1125 (M. 1713)
Çerağdâr Harem Ferraşı	Bir akçe Bir akçe	Seyyid Mehmed ⁷³³	H. 1125 (M. 1713)
Kenef Ferraşı Havlû Ferraşı	Bir akçe Bir akçe	Seyyid Ahmed ⁷³⁴	H. 1125 (M. 1713)
Tabbâh	Beş akçe	Bekir ⁷³⁵	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	İki akçe	Mehmed ⁷³⁶	H. 1126 (M. 1714)
Tabbâh	Beş akçe	Bekir ⁷³⁷	H. 1126 (M. 1714)
Mimar	Beş akçe	Seyyid Mehmed ⁷³⁸	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	Altı akçe	Mehmet Emin ⁷³⁹	H. 1129 (M. 1716)
Seyfdâr Nakîb	İki akçe Üç akçe	Seyyid Kemâleddin ⁷⁴⁰	H. 1129 (M. 1716)

⁷²⁵ Hüsrev Paşa Cami'nde seyfdâ ve Cami Tekyesinde nakîb olan Mehmed vefat edince 1712 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁷²⁶ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁷²⁷ Mahmud feragat edince 1712 yılında görev Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷²⁸ Hüsreviye Hanı Mescidinde imam, müezzin ve ferraş olan Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁷²⁹ Hüsreviye Cami'nde müezzin olan Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁷³⁰ Hüsrev Paşa Cami'nde iki akçe ile seyfdâ ve Cami Tekyesinde üç akçe ile nakîb Mehmed vefat edince 1712 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁷³¹ Mehmed vefat edince 1713 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷³² Mehmed vefat edince 1713 yılında görev oğlu Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷³³ Ömer feragat edince 1713 yılında görevler Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁷³⁴ Hüsreviye Cami'nde kenef ferraşı ve havlu ferraşı olan Mustafa vefat edince 1713 yılında görev oğlu Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷³⁵ Hüsrev Paşa Cami'nde tesbih-hân, Fatih Mehmed Paşa Cami'nde minare çerağdârı ve Cam-i Safada tesbih-hân ve bade zuhurda cüzhân olan Hüseyin vefat edince 1714 yılında görevler Hüseyin arzıyla kadeşi Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁷³⁶ Ahmed vefat edince 1714 yılında görev oğlu Mehmed'e kadısı Mehmed El-Haşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁷³⁷ Hüsrev Paşa vakfında tabbâh olan Hüseyin vefat edince 1714 yılında görev Bekir'e mütevellisi Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁷³⁸ Hüsreviye Cami vakfında mimar olan Mehmed vefat edince 1714 yılında görev oğlu Seyyid Mehmed'e kadısı Mehmed El-Haşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁷³⁹ Hüsrev Paşa Cami ve Osman Paşa Kubbesinde cüzhân olan Mehmed Said vefat edince 1716 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁷⁴⁰ Hacı İsmail ferğ olunca 1716 yılında görevler Seyyid Kemâleddin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

Kenef Ferraşı Havlu Ferraşı	Bir akçe Bir akçe	Seyyid Abdullah ⁷⁴¹	H. 1130 (M. 1717)
Kenef Ferraşı Havlu Ferraşı	Bir akçe Bir akçe	Ahmed ⁷⁴²	H. 1132 (M. 1719)
Yasinhân	Beş akçe	Ebubekir ⁷⁴³	H. 1135 (M. 1722)
Kapı Ferraşı -	Bir akçe Bir akçe	Abdullah ⁷⁴⁴	H. 1135 (M. 1722)
Tabbâh	Beş akçe	Seyyid Mustafa ⁷⁴⁵	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam elli sekiz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Atama kayıtlarına bakıldığında caminin birçok fonksiyonu olduğu görülmektedir. Örneğin Muallim-i sıbyânlık görevi camide bir mektebin, şeyh tekve görevinin camide bir tekyenin olduğunu göstermektedir. Bazı personeller birden çok yerde de görev almaktaydı. Örneğin; Bekir, Hüsrev Paşa Caminde tesbihanlık, Fatih Mehmed Paşa Caminde minare çerağdârlığı, Cami-i Safa da tesbihanlık ve cüzhânlık görevlerini bir arada yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Camide bazı görevlerde gayrimüslimler de çalıştırılmıştır. Örneğin saraydârlık görevini Eblecid adında bir gayrimüslim yürütmekteydi fakat bu görevi rızasıyla 1708 yılında Abdülaziz'e devretmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68). Ayrıca camiye bağlı Hüsrev Paşa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) adında bir vakfın, Hüsrev Paşa Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.71) adında bir medrese Hüsrev Paşa Cami Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) adında bir tekve ve Han Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) adında bir mescidin olduğunu da yine hurufat defterinden anlamaktayız. Caminin isimi bazı atamalarda Hüsreviye Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) olarak da kaydedilmiştir.

3.21. İbrahim Bey Camii

Kesin inşa tarihi bilinmeyen cami Dabanoğlu mahallesinde yer almaktadır (Yıldız, 2011, s. 250). Akkoyunlu hükümdarı Kasım Padişahın yeğeni İbrahim Bey tarafından yaptırılmıştır (Beysanoğlu, 1990, s. 463).

⁷⁴¹ Ahmed fergat edince 1717 yılında görevler Seyyid Abdullah'a mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁷⁴² Ahmed görevden el çekince Abdullah'a inayet edilen görevler Abdullah'ın ref'inden önceki sahibi olan Ahmed'e 1719 yılında ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

⁷⁴³ Hüsrev Paşa vakfında yasinân ve Taceddin Mescidi vakfında mimar olan Ebubekir'e 1722 yılında beratı zaiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁷⁴⁴ Hüsrev Paşa vakfında kapı ferraşı olan Hasan feragat edince görev Ahmed'e arz edilmişken Seyyid Abdullah almakla ref'inden kadı arzıyla Ahmed'e tevci edilmiştir. Sonrasında Ahmed hizmetini terk etmesiyle görev tekrar 1722 yılında Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁷⁴⁵ Hüsrev Paşa vakfında tabbâh olan Ebubekir vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.95.

Tablo 19. 1703-1722 Yılları Arasında İbrahim Bey Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Aşrhân	-	Seyyid İsmail ⁷⁴⁶	H. 1115 (M. 1703)
Bevvâb	Dört akçe	Abdullah ⁷⁴⁷	H. 1122 (M. 1710)
İhlaşhân	On akçe	Hamza ⁷⁴⁸	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin Cüzhân	İki akçe Bir akçe	Seyyid Mustafa ⁷⁴⁹	H. 1125 (M. 1713)
İmam	-	Seyyid Mustafa ⁷⁵⁰	H. 1125 (M. 1713)
İmam	Sekiz akçe	Ahmed ⁷⁵¹	H. 1126 (M. 1714)
İmam	Sekiz akçe	Seyyid Mustafa ⁷⁵²	H. 1126 (M. 1714)
Ferraş Çerağdâr	İki akçe İki akçe	Halil ve Seyyid Hasan ⁷⁵³	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	Üç akçe	Mehmed Bin Mustafa ⁷⁵⁴	H. 1131 (M. 1718)
Müezzin	Üç akçe	Ebubekir ⁷⁵⁵	H. 1131 (M. 1718)
Ferraş-Çerağdâr	Üç akçe	Mehmed ⁷⁵⁶	H. 1131 (M. 1718)
Ferraş Çerağdâr	İki akçe Bir akçe	Mehmed ⁷⁵⁷	H. 1134 (M. 1721)
Müezzin	Üç akçe	Salih Bin Hasan ⁷⁵⁸	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam on üç atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Yapı Defterinde hem cami hem de mescid olarak kaydedilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61-79). Ayrıca yapıya bağlı İbrahim Bey Tekyesi Vakfı adında bir vakıf (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), İbrahim Bey Tekyesi adında bir tekve (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) ve Enderun Mescidi adında bir mescidi vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.60). Yapının isimi Hurufat Defterinde farklı şekillerde yazılmıştır. Örneğin; İbrahim Bey Tekyesi Cami ve İbrahim Bey Tekyesi Mescidi gibi.

⁷⁴⁶ Amed'de İbrahim Bey vakfı olan Enderun Mescidinde aşrhân olan Seyyid İsmail'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁷⁴⁷ Abdullah'ın beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷⁴⁸ Hamza'nın beratı 1712 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁴⁹ Abdurrahman feragat edince 1713 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷⁵⁰ Mustafa vefat edince 1713 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷⁵¹ Abdurrahman vefat edince 1714 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁷⁵² Ahmed feragat edince 1714 yılında görev Seyyid Mustafa'ya kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁷⁵³ Dağ Kapı haricinde bulunan İbrahim Bey Mescidinde iki akçe ile ferraşlık ve iki akçe ile çerağdârlık görevleri 1717 yılında Halil ve Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁷⁵⁴ Halil vefat edince 1718 yılında görev Mehmed Bin Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁷⁵⁵ Seyyid Mustafa feragat edince 1718 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁷⁵⁶ Üç akçe ile ferraşlık ve çerağdârlık görevi 1718 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁷⁵⁷ İki akçe ile ferraş ve bir akçe ile çerağdâr Halil vefat edince ve Seyyid Hasan ref olunca 1721 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁷⁵⁸ Bekir feragat edince 1722 yılında görev Salih Bin Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

Defterde yer alan atama kayıtları göz önünde bulundurulduğunda geniş bir kadroya sahip bir mescid olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu görevler; imam, müezzin, cüzhân, ihlashân, çerağdâr, bevab ve ferraş olarak sıralanabilir. Personellerin çoğu bir görev alırken, birden fazla görev üstlenen personeller de mevcuttur. Örneğin; Mehmed hem ferraşlık hem de Çerağdârlık görevini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.90).

2.22. İskele Camii

Hurufat Defterinde İskele Camii olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; kâtip olan Seyyid Hacı Ramazan'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.59).

2.23. İskender Paşa Camii

İskender Paşa Camii'nin kitabesi mevcut değildir ancak 1565 yılına ait vakfiyede inşa tarihi 1551 olarak geçmektedir. Kendi ismiyle anılan mahallede yer alan bu cami Diyarbakır'da valilik yapan İskender Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Mimar Sinan'ın Tuhfetü'l mârin eserinde de ismi geçmektedir (Karakaya, 2000, s. 569).

İskender Paşa başarılı bir devlet adamıdır. Nitekim Osmanlı Devletinin birçok üst düzey görevlerinde bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi de 14 yıllık Diyarbakır valiliği görevidir ve bu süreçte Diyarbakır'a birçok eser bırakmıştır (Beysanoğlu, 1990, s. 568). Göze çarpan ve günümüzde halen faal olan İskender Paşa cami de bunlardan bir tanesidir. Zaman içerisinde yıpranan yapı; 1959, 1971 ve 2010 tarihlerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Tablo 20. 1703-1721 Yılları Arasında İskender Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Hatip	-	Seyyid Mustafa ⁷⁵⁹	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş	Bir buçuk akçe	Ahmed ⁷⁶⁰	H. 1115 (M. 1703)
İmam	Dört akçe	Şeyh Mustafa ⁷⁶¹	H. 1116 (M. 1704)
Hatip	-	Seyyid Mustafa ⁷⁶²	H. 1116 (M. 1704)
Hatip	Beş akçe	Seyyid Abdullah ⁷⁶³	H. 1134 (M. 1721)

⁷⁵⁹ İsmail vefat edince 1703 yılına göre görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁷⁶⁰ İskender Çelebi Mescidinde ferraş olan Seyyid Mehmed feragat edince 1703 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁷⁶¹ İskender Çelebi Mescidinde imam olan Şeyh Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁶² Seyyid Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁶³ Seyyid Mustafa vefat edince 1721 yılında görev oğlu Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

Hurufat Defterinde 1703-1721 yılları arasında toplam beş atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Hatiplik, ferraşlık ve imamlık görevlerinde çalışan personeller vardı. En yüksek ücreti beş akçe ile hatip Seyyid Abdullah alırken, en düşük ücreti ise bir buçuk akçe ile ferraş olan Ahmed almıştır. Hurufat Defterinde; İskender Paşa Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s. 59) ve İskender Çelebi Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s. 59) isimleriyle kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan anlaşılabileceği üzere yapının çok büyük olmadığı ve kimi zaman mescid olarak da nitelendirildiği görülmektedir.

2.24. Kadı Camii

Kadı Cami kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı belli olmamakla beraber 1533 ila 1543 yılları arasında Kadı İsmail adında bir kimsenin yaptırdığı tahmin edilmektedir (Serim, 2019, s. 81). Caminin hangi döneme ait olduğu da tartışma konusudur. Tuncer'in ifadesine göre Akkoyunlu döneminde Kadı İsmail tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Tuncer, 1996, s.11). Yılmazçelik ise 1718 ile 1719 yılları arasında incelediği belgelerde caminin "el-Hac Ali Kad-ı Amid" olarak geçtiğini kaydetmektedir (Yılmazçelik, 2014, s. 97). Bu muhtelif görüşler caminin önce Akkoyunlu daha sonra Osmanlı eseri olarak değerlendirmeye alınmasına imkân sunmaktadır. Cami avlusunda, camiye yaptıran Kadı'nın metfun olduğu söylenmektedir (İlhan, 1996, s. 180).

Tablo 21. 1703-1722 Yılları Arasında Kadı Ali Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Na't-hân	-	Abdûlbâki ⁷⁶⁴	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin-Sermahfil Cüzhân	-	Mahmud ⁷⁶⁵	H. 1115 (M. 1703)
Kayyum Müezzin	Dört akçe İki akçe	Ahmed ⁷⁶⁶	H. 1115 (M. 1703)
İmam-Aşrhân	-	Seyyid Ahmed ⁷⁶⁷	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	-	İbrahim ⁷⁶⁸	H. 1116 (M. 1704)
Câbi Mimar	Bir akçe Bir akçe	Ahmed ⁷⁶⁹	H. 1116 (M. 1704)
Câbi-Mimar	-	Ahmed ⁷⁷⁰	H. 1117 (M. 1705)

⁷⁶⁴ Abdûlbaki'nin berâtı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁷⁶⁵ Mahmud'un berâtı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁷⁶⁶ Seyyid Yasin feragat edince 1703 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁷⁶⁷ Seyyid Ahmed'in berâtı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁷⁶⁸ Mehmed feragat edince 1704 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁷⁶⁹ Abdülkadir terk-i diyar edince 1704 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁷⁷⁰ Mehmed ref' olunca 1705 yılında görevi diğer Mehmed devam ettirmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

Câbi	-	Ebubekir ⁷⁷¹	H. 1117 (M. 1705)
Câbi	İki akçe	Osman ⁷⁷²	H. 1117 (M. 1705)
Müezzin-Cüzhân	Üç akçe	Ömer ⁷⁷³	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhân	Bir akçe	Ömer ⁷⁷⁴	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Bir buçuk akçe	İbrahim ⁷⁷⁵	H. 1118 (M. 1706)
Aşrhân	Bir akçe	Seyyid İmam Ferid ⁷⁷⁶	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁷⁷	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁷⁸	H. 1121 (M. 1709)
Mütevelli-İhlas-hân	İki akçe	Ali ⁷⁷⁹	H. 1121 (M. 1709)
Aşrhân	Bir akçe	Seyyid Derviş Ali ⁷⁸⁰	H. 1121 (M. 1709)
Müfettiş	Dört akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁸¹	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Bir akçe	Hasan ⁷⁸²	H. 1121 (M. 1709)
Halife-i mekteb	İki akçe		
Mekteb Hocası	Dört akçe	Seyyid İshak ⁷⁸³	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Bir akçe		
Sermahfil	İki akçe		
Halife-i mekteb	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁸⁴	H. 1121 (M. 1709)
Aşırha-Cüzhân	-	Ebubekir ⁷⁸⁵	H. 1121 (M. 1709)
Seyfdâr-Cüzhân	Dört akçe	Seyyid İmam Züfer ⁷⁸⁶	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁸⁷	H. 1122 (M. 1710)
Devirhân	İki akçe	Mehmed ⁷⁸⁸	H. 1122 (M. 1710)
Kâtip	İki akçe	Seyyid Ebubekir ⁷⁸⁹	H. 1122 (M. 1710)
Muallim	İki akçe	Derviş Ali ⁷⁹⁰	H. 1123 (M. 1711)

⁷⁷¹ Osman ref' olunca 1705 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁷⁷² Kadı Hacı Ali vakfında câbi olan Ahmed vefat edince 1705 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁷⁷³ Ahmed feragat edince 1706 yılında görev oğlu Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁷⁷⁴ Ahmed feragat edince 1706 yılında görev oğlu Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁷⁷⁵ Mehmed vefat edince 1706 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁷⁷⁶ Seyyid Ahmed rızasıyla 1709 yılında görevi oğlu Seyyid İmam Ferid'e inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁷⁷ Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁷⁸ Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁷⁹ Kadı Ali Cami Mehmed Subaşı vakfında mütevellilik ve ihlashanlık görevi Mehmed yerine 1709 yılında Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸⁰ Cuma günleri aşrhânlık yapan Mehmed vefat edince 1709 yılında görev oğlu Seyyid Derviş Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸¹ Seyyid Ahmed'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸² Seyyid Abdullah vefat edince 1709 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸³ Seyyid Halil 1709 yılında görevleri rızasıyla kardeşi Seyyid İshak'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸⁴ Mehmed feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁷⁸⁵ Mehmed feragat edince 1709 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁷⁸⁶ Mehmed feragat edince 1709 yılında görev Seyyid İmam Züfer (Zafer)'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁸⁷ Mehmed mahlûlünden 1710 yılında görev Seyyid Ahmed'e kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷⁸⁸ Mehmed'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁷⁸⁹ Kadı Hacı Ali vakfında kâtip olan Seyyid Mahmud'un beratını 1710 yılında Mütevellisi Seyyid Ebubekir yenilemiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁷⁹⁰ Kadı Ali Cami ve Melek Ahmed Mescidinde muallim olan Mahmud feragat edince 1711 yılında görev Derviş Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

Müezzin	İki akçe	Seyyid Ebubekir ⁷⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Üç akçe	İbrahim ⁷⁹²	H. 1124 (M. 1712)
Ecza-i İkra Cüzhân Cüzhân	İki akçe Bir akçe Bir akçe	Ahmed ⁷⁹³	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân Aşrhân	Bir akçe Bir akçe	Ali ⁷⁹⁴	H. 1124 (M. 1712)
Seyfdâr	Bir akçe	Ali ⁷⁹⁵	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Ahmed ⁷⁹⁶	H. 1124 (M. 1712)
Hatip	Bir akçe	Seyyid Ahmed ⁷⁹⁷	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Ebubekir ⁷⁹⁸	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe	Züfer ⁷⁹⁹	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	Bir akçe	Ali ⁸⁰⁰	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	— ⁸⁰¹	H. 1130 (M. 1717)
Na'athân	Bir akçe	Seyyid İmam Züferi ve Seyyid Ahmed ⁸⁰²	H. 1131 (M. 1718)
Bevvâb-Çerağdâr Ferraş	Üç akçe	Mahmud ⁸⁰³	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	Bir akçe	İbrahim ⁸⁰⁴	H. 1133 (M. 1720)
Çerağdâr	Bir akçe	Seyyid Züfer Bin Ahmed ⁸⁰⁵	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin	İki akçe	Ebubekir ⁸⁰⁶	H. 1135 (M. 1722)

⁷⁹¹ Ömer vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁷⁹² Ömer vefat edince 1712 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁷⁹³ Sabahve öğle vakitlerinde cüzhân olan Züfer vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁹⁴ Cüzhân ve cumada aşrhân olan Derviş Ali feragat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁹⁵ Züfer vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁹⁶ Sabah vaktinde cüzhân olan Ömer vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁹⁷ Kadı Ali Cami'nde hatip olanlara Çukurcuzade Ali Efendi Vakfından bir akçe ile vakt-i zuhurda bir cüz-i şerif okuma mutasarrıfı olan Derviş Ali vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁷⁹⁸ Ömer vefat edince 1712 yılında görev Ebubekir'e Kadısı Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁷⁹⁹ Kadı Cami'nde bir, Yekta Ahmed Mescidinde iki akçe ile vakt-i zuhurda aşrhân olan Seyyid Ahmed feragat edince 1716 yılında görev oğlu Züfer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁸⁰⁰ Sabah vaktinde cüzhân olan Hacı Ahmed vefat edince 1717 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁸⁰¹ Kadı Hacı Ali vakfında cüzhânlık görevi ismi yazılmayan fakar aynı kişi olarak ifade edilen bir kimseye 1717 yılında görev inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁸⁰² Nathân olan Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Seyyid İmam Züfer ve Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁸⁰³ İbrahim feragat edince 1719 yılında görevler Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

⁸⁰⁴ Hacı Mehmed vefat edince 1720 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁸⁰⁵ Kadı Hacı Ali vakfında çerağdâr olan Mehmed Bin Betaş vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Züfer Bin Ahmed'e kadısı Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁸⁰⁶ Ömer vefat edince 1722 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Hurufat Defterinde 1703 ila 1722 yılları arasında toplam kırk üç atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve ref' ' nedenleriyle yapılmıştır. Cami geniş bir personel ağına sahipti. Muallimlik görevinde çalışan personellerin olması camide bir de mektebin olduğunu göstermektedir. Nitekim bir atamada mektep bölümünde cüzhân olarak görev yapan Züfer vefat edince bu görev Mehmed'e nütevellişi arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Örneğin; Derviş Ali, Kadı Ali Cami ve Melek Ahmed Mescidinde muallimlik görevini yapan bir personeldi (VGMA, HD, nr. 1067, s.72). Birden çok yerde görev yapan personeller de mevcuttu. Örneğin; Züfer, Kadı Camide bir, Yekta Ahmed Mescidinde iki akçe ile vakt-i zuhrda aşrânlık yapmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.83). Bazı personellerin ücretleri Çukurcuzade Ali Efendi Vakfından (VGMA, HD, nr. 1067, s.76) karşılanmaktaydı. Hurufat Defterinde; Kadı Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Kadı Ali Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.67), Kadı Hacı Ali Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) ve Kadı El-Hac Ali Câmî (VGMA, HD, nr. 1067, s.72) isimleriyle kaydedilmiştir. Ayrıca camiye bağlı Kadı Hacı Ali Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.70), Mehmed Subaşı Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.70) ve Çukurzade Ali Efendi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.76) adında üç vakfin olduğunu da yine Hurufat Defterinden öğrenmekteyiz.

2.25. Kale Camii

Diyarbakır Merkez Sur ilçesinde yer alan cami; Hazreti Süleyman, Nasırıyye, Murtaza Paşa (Beysanoğlu, 1987, s. 269,) Kale ve Halid B. Velid (Melek-Demir, 2009, s. 82) cami gibi farklı isimler ile bilinmektedir. Camideki kitabeye göre 555-1160 tarihleri arasında Nisanoğullarından Ebu'l Kasım tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Sözen, 1971, s. 38). Mimarı Hibetullah El Gürgani diye tahmin edilmektedir (Beysanoğlu, 1987, s.269). Cami vakfının gelirleri genellikle gayrimenkulden olduğu ve 16. yüzyıldan 20. Yüzyılın ortalarına değin faal olarak devamlılığını sürdürmüştür (Bizirlik, 1995, s. 19).

Tablo 22. 1703-1721 Yılları Arasında Kale Camii Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Loğkeş	Bir akçe	Serkez ⁸⁰⁷	H. 1115 (M. 1703)
İhlashân-Fatiha-i Şerif Mutasarrıfı	-	Hâfız ⁸⁰⁸	H. 1115 (M. 1703)

⁸⁰⁷ İç Kal'a Mescidinde loğkeşlik görevi 1703 yılında Serkez adında bir zimmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁸⁰⁸ İç Kale dâhilinde Bıyıklı Mehmed Paşa ruhuna hediye etmek üzere, İç Kal'a Cami'nde sabah ve akşam üç ihlas ve bir fatiha-i şerif tilavet şartıyla 1703 yılında bu görevlere mutasarrıf olan Hafız halifenin berati yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

Cüzhân	-	Seyyid Mahmud ⁸⁰⁹	H. 1115 (M. 1703)
Mütevelli-Nâzır	-	İbrahim ⁸¹⁰	H. 1116 (M. 1704)
Cüz Mutasarrıfı	Bir akçe	Hâfız ⁸¹¹	H. 1116 (M. 1704)
İhlaşhân	Bir akçe	Mustafa ⁸¹²	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	Dört akçe	İbrahim ⁸¹³	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	İki buçuk akçe	Abdurrahman ⁸¹⁴	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin	-	Sunullah ⁸¹⁵	H. 1123 (M. 1714)
Müezzin	İki akçe	Musa ⁸¹⁶	H. 1124 (M. 1712)
İhlaşhân	Bir akçe		
Câbi	İki akçe	Ahmed ⁸¹⁷	H. 1126 (M. 1714)
İhlaşhân	Bir akçe	İsmail ⁸¹⁸	H. 1128 (M. 1715)
Müezzin	Bir akçe	İsmail ⁸¹⁹	H. 1128 (M. 1715)
Mimar-Saraydâr	-	Abraham ⁸²⁰	H. 1131 (M. 1718)
Serdar	-	Rakya ⁸²¹	H. 1133 (M. 1720)
Saraydâr	-	Kazu ⁸²²	H. 1134 (M. 1721)

Hurufat Defterinde 1703 ila 1720 yılları arasında toplam on altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve ref' nedenleriyle yapılmıştır. Cami'de Bıyıklı Mehmed Paşa'nın ruhuna sabah ve akşam üç ihlas ve bir fatiha-i şerif okunması için Hafız adında bir personel görevlendirilmişti (VGMA, HD, nr. 1067, s.59). Fakat bu şahsın kim olduğunu ve adına neden dualar edildiği bilinmemektedir. Bazı personel ücretlerinin Hasan Ağa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.67) dükkânlarından, Dilaver Paşa Mahzeni Vakfından (VGMA, HD,

⁸⁰⁹ Murtaza Paşa Cami vakfında cüzhân olarak görev yapan Seyyid Mahmud'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁸¹⁰ Murtaza Paşa Cami vakfı elindeki Ecza-i Şerif vakfında mütevelli ve nâzır olan Mehmed vefat edince 1704 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸¹¹ Cüz mutasarrıfı Mehmed feragat edince 1704 yılında bu görev diğer müezzin olan Hâfız'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁸¹² İç Kal'a Cami'nde müezzin olanlara Hasan Ağa Vakfı elindeki dükkânlardan bir akçe ihlaşanlık görevi Mustafa'ya 1706 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸¹³ Hüseyin ref' olunca 1706 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁸¹⁴ İbrahim feragat edince 1709 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁸¹⁵ Mustafa vefat edince 1714 yılında görev Sunullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁸¹⁶ Mustafa vefat edince 1712 yılında bu görevler Musa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁸¹⁷ Sunullah feragat edince 1714 yılında görev Ahmed'e kadısı El-Haşimi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁸¹⁸ Dilaver Paşa vakfından almak üzere bir akçe ile Hafız Hasan rızasıyla 1715 yılında görevi oğlu İsmail'e bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁸¹⁹ İç Kal'a Cami'nde tilavet edilmek üzere ücreti Arsalan Çelebi vakfından almak üzere bir akçe ile müezzin Hafız rızasıyla 1715 yılında görevi İsmail'e bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁸²⁰ İç Kale Halid Bin Velid Cami'nde mimar ve saraydar Vartan zımmi helak olunca 1718 yılında görev Abraham zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁸²¹ İç Kale Sahabe-i kirâm evladından Süleyman Bin Halid Bin Velid merkadı yakını olan Cami'nin serdari Mezen helak olunca görev 1720 yılında Rakye zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁸²² İç kalede metfun sahib-i kiramdan Süleyman Bin Halide merkadı kurbundan camii şerifin saraydarı Zimmet vefat eince 1721 yılında görev oğlu Kazu nam zımmiye babasının beratı inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

nr. 1067, s.80), Murtaza Paşa Cami Vakfından (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) ve Arslan Çelebi Vakfından (VGMA, HD, nr. 1067, s.80) karşılandığı görülmektedir.

Personel atamaları göz önünde bulundurulduğunda gayr-i müslimler’inde birçok görev aldıkları görülmektedir. Örneğin; Loğkeş görevi Serkez (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), mimarlık ve saraydârlık görevi Abraham (VGMA, HD, nr. 1067, s.86) ve cami serdarlığı görevi Rakya (VGMA, HD, nr. 1067, s.89) adında gayrimüslim verilmiştir. Caminin ismi; Kale Cami, Kal’a Cami, İç Kale Cami ve İç Kal’a Mescidi, olarak benzer isimlerle kaydedilmesinin yanı sıra, Murtaza Paşa Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) ve İç Kale Halid Bin Velid Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s. 59) isimleriyle de kaydedildiği görülmektedir.

2.26. Kaşık Budak Camii

Kaşık Budak mahallesinde yer aldığı için halk arasında da bu isimle anılmaktadır. (Beysanoğlu, 1990, s. 464). Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’ın oğlu olan Budak Bey tarafından inşa ettirildiği tahmin edilmektedir (Beysanoğlu, 1990, s.464). Cami kullanılmaz hâle gelince Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satışa sunulmuş ve alan kişiler yerine ev inşa ettirmiştir. (Beysanoğlu, 1963, s.206) Budak Bey’in cesareti ve sözünü esirgemez tavrından dolayı halk arasında ”Kaşık” lakabıyla da anılmaktaydı (Beysanoğlu, 1990, s.464).

Tablo 23. 1705-1722 Yılları Arasında Kaşık Budak Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Hatip	Dört akçe	Seyyid Mehmed Emin ⁸²³	H. 1117 (M. 1705)
İmam	-	Seyyid Mehmed Emin ⁸²⁴	H. 1117 (M. 1705)
Hoca	-	Halil ⁸²⁵	H. 1119 (M. 1707)
Müezzin	Beş akçe	Hacı Halil ⁸²⁶	H. 1122 (M. 1710)
Ferraş	Üç akçe		
Çerağdâr	Üç akçe		
Câbi	Üç akçe		
Nâzır	İki akçe		
Kâtip	İki akçe		
Mimar	İki akçe		
Câbi	Üç akçe	Seyyid Hüseyin ⁸²⁷	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	İki akçe		

⁸²³ İsamail ref’inden 1705 yılında görev Seyyid Mehmed Emin’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸²⁴ İsamail ref’inden 1705 yılında görev Seyyid Mehmed Emin’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸²⁵ Hacı Osman feragat edince görev 1707 yılında oğlu Halil’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸²⁶ Hacı Osman rızasıyla 1710 yılında görevi Hacı Halile bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁸²⁷ Hacı Halil vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Hüseyin’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

Kâtip Mimar	İki akçe İki akçe		
Müezzin Ferraş Çırağ	Beş akçe Üç akçe Üç akçe	Seyyid Hüseyin ⁸²⁸	H. 1124 (M. 1712)
İmam-Müezzin Çerağdâr-Ferraş Cüzhân	-	Ahmed ⁸²⁹	H. 1133 (M. 1720)
Muallim-Câbi	-	Şeyh Halil Bin Yasin ⁸³⁰	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin-Çerağdâr Ferraş-Cüzhân	-	Mehmed ve Hasan ⁸³¹	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân Halife	İki akçe Bir akçe	Hüseyin ⁸³²	H. 1133 (M. 1720)
Câbi	-	Ahmed ⁸³³	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	-	Mehmed, Hasan, Halil ⁸³⁴	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1705-1722 yılları arasında toplam on iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle atamalar yapılmıştır. Bir görev yapan personeller olduğu gibi birden fazla görev yapan personeller de mevcuttur. Örneğin; Hacı Halil; müezzin, ferraş, çerağdâr, câbi, nâzır kâtip ve mimarlık görevlerini toplam yirmi akçe mukabilinde yürütmekte idi. Bir görevin birden fazla kişiye verildiği de görülmektedir. Örneğin; câbilik görevi, Mehmed, Hasan ve Halil'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.88). Cami'ye bağlı bir vâkıfın ve mektebin olduğunu atama kayıtlarından öğreniyoruz. Câbi olarak görev yapan Osman'ın terk-i hizmet etmesi göze çarpan hadiselerdendir. Ayrıca defterde cami'nin ismi; Kaşık Budak Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.88), Budak Çavuş Camii (VGMA, HD, nr. 1067, s.88) ve Kaşık Budak Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.88) olarak kaydedilmiştir.

⁸²⁸ Hacı Halil vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁸²⁹ Hacı Osman vefat edince 1720 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸³⁰ Budak Çavuş nam-ı diğer Kaşık Budak Cami muallimi ve câbisi Osman vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Halil Bin Yasin efendiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸³¹ Budak Çavuş nam-ı diğer Kaşık Budak Cami'nde müezzin, çırağdar, ferraş ve cüzhân Ahmed feragat edince 1720 yılında Mehmed ve Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸³² Halil vefat edince 1720 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸³³ Budak Çavuş vakfının câbisi Osman'ın terk-i hizmet olunca 1722 yılında görev Ahmed'e kadı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁸³⁴ Budak Çavuş vakfının câbisi Ahmed feragat edince 1722 yılında görev Mehmed, Hasan ve Halil'e tevcih edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

2.27. Kebir-î Ömerî Camii

Kebir-î Ömerî Cami Hurufat Defterine göre Savur Nahiyesi Ahmedî Nam Karye de yer almaktaydı. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam ve hatip olarak görev yapan Kasım vefat edince bu görevler oğlu Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63).

2.28. Kılbaş Camii

Kim tarafından, kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği bilinmeyen Kılbaş Camii; Gavur diye isimlendirilen meydan ve aynı adı taşıyan mahallede yer almakta idi (Beysanoğlu, 1963, s. 206). Caminin adı Hurufat Defterlerinde Kılbaş Cami; Mehmed Kılbaş Cami⁸³⁵ ve Ali Çavuş Cami⁸³⁶ olarak da geçmektedir.

Tablo 24. 1704-1721 Kılbaş Camii Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Dört akçe	Sâbit ⁸³⁷	H.1116 (M.1704)
Mütevelli	Bir akçe		
Müezzin	Bir akçe		
Ferraş	Bir akçe		
Hatip-Vaiz	-	Mehmed ⁸³⁸	H. 1121 (M. 1709)
İmam	-	Mehmed ⁸³⁹	H. 1133 (M. 1720)
Hatip	-	Seyyid Ali ⁸⁴⁰	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân-Aşrân	-	Mehmed ⁸⁴¹	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin-Ferraş	-		
Şeyh-Mütevelli	-	Mehmed ⁸⁴²	H. 1133 (M. 1720)
İmam	Beş akçe	Ahmed ⁸⁴³	H. 1133 (M. 1720)
İmam	Beş akçe	Monlâ Ali ⁸⁴⁴	H. 1134 (M. 1721)
İmam	-	Ahmed ⁸⁴⁵	H. 1134 (M. 1721)

Hurufat Defterinde 1704-1721 yılları arasında toplam dokuz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. 18. yüzyılda cami vakfında; imam,

⁸³⁵ Bkz. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁸³⁶ Bkz. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁸³⁷ Sâbit'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁸³⁸ Mehmed'in beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

⁸³⁹ Mehmed vefat edince yerine diğer Mehmed atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸⁴⁰ Mehmed vefat edince yerine Seyyid Ali atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸⁴¹ Mehmed vefat edince yerine diğer Mehmed atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸⁴² Mehmed vefat edince yerine diğer Mehmed atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁸⁴³ Mehmed vefat edince yerine Ahmed atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁸⁴⁴ Ahmed görevden feragat edince, göreve Monlâ Ali atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁸⁴⁵ Mehmed'in vefatından sonra Monlâ Ali; Ahmed'e haksızlık ederek göreve geçmiş, fakat göreve tekrar Ahmed'e verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

mütevelli, müezzin, ferraş, hatip, vaiz, cüzhân, aşrhan ve şeyh gibi personel kadrosu hizmet vermekteydi. Bu görevlilerden en fazla ücret imama ödenmekteydi. Ancak, birden fazla görevi icra eden personel de mevcuttur. Dolayısıyla onların aldığı ücret diğerlerine göre fazlaydı. Mesela, Sabit, imamlık görevi için dört, mütevellilik, müezzinlik ve ferraşlık görevleri için ise birer akçe ücret almakta idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.64). Görevli atamalarında bazen usulsüzlüklere de olduğu görülmektedir. İmam olan Mehmed vefat edince Molla Ali, Ahmed'e haksızlık ederek bu görevi almıştır. Ancak bu haksızlık tespit edilince görev Molla Ali'den alınarak tekrar Ahmed'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.91).

2.29. Mahyakar Kebir Camii

Hurufat Defterinde Mahyakar Kebir Cami olarak geçmektedir. Defterde 1707 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre cami'ye imam lazım olunca bu göreve Sefer atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

2.30. Mardin Cami-i Kebir (Ulu Camii)

Ulu Cami, şehir merkezi Cumhuriyet alanının güneyinde 250 numaralı ada ve 5 numaralı parselde kendi ismiyle bilinen Ulu Cami mahallesinde yer almaktadır (Karataş, 2018, s. 25). Anadolu'da kurulan en eski camilerden olup, 11. yüzyılın sonlarında 12. yüzyılın başlarında İslam devrinden kaldığı bilinmektedir (Göyünç, 1969, s. 107). Camide farklı dönemlere ait 16 kitabe olmasına karşın inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir (Uluçam, 2012, s. 112). Kitabe yoğunluğu ve çeşitliliği nedeniyle yapının hangi dönemde kim tarafından yaptırıldığı, ne kadar sürede inşa edildiği ve kaç adet minaresinin bulunduğu konularında çeşitli iddealar ortaya konulmuştur. Fakat Cami vakfiyesinin Zekai Erdal tarafından tespit edilip tercüme edilmesiyle bu ihtilaflı durum kısmen ortadan kalkmış bulunmaktadır. Erdal'ın tespitine göre: *"Cami Artuklu Sultanı Kudbeddin İlgazi b. Melik Necmeddin tarafından 1178 yılından önce yaptırılmış olmalıdır. Bununla beraber minare kaidesinde bulunan kitabeye göre de 1176-77 yılında inşası tamamlanmış olmalıdır. Caminin biri batı biri doğu olmak üzere iki minaresi olup Selatin cami niteliğindedir. Yapı cami, medrese, medrese ahır, abdest alma yeri ve dükkânlarla birlikte inşa edilmiştir"* (Erdal, 2017, s. 433). Yapı; Akkoyunlu, Memlük ve Osmanlı dönemlerinde, ayrıca 2010 yılında çeşitli onarımlardan geçirilmiştir (Karataş, 2018, s. 26).

Hurufat Defterinde 1709-1719 yılları arasında toplam dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedenleriyle yapılmıştır. Cami'de cüzhân, imam-ı sâni,

ferraş, kandildar ve aşrhân görevlerinde çalışan personeller vardı. Cüzhân olan Ebubekir hariç diğer personellerin ücretleri belirtilmiştir. En yüksek ücreti üç akçe ile imam-ı sâni, cüzhân ve aşrhân alırken, en düşük ücreti ise bir akçe ile ferraş ve kandildâr almaktaydı. (VGMA, HD, nr. 1067, s.68-70-87).

2.31. Mardin Reyhaniye Camii

Mardin Reyhaniye Cami, ana caddenin güney kısmında Cami-i Kebir ile Şehidiye Medresesi arasında Hasan Ayar çarşısı içerisinde yer almaktadır (Şahin, 2017, s. 91). Abdülgani Efendi yaptırıcısının Ahmed Paşa kızı Adile Hanım ve tarihi 1757-58 olarak verse de bu tarihte esaslı bir onarım geçirdiği tahmin edilmektedir (Göyünç, 1969 s. 112). Bu minvalde yapının kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği kesin olarak bilinmemektedir (Bizbirlik, 1995, s. 172).

Hurufat Defterinde 1709 yılına ait bir atama kaydı bulunmaktadır. Atama kaydına göre, müteveli olarak çalışan Süleyman vefat edince bu görev iki akçe karşılığında Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.69).

2.32. Mecnun Camii

Hurufat Defterine göre Mecnun Cami, Çüngüş Elyum (Alyum) köyünde yer almaktaydı. Defterde 1710 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müezzin ve imam olan Ahmed adında bir personel görevinden feragat edince görevler 1710 yılında oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72)

2.33. Melek (Melik) Mahmud Camii

Melek Mahmud Cami Savur kapı mevkiinde bulunmaktadır (Göyünç, 1969, s. 107). Bab-Sur'a yakın olması nedeniyle "Babu's-Sur Camii (Altun, 2005, s. 149). Bazı belgelerde Molla Mahmud Cami (Şahin, 2017, s. 92) ve halk arasında Melek Mahmud Cami (Göyünç, 1969, s. 108) isimleri ile bilinmektedir. Camide yer alan kitabeye göre 1312-1362 yılları arasında Melik Salih Şemseddin Mahmud devrinde inşa edilmiş olmalıdır (Bizbirlik, 1995, s. 63).

Hurufat Defterinde 1713 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; nâzırlık görevi yapan Hacı Bekir vefat edince bu görev üç akçe mukabilinde Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

2.34. Melek Ahmed Paşa Camii

Aynı adı taşıyan cadde üzerinde bulunan yapı, Diyarbakırlı Melek Ahmed Paşa tarafından valilik yaptığı 1587-1591 yılları arasında inşa ettirilmiştir (Gündüz, 2004 s.44). Halk arasında Melik Ahmed Paşa camii olarak ta bilinir. Caminin alt kısmında dükkân ve depoların bulunması yapıyı bazı diğer camilerden farklı kılmaktadır (Özgen, 2004, s. 87). Birçok tarihçi camiyi Mimar Sinan ekolü olarak görmektedir. Minarenin yarısına kadar iki ayrı merdiven ile çıkılmakta ve iki yol birbirini görememektedir (Beysanoğlu, 1963, s. 198). Camiye ek olarak hamam, konuk evi ve medrese bulunmasına rağmen bu yapılar günümüze ulaşmamıştır (Gündüz, 2004 s.45).

Tablo 25. 1703-1722 Yılları Arasında Melek Ahmed Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Câbi	Üç akçe	Ömer ⁸⁴⁶	H. 1115 (M. 1703)
İmam	-	Mehmed ⁸⁴⁷	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır Mimar	Üç akçe Üç akçe	Seyyid Abdullah ⁸⁴⁸	H. 1116 (M. 1704)
Câbi	-	Osman ⁸⁴⁹	H.1116 (M. 1704)
Kâtip	-	Hüseyin ⁸⁵⁰	H. 1116 (M. 1704)
-	-	Mahmud ⁸⁵¹	H. 1116 (M. 1704)
İmam	-	El-Hac Ahmed ⁸⁵²	H. 1116 (M. 1704)
Câbi	Beş akçe	Osman Çelebi ⁸⁵³	H. 1116 (M. 1704)
İmam	-	Mehmed ⁸⁵⁴	H. 1116 (M. 1704)
Şeyh	Altı akçe	Yahya ⁸⁵⁵	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır	Beş akçe	Süleyman ⁸⁵⁶	H. 1117 (M. 1705)
Ferraş-Mimar	İki akçe	Abdurrahman ⁸⁵⁷	H. 1117 (M. 1705)
Çerağdâr-Ferraş Müezzîn	Üç akçe	Hüseyin ⁸⁵⁸	H. 1117 (M. 1705)
Câbi	Beş akçe	Derviş Hüseyin ⁸⁵⁹	H. 1117 (M. 1705)

⁸⁴⁶ Osman vefat edince 1703 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁸⁴⁷ Mahmud vefat edince 1703 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁸⁴⁸ Nâzır ve mimar Seyyid Abdullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁸⁴⁹ Molla Ahmed Paşa vakfında câbi olan Ömer vefat edince 1704 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁸⁵⁰ Ali cela-i vatan etmekle 1704 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁸⁵¹ Mehmed vefat edince 1704 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁸⁵² Mahmud feragat edince 1704 yılında görev El-Hacc Ahmed'e Kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁸⁵³ Osman Çelebi 1704 yılında görevi devam ettirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

⁸⁵⁴ Mahmud vefat edince 1704 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

⁸⁵⁵ Yahya'nın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸⁵⁶ Süleyman'ın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸⁵⁷ Veli feragat edince 1705 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁸⁵⁸ Abdurrahman ref'inden 1705 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁸⁵⁹ Osman feragat edince 1705 yılında görev Derviş Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

Nâzır	Beş akçe	Seyyid İbrahim ⁸⁶⁰	H. 1117 (M. 1705)
Kâtip	-	Ali ⁸⁶¹	H. 1117 (M. 1705)
-	Dört akçe	Ömer ⁸⁶²	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Beş akçe	Mustafa Abdurrahman ⁸⁶³	H. 1118 (M. 1706)
Kâtip	-	Hüseyin ve Ali ⁸⁶⁴	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Dört akçe	Ali ⁸⁶⁵	H. 1118 (M. 1706)
Ferraş	-	Ali ⁸⁶⁶	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Dört akçe	Osman ⁸⁶⁷	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Dört akçe	Mahmud ⁸⁶⁸	H. 1120 (M. 1708)
Ferraş-Çerağdâr	-	Abdullah ⁸⁶⁹	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin	-		
Kâtip	İki akçe	Seyyid Abdurrahman ⁸⁷⁰	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin-Çerağdâr	Dokuz akçe	Mehmed ⁸⁷¹	H. 1121 (M. 1709)
Ferraş			
Aşrhân	Bir akçe	Ali ⁸⁷²	H. 1123 (M. 1711)
Muallim	İki akçe	Derviş Ali ⁸⁷³	H. 1123 (M. 1711)
Müezzin	Bir akçe	Seyyid Mehmed ⁸⁷⁴	H. 1124 (M. 1712)
-	-	Şeyh Ebubekir ⁸⁷⁵	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	Dört akçe	Mahmud ⁸⁷⁶	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	İki akçe	Mehmed ⁸⁷⁷	H. 1125 (M. 1713)
Câbi	-	Abdullah ⁸⁷⁸	H. 1125 (M. 1713)

⁸⁶⁰ Melek Ahmed Paşa vakfında nâzır olan Seyyid İbrahim'in bratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸⁶¹ Melek Ahmed Paşa vakfında kâtip olan Hüseyin fevtinden 1705 yılında görev Ali'ye Kadı tevcihiyle inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁸⁶² Ömer'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁸⁶³ Hüseyin ref'inden 1706 yılında görev Mustafa ve Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸⁶⁴ Seyyid Abdurrahman ref'inden 1706 yılında görev Hüseyin ve Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸⁶⁵ Mustafa ve Abdurrahman ref'inden 1706 yılında görev Ali'ye ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸⁶⁶ Ömer vefat edince 1706 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁸⁶⁷ Hüseyin feragat edince 1706 yılında görev oğlu Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁸⁶⁸ Halil feragat edince 1708 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁸⁶⁹ Abdurrahman vefat edince 1709 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁸⁷⁰ Hüseyin feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁸⁷¹ Abdullah vefat edince 1709 yılında görev oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁸⁷² Ahmed mescidi vakfından bir akçe ile aşrhân Abdurrahman feragat edince 1711 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁸⁷³ Kadı El-Hac Ali Cami ve Melek Ahmed Mescidinde muallim olan Mehmed feragatından 1711 yılında görev Derviş Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁸⁷⁴ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁸⁷⁵ Şeyh İsa vefat edince 1712 yılında görev oğlu Şeyh Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁸⁷⁶ Mustafa'nın kardeşi Mahmud göreve gelecekken onun vefatından ve Mehmed'in ref'inden görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁸⁷⁷ Ali vefat edince 1713 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁸⁷⁸ Melek Ahmed Paşa vakfında câbi olan Derviş Hasan vefat edince 1713 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

Müezzin	Beş akçe	Seyyid Mehmed ⁸⁷⁹	H. 1126 (M. 1714)
Şeyh	Beş akçe	Monla Yahya ⁸⁸⁰	H. 1126 (M. 1714)
Şeyh	-	Mustafa ⁸⁸¹	H. 1126 (M. 1714)
Tarik Şeyhi	Beş akçe	Seyyid Abdurrahman ⁸⁸²	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	Beş akçe	Seyyid İbrahim ⁸⁸³	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	Dört akçe	Mustafa ⁸⁸⁴	H. 1126 (M. 1714)
-	-	Şeyh Ahmed ⁸⁸⁵	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	-	Hâfız Hüseyin ⁸⁸⁶	H. 1127 (M. 1715)
Şeyh	Beş akçe	Ebubekir ⁸⁸⁷	H. 1126 (M. 1714)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁸⁸⁸	H. 1128 (M. 1715)
Müezzin-Çerağdâr Ferraş	Dokuz akçe	Abdullah ⁸⁸⁹	H. 1129 (M. 1716)
Nâzır	Beş akçe	Ahmed ⁸⁹⁰	H. 1129 (M. 1716)
Nâzır	Beş akçe	Ahmed ⁸⁹¹	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	İki akçe	Mehmed ⁸⁹²	H. 1135 (M. 1722)
Müezzin	Dört akçe	Mehmed ⁸⁹³	H. 1135 (M. 1722)
Cırakdar	Üç akçe	Mehmed ⁸⁹⁴	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	Üç akçe	Mehmed ⁸⁹⁵	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	Üç akçe	Ömer ⁸⁹⁶	H. 1135 (M. 1722)
Nâzır	Beş akçe	Süleyman ⁸⁹⁷	H. 1135 (M. 1722)

⁸⁷⁹ Mehmed vefat edince Seyyid Mehmed'e tevcih olunan görevi Mustafa alınca Mustafa def edilmiş ve görev tekrar Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸⁰ Bekir vefat edince 1714 yılında görev Molla Yahya'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸¹ Şeyh Yahya vefat edince 1714 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸² Bekir vefat edince 1714 yılında görev Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸³ Bu görev 1714 yılında Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸⁴ Mahmud vefat edince 1714 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁸⁸⁵ Şeyh Bekir vefat edince 1714 yılında görev Şeyh Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁸⁸⁶ Abdurrahman vefat edince 1715 yılında görev Hafız Hüseyin'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁸⁸⁷ Mustafa vefat edince 1714 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁸⁸⁸ Melek Ahmed Paşa vakfında cüzhân olan Mustafa vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁸⁸⁹ Mehmed feragat edince 1716 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁸⁹⁰ Melek Ahmed Paşa vakfında nâzır Seyyid İbrahim feragat edince 1716 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁸⁹¹ Seyyid İbrahim ref' edince 1717 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

⁸⁹² Abdullah vefat edince görevi diğer Abdullah almıştır. 1722 yılında ise görev müteveffanın oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁸⁹³ Abdullah vefat edince görevi diğer Abdullah almıştır. 1722 yılında ise görev müteveffanın oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁸⁹⁴ Abdullah vefat edince görevi diğer Abdullah almıştır. 1722 yılında ise görev müteveffanın oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁸⁹⁵ Abdullah vefat edince görevi Ömer almıştır. 1722 yılında ise görev müteveffanın oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

⁸⁹⁶ Melek Ahmed Paşa vakfında câbi olan Abdullah vefat edince oğlu Mehmed'in beratını Ömer almakla ref'inden 1722 yılında merkuma tevci edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

⁸⁹⁷ Melek Ahmed Paşa vakfında nâzır olan Ahmed vefat edince 1722 yılında görev Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Hurufat Defterinde 1703 ila 1722 yılları arasındaki atama kayıtlarına rastlamak mümkündür. Bu atamalar genellikle vefat, feragat, ref' ve cela-yi vatan (Doğduğu yerden ayrılma) nedenleriyle yapılmıştır. Bazı personellerin birden çok görev aldığı ve bazı personellerin aynı anda birden çok yerde görev aldığı da görülmüştür. Örneğin; Hüseyin çerağdârlık, ferraşlık ve müezzinlik görevlerini bir arada yürütürken (VGMA, HD, nr. 1067, s.66); Derviş Ali ise Kadı El-Hac Ali Cami ve Melek Ahmed Mescidinde muallimlik görevlerini yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.72).

Camiye bağlı Ahmed Paşa Mescidi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64), Ahmed Mescidi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.72) ve Molla Ahmed Paşa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) adlarında vakıfların olduğu da tespit edilmiştir.

2.35. Meyafarikin Kasabası Camii

Hurufat Defterinde Meyafarikin (Silvan)'da olduğu kaydedilen fakat ismi yazılmayan bir camidir. Bu nedenle 18. yüzyılda Meyafarikin'de bulunan herhangi bir cami ile bağdaştırmamız mümkün olmamıştır. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; camide müezzin olmadığı için bu görevin Hüseyin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.89).

2.36. Meyyâfarikîn Kara Behlül Bey Camii

Kara Behlül Bey Cami Meyyâfarikîn'de bulunan Cami-i Kebir'den beş yüz metre uzaklıkta olup inşa tarihi ile ilgili bir kitabe bulunmamaktadır. Meyâfarikin, Osmanlı Padişahı 2. Selim'in emriyle Kulp hükümetinden ikta olarak ayrılan 1566-1574 yani 17. Yüzyılın ikinci yarısında Kara Behlül Beye tahsis edilmiş olması caminin bu atanma tarihi aralıklarında yaptırılmış olabileceğini düşündürmektedir. (Beysanoğlu, 1990, s. 615). Kara Behlül Bey'in Osmanlı Devleti ve Silvan için önemli bir rol üstlendiği Şeref' namede Şöyle anlatılmaktadır: *''Meyyafariqîn beylerinin soyu da yine Emîr Şeyh Ahmed bin Emîr İzzeddin'e ulaşır; onlar Qulb beylerinin amcaoğullarıdır. Bu aileden beylik görevine ilk geçen kişi, gerçekten son derece cesur ve cömert olan Behlül Bey bin Elvend Bey bin Emîr Şeyh Ahmed'di. Behlül bey başlangıçta kardeşi Şah Ömer Bey'le birlikte Diyarbekir Beylerbeyi İskender Paşa'ya hizmet ediyordu. İskender Paşa, devlet tarafından Cevazd'ı⁸⁹⁸ istila etmekle görevlendirildiği zaman, oraya giderek bir kale yaptırdı ve kaleye ''İskenderiye'' adını verdi; kale muhafızlığı görevini de Behlül Bey'e verdi ve orayı sancak olarak kendisine bıraktı. Devlete büyük hizmetleri*

⁸⁹⁸ Vangölü'nün kuzeyinde bulunan Adilcevaz dır.

görülen ve kendisine ilgi gösterildiğini anlayan Behlül Bey, Sultanlık Divanından, ırsî vilâyetten kendisine bir pay verilmesini istedi. Bu alanda hazırlık olmak üzere, Diyarbekir Beylerbeyi'nden ve Kürdistan beylerinden birkaç belge ve dayanak aldı, Sultan Selim Han'ın⁸⁹⁹ eşiklerine giderek durumunu kendisine arzetti. Sultan kendisini ilgisinin kapsamı içine aldı ve Meyyafarqîn Nâhiyesi ile ona bağlı olan yerleri Qulb Hükümetinden ayrılması ve kendisine iktâ mülkiyeti esasî üzerine Behlül Bey'e verilmesi konusunda hükmünü verdi. Sonra da, Behlül Bey'in, Besyan, Bociyan ve Zilan aşiretlerinden istenen ve Şah Veled Bey zamanında Padişahlığın özel emlâki arasında bulunan yıllık maktu parayı toplamak ve bunu her yıl Diyarbekir hazinesine vermek görevini yapması konusunda da bir Padişahlık hükmü çıktı'' (Şeref name, 2011 s. 204-205). Buradan da anlaşılacağı üzere Kara Behlül Bey'in devlet için önemli hizmetlerde bulunduğu söylenilebilir.

Tablo 26. 1705-1721 Yılları Arasında Meyâfarikîn Kara Behlül Bey Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Câbi Şahine	-	Eyyüb ⁹⁰⁰	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır	-	Seyyid Abdurrahman ⁹⁰¹	H. 1117 (M. 1705)
Muid	Yirmi akçe	Ahmed ⁹⁰²	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	Yirmi akçe	Abdullah ⁹⁰³	H. 1129 (M. 1716)
Müderris	-	Seyyid Ömer ⁹⁰⁴	H. 1129 (M. 1716)
Müderris	-	Şeyh Halil ⁹⁰⁵	H. 1134 (M. 1721)
Müderris	-	Şeyh Halil ⁹⁰⁶	H. 1134 (M. 1721)
Müderris	-	Seyyid İbrahim ⁹⁰⁷	H. 1134 (M. 1721)
Hatip	-	Seyyid Mehmed Sadık ⁹⁰⁸	H. 1122 (M. 1710)

⁸⁹⁹ Padişah 2. Selim.

⁹⁰⁰ Câbilik ve şahinelik görevi 1705 yılında Eyyüb'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁹⁰¹ Nâzırlık görevi 1705 yılında Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁹⁰² Halil feragat edince 1716 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁹⁰³ Meyafarikin kasabası Kara Behlül zaviyesi vakfında yirmi akçe ile duâgû Şeyh Halil feragat edince 1716 yılında görev oğlu Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁹⁰⁴ Meyafarikin kasabası medresesinin müderrisi Halil ref olunca 1716 yılında görev Seyyid Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁹⁰⁵ Ömer vefat edince 1721 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁰⁶ Müderrislik görevi 1721 yılında zaiden Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁰⁷ Müderrisliği Şeyh Halil üzerinden alıp Diyarbekir kürresi şeyhliği ve İmamlık görevini alıp terk-i hizmet eden Monla Ömer'e tevcih olunup tedrislik hizmetinde vefat edince görev Şeyh Halil'e tevcih olunup reğbet etmeyince ref olmuş ve Palulu Monla Ömer mahlûl diyip Molla Ömer ref'inden Şeyh Halil ref'inden 1721 yılında görev Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁰⁸ Meyafarikin Kara Behlül Bey Cami'nde catib olmadığından dolayı 1710 yılında bu görev Seyyid Mehmed Sadık'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

Câbi	-	Molla Hasan ⁹⁰⁹	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	On akçe	Seyyid Mehmed ⁹¹⁰	H. 1122 (M. 1710)
Kâtip	-	Seyyid Mustafa ⁹¹¹	H. 1122 (M. 1710)
Mütevelli	-	Abdurrahman ⁹¹²	H. 1133 (M. 1720)
İmam	-	Seyyid Abdurrahman ⁹¹³	H. 1134 (M. 1721)

Hurufat Defterinde; 1705-1721 yılları arasında toplam on altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle inayet ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Camide; câbi, şahine, nâzır, hatip, kâtip, mütevelli ve imam olarak çalışan personeller mevcuttur. Yapılan atamalarda genellikle personellerin aldığı ücretler belirtilmemiştir. Bu personellerin ücretlerinin nereden ve ne şekilde karşılandığı bilinmemektedir.

Camiye bağlı Behlül Bey Cami Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s. 72) adında bir vakfın olduğu yine atama kayıtlarından anlaşılmaktadır.

2.37. Monla Ahmed Camii

Monla Ahmed Cami Hurufat Defterine göre Kays köyünde yer almaktaydı. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam ve hatip olan fakat ücreti belirtilmeyen Ahmed adında bir personel vefat edince bu görevler diğer Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63).

2.38. Mustafa Paşa Camii

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tespitlerine göre (H. 1054, 1060) M. 1644, 1650 yılları arasında Kara Mustafa Paşa tarafından inşa ettirildiği kaydedilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 202). Cami avlusunun içinde Arap Şeyh adında bir zatın türbesi olduğundan dolayı camiye "Arap Şeyh Cami" de denilmektedir (Beysanoğlu, 1990, s. 647). Külliye niteliğindeki dörtgen bir yapıya sahip olan cami avlusunda; çeşme, türbe ve hazire gibi makamlar da yer almaktadır (Boran-Erdal, 2011, s. 299).

⁹⁰⁹ Meyafarikin kasabası Behlül Bey cami vakfının câbisi Hacı Eyyüb Hayyani ref olunca 1710 yılında görev Monla Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁹¹⁰ Meyafarikin kasabasında Behlül Bey vakfında on akçe ile nâzır olan Seyyid Yahya vefat edince 1710 yılında görev Seyyid Mehmed Sadık'a intikal edip Abdurrahman almakla ref'inden müteveffanın oğlu Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁹¹¹ Meyafarikin kazasında Behlül Bey fakfında kâtip lazım olunca 1710 yılında bu görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

⁹¹² Ömer vefat edince 1720 yılında görev Abdurrahman'a kadısı Seyyid İbrahim arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

⁹¹³ Ömer vefat edince 1721 yılında üzerinde iki berat olduğu halde görev Seyyid Abdurrahman'a kadısı İbrahim arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

Tablo 27. 1703-1722 Yılları Arasında Mustafa Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Kitabet Mütevelli	İki akçe İki akçe	Ebubekir ⁹¹⁴	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır Çerağdâr Aşrhân Ferraş	Bir akçe Bir akçe İki akçe İki akçe	Ebubekir ⁹¹⁵	H. 1115 (M. 1703)
İmam Hatip Muallim	Dört akçe İki akçe İki akçe	Ebubekir ⁹¹⁶	H. 1115 (M. 1703)
Ta'rif-hân	-	Mehemd ⁹¹⁷	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip-Câbi	İki akçe	İbrahim ⁹¹⁸	H. 1117 (M. 1705)
Mimar	İki akçe	Ebubekir ⁹¹⁹	H. 1117 (M. 1705)
Câbi	-	Seyyid Hüseyin ⁹²⁰	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır-Çerağdâr	İki akçe	Seyyid İbrahim ⁹²¹	H. 1117 (M. 1705)
Müfettiş	-	Seyyid İbrahim ⁹²²	H. 1118 (M. 1706)
Seyfdâr	-	Seyyid Mehmed ⁹²³	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	Bir akçe	Ahmed ⁹²⁴	H. 1124 (M. 1712)
Çerağdâr Müfettiş Duâgû	Bir akçe İki akçe Bir akçe	Seyyid Hüseyin ⁹²⁵	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır Çerağdâr	Bir akçe Bir akçe	Ahmed ⁹²⁶	H. 1124 (M. 1712)
Hatip Mütevelli İmam	İki akçe İki akçe Dört akçe	Hâfız Mehmed ⁹²⁷	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Hasan ⁹²⁸	H. 1124 (M. 1712)
Müfettiş	İki akçe	Mehmed ⁹²⁹	H. 1124 (M. 1712)

⁹¹⁴ Mehmed vefat edince 1703 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁹¹⁵ Mehmed vefat edince 1703 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁹¹⁶ Mahmud vefat edince 1703 yılında görev kardeşi Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁹¹⁷ Mehmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

⁹¹⁸ Ebubekir feragat edince 1705 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁹¹⁹ Ebubekir'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁹²⁰ Ebubekir feragat edince 1705 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁹²¹ Ebubekir feragat edince 1705 yılında görev Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

⁹²² Mustafa Paşa Cami vakfında müfettiş olan Seyyid İbrahim'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁹²³ Seyfdâlık görevi kimsede olmadığından dolayı bu görev 1710 yılında Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁹²⁴ Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁹²⁵ Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁹²⁶ Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁹²⁷ Ebubekir vefat edince 1712 yılında görev Hafız Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁹²⁸ Mustafa vefat edince 1712 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁹²⁹ Mustafa Paşa Cami vakfında müfettiş olan Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

Nâzır	İki akçe	Mehmed ⁹³⁰	H. 1129 (M. 1716)
Çerağdâr	Bir akçe	Hacı Mehmed ⁹³¹	H. 1129 (M. 1716)
Müteveli	İki akçe	Ebubekir ⁹³²	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	İki akçe	Mustafa ⁹³³	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	İki akçe		
Müteveli	Bir akçe	Mehmed ⁹³⁴	H. 1130 (M. 1717)
Tarifhan	İki akçe	Hasan ⁹³⁵	H. 1131 (M. 1718)
Tarifhan	İki akçe	Osman ⁹³⁶	H. 1131 (M. 1718)
Çerağdâr	Bir akçe	Seyyid İbrahim ⁹³⁷	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	-	Şeyh Hasan ⁹³⁸	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	Bir akçe	Seyyid İbrahim ⁹³⁹	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	Bir akçe	Ahmed ⁹⁴⁰	H. 1134 (M. 1721)
Nâzır	Bir akçe	Şeyh Hasan ⁹⁴¹	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam yirmi sekiz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Bazı personeller birden çok yer ve görevde bulunmuşlardır. Örneğin Ebubekir; nâzırlık, çerağdârlık, aşrhânlık ve ferraşlık görevlerini toplam altı akçe mukabilinde yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59). Cami’de en yüksek ücreti alan imam olurken en düşük ücreti ise çerağdâr ve müteveli gibi bazı görevlerde çalışan personeller almakta idi. Defterindeki kayıtlardan cami’nin, Mustafa Paşa Cami Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.67) adında bir vakfının olduğunu öğrenmekteyiz.

2.39. Na’şidiye Camii

Hurufat Defterinde Na’şidiye Cami olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; hatip olarak görev yapan Halil’in beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.64).

⁹³⁰ Ahmed rızasıyla nâzırlık görevini 1716 yılında Mehmed’e bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁹³¹ Ahmed vefat edince 1716 yılında görev Hacı Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

⁹³² Mustafa Paşa Cami vakfında müteveli olan Hafız Mehmed vefat edince 1716 yılında görev Ebubekir’ inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁹³³ Mehmed vefat edince 1717 yılında görevler oğlu Mustafa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁹³⁴ Mustafa Paşa Cami vakfında müteveli olan Ebubekir hizmetini terk etmesi ile 1717 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁹³⁵ Mustafa vefat edince 1718 yılında görev Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁹³⁶ Mustafa Paşa Cami vakfında tarifhan olan Mustafa vefat edince 1718 yılında görev Osman’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁹³⁷ Hacı Mehmed vefat edince 1720 yılında görev Seyyid İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁹³⁸ Mustafa ref’inden 1720 yılında görev Şeyh Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁹³⁹ Mustafa Paşa Cami vakfında nâzır olan Hacı Mehmed vefat edince 1720 yılında görev Seyyid İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁹⁴⁰ Mustafa Paşa Cami vakfında nâzır olan İbrahim feragat edince 1721 yılında görev Ahmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

⁹⁴¹ Bu görev 1722 yılında Seyyid Mehmed üzerinden önceki sahibi Şeyh Hasana ibka edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

2.40. Nasuh Paşa Camii

Nasuh Paşa Cami, Fatih Paşa Mahallesi Kurşunlu sokakta bulunmaktadır. Diyarbakır valilerinden Nasuh Paşa tarafından 1606-1611 yılları arasında eşi Servinaz Hanım adına yaptırılmıştır (Özçelik, 2011, 25). Nasuh Paşa Cami olarak bilinse de Servisehiye Hatun vakfına bağlı olduğu için Servisehiye Hatun Cami olarak da bilinmektedir (Serim, 2019, s. 77). Cami minaresinin bir kısmı 1819 yılında atılan bir top mermisi sonucu yıkıldığı için halk arasında "Kot" yani kesik minareli cami de denilmektedir (Beysanoğlu, 1963, s.199). Vakıflar Genel Müdürlüğü camiyi 1970-1975 ve son olarak ta 2004 yılında restore ettirmiştir (Boran-Erdal, 2011, s.298).

Tablo 28. 1703-1718 Yılları Arasında Nasuh Paşa Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam-ı Sanî	-	Hâfız ⁹⁴²	H. 1115 (M. 1703)
Müderris	-	Halil ⁹⁴³	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân	İki akçe	Mustafa ⁹⁴⁴	H. 1124 (M. 1712)
Hatip	On yedi akçe	Abdülkerim ⁹⁴⁵	H. 1125 (M. 1713)
Müezzin	Beş akçe	Mehmet ⁹⁴⁶	H. 1126 (M. 1714)
Çerağdâr	İki akçe		
Câbi	Beş akçe	Seyyid Hüseyin ⁹⁴⁷	H. 1127 (M. 1715)
-	Üç akçe	Ahmed ⁹⁴⁸	H. 1127 (M. 1715)
Cüzhân	İki akçe	Şeyh Halil ⁹⁴⁹	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Mustafa ⁹⁵⁰	H. 1128 (M. 1715)
Nukat	Bir akçe	Seyyid Monla	H. 1128 (M. 1715)
Kutucu	Bir akçe	Ahmed ⁹⁵¹	

⁹⁴² Vakt-i zuhur ve vakt-i asırda imam-ı sani olan Hafız'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

⁹⁴³ Halil'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁹⁴⁴ Servisehiye Hatun Cami'nde cüzhân olan Abdüsselam vefat edince 1712 yılında görev mustafaya verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁴⁵ On akçe ile hatip olan Abdülkerim'e 1703 yılında yedi akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

⁹⁴⁶ Halil vefat edince 1714 yılında görev Mehmed'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁹⁴⁷ Nasuh Paşa Cami vakfında câbi olan Halil vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Hüseyin'e kadısı Seyyid Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁹⁴⁸ Yusuf vefat edince 1715 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

⁹⁴⁹ Servisehiye Hatun Cami'nde vakt-i zuhurda cüzhânlık yapan Şeyh Halil'in beratı 1715 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁹⁵⁰ Nasuh Paşa demekle maruf Servisehiy Hatun vakfının meşrutıye üzere iki akçe ile cami-i mezburde bade zuhurda cüzhân Ahmed vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

⁹⁵¹ Nasuh Paşa demekle maruf Servisehiy Hatun vakfından almak üzere bir akçe ile nukat ve bir akçe ile kutucu Hacı Ahmed vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Monla Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

Noktacı Kutucu	İki akçe Bir akçe	Seyyid Ahmed ve Mustafa ⁹⁵²	H. 1129 (M. 1716)
Sancakdar	İki akçe	Seyyid Ahmed ⁹⁵³	H. 1130 (M. 1717)
Kutucu-Noktacı	Üç akçe	Musataf ⁹⁵⁴	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	Süleyman ⁹⁵⁵	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	-	Yusuf ⁹⁵⁶	H. 1130 (M. 1717)
Câbi	Beş akçe	Hacı Hasan ⁹⁵⁷	H. 1130 (M. 1717)
Müderriş	Sekiz akçe	Şeyh Halil ⁹⁵⁸	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	Mustafa ⁹⁵⁹	H. 1131 (M. 1718)
Cüzhân	İki akçe	Mustafa ⁹⁶⁰	H. 1131 (M. 1718)
İmam	-	Mustafa ⁹⁶¹	H. 1131 (M. 1718)
Kurra-Mezari	On beş akçe	Abdulgaffur ⁹⁶²	H. 1133 (M. 1720)
Kurra-Mezari Müderriş	Üç akçe	Halil Fakirulhal ⁹⁶³	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	İki akçe	Abdulgaffur ⁹⁶⁴	H. 1134 (M. 1721)
Ferraş	Beş akçe	Monla Ahmed ⁹⁶⁵	H. 1134 (M. 1721)
Cüzhân Cüzhân	İki akçe İki akçe	Ebubekir ⁹⁶⁶	H. 1134 (M. 1721)
İmam	-	Yusuf ⁹⁶⁷	H. 1135 (M. 1722)

⁹⁵² Servisehiye Hatun Cami'nde noktacı ve kutucu olan Hacı Ahmed vefat edince görevler diğer Hacı Ahmed'e verilecek iken, Mustafa ve Seyyid Ahmed hilaf-ı şart vakfı aldı diyerek karşı çıkınca görevler 1716 yılında Seyyid Ahmed ve Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

⁹⁵³ Seyyid Ahmed vefat edince 1717 yılında görev diğer Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁹⁵⁴ Servisehiye Hatun Cami'nde vakt-i zuhur ve asır da kutucu ve noktacı olan Hacı Ahmed vefat edince 1717 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁹⁵⁵ Servisehiye Hatun Cami'nde vakt-i zuhur ve asırda cüzhân olan İsmail feragat edince 1717 yılında görev oğlu Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁹⁵⁶ Mesudiye Medresesinde saraydar ve Servisehiye Hatun Caminde vakt-i asırda cüzhân olan İsmail avarız-ı rumi ferağından görev 1717 yılında Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁹⁵⁷ Servisehiy Hatun vakfının beş akçe ile câbisi olan Abdullah vefat edince 1717 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

⁹⁵⁸ Nasuh Paşa Servisehiy Harun Cami vakfında müderriş Şeyh Halil'in ücreti az olup yardımcısı da olmadığı için sekiz akçe zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

⁹⁵⁹ Servisehiye Hatun Cami'nde vakt-i zuhurda cüzhân olan Monla İsmail vefat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁹⁶⁰ Servisehiye Hatun Cami'nde vakt-i asır da cüzhân olan İsmail vefat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁹⁶¹ Servisehiye Hatun Cami'nde imam olan İsmail vefat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

⁹⁶² Nasuh Paşa nam-ı diğer Servisehiy Hatun Medresesi vakfında kurra ve mezari ve medreseyi mezburde olmayıp Abdulgaffur evkafı mezburden almak üzere on beş akçe ile inayet buyuruldu. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

⁹⁶³ Nasuh Paşa Servisehiy Hatun Medresesi vakfında kurra ve mezari olan Halil Fakirullah'a üç akçe zam daha yapılarak müderrişlik görevi de inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

⁹⁶⁴ Nasuh Paşa Servisehiy vakfından almak üzere iki akçe ile bade zuhurda cüzhân Davut vefat edince 1721 yılında görev oğlu Abdülgaffur'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁶⁵ Seyyid Hasan feragat edince 1721 yılında görev Monla Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁶⁶ Servisehiye Hatun Cami'nde asır ve zuhur vaktinden sonra imam-ı evvel olarak görev yapan Ebubekir'in beratı 1721 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

⁹⁶⁷ Servisehiye Hatun Cami'nde imam olan İsmail feragat edince 1722 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam yirmi altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve feragat nedenleriyle yapılmıştır. Birden fazla görev alan personeller olduğu gibi birden fazla yerde görev alan personeller de mevcuttur. Örneğin, Yusuf, Mesudiye Medresesinde saraydârlık ve Servisehiye Hatun Cami’inde vakt-i asrda cüzhânlık görevlerini bir arada yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.85).

Defterde göze çarpan bir hadise ise şöyledir; noktacı ve kutucu olan Hacı Ahmed vefat edince görevler diğer Hacı Ahmed’e verilecekken Mustafa ve Seyyid Ahmed bu atamaya hilaf-ı şart diyerek karşı çıkmış ve görevler neticede Hacı Ahmed yerine 1716 yılında Seyyid Ahmed ve Mustafa’ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81). Yukarıda bahsettiğimiz gibi caminin Nasuh Paşa tarafından eşi Servinaz Hanım adına yaptırılmış olması hurufat defterinde, Servisehiye Hatun Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.80) olarak kaydedilmesine neden olmuştur. Ayrıca camiye bağlı Nasuh Paşa Cami Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.80), Servisehiye Hatun Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.80) ve Nasuh Paşa Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.71) de bulunduğunu yine defterden anlamaktayız.

2.41. Nebî Camii

Nebî Cami; kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı bilinmemekle beraber, 15. Yüzyıl Akkoyunlu döneminden kaldığı kabul edilmektedir (Serim, 2019, s.71). Caminin ismi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan biri camiye inşa ettiren kişi peygamber efendimizi rüyasında gördüğü için ”Kaal-en Nebiyi” (Nebi Söyledi), diğeri ise camide bulunan kitabelerde birçok hadis-i şerifin olmasından dolayı Nebi Cami, olarak söylenebilir. Halk arasında daha çok Peygamber Cami ismi ile bilinmektedir. Emîrî’nin anlattığına göre ”ikinci dünya savaşında camiye askerler yerleştirilmiş ve birçok çini ile eski İran halıları tahrip edilmiş, birçokları da kaybolmuştur” (Emîrî, 1918, s.34). Cami Şafiler ve Hanefiler kısmı olarak ikiye ayrılmış olsa da 1955 yılında yol yapımı sırasında Hanefiler kısmı yıktırılmıştır (Bizbirlik, 1995, s.28). Cami 1954-1972. 1974-1975-1976. ve 2006 yıllarında onarımdan geçirilmiştir. (Haspolat, 2014, s.28). Günümüzde ibadete açık bir şekilde hâlâ hizmet vermektedir.

Tablo 29. 1703-1712 Yılları Arasında Cami’i Neb’î Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müezzin	İki akçe	Hasan ⁹⁶⁸	H. 1115 (M. 1703)
İmam	-	Mahmud ⁹⁶⁹	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	-	Hasan ⁹⁷⁰	H. 1115 (M. 1703)

⁹⁶⁸ Hasan’ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁹⁶⁹ Ebubekir feragat edince 1703 yılında görev babası Mahmud’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

⁹⁷⁰ Hasan’ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

Müezzin	-	Abdullah ⁹⁷¹	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	-	Mehmet ⁹⁷²	H. 1115 (M. 1703)
Seyfdâr	İki akçe	Mustafa ⁹⁷³	H. 1117 (M. 1705)
Çerağdâr	İki akçe	Mehmed Emin ⁹⁷⁴	H. 1118 (M. 1706)
Ferraş	İki akçe	Ali ⁹⁷⁵	H. 1118 (M. 1706)
Nâzır	İki akçe	Mustafa ⁹⁷⁶	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	On akçe	Abdülvahhab ⁹⁷⁷	H. 1118 (M. 1706)
Muhasebeci	-	Şeyh Halil ⁹⁷⁸	H. 1118 (M. 1706)
Müfettiş	İki akçe	Abdülvehhab ⁹⁷⁹	H. 1118 (M. 1706)
Minare Çerağdârı	-	Mustafa ⁹⁸⁰	H. 1120 (M. 1708)
Aşrhân	İki akçe	Mustafa ⁹⁸¹	H. 1121 (M. 1709)
Mütevelli	Üç akçe	Salih ⁹⁸²	H. 1122 (M. 1710)
İmamet	On beş akçe	Hacı Mahmud ⁹⁸³	H. 1122 (M. 1710)
Çerağdâr	İki akçe	Mehmed ⁹⁸⁴	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	İki akçe	Hacı Mustafa ⁹⁸⁵	H. 1124 (M. 1712)
Çerağdâr	İki akçe		
Aşrhân	Bir akçe	Osman ⁹⁸⁶	H. 1124 (M. 1712)
Çerağdâr	Bir akçe		
Müezzin	İki akçe	Ebubekir ⁹⁸⁷	H. 1124 (M. 1712)
Aşrhân	Bir akçe		
Çerağ-ı Şem	Bir akçe		
Müezzin	-	Molla Mehmet ⁹⁸⁸	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	Bir akçe	Mehmet ⁹⁸⁹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Ali ⁹⁹⁰	H. 1124 (M. 1712)

⁹⁷¹ Abdullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁹⁷² Fatma Hatun ruhu için zuhurda cüzhânlık yapan Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

⁹⁷³ Mustafa'nın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

⁹⁷⁴ Ramazan vefat edince 1706 yılında görev oğlu Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁹⁷⁵ Ramazan vefat edince 1706 yılında görev oğlu Ali'ye kadısı Pir Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁹⁷⁶ Nâzır-ı nazar olduğundan 1706 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁹⁷⁷ Ali vefat edince 1706 yılında görev Abdülvahhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁹⁷⁸ Bu görev Şeyh Halil'e 1706 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁹⁷⁹ Cam-i Nebi gelir ve masrafı için müfettiş olmadığından dolayı Kara Yusuf Vakfı olan bağ ve bahçe nemasından almak üzere Abdülvehhab'a mütevellisi Hafız Molla Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

⁹⁸⁰ Mustafa'nın beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

⁹⁸¹ Cam-i Kebir ve Cam-i Nebi de aşrhân Hacı Mustafa vefat edince görev 1709 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

⁹⁸² Abdülvehhab vefat edince 1710 yılında görev Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁹⁸³ İmametlik beratı zayı olunca 1710 yılında Hacı Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

⁹⁸⁴ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev diğer Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁹⁸⁵ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Hacı Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁹⁸⁶ Cuma günleri aşrhânlık ve çerağdârlık yapan Ebubekir feragat edince 1712 yılında görevler Osman'a kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁹⁸⁷ Müezzin, çerağ-ı şem ve cumada aşrhân Osman vefat edince 1712 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁹⁸⁸ Abdullah vefat edince 1712 yılında görev Molla Mehmet'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

⁹⁸⁹ Cam-i Nebi ve Balıklı Tekyesinde kâtip Seyyid Ahmed vefat edince 1712 yılında görev oğlu Mehmed' inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹⁰ Ebubekir vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

Aşrhân Nâzır	Dört akçe İki akçe	Hüseyin ⁹⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Mimar-Aşrhân- Salathan	Beş akçe	Mustafa ⁹⁹²	H. 1124 (M. 1712)
Muarif Aşrhân Sermahfil	Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Mustafa ⁹⁹³	H. 1124 (M. 1712)
Kayum	Beş akçe	Ahmed ⁹⁹⁴	H. 1124 (M. 1712)
Sermahfil Na'athân	İki akçe Bir akçe	Mustafa ⁹⁹⁵	H. 1124 (M. 1712)
Dışarı Ferraşı	Bir akçe	Seyyid Hasan ⁹⁹⁶	H. 1124 (M. 1712)
Câbi Mutasarrıf	Üç akçe Bir akçe	Ahmed ⁹⁹⁷	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Seyyid Ömer ⁹⁹⁸	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	-	- ⁹⁹⁹	H. 1126 (M. 1714)
Aşrhân Nâzır	- -	Hasan ¹⁰⁰⁰	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	-	Yusuf ¹⁰⁰¹	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	İki akçe	Mustafa ¹⁰⁰²	H. 1128 (M. 1715)
Müezzin	İki akçe	Mehmed ¹⁰⁰³	H. 1129 (M. 1716)
Aşrhân	Bir akçe	Seyyid Mehmed ¹⁰⁰⁴	H. 1130 (M. 1717)
Müezzin	İki akçe	Abdullah ¹⁰⁰⁵	H. 1130 (M. 1717)

⁹⁹¹ Cam-i Nebide sabah ve yatsı aşrhânlık yapan ve cami vakfına bağlı Çermik Kazasında bir kıta bağ ve bahçenin nâzırı olan Mahmud vefat edince 1712 yılında görevler büyük oğlu Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹² Tahir vefat edince 1712 yılında görevler büyük oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹³ Mehmed vefat edince 1712 yılında görevler oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹⁴ Ahmed'in babası vefat edince bu görev 1712 yılında kendisine inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹⁵ Mehmed Taha vefat edince 1712 yılında görevler oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

⁹⁹⁶ Seyyid Mustafa vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

⁹⁹⁷ Cam-i Nebi vakfından Çermik Nahiiyesi Kuyular Nam Karye toprağından iki kıta bağın galatın camide câbi ve ' *kabl-ı salatü'z-zuhûr hazret-i habib-i ekrem sallallahu te'âla 'aleyhi vesselem hazretlerinin ruh-ı şerifleri için salât-ı şerif getirilmek üzere mutasarrıf* ' Mehmed Tahir vefat edince 1712 yılında görevler oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

⁹⁹⁸ Mehmed feragat edince 1714 yılında görev Seyyid Ömer'e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

⁹⁹⁹ Hasan feragat edince görev kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilecektir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁰⁰⁰ Cam-i Nebi de sabah ve yatsı aşrhânlık yapan ve cami vakfına bağlı Çermik Kazasında bir kıta bağ ve bahçenin nâzırı olan Hüseyin vefat edince 1714 yılında görevler kardeşi Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁰⁰¹ Abdullah vefat edince 1714 yılında görev kardeşi Yusuf'a inayet edildiği halde icab etmeden Mehmed alımış Mehmed ref' olunca tekrar Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁰⁰² Cami-Nebi mahsulünden almak üzere iki akçe ile müezzin Seyyid Hasan ref' inden 1715 yılında görev Mustafaya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁰⁰³ Mehmed feragat edince 1716 yılında görev diğer Mehmed'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁰⁰⁴ Cuma günleri aşrhânlık yapan Ahmed feragat edince 1717 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁰⁰⁵ Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Abdullah'a naibi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

Müezzin Aşrhân Çırağşem	İki akçe Bir akçe Bir akçe	Sunullah ¹⁰⁰⁶	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân Câbi	İki akçe -	Seyyid Mustaf ¹⁰⁰⁷	H. 1132 (M. 1719)
Seyfdâr	İki akçe	Hüseyin ¹⁰⁰⁸	H. 1132 (M. 1719)
Çerağdâr	İki akçe	Mustafa ¹⁰⁰⁹	H. 1132 (M. 1719)
Ferraş	İki akçe	Hasan ¹⁰¹⁰	H. 1132 (M. 1719)
Müteveli	İki akçe	Ahmed ¹⁰¹¹	H. 1133 (M. 1720)
Harem Ferraş	İki akçe	Süleyman ¹⁰¹²	H. 1134 (M. 1121)
Seyfdâr	İki akçe	Hamza ¹⁰¹³	H. 1135 (M. 1722)
Müteveli	-	Seyyid Salih ¹⁰¹⁴	H. 1135 (M. 1722)
Suyolcusu	Bir akçe	Abdullah ¹⁰¹⁵	H. 1135 (M. 1722)
Kâtip	İki akçe	Sunullah ¹⁰¹⁶	H. 1135 (M. 1722)
Saraydâr-Loğkeş	-	Asım ¹⁰¹⁷	H. 1135 (M. 1722)
Naib	İki akçe	Sunullah ¹⁰¹⁸	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam elli üç atama kaydı mevcuttur. Atamalar yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Bazı personellerin birden fazla yerde görev yaptığı da olmuştur. Örneğin Mehmed hem Cami-i Nebi hem de Balıklı Tekyesi'nde kâtiplik görevini yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.74). Bir görevin oğuldan babaya geçtiğini de yine tutulan kayıtlardan anlamaktayız. Örneğin Ebubekir feragat edince İmamlık görevi babası Mahmud'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.60). Cami avlusunda Şafilere mescidi ve

¹⁰⁰⁶ Müezzin, çerağ-ı şem ve cuma günleri aşrhânlık yapan Ebubekir rızasıyla fergat edince 1717 yılında görev Sunullah'a kadısı İbrahim arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰⁰⁷ El-Hacc Fazlı vakfında iki akçe ile cüzhân ve câbi ona Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁰⁰⁸ Cuma günleri seyfdâlık yapan Mustafa vefat edince 1719 yılında görev oğlu Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁰⁰⁹ Mehmed feragat edince 1719 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁰¹⁰ Cam-i Nebi avlusunda Şafilere mescidi ferraşı Hüseyin vefat edince 1719 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁰¹¹ Cam-i Nebi avlusunda Şafilere mescidi mütevellisi Seyyid Hüseyin vefat edince 1720 yılında Ahmed'e arz olunmuşken diğer Ahmed almakla ref'inden merhum Ahmed'e kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁰¹² Yusuf vefat edince 1721 yılında görev oğlu Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁰¹³ es-Seyyid İsmail vefat edince 1722 yılında görev Hamza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹⁰¹⁴ Cam-i Nebi avlusunda Şafilere mescidi mütevellisi Ahmed feragat edince 1722 yılında görev Seyyid Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁰¹⁵ Cam-i Nebide Fazlı Hacı Ragıp mescidinde su yolcusu Seyyid Hüseyin vefat edince 1722 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁰¹⁶ Cam-i Kebir vakfından Çermik kazasında bağ ve bahçenin iki akçe ile kâtibi Hasan feragat edince 1722 yılında görev Sunullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁰¹⁷ Cam-i Nebi Vakfı malından olan yaylak ve kışlak arazinin cizyesini ödeyerek hizmet karşılığı bir kısım vergilerden muaf olan meccanen saryadar ve loğkeş olan İstanos nam zimmi hizmetten acz olmuş rızasıyla Asım nam zimmiye feragat etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁰¹⁸ Cam-i Nebi vakfından Çermikte bağ ve bahçenin iki akçe ile Naibi Hasan feragat edince 1722 yılında görev Sunullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

yine camiye bağı Fazlı Hacı Ragıp adında bir mescid (VGMA, HD, nr. 1067, s.86-91) ve El-hac Fazlı vakfı adında bir vakfı vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.87). Cami'nin gayrimenkul gelirlerinin olduğu tespit edilmiştir. Kara Yusuf Vakfı olan bağ bahçe ve Çermik Kazasında bir kıta bağ bahçe camiye ait gayrimenkullere örnek verilebilir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67-74). Ayrıca Çermik Nahiyesinde Kuyular Nam Karye toprağından iki kıta bağ bahçe galatından ücret alan ve bunun karşılığında Câbilik ile ‘‘kabl-ı salatü’z-zuhûr hazret-i habib-i ekrem sallallahu te‘âla ‘aleyhi vesselam hazretlerinin ruh-ı şerîfleri için salât-ı şerîf getirilmek üzere mutasarrıf’’ olan Ahmed adında bir personel yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.74). Bunlarla beraber vakıf malı olan yaylak ve kışlak bir kısım arazinin cizyesini ödeyerek hizmeti karşılığında bazı vergilerden muaf tutulan saraydârlık ve loğkeş yapan Asım isinde bir gayrimüslim de vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.92). Bütün bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda caminin geniş bir kadroya, bir kısım vakıf ve gayrimenkul kaynaklara sahip olduğu söylenebilir.

2.42. Paşa Camii

Paşa Cami hakkında teferruatlı bilgi bulunmamaktadır. Mevcut araştırma eserlerde cami kısa bir şekilde ele alınmıştır. 1690-1691 yılları arasında Diyarbakır’a vali olarak gelen ve daha sonra sadrazam olan Çalık Ali Paşa tarafından yaptırılan eser, Hadım Ali Paşa’nın yaptırdığı cami ile karışmaması için ‘‘Paşa Cami’’ ismi ile anılmıştır (Beysanoğlu, 1693, s. 202). Cami, Mardin Kapı civarında Kastal Mahallesinde bulunmaktadır (Serim, 2019, s. 80).

Hurufat Defterinde 1710 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; hatip olanlara maliye beratıyla beş ve askeri beratla on akçe verilmekteydi. Yakup askeri beratını zayi etmesiyle bu beratı 1710 yılında tekrar kendisine inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70).

2.43. Piri Bey Camii

Piri Bey Cami Hurufat Defterine göre Çüngüş muzâfatında yer almakta idi. Cami hakkında 1710-1717 yılları arasında toplam altı atama kaydı mevcuttur.

Tablo 30. 1710-1717 Yılları Arasında Piri Bey Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
-	İki akçe	Yasin ¹⁰¹⁹	H. 1122 (M. 1710)

¹⁰¹⁹ Bekir vefat edince 1710 yılında görev Yasine’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

Hatip	Üç akçe	Seyyid Mustafa ¹⁰²⁰	H. 1123 (M. 1711)
Hatip	Üç akçe	Mustafa ¹⁰²¹	H. 1125 (M. 1713)
Hatip	Üç akçe	Mehmed ¹⁰²²	H. 1130 (M. 1717)
Müezzin	Bir akçe	Veli ¹⁰²³	H. 1130 (M. 1717)
İmam	Üç akçe	İbrahim ¹⁰²⁴	H. 1130 (M. 1717)

Cami vakfına yapılan atamaların genellikle vefat nedeniyle olduğu anlaşılmaktadır. Cami’de imam, hatip ve müezzin görevlerinde bulunan personeller vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.72-78-85-93). Atamalarda göze çarpan bir hadise şöyledir; hatip olan Mehmed vefat edince oğlu olduğu halde bu görev Osman’a verilmiş daha sonra Osman ref’ olunca bu görev Mehmed’in oğlu Seyyid Mustafa’ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72).

2.44. Sadr Köyü İbrahim Bey Camii

Hurufat Defterinde Sadr (Sedr) köyü İbrahim Bey Camii olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; hatiplik görevinde bulunan fakat ücreti belirtilmeyen İsmail adında bir personelin beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

2.45. Safâ Camii

Kaynaklarda Parlı, İpariye, İparla, Palo ve Safâ Camii olarak bilinen caminin kim tarafından hangi tarihler arasında yaptırıldığı bilinmemekle beraber Akkoyunlu eseri olarak kabul görmüştür (Karakaya, 2010, s.65). Hurufat Defterinde caminin ismi ise Safa Camii (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), İparlı Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.62) ve Safa Cami nam-ı diğer Abyarlı Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) isimleri ile kaydedilmiştir. 1401-1515 tarihleri arasında Diyarbakır’ın Akkoyunlu hâkimiyetinde olduğu düşünüldüğünde caminin Uzun Hasan’ın Şeyh İbrahim Safi oğlu Cüneyt’in emriyle inşa ettirildiği bilinmektedir (Barotcu, 2019, s.53). Evliya Çelebi cami ile ilgili şunları kaydetmektedir: *’’Duvarı kirecine 70 yük Hoten misk karıştırılıp bu camiye yaptırdığı için İpari yani misk cami demek olur. Gerçekten nemli bir havada duvarlarını koklasan misk kokusu insanın dimağını kokulandırır’’* (Çelebi, 2010, s.40). Yapının batı cephesinde bulunan mezarlıkta ünlü İslam bilgini Muslihiddin el-Lâri’nin kabri

¹⁰²⁰ Mehmed vefat edince oğlu olduğu halde görevi Osman almıştır. Daha sonra Osman ref’ olunca 1711 yılında görev Seyyid Mustafa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁰²¹ Hatiplik görevini Osman üzerinden Mustafa almakla ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁰²² Osman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰²³ Mustafa ref’ olunca 1717 yılında görev Veli’ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰²⁴ Mehmed feragat edince 1717 yılında görev İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

bulunmaktadır (Beysanoğlu, 1990, s.484). Cami 1992 ila 1993 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarım görmüştür.

Tablo 31. 1703-1722 Yılları Arasında Safâ Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Cüzhân-Tesbih'hân Sermahfil-Na'athân	-	Seyyid İshâk ¹⁰²⁵	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	-	Abdurrahman ¹⁰²⁶	H. 1115 (M. 1703)
Çırağcı	-	Kasım ¹⁰²⁷	H. 1115 (M. 1703)
İhlahân	-	İshak ¹⁰²⁸	H. 1115 (M. 1703)
Tesbih-hân	-	Ahmed ¹⁰²⁹	H.1115 (M. 1703)
Tesbih-hân	Üç akçe	Kasım ¹⁰³⁰	H. 1116 (M. 1704)
Mütevelli	-	Mustafa ¹⁰³¹	H.1116 (M. 1704)
Tesbih-hân	Bir akçe	Osman ¹⁰³²	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır	-	es-Seyyid Ahmed ¹⁰³³	H. 1116 (M. 1704)
Çerağdâr-Bevvâb	-	Mehmet ¹⁰³⁴	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân Aşrhân	Üç akçe Bir buçuk akçe	Feyzullah ¹⁰³⁵	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş-Müezzin	-	Hüseyin ¹⁰³⁶	H. 1116 (M. 1704)
Aşrhân	İki akçe	Halil ¹⁰³⁷	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip	Beş akçe	Seyyid Abdurrahman ¹⁰³⁸	H. 1117 (M. 1705)
Ferraş-Seyfdâr Müezzin	-	Ömer ¹⁰³⁹	H. 1117 (M. 1705)
Câbi-Tâtifhan	-	Mehmed Emin ¹⁰⁴⁰	H. 1118 (M. 1706)

¹⁰²⁵ Seyyid İshak'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁰²⁶ Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁰²⁷ İparlı Cami minaresinde çırağcı olmayıp görev mühim olmasından dolayı görev müceddeden 1703 yılında Kasım'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁰²⁸ Cami-i Safa Reyhan Ağa vakfında cuma günleri ihlashanlık yapan İshak'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁰²⁹ Ahmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁰³⁰ İparlı Camide tesbih-hân Kasım'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰³¹ Safa Cami vakfının mütevellisi Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰³² Safa Cami Vakfının bir akçe ile tesbih-hânı Ahmed ref' olunca 1705 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁰³³ Mehmed feragat edince 1704 yılında görev es-Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰³⁴ Hüseyin feragat edince 1704 yılında görev oğlu Mehmed'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰³⁵ Üç akçe ile aşrhân ve cuma günleri bir buçuk akçe ile aşrhân Feyzullah'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁰³⁶ Hacı Ali feragat edince 1704 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁰³⁷ Halil'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹⁰³⁸ Cami-i Safa namı diğer Abyarlı Cami'de kâtiplik görevi 1705 yılında Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁰³⁹ Hüseyin feragat edince 1705 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁰⁴⁰ Seyyid İshak vefat edince 1706 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

Müezzin	-	Hasan ¹⁰⁴¹	H. 1118 (M. 1706)
Aşrhân	Dört buçuk akçe	Seyyid Hüseyin ¹⁰⁴²	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Dört akçe	Ahmed ¹⁰⁴³	H. 1118 (M. 1706)
Tesbih-hân	Bir akçe	Abdulkadir ¹⁰⁴⁴	H. 1118 (M. 1706)
İhlaşhân-Cüzhân, Tesbih-hân-Sermahfil Naathân	-	Seyyid Hasan ¹⁰⁴⁵	H. 1120 (M. 1708)
Ferraş-Seyfdâr	-	Abdullah ¹⁰⁴⁶	H. 1121 (M. 1709)
Vaiz	Beş akçe	Şeyh Hasan ¹⁰⁴⁷	H. 1124 (M. 1712)
Na'athân	-	Derviş Mehmet ¹⁰⁴⁸	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Mehmet ¹⁰⁴⁹	H. 1124 (M. 1712)
Müsebbih Cüzhân Çerağdâr ı Minare	Üç akçe İki akçe İki akçe	Mustafa ¹⁰⁵⁰	H. 1124 (M. 1712)
Na'athân-Taifhan	-	Feyzullah ¹⁰⁵¹	H. 1125 (M. 1713)
Cüzhân	-	Bekir ¹⁰⁵²	H. 1126 (M. 1714)
Tesbihan Cüzhân	- Üç akçe	Bekir ¹⁰⁵³	H. 1126 (M. 1714)
Aşrhân Sermahfil	Bir buçuk akçe Bir buçuk akçe	İsa ¹⁰⁵⁴	H. 1129 (M. 1716)
Aşrhân	Bir buçuk akçe	Hasan ¹⁰⁵⁵	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	İki akçe	Hasan ¹⁰⁵⁶	H. 1129 (M. 1716)
Kâtip	İki akçe	Mehmed Bektaş ¹⁰⁵⁷	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	İki akçe	Şeyh Mehmed ¹⁰⁵⁸	H. 1130 (M. 1717)

¹⁰⁴¹ Seyyid İshak vefat edince 1706 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁰⁴² Feyzullah feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁰⁴³ İbrahim feragat edince 1706 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁰⁴⁴ Seyyid İshak feragat edince 1706 yılında görev biraderi Abdülkadir'e mütevellisi Mustafa arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁰⁴⁵ Seyyid İshak vefat edince 1708 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁴⁶ Hüseyin vefat edince 1709 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁴⁷ Şeyh Hasan'ın eski beratına 1712 yılında devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁰⁴⁸ Hasan vefat edince 1712 yılında görev Derviş Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁰⁴⁹ Mustafa vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁰⁵⁰ Kasım vefat edince 1712 yılında görev babası Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁰⁵¹ Derviş Mehmed'den Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹⁰⁵² Hüseyin vefat edince 1714 yılında görev Bekir'e mütevellisi Ahmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁰⁵³ Hürev Paşa Cami'nde tesbih-hân, Fatih Mehmed Paşa Cami'nde minare çerağdârı ve Cam-i Safa'da tesbih-hân ve bade zuhurda cüzhân olan Hüseyin vefat edince 1714 yılında görevler Hüseyin arzıyla kadeşi Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁰⁵⁴ Hüseyin vefat edince 1716 yılında görev İsa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰⁵⁵ Hüseyin vefat edince 1716 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰⁵⁶ Hüseyin vefat edince 1716 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰⁵⁷ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁰⁵⁸ Seyyid Abdurrahman vefatından ve Mehmed Bektaş'ın feragatından 1717 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

Kâtip	İki akçe	Seyyid Hacı Abdurrahman ¹⁰⁵⁹	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân Muhasebeci	Üç akçe İki akçe	Seyyid Mahmud ¹⁰⁶⁰	H. 1131 (M. 1718)
Kâtip	Beş akçe	Seyyid El hac Yasin ¹⁰⁶¹	H. 1132 (M. 1719)
Müezzin Cüzhân Çerağdâr	Dört akçe İki akçe İki akçe	es-Seyyid El hac Yasin ¹⁰⁶²	H. 1132 (M. 1719)
Tesbihan	Üç akçe	Seyyid Mehmed ¹⁰⁶³	H. 1132 (M. 1719)
Tesbihan	Bir akçe	Abdurrahman ¹⁰⁶⁴	H. 1132 (M. 1719)
Kâtip	İki akçe	Şeyh Mehmed ¹⁰⁶⁵	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin	İki akçe	Ömer ¹⁰⁶⁶	H. 1133 (M. 1720)
Ferraş Kenef Ferraşı Seyfdâr	Üç akçe Bir akçe Bir akçe	Mustafa ¹⁰⁶⁷	H. 1134 (M. 1121)
Müezzin	İki akçe	Mehmed ¹⁰⁶⁸	H. 1134 (M. 1121)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Yasin ¹⁰⁶⁹	H. 1134 (M. 1721)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Hasan ¹⁰⁷⁰	H. 1135 (M. 1722)
Na'athân	İki akçe	Feyzullah ¹⁰⁷¹	H. 1135 (M. 1722)
Bevvâb-Ferraşı	-	Hüseyin ¹⁰⁷²	H. 1135 (M. 1722)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Şeyh Abdurrahman ¹⁰⁷³	H. 1133 (M. 1720)
Seyfdâr-Müezzin	Altı akçe	Mehmed Emin ¹⁰⁷⁴	H. 1135 (M. 1722)

¹⁰⁵⁹ Şeyh Mehmed vefat edince 1717 yılında görev Seyyid Hacı Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰⁶⁰ Vakt-i zuhrda cüzhân ve muhasebeci Ebubekir feragat edince 1718 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁰⁶¹ Ücretini Safa Cami vakfından almak üzere beş akçe ile kâtip Seyyid El-hac Abdurrahman vefat edince 1719 yılında görev Seyyid El-hac Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁰⁶² Safa Cami vakfından dört akçe ile müezzin ve iki akçe ile cüzhân ve iki akçe ile çerağdâr Mustafa feragat edince 1719 yılında görevler es-Seyyid El-hac Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁰⁶³ Mustafa fergat edince 1719 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁰⁶⁴ Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁰⁶⁵ Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁰⁶⁶ Mehmed vefat edince 1720 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁰⁶⁷ Ömer feragat edince 1721 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁰⁶⁸ Ömer feragat edince 1721 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁰⁶⁹ Abdal Mescidi vakfından almak üzere üç akçe ile imam ve bir akçe ile ferraş, Safa Cami vakfından almak üzere iki akçe nâzır ve yine Mardin kasabasında Kasım Padişah vakfının beş akçe ile nâzırı Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁰⁷⁰ Ücretini Abdal Mescidi vakfından almak üzere üç akçe ile imam ve bir akçe ile ferraş, Safa Cami vakfından almak üzere iki akçe nâzır ve yine Mardin kasabasında Kasım Padişah vakfından beş akçe ile nâzırı Seyyid Ahmed'in oğlu Seyyid Yasin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁰⁷¹ Hasan vefat edince 1722 yılında görev oğlu Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁰⁷² Bevvab ve ferraşı vefat edince 1722 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁰⁷³ Gazi vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Şeyh Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹⁰⁷⁴ Ömer vefat edince 1722 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Tablodan anlaşılacağı üzere 1703-1722 yılları arasında toplam elli atama kadı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Tek bir görev alan personeller olduğu gibi birden fazla görev alan personeller de mevcuttur. Örneğin Seyyid İshak, cüzhânlık, tesbihanlık, sermahfillik ve na'athânlık görevlerini yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) Bununla beraber birden fazla yerde görev yapan personeller de mevcuttu. Örneğin Bekir, Hüsrev Paşa Caminde tesbihanlık, Fatih Mehmed Paşa Caminde minare çerağdârlığı ve Safa Caminde cüzhânlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Camiye bağlı Reyhan Ağa adında bir vakıf ta bulunmaktaydı (VGMA, HD, nr. 1067, s.76). İncelememizden anlaşılacağı üzere geniş kapsamlı ve döneminde çok faal bir cami olduğu söylenebilir.

2.46. Salih Paşa Camii

Hurufat Defterinde Salih Paşa Cami olarak geçmektedir. Deftere 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; neccâr olarak görev yapan Duncan isminde bir zımmi ölünce bu görev ismi okunamayan başka bir zımmiye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.75).

2.47. Savur Cami-i Kebir

Yıldız'a göre Savur şehir merkezinde bulunan cami Seyyid Emir Hacı Abdullah Bey¹⁰⁷⁵ tarafından yaptırılmış ve 1912 yılında oğlu Ömer Bey tarafından tamir ettirilmiştir. Bununla beraber 1970 ve 2001 yıllarında da onarım görmüştür (Yıldız, 2003, s.18). Günümüzde Yeni Cami olarak bilinen yapının araştırma eserlerde Ulu Cami olarak kaydedildiği de görülmüştür. Fakat Hurufat Defterinde Cami-i Kebir olarak zikredilmesi nedeniyle bu adla değerlendirilmiştir. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile müezzin olan Leysen ref olunca bu görev Mustafa'ya kadısı arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73).

2.48. Sedoğlu Camii

Hurufat Defterinde Sedoğlu Cami olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; ferraşlık görevinde bulunan Mustafa vefat edince bu görev Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

¹⁰⁷⁵ Hacı Abdullah Bey, Savur Beylerinden olup mezar taşında 1297/1880 tarihinde vefat ettiği yazılmaktadır (Yıldız, 2003, s.18).

2.49. Seyyid Zeynelâbidîn Camii

Seyyid Zeynelâbidîn Cami Hurufat Defterinde Buşat köyünde yer almaktaydı. Defterde 1717 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; tilavet görevi Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. (VGMA, HD, nr. 1067, s.84).

2.50. Sinan Bey Camii

Alpay Bizbirlik'in araştırmalarına göre bu cami, Ulu cami vakfında görev yapan Sinan Bey isminde bir kimse tarafından yaptırılmış, böylece cami'nin Osmanlı mimari eseri olduğu kesinlik kazanmıştır (Bizbirlik, 1995, s.124).

Hurufat Defterinde 1703 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar vefat nedeniyle yapılmıştır. Cami'da iki akçe mukabilinde cüzhân olarak görev yapan İbrahim ve Ömer vefat edince bu görevler Mehmed ve İbrahim'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.59).

2.51. Sinoğlu Camii

İbn-i Sin Cami olarak ta bilinen caminin inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 16. yüzyılın başlarında yani 1518 ila 1540 yılları arasında yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Melek-Demir, 2009, s. 118). 1863 yılından sonra on yıl boyunca Sıbyan Mektebi olarak hizmet vermiş daha sonra tekrar cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1944 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satılmıştır. Satın alan kişi yapının tamiratını yaptırarak cami olarak tekrar ibadete açmıştır (Beysanoğlu, 1990, s. 586). Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde geçen ve camiyi inşa ettirdiği söylenen Şemsi Efendi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır (Sözen, 1971, s. 25). Günümüzde İç Kale dâhilinde olan yapı halen cami olarak kullanılmakla beraber zaman içinde birçok defa onarımdan geçirilmiştir. Fevkani bir yapıya sahip olan cami, minaresiz olup alt katında ise dükkânlar mevcuttur. İncelenen defterde caminin ismi; Sinoğlu Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) ve İbn-i Sino Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.62) olarak geçmektedir.

Tablo 32. 1703-1722 Yılları Arasında Sinoğlu Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Tarih
Nâzır	-	Ahmed ¹⁰⁷⁶	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır	-	Seyyid Hüseyin ¹⁰⁷⁷	H. 1116 (M. 1704)

¹⁰⁷⁶ İbn-i Sino Cami vakfında nâzır olan Mahmud feragat edince 1703 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁰⁷⁷ Mehmed Paşa Cami'nde aşrân ve sermahfil; İbn-i Sino Cami'nde nâzır Mahmud fergat edince 1704 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

Nâzır	-	Mahmud ¹⁰⁷⁸	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	Üç akçe	Ahmed ¹⁰⁷⁹	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	Üç akçe	Ahmed ¹⁰⁸⁰	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin Târifhan	İki akçe Bir akçe	Seyyid Mustafa ¹⁰⁸¹	H. 1116 (M. 1704)
Tesbih-hân	Üç akçe	Abdülkadir ¹⁰⁸²	H. 1118 (M. 1706)
Câbi Aşrhân	İki akçe Bir akçe	Ahmed ¹⁰⁸³	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin-Tarifhân	İki akçe	İshak ¹⁰⁸⁴	H. 1120 (M. 1708)
Cüzhân	-	- ¹⁰⁸⁵	H. 1120 (M. 1708)
Tesbih-hân	Üç akçe	Hüseyin ¹⁰⁸⁶	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	-	Ahmed ¹⁰⁸⁷	H. 1121 (M. 1709)
Seyfdâr	Üç akçe	Ahmed ¹⁰⁸⁸	H. 1124 (M. 1712)
-	-	Seyyid Hüseyin ¹⁰⁸⁹	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Üç akçe	İsmail ¹⁰⁹⁰	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	İki akçe	Kasım ¹⁰⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş-Çerağdâr	-	- ¹⁰⁹²	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin Na'athân	- -	Seyyid Abdülfettah ¹⁰⁹³	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş	Üç akçe	Mehmed ¹⁰⁹⁴	H. 1129 (M. 1716)
İmam	-	Mustafa ¹⁰⁹⁵	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹⁰⁹⁶	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip Cüzhân	İki akçe Üç akçe	Mustafa ¹⁰⁹⁷	H. 1131 (M. 1718)
Câbi	İki akçe	Mehmed Emin ¹⁰⁹⁸	H. 1132 (M. 1719)

¹⁰⁷⁸ Mahmud'un beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰⁷⁹ Ahmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰⁸⁰ Cüzhânlık görevi 1704 yılında Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁰⁸¹ Seyyid Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁰⁸² Hüseyin feragat edince 1706 yılında görev oğlu Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁸³ İbn-i Sino Cami vakfında câbi ve aşrhân olan Mustafa feragat edince 1706 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁸⁴ Seyyid Mehmed bu görevleri 1708 yılında rızasıyla İshak'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁸⁵ ...beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁰⁸⁶ Abdülkadir vefat edince 1709 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁰⁸⁷ İbn-i Sino Cami vakfında nâzır olan Seyyid Hüseyin vefat edince 1709 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁰⁸⁸ Ali vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁰⁸⁹ Mesih Hüseyin ref'inden 1712 yılında görev Seyyid Hüseyin'e mütevellî arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁰⁹⁰ Mustafa vefat edince 1712 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁰⁹¹ İbn-i Sino Cami vakfında nâzır olan Ahmed feragat edince 1712 yılında görev Kasım'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁰⁹² Ahmed feragat edince 1716 yılında görev**. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁰⁹³ İshak feragat edince 1716 yılında görev Seyyid Abdülfettah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁰⁹⁴ Mustafa vefat edince 1716 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁰⁹⁵ Hüseyin ref' olunca 1717 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁰⁹⁶ Şemseddin Vakfından iki akçe cüzhân Yahya vefat edince 1717 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁰⁹⁷ İbn-i Sino Cami vakfında kâtip ve cüzhân olan Ahmed vefat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁰⁹⁸ Ahmed vefat edince 1719 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

Aşrhân	Bir akçe		
Kâtip	İki akçe	Esseyid Ahmed ¹⁰⁹⁹	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	Üç akçe		
Aşrhân	Bir akçe		
Câbi	İki akçe		
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹¹⁰⁰	H. 1132 (M. 1719)
Câbi	İki akçe	Ahmed ¹¹⁰¹	H. 1135 (M. 1722)
Cüzhân	Üç akçe		
Kâtip	İki akçe		
Aşrhân	Bir akçe		
Seyfdâr	Üç akçe	- ¹¹⁰²	H. 1135 (M. 1722)
Ferraş	Üç akçe	Osman ¹¹⁰³	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam yirmi sekiz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve ref' nedenleriyle yapılmıştır. Tablodan anlaşılacağı üzere cami'nin geniş bir personel ağına sahip olduğu görülmektedir. Bazı personeller birden çok yerde görev almıştır. Örneğin; Seyyid Hüseyin Mehmed Paşa Caminde aşrhânlık ve sermahfillik, İbn-i Sino Caminde ise nâzırlık görevlerini bir arada yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.62). Camide İbn-i Sino Cami Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) ve Şemseddin Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.85) adında iki vakfin olduğunu da yine hurufat defterinden öğrenmekteyiz.

2.52. Süleyman Çelebi Camii

Hurufat Defterinde Çermik Süleyman Çelebi Vakfı Cami olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; on akçe ile hatiplik görevi yapan Ali'nin beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.64).

2.53. Şah Ali Bey Camii

Cami'nin herhangi bir kitabesi olmamasıyla birlikte vakfiyesine göre Çermik Beylerinden Welad Bey'in oğlu Şah Ali Bey tarafından 1517 yılında son cemaat yerinin ise Şah

¹⁰⁹⁹ Mustafa feragat edince 1719 yılında görev es-Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁰⁰ İbn-i Sino Cami vakfından almak üzere Şeyh Matar Cami'nde bade'l-asr kıraat olmak üzere iki akçe ile cüz-i şerif mutafarrıfı es-Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁰¹ İbn-i Sino Cami vakfında câbi, cüzhân, kâtip ve cuma günleri aşrhânlık yapan es-Seyyid Ahmed vefat edince 1722 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹¹⁰² İbn-i Sino Cami vakfında seyfdâ olan Ahmed vefat edince 1722 yılında görev** inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹¹⁰³ İbn-i Sino Cami vakfında ferraş olan Mehmed vefat edince 1722 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Ali Beyin vefatından sonra amcası Seyfullah Bey tarafından tamamlandığı düşünülmektedir (Cömertler, 2004 s. 8). Çermik Ulu Cami'nin doğu duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir (Beysanoğlu, 1990, s. 616). Yapı, Ulu Cami ile birlikte tek bir cami olarak kullanılsa da sonradan ilave edilen kısımdan dolayı isim karışıklığı yaşamak mümkündür. Fakat iki bölümün yapım tarihleri ve banileri farklıdır. Günümüzde faal olarak hizmet vermektedir.

Hurufat Defterinde 1704-1710 yılları arasında toplam dört atama kaydına mevcuttur. Bu atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Cami'de aşrhân, damcı, vaiz ve seyfdâr görevlerinde çalışan personeller vardı. Bazı personellerin ücreti belirtilmemekle beraber en yüksek ücret on akçe ile vaize en düşük ücret ise beş akçe ile aşrhâna ödenmekteydi. Hurufat Defterinde; Şah Ali Bey Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Ali Bey Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) isimleriyle kaydedilmiştir.

2.54. Şeyh Cami-i Şerif

Hurufat Defterinde Şeyh Cami-i Şerif olarak geçmektedir. Defterde 1716 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; dört akçe ile müezzin ve bir akçe ile aşrhân olan Hacı Hasan bu görevlerinden feragat edince görevlerin oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.62).

2.55. Şeyh Matar Camii

Bu cami Şeyh Mutahhar'ın kabrinin bulunduğu arsa üzerine inşa edildiği için "Şeyh Mutahhar veya Matar Cami" (Serim, 2019, s.73), minaresinde yer alan yazıtta 1500 yılında Akkoyunlu Sultanı Kasım Bey tarafından yaptırıldığı anlaşıldığı için Kasım Bey veya Kasım Padişah Cami (Beysanoğlu 1990, s. 456) ve minaresinin dört ayaklı olmasından dolayı Dört Ayaklı Minare Cami olarak da bilinmektedir. Mimari yönden çarpıcı özelliklere sahip cami, bir sıra beyaz bir sıra siyah kesme taşlarla inşa ettirilmiştir. Özellikle minarenin dört ayak üzerine inşa ettirilmiş olması camiye benzersiz bir yön kazandırmıştır.

Tablo 33. 1703-1722 Yılları Arasında Şeyh Matar Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Duâgû	Yirmi akçe	Haydar ¹¹⁰⁴	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	On akçe	Ahmed ¹¹⁰⁵	H. 1115 (M. 1703)

¹¹⁰⁴ Kasım Paşa vakfından yirmi akçe ile duâgû olan Haydar'ın eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹¹⁰⁵ Kasım Paşa vakfından on akçe ile duâgû olan Ahmed'in eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

Duâgû	On akçe	Seyyid İshâk ¹¹⁰⁶	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş Türbedâr	Bir buçuk akçe Bir buçuk akçe	Mehmet ¹¹⁰⁷	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	Bir akçe	Osman ¹¹⁰⁸	H. 1116 (M. 1704)
Seyfdâr	Bir akçe	İsmail ¹¹⁰⁹	H. 1116 (M. 1704)
Duâgû	Beş akçe	Hâfız Mehmed ¹¹¹⁰	H. 1117 (M. 1705)
Müezzin	İki akçe	Ömer ¹¹¹¹	H. 1117 (M. 1705)
Târifhan	Bir akçe	Seyyid Hüseyin ¹¹¹²	H. 1118 (M. 1706)
İmam Vaiz	Yedi akçe Üç akçe	Şeyh Halil ¹¹¹³	H. 1118 (M. 1706)
Aşrhân	-	Ömer ¹¹¹⁴	H. 1118 (M. 1706)
Müezzin	Üç akçe	Taha ¹¹¹⁵	H. 1118 (M. 1706)
Minarede Çerağdâr	-	Ahmed ¹¹¹⁶	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹¹¹⁷	H. 1121 (M. 1709)
-	Sekiz akçe	Seyyid Abdurrahman ¹¹¹⁸	H. 1123 (M. 1711)
Kâtip	Sekiz akçe	Seyyid Mustafa ¹¹¹⁹	H. 1124 (M. 1712)
Anbardâr	Dört akçe	İsmail ¹¹²⁰	H. 1124 (M. 1712)
Duağuy	On akçe	Seyyid İsmail ¹¹²¹	H. 1126 (M. 1714)
Kâtip	Altı akçe	Mehmet Emin ¹¹²²	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	İki akçe	Halil ¹¹²³	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	İki akçe	Mustafa ¹¹²⁴	H. 1130 (M. 1717)

¹¹⁰⁶ Kasım Paşa vakfından on akçe ile duâgû olan Seyyid İshak'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹¹⁰⁷ Hacı Salih feragat edince 1704 yılında görev oğlu Mehmed'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹¹⁰⁸ Molla Salih vefat edince 1704 yılında görev Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁰⁹ Cumada seyfdâlık yapan İsmail'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹¹⁰ Kasım Padişah vakfından beş akçe ile duâgû olan Ömer vefat edince 1705 yılında görev Hafız Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹¹¹ Seyyid Mustafa feragat edince 1705 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65

¹¹¹² Ali feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Hüseyin'e kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹¹¹³ Yedi akçe ile imam ve üç akçe ile vaiz Şeyh Halil'e 1706 yılında Vaizlik görevi için iki, İmamet görevi için üç akçe zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹¹¹⁴ Ali feragat edince 1706 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹¹¹⁵ Ahmed feragat edince 1706 yılında görev oğlu Taha'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹¹¹⁶ Ahmed'in beratı 1709 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹¹¹⁷ Ali vefat edince 1709 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹¹¹⁸ 1711 yılında Seyyid Abdurrahman'ın görevi artırılarak (vazfesi kalil olmakla izdiyat oldukça) üç akçe zam ile kadısı Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹¹¹⁹ Kasım Padişah vakfından sekiz akçe ile kâtip olan Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev kardeşi Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹¹²⁰ Balıklı nam-i diğer Kasım Padişah vakfından dört akçe ile anbardar Numan ve Servili Mescidinde üç akçe ile cüzhân Mustafa vefat edince 1712 yılında görev oğlu İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹¹²¹ Kasım Padişah vakfının İzzeddinzade Hacı dükkânından dört akçe ve senevi malından altı akçe olmak üzere toplam on akçe ile duâgû Abdullah vefat edince 1714 yılında görev Seyyid İsmail'e Kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹¹²² Şeyh Matar Cami vakfında kâtip ve Gazi Ali Paşa Cami'nde devirhân Mehmed Said vefat edince 1716 yılında görev altı akçe ile Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹¹²³ Şeyh Matar Cami vakfından almak üzere iki akçe ile müezzin Abdülvehhab feragat edince 1716 yılında görev Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹¹²⁴ Ömer ref' olunca 1717 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

Aşrhân	-	Seyyid Mehmed ¹¹²⁵	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş Cüzhân	Üç akçe İki akçe	Seyyid Mehmed ¹¹²⁶	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	-	Şeyh Halil ¹¹²⁷	H. 1130 (M. 1717)
Mutasarrıf	-	Hasan ¹¹²⁸	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	On akçe	İsmail ¹¹²⁹	H. 1131 (M. 1718)
-	On akçe	İsmail ¹¹³⁰	H. 1131 (M. 1718)
-	-	-	H. 1132 (M. 1719)
Ferraş	-	Ahmed ¹¹³¹	H. 1132 (M. 1719)
Müezzin	-	Mehmed ¹¹³²	H. 1132 (M. 1719)
Aşrhân	-	Ahmed ¹¹³³	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹¹³⁴	H. 1132 (M. 1719)
Sermahfil Tarifhan Aşrhân	Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Esseyyid Ebubekir ¹¹³⁵	H. 1132 (M. 1719)
Türbedâr Ferraş-Bevvâb	Bir buçuk akçe Bir buçuk akçe	Osman ¹¹³⁶	H. 1132 (M. 1719)
İmam-ı Sâni	Üç akçe	Seyyid Ebubekir ¹¹³⁷	H. 1132 (M. 1719)
Mütevelli	İki akçe	Seyyid Mustafa ¹¹³⁸	H. 1132 (M. 1719)
Müezzin	İki akçe	Mehmed ¹¹³⁹	H. 1132 (M. 1719)
Müezzin	İki akçe	Ahmed ¹¹⁴⁰	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû	-	Şeyh Halil ¹¹⁴¹	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû	Beş akçe	Abdulkadir ¹¹⁴²	H. 1133 (M. 1720)

¹¹²⁵ Seyyid Mehmed'in beratı 1717 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹¹²⁶ Seyyid Mehmed'in beratı 1717 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹¹²⁷ Kasım Padişah vakfında duâgû olan Mehmed vefat edince 1717 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹¹²⁸ Kasım Padişah vakfından dakik-i semaniyeden ve vakf-ı mezburun kurralarından almak üzere Seyyid Hacı Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹¹²⁹ Kasım Padişah vakfında kura ve mezari olan İsmail'e ayrıca on akçe ile duâgûluk görevi de 1718 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹¹³⁰ VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹³¹ es-Seyyid vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³² es-Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³³ es-Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁴ Sinoğlu Cami'nden almak üzere iki akçe ile ikinci vakti bir kıta cüz-i şerif okumaya mutasarrıf olan es-Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁵ Bir akçe ile sermahfil, bir akçe ile tarifhan ve cuma günleri bir akçe ile aşrhân es-Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev hemşehrizedesi es-Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁶ Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev hemşehrizedesi Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁷ Arslan Çelebi vakfından almak üzere üç akçe ile imam-ı sani olan Seyyid Mehmed vefat edince 1719 yılında görev hemşehrizedesi Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁸ Arslan Çelebi vakfından ödenmek üzere imam-ı sani olanlara ödenen ücretlerin mütevellisi Zülkif vefat edince 1719 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹³⁹ İki akçe ile müezzin subaşızade Halil subaşılar hizmetinde olup ref'inden 1719 yılında görev babası Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹⁴⁰ Molla Ömer ref' olunca 1720 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹⁴¹ Kasım Padişah vakfında duâgû Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹⁴² Kasım Padişah vakfından beş akçe ile duâgû Mahmud feragat edince 1720 yılında görev Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Müezzin	İki akçe	Ahmed ¹¹⁴³	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin	-	İbrahim Seyyid Ahmed ¹¹⁴⁴	H. 1135 (M. 1722)
İmam-ı Sâni	İki akçe	Seyyid Bekir ¹¹⁴⁵	H. 1135 (M. 1722)
Saraydâr-Loğkeş	-	Serkes ¹¹⁴⁶	H. 1135 (M. 1722)
Nâzır	Beş akçe	Mehmed ¹¹⁴⁷	H. 1135 (M. 1722)
Muhasebeci	On akçe	Mehmed Emin ¹¹⁴⁸	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam kırk altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Bir görev alan personeller olduğu gibi birden fazla görevde çalışan personeller de vardı. Örneğin Esseyyid Ebubekir hem sermahfillik hem tarifhanlık hem de aşrhânlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.87). Cami personellerinin bir kısmının ücretleri; İzzeddinzade Hacı Dükkânından, Şeyh Matar Cami Vakfından, Balıklı Nam-i Diğer Kasım Padişah Vakfından, Arslan Çelebi Vakfından ve Sinoğlu Camiden ödenmekte idi. Bazı personellerin de görevlerinin ağır olması nedeniyle zam yapılmıştır. Örneğin; yedi akçe ile imam ve üç akçe ile vaiz olan Şeyh Halil'e 1706 yılında imamlık için üç vaizlik görevi için ise iki akçe daha zam yapılmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.67). Kayıtlarda göze çarpan bir hadise de şöyledir. Şeyh Gülşeni evladından Ras ve Reşid'a ve Fatma Şerife kızlarına Hasankeyf Kazasında Şeyh Çoban Dede Vakfından bir müd Amedî hinta ve İbrahim Bey Vakfı ile Kasım Padişah Vakfı zaviyesinden nim (yarım) müd hinta merkum kızlara her sene Hasankeyf kadısı arzıyla sadaka buyurulmuştur (VGMA, HD, nr. 1067, s.88). Bu bahse konu olan kişilerin kim olduğu ve ne cihetten bu sadakaya ihtiyaç duyduğunu bilmemekteyiz. Camide saraydâr ve loğkeş olarak Serkes adında bir gayr-i müslim de görev yapmaktaydı (VGMA, HD, nr. 1067, s.92). Hurufat defterinde Şeyh Matar (VGMA, HD, nr. 1067, s.92), Kasım Padişah (VGMA, HD, nr. 1067, s.67), Kasım Paşa (VGMA, HD, nr. 1067, s.67) ve Balıklı Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.74) isimleriyle kaydedilmiştir. Cami günümüzde halen faal bir durumda ibadete açık bulunmaktadır.

¹¹⁴³ Şeyh Matar Cami vakfında müezzin olan Halil feragat edince 1720 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹¹⁴⁴ İbrahim'in müezzinlik görevinden feragat etmesinden bu görev İbrahim Seyyid Ahmed'e verilmiştir.. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹¹⁴⁵ Arslanzade Çelebi vakfından ödenmek üzere imam-ı sani olanlara ödenen ücretlerin Mütevellisi Seyyid Mustafa feragat edince 1722 yılında görev Seyyid Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹¹⁴⁶ Şeyh Matar Cami vakıf damlarında sarayda ve loğkeş Pederus zımmi helakından 1722 yılında görev Serkes zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹¹⁴⁷ Şeyh Matar Cami vakfında nâzır olan Şeyh Halil vefat edince 1722 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹¹⁴⁸ Kasım Padişah vakfından on akçe ile muhasebecisi Abdurrahman feragat edince 1722 yılında görev oğlu Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

2.56. Şükrullah Camii

Şükrullah Cami Hurufat Defterinde göre Çüngüş Nahiyesi Ordalya köyünde yer almaktaydı. Defterde 1705 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre müteveli olarak görev yapan ve ücreti belirtilmeyen Abdullah'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.66).

2.57. Velî Kethüdâ Camii

Diyarbakır'da valilik yapan bir kimsenin kethüdası tarafından inşa ettirildiği söylene de bu bilgi kesin değildir. İç Kale kapısının kuzeyinde yer alan caminin kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği belli olmayıp zaman içinde yıktırılarak yerine evler inşa ettirilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 203).

Tablo 34. 1704-1722 Yılları Arasında Velî Kethüdâ Camii Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Câbi-Saraydâr-Ferraş Çerağdâr-Anbardâr Müezzin	-	Halil ¹¹⁴⁹	H. 1116 (M. 1704)
Mimar	-	Süleyman ¹¹⁵⁰	H. 1116 (M. 1704)
Müteveli	Bir akçe	Sâbit ¹¹⁵¹	H. 1116 (M. 1704)
İmam	Bir akçe	Seyyid Mehmed ¹¹⁵²	H. 1117 (M. 1705)
Müteveli	İki akçe	Seyyid Hüseyin ¹¹⁵³	H. 1117 (M. 1705)
Çerağdâr	Bir akçe	Mehmed ¹¹⁵⁴	H. 1117 (M. 1705)
Müteveli	-	Mehmed ¹¹⁵⁵	H. 1118 (M. 1706)
Müteveli	-	Mehmed ¹¹⁵⁶	H. 1119 (M. 1707)
Câbi Saraydâr Ferraş Çerağdâr Anbardâr Müezzin	İki akçe İki akçe İki akçe İki akçe İki akçe Üç akçe	Ebubekir ¹¹⁵⁷	H. 1124 (M. 1712)

¹¹⁴⁹ Halil'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹¹⁵⁰ Süleyman'a Ali Paşa Tekyesinde bevvablık ve Veli Kethüda Cami'nde mimarlık görevi 1704 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹¹⁵¹ Mehmed feragat edince 1704 yılında görev oğlu Sâbit'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹¹⁵² Hızır feragat edince 1705 yılında görev oğlu Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹¹⁵³ Yahya feragat edince 1705 yılında görev Seyyid Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹⁵⁴ Cami minaresinde çerağdâr olmayıp bu görev bir akçe ile 1705 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹⁵⁵ Velî Kethüda Cami vakfında müteveli olan Seyyid Hüseyin ref' olunca 1706 yılında görev Mehmed'e kadı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹⁵⁶ Mehmed'in beratı 1707 yılında müceddeden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹¹⁵⁷ Halil vefat edince 1712 yılında görev oğlu Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

Mütevelli	-	Mehmet ¹¹⁵⁸	H. 1126 (M. 1714)
Çerağdâr Ferraş	İki akçe İki akçe	Esseyid Abdi ¹¹⁵⁹	H. 1132 (M. 1719)
Anbardâr	İki akçe	Mehmed ¹¹⁶⁰	H. 1133 (M. 1720)
Câbi Saraydâr	İki akçe İki akçe	Veli ¹¹⁶¹	H. 1134 (M. 1721)
Müezzin	Üç akçe	Musa ¹¹⁶²	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1704-1722 yılları arasında on dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve feragat nedenleriyle yapılmıştır. Bazı personellerin birden çok yerde görev yaptığı görülmektedir. Örneğin; Süleyman, Ali Paşa Tekyesinde bevvablık ve Velî Kethüdâ Cami’inde mimarlık görevlerini bir arada yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.64). Bu atama kaydından anlaşılacağı üzere personellerin, görevin niteliğini gözetmeksizin verilen görev ve sorumlulukları ehemmiyetle yerine getirdiği söylenebilir. Cami’nin Velî Kethüdâ Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.88) adında bir vakfının olduğu ve bazı personellerin ücretlerinin bu vakıftan karşılandığı yine hurufat defterinden anlaşılmaktadır.

2.58. Zor Karye İbrahim Bey Camii

İbrahim Bey Cami Hurufat Defterine göre Sebtüres nahiyesi Zor köyünde yer almaktaydı. Defterde 1714 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; hatip olan İsmail vefat edince bu görev oğlu Feyzullah’a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

¹¹⁵⁸ Şeyh Mehmed feragat edince 1714 yılında görev diğer Mehmed’e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹¹⁵⁹ Ebubekir feragat edince 1719 yılında görev es-Seyyid Abdi’ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁶⁰ Ücreti Velî Kethüdâ Cami vakfından alınmak üzere iki akçe ile ambardar olan Ebubekir feragat edince 1720 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹⁶¹ Ebubekir görevden el çekince 1721 yılında görev Veli’ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹¹⁶² Ebubekir feragat edince 1722 yılında görev Musa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

3. DİYARBAKIR MESCİTLERİ

3.1. Abdal Mescidi

Hurufat Defterinde Abdal Mescidi ve Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1705-1722 yılları arasında toplam dört atama kaydı vardır. Çerağdâr, imam, nâzır ve ferraşlık görevlerinde bulunan personeller mevcuttu. Atamalar vefat ve inayet edilme yolu ile yapılmıştır. Bazı personellerin ücretleri çeşitli vakıflardan ödenmiştir. Örneğin; Seyyid Yasin; Abdal Mescidi Vakfından üç akçe ile imam ve bir akçe ile ferraş, Cami-i Safa Vakfında iki akçe ile nâzır ve Mardin Nahiyesi Kasım Padişah vakfından dakik-i semaniyede beş akçe ile nâzırlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.90). En yüksek ücreti on bir akçe ile imam, ferraş, nâzır, olan Seyyid Yasin almıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.90). En düşük ücreti ise bir akçe ile Çerağdâr Seyyid Eyyüb almıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.66).

3.2. Abdurrahman Vefi Mescidi

Hurufat Defterinde Abdurrahman Vefi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1717 yılına aittir bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile müezzin ve bir akçe ile ferraş olan Hüseyin bu görevlerden feragat etmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.85).

3.3. Abdülaziz Mescidi

Abdülaziz Mescidi Hurufat Defterine göre Mardin Nahiyesinde ağaçlık bir bölgede yer almaktaydı. Defterde 1713 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile nâzır olan Şeyh Abdullatif vefat edince bu görev Şeyh Musbâh'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

3.4. Ablak Mescidi

Bu mescit hakkında teferruatlı bilgi bulunmamakla beraber Beysanoğlu'nun aktardığına göre "Melek Ahmed mahallesinde cadde üzerinde yer almakta olup sonrasında yıktırılarak önce park daha sonra da yol genişletme çalışmaları sırasında caddeye dâhil edilmiştir" (Beysanoğlu, 1963, s. 204). Hurufat Defterinde 1706-1722 yılları arasında üç atama kaydı mevcuttur. Müteveli, müezzin ve cüzhan olarak görev yapan personeller vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.67, 78, 91).

Atama kayıtlarına göre; müteveli olarak görev yapan fakat defterde isim yeri boş bırakılan bir kimse vefat edince 1706 yılında bu göreve Hacı Ali adında bir kimse atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.67). Göze çarpan bir hadise de şöyledir; Ablak Mescidi vakfında cüzhânlık

yapan ve ücretini İç Kale Değirmeni mahsulünden alan Mustafa vefat edince bu görev 1722 yılında oğlu Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.91). Buradan da anlaşılacağı üzere mescidin bazı giderleri İç Kale Değirmeninden karşılandığı söylenebilir.

3.5. Ali Bin Reşid Mescidi

Kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği bilinmeyen yapı Solas mescidinin arka tarafında yer almakta olup kullanılamaz hâle gelince Vakıflarca satılarak yerine ev inşa ettirilmiştir (Araz, 1967, s. 4).

Tablo 35. 1706-1712 Yılları Arasında Ali Bin Reşid Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Üç akçe	Mustafa ¹¹⁶³	H. 1118 (M. 1706)
İmam Müezzin	Altı akçe Bir akçe	Bekir ¹¹⁶⁴	H. 1122 (M. 1710)
Çerağdâr Ferraş	Bir akçe Bir akçe	Bekir ¹¹⁶⁵	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	İki akçe	Bekir ¹¹⁶⁶	H. 1122 (M. 1710)
Mütevelli	-	Zülfikar ve Murtaza ¹¹⁶⁷	H. 1124 (M. 1712)

Hurufat Defterinde 1706-1712 yıllarına ait toplam altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Kayıtlarda göze çarpan birkaç hadise şöyledir; câbi olarak görev yapan Mehmed hasta olduğu için görevden feragat etmiş ve 1710 yılında görev oğlu Bekir'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.71). Mütevelli olarak görev yapan Seyyid Ali vefat edince bu görev oğulları Seyyid Zülfikar ve Murtaza'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Defterde mescidin ismi; Ali Reşid Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) ve Ali Bin Reşid Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.71) olarak kaydedilmiştir.

¹¹⁶³ Mustafa'nın beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹¹⁶⁴ Ali Reşid Mescidinde vakt-i mağripte altı akçe ile imam ve bir akçe ile müezzin Mehmed feragat edince 1710 yılında görev oğlu Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹¹⁶⁵ Ali Bin Reşid Mescidinde bir akçe ile çerağdâr ve bir akçe ile ferraş Mehmed hasta olup görevden feragat edince 1710 yılında görevler oğlu Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹¹⁶⁶ Ali Bin Reşid Mescidinde iki akçe ile câbi Mehmed hasta olup görevden feragat edince 1710 yılında görev oğlu Ebubekire'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹¹⁶⁷ Seyyid Ali vefat edince 1712 yılında görev oğulları Seyyid Zülfikar ve Murtaza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

3.6. Ali Mescidi

Hurufat Defterinde *Ali Mescidi demekle Maruf Mescid* olarak geçmektedir. Defterde 1712 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; mescidde müezzin ve imam olmadığı için bu görevler Osman'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73).

3.7. Ali Yuraş Mescidi

Hurufat Defterinde Ali Yuraş Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1719 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; Seyyid Mehmed vefat edince imamlik görevi Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.87).

3.8. Asardlı Mescidi

Hurufat Defterinde Asardlı Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1713 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; Ahmed Ağa ruhu için bir cüz tilavet eden Seyyid Yasin feragat edince bu görev 1713 yılında Yasin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) ve mütevellî olan Hüseyin vefat edince bu görev 1717 yılında oğlu Halil'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84).

3.9. Ased Karye Mescidi

Hurufat Defterinde Diyarbakır'a tabi Ased Nam Karye Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imamlik görevi iki akçe mukabilinde Bilal adında bir personele inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.62).

3.10. Balıklı Mescidi

Beysanoğlu'nun aktardığına göre; Uzun Hasan tarafından yaptırılan mescid Hindibaba Kapısının güney kısmında Anzele suyunun yanında idi. Havuzunda balıkların olması bu ismi almasına neden olmuştur. Mescit kısmı yıllar içinde harap olmuş, havuz kısmı ise Vakıflar İdaresince belediyeye satılmıştır. Belediye havuzu beton ile kapatarak arsa hâline getirmiştir (Beysanoğlu, 1990, s. 463).

Gümüş'ün araştırmalarına göre ise 1150/1737 tarihli bir belgede buraya tekke denilmiş olsa da muhtemelen bu mescittir (Gümüş, 2014, s. 133). Nitekim incelenen Hurufat Defterinde'de Balıklı Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Hasan Padişah Balıklı Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) isimleriyle de kaydedilmiştir.

Tablo 36. 1703-1720 Yılları Arasında Balıklı Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
-	On akçe	Hamdi ¹¹⁶⁸	H. 1115 (M. 1703)
Şehir Câbisi	-	Seyyid Osman ¹¹⁶⁹	H.1116 (M. 1704)
Müezzin	Üç akçe	Mustafa ¹¹⁷⁰	H. 1116 (M. 1704)
Çerağdâr	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe		
Müezzin	Üç akçe	Bekir Mustafa ¹¹⁷¹	H. 1116 (M. 1704)
Çerağdâr	Bir akçe		
Cüzhân	Bir akçe		
Sûre-i feth tâlisi	Beş akçe	Seyyid Yahya ¹¹⁷²	H. 1116 (M.1704)
Nakîb	İki akçe	Mustafa ¹¹⁷³	H. 1116 (M.1704)
Fetih-hân	Bir akçe	Seyyid İbrahim ¹¹⁷⁴	H. 1116 (M.1704)
Cüzhân	İki akçe	Hüseyin ¹¹⁷⁵	H. 1117 (M. 1705)
Cüzhân	Bir akçe	Mehmed ¹¹⁷⁶	H. 1118 (M. 1706)
Rabiacı	Bir akçe		
Duâgû	Bir akçe		
Vekîl-harc	Onsekiz akçe	Abdülkadir ¹¹⁷⁷	H. 1118 (M. 1706)
Nâzır	-	Seyyid Ahmed ¹¹⁷⁸	H. 1120 (M. 1708)
Cüzhân	Bir akçe	Mustafa ¹¹⁷⁹	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	-	Mustafa ¹¹⁸⁰	H. 1124 (M. 1712)
Kıyl	İki akçe	Abdülkadir ¹¹⁸¹	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	İki akçe	Mehmed ¹¹⁸²	H. 1124 (M. 1712)
Türbedâr	İki akçe	Hüseyin ¹¹⁸³	H. 1126 (M. 1714)

¹¹⁶⁸ Hasan Padişah vakfında on akçe ile** 1703 yılında Hamdi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹¹⁶⁹ Seyyid Osman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁷⁰ Balıklı Mescidinde Mustafa'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁷¹ Balıklı Mescidinde Mustafa feragat edince 1704 yılında görevler Bekir Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹¹⁷² Balıklı Vakfında Seyyid Yahya'nın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁷³ Hasan Padişah Balıklı tekyesinde nakîb Güşti vefat edince 1704 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁷⁴ Balıklı tekyesinde fetih-hân Seyyid Yahya vefat edince 1704 yılında görev bir akçe ile oğlu Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹¹⁷⁵ Hasan Paşa zaviyesinde iki akçe ile cüzhân olan Seyyid Mahmud vefat edince 1705 yılında görev Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹⁷⁶ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı vakfında görev yapan Mehmed'in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹¹⁷⁷ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı tekyesinde on sekiz akçe ile vekil-i harc Ömer vefat edince 1706 yılında görev oğlu Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹¹⁷⁸ Balıklı vakfında Hacı Musa vefat edince 1708 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹¹⁷⁹ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı vakfında Mustafa vefat edince 1712 yılında görev diğer Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹¹⁸⁰ Balıklı Tekyesi vakfında nâzır olan Seyyid Ahmed vefat edince 1712 yılında görev oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁸¹ Balıklı Tekyesi vakfında iki akçe ile kıyl Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹¹⁸² Cam-i Nebide ve Balıklı Teyesinde bir akçe ile kâtip Seyyid Ahmed vefat edince 1712 yılında görev oğlu Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹¹⁸³ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı vakfında Ömer vefat edince 1714 yılında görevler Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

Bevvâb	İki akçe		
Ferraş	İki akçe		
Noktacı	Bir akçe		
Müezzin-Çerağdâr	İki akçe	¹¹⁸⁴	H. 1128 (M. 1715)
Cüzhân	İki akçe	Abdullah ¹¹⁸⁵	H. 1128 (M. 1715)
Câbi	Altı akçe	Ahmed ¹¹⁸⁶	H. 1129 (M. 1716)
İmam-Ferraş	-	Mustafa Bin Hacı Hasan ¹¹⁸⁷	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	-	Kasım ¹¹⁸⁸	H. 1130 (M. 1717)
Kura Câbisi	Altı akçe	Abdurrahman ¹¹⁸⁹	H. 1130 (M. 1717)
Havlü Ferraşı	Bir akçe	Ali ¹¹⁹⁰	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	İki akçe	Abdullah ¹¹⁹¹	H. 1132 (M. 1719)
Duâgû-Fetih-hân	Bir akçe	Abdullah ¹¹⁹²	H. 1132 (M. 1719)
Mutasarrıf	-	Mehmed ¹¹⁹³	H. 1132 (M. 1719)
Ferraş	-	Monla Mustafa Bin Ali, Monla Mustafa Bin İbrahim ¹¹⁹⁴	H. 1133 (M. 1720)
-	On akçe	Mustafa ¹¹⁹⁵	H. 1133 (M. 1720)
Ferraş	Beş akçe	Ali ¹¹⁹⁶	H. 1134 (M. 1721)

Tablo incelendiğinde Hurufat Defterinde 1703-1721 yılları arasında toplam yirmi dokuz atama kaydı mevcuttur. Genellikle vefat ve feragat atamalar yapılmıştır. İmam, müezzin, kâtip,

¹¹⁸⁴ Balıklı nam-ı diğer Hasan Paşa Mescidinde iki akçe ile müezzin ve çerağdâr Mustafa vefat edince 1715. yılında görev ismi belirtilmemiş olan oğluna inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹¹⁸⁵ Balıklı nam-ı diğer Hasan Paşa Mescidinde iki akçe ile cüzhân Mustafa vefat edince 1715 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹¹⁸⁶ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı vakfında altı akçe ile câbi olan Hüseyin vefat edince 1716 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹¹⁸⁷ Balıklı Mescidinde Mehmed vefat edince 1717 yılında görevler Mustafa Bin Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹¹⁸⁸ Balıklı Mescidinde Hacı Mehmed vefat edince 1717 yılında görev Kasım'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹¹⁸⁹ Balıklı Mescidi vakfından almak üzere altı akçe ile vakfın kura câbisi Bekir feragat edince 1717 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹¹⁹⁰ Balıklı Mescidinde Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁹¹ Balıklı vakfında Hüseyin feragat edince 1719 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁹² Balıklı vakfında Abdurrahman feragat edince 1719 yılında görevler Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁹³ Balıklı tekyesi nam-ı diğer Padişah vakfında tevliyetinde ve meşihatına müşterek olan mutasarrıflar Mehmed ve Feyzullah mezbur Feyzullah hissesini rızasıyla 1719 hissesini kardeşi Mehmed'e bırakmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹¹⁹⁴ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı Mescidinde ferraş Seyyid Mustafa vefat edince 1720 yılında görev müşterekleri olan Monla Mustafa Bin Ali ve Monla Mustafa Bin İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹¹⁹⁵ Hasan fergat edince görev 1720 yılında Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹¹⁹⁶ Hasan Padişah nam-ı diğer Balıklı tekyesi mescidinde üç akçe ile ferraşlık görevine müşterek olan Mustafa İbni İbrahim ve Lütfü Bin Ali feragat edince 1721 yılında görev Ali'ye kadısı azıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

cüzhân, câbi, nakîb, çerağdâr, bevvab, ferraş, nâzır, noktacı ve türbedâr gibi dini ve idari kadrolarda çalışan personeller vardı. Bazı görevlerin babadan oğula geçtiği de tespit edilmiştir. Örneğin; müezzin ve çerağdârlık gibi birden fazla görev alan Mustafa vefat edince bu görevler 1715 yılında ismi belirtilmeyen oğluna inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.80). Bunun yanında aynı anda farklı yerlerde görev alan personeller de mevcuttur. Örneğin, Cami-i Nebi ve Balıklı Tekyesinde kâtiplik görevi Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.74). Mescidin yoğunluğundan dolayı bir göreve birden çok kişi de müşterek edilmiştir. Örneğin, ferraşlık görevi hem Monla Mustafa Bin Ali'ye hem de Monla Mustafa Bin İbrahim'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.88). Değerlendirmesini yapmış olduğumuz 1067 Numaralı Hurufat Defterinde mescid birçok farklı isimle kaydedilmiştir. Bunlar; Balıklı Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Balıklı Nam-ı Diğer Hasan Padişah Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.80), Balıklı Mescidi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.83), Hasan Padişah Evkafı Nam-ı Diğer Balıklı (VGMA, HD, nr. 1067, s.68), Balıklı Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Balıklı Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.64), Hasan Padişah Balıklı Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) Balıklı Tekyesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.87) ve Hasan Padişah Zaviyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) olarak sıralanabilir.

3.11. Bayuk Bey Mescidi

Hurufat Defterinde Bayuk Bey Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1722 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mütevellilik görevine müşterek; Hasan, Derviş ve Murad adında üç personel vardı fakat Murad vefat edince hissesi oğlu Abdulkadir'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.93).

3.12. Caferiye Mescidi

Caferiye Mescidi Hurufat Defterine göre Eğil Kasabasında yer almaktaydı. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam ve müezzin olarak görev yapan Seyyid Abdurrahman vefat edince bu görevler oğlu Seyyid Ali ve emmi zadesi Seyyid Kasım'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

3.13. Çupi Mescidi

Hurufat Defterinde Çupi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile mağrib imamı, bir akçe ile müezzin, bir akçe ile ferraş ve bir akçe ile çerağdâr olarak görev yapan el-Hac Musa bu görevleri rızasıyla Seyyid Süleyman'a bırakmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.80).

3.14. Dayanoğlu Mescidi

Hurufat Defterinde Dayanoğlu Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Bu atama kaydına göre; imam olan Mahmud vefat edince bu göreve Mustafa atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

3.15. Derviş Hüseyin Mescidi

Aynı adı taşıyan mahallede bulunan mescit, Ulu Cami ile Nebi Cami arasındaki bölgede yer almaktaydı (Serim, 2019, s. 86). Beysanoğlu'nun aktardığına göre Vakıflar Genel Müdürlüğünce satılmış ve alan kişi burayı ev hâline getirmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 205).

Tablo 37. 1703-1717 Yılları Arasında Derviş Hüseyin Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Câbi	Bir akçe	Seyyid Mehmet ¹¹⁹⁷	H. 1115 (M. 1703)
İmam-Câbi-Çerağdâr	-	Abdullah ¹¹⁹⁸	H. 1116 (M. 1704)
Mukim	Bir akçe	Osman	H. 1118 (M. 1706)
Mimar	-	Mehmed ¹¹⁹⁹	
Nâzır	-	Osman ¹²⁰⁰	H. 1120 (M. 1708)
Ferraş	Bir akçe	Mehmed ¹²⁰¹	H. 1121 (M. 1709)
Müezzin	İki akçe	Seyyid Ahmed ¹²⁰²	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Hacı Şaban ¹²⁰³	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Mehmet ¹²⁰⁴	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	İki akçe	Seyyid Şeyh Mehmed ¹²⁰⁵	H. 1130 (M. 1717)

Hurufat Defterinde 1703-1717 yıllarına ait toplam dokuz atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtları genellikle vefat ve yeni atama nedeniyle yapılmıştır. Birden fazla vakıfta görev yapan

¹¹⁹⁷ Seyyid İsmail feragat edince 1703 yılında görev oğlu Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹¹⁹⁸ Derviş Hüseyin Mescidinde imam, câbi ve çerağdâr Hacı Abdüllatif üzerinden Abdullah almakla göreve devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹¹⁹⁹ Derviş Hüseyin Mescidinden bir akçe ile mukim ve mimar** ref olunca 1706 yılında görev Osman'a mütevellisi Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹²⁰⁰ Derviş Hüseyin mescidi vakfının nâzırı Mehmed vefat edince 1708 yılında görev Osman'a kadısı Alaaddin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹²⁰¹ Mehmed'in beratı 1709 yılında zayiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²⁰² Derviş Hüseyin Mescidinde iki akçe ile müezzin ve Cam-i Kebir de cuma günleri bir akçe ile aşrân Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Ahmad'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹²⁰³ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Hacı Şaban'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹²⁰⁴ Ahmed vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁰⁵ Derviş Hüseyin mescidi vakfında iki akçe ile kâtip olan Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Seyyid Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

personel bulunmaktadır. Örneğin Derviş Hüseyin Mescidinde müezzîn olan Ahmed, ayrıca Cami-i Kebirde cuma günleri aşrânîlik görevinde de bulunmuştur. Ahmed'in vefatından sonra bu görevler 1712 yılında Seyyid Ahmed adında başka bir personele inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Bunlarla beraber mescidin bir de vakfı vardı. Bu vakıfta nâzır ve kâtip olarak görev yapan personeller de tespit edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68-85) .

3.16. Dilaver Paşa Mescidi

Şevket Beysanoğlu yapıyı mescid olarak ele almış ve şu bilgileri aktarmıştır; Melek Ahmed Paşa Mahallesinde bulunan eser 1615, 1618, 1620 yılları arasında üç defa valilik yapan Dilaver Paşa tarafından inşa ettirilmiş, günümüzde kahve olarak kullanılmakta olup bir bölümü de kısmen caddeye eklenmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 205). Erkan Serim ise yapıyı Darû'l-Kurra olarak ele almıştır (Serim, 2019, s. 99). Buradan anlaşılacağı üzere yapının zaman zaman hizmet şeklinin değişiklik gösterdiği söylenebilir.

Hurufat Defterinde ise Dilaver Paşa Evkafı (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) ve Dilaver Paşa Medresesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) olarak kaydedilmiştir. Defterde 1704-1712 yılları arasına toplam dört atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre Seyyid Abdurrahman üç akçe ile vekil-i harçlık görevi (VGMA, HD, nr. 1067, s.75), Feyzullah mimarlık görevi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), ve Seyyid Mehmed kâriplik görevi yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.68). En yüksek ücreti sekiz akçe ile kâtip alırken en düşük ücreti ise bir akçe ile mimar almaktaydı.

3.17. Efendi Bey Mescidi

Efendi Bey Mescidi Hurufat Defterine göre Lice köyünde yer almaktaydı. Defterde 1713 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; kâtip ve nâzır olarak görev yapan Mehmed vefat edince bu görevler Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

3.18. Fatma Hatun Mescidi

Hurufat Defterinde Fatma Hatun Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1733 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mütevellî olan Ahmed vefat edince bu görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.89).

3.19. Hacı Abdurrahman Mescidi

Günümüzde mevcut olmayan mescid, aynı isimle bilinen mahallede olup 1518 tarihli tahrir defterlerinde ismi geçmesi nedeniyle yapının Osmanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir (Bizbirlik, 1995, s. 90). Mescidin gelirleri 1564 tarihli tahrir defterlerine göre gayrimenkul kiralardan karşılanmaktaydı (Bizbirlik, 1995, s. 90). Satılarak yerine ev inşa ettirilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 204).

Hurufat Defterine 1705 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; bir akçe ile mütevellî ve iki akçe ile imam Mehmed bu görevlerden feragat edince görevler oğlu Mehmed Salih'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.66).

3.20. Hacı Bezrek Mescidi

Hurufat Defterinde Hacı Bezrek Mescidi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; câbi ve nâzır olan Abdulrezzak'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.62).

3.21. Hacı Hızır Mescidi

Günümüzde mevcut olmayan mescidin inşa tarihi hakkında teferruatlı bilgiye sahip değiliz (Bizbirlik, 1995, s. 100). Behram Paşa Camii yakınlarında bulunan mescit 1290 yılından sonra Sıbyan Mektebi olarak kullanılmaya başlanmış, daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğüne satılmış ve alanlar burayı ev hâline getirmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 204).

Tablo 38. 1710-1722 Yılları Arasında Hacı Hızır Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Mütevellî	Yarım akçe	Mustafa ¹²⁰⁶	H. 1122 (M. 1710)
İmam	Üç akçe	Abdurrahman ¹²⁰⁷	H. 1123 (M. 1711)
Mütevellî	Bir akçe		
Ferraş	Bir akçe	Seyyid İbrahim ¹²⁰⁸	H. 1124 (M. 1712)
Mütevellî	Bir akçe	Seyyid İbrahim ¹²⁰⁹	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Bir akçe	Ahmed ¹²¹⁰	H. 1124 (M. 1712)

¹²⁰⁶ Hacı Hızır Mescidine mütevellî lazım olunca 1710 yılında bu görev yarım akçe ile Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹²⁰⁷ El Hac Hızır mescidinde Abdurrahman'ın beratı 1711 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹²⁰⁸ Mahmud feragat edince 1712 yılında görev Seyyid İbrahim'e kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹²⁰⁹ Abdurrahman celâ-i vatan olunca 1712 yılında görev Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²¹⁰ Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

Mütevelli	-	Abdurrahman ¹²¹¹	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli	-	Hacı Hasan ¹²¹²	H. 1126 (M. 1714)
Mütevelli	-	Ahmed ¹²¹³	H. 1129 (M. 1716)
İmam	Üç akçe	Mehmed ¹²¹⁴	H. 1130 (M. 1717)
İmam	Üç akçe	Abdurrahman ¹²¹⁵	H. 1132 (M. 1719)
-	Üç akçe	Ahmed Bin Halil ¹²¹⁶	H. 1133 (M. 1720)
İmam Mütevelli	Üç akçe Bir akçe	Ahmed ¹²¹⁷	H. 1135 (M. 1722)
Mütevelli	-	Ahmed ¹²¹⁸	H. 1135 (M. 1722)
Müezzin	Üç akçe	Ahmed ¹²¹⁹	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1710-1722 yıllarına ait toplamda dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle feragat ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Bazı atamaların kadı arzıyla yapıldığı göze çarpmaktadır. Mevcut görevler incelendiğinde genellikle mütevelli olarak çalışan personellerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Mescide bağlı bir vakıfta mevcuttur. Bunlarla beraber kayıtlarda göze çarpan bir hadise şöyledir; mütevelli olarak görev yapan Abdurrahman celâ-i vatan (bulunduğu yeri terk etme) edince 1712 yılında görev Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.75). Mescid; Hurufat Defterinde Hacı Hızır Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.72), El Hac Hızır Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.72) ve Hacı Hızır Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) olarak kaydedilmiştir.

3.22. Hacı İzzettin Mescidi

Hurufat Defterinde Hacı İzzettin Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703-1705 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre imam ve muallim-i sıbyan olan Abdullah'ın beratı 1703 yılında ve ferraş olan Mehmed'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s. 60, 66).

¹²¹¹ Hacı Hızır vakfının mütevellisi Mustafa'nın mahlûlünden 1712 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹²¹² Hacı Hızır vakfının mütevellisi İbrahim vefat edince 1714 yılında görev Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹²¹³ Hacı Hızır vakfının mütevellisi Hacı Hasan ref' olunca 1716 yılında görev Ahmed'e kadısı arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹²¹⁴ Seyyid Abdurrahman ref' olunca 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹²¹⁵ Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹²¹⁶ Üç akçe ile** Kasım üzerinden Ahmed Bin Halil almakla ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹²¹⁷ Abdurrahman ref' olunca 1722 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹²¹⁸ Mütevellilik görevine Şeyh Hacı Hasan mutasarrıf iken 1722 yılında görev Ahmed'e ibka edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹²¹⁹ Seyyid Mustafa vefat edince 1722 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.95.

3.23. Hamdi Mescidi

Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülen ve küçük bir mescid olan yapı, günümüzde mevcut olmamakla birlikte kaç tarihleri arasında kim tarafından yaptırıldığı da bilinmemektedir (Bizbirlik, 1995, s. 90).

Hurufat Defterinde 1722 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam olan Ali vefat edince bu görev Ebubekir'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.94).

3.24. Hamza Bey Mescidi

Ne zaman yaptırıldığı kesin olarak bilinmese de yaptırıcısı Akkoyunlu Uzun Hasan'ın amcası olan Hamza Bey'dir (Bizbirlik, 1995, s. 77-78). Hamza Bey 1434-1444 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve 1444 yılında vefat ederek Mardin'in Savur ilçesinde defnedilmiştir (Beysanoğlu, 1990, s. 462-463). İç Kalede bulunan mescit daha sonra harap olunca yerine buz fabrikası yaptırılmıştır (Beysanoğlu, 1963 s. 204).

Hurufat Defterinde 1720 yılına ait bir atama kaydına mevcuttur. Atama kaydına göre; İç Kale'de yer aldığı belirtilen mescitte dört akçe ile imamlık ve iki akçe ile mütevellilik görevlerini Seyyid Abbas adında bir personel yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

3.25. Hanzâde Mescidi

Diyarbakır'ın kuzeybatısında, İskender Paşa Mahallesi Darı Sokağında yer almaktadır (Boran-Erdal, 2011, s. 302). Kaç tarihleri arasında kim tarafından inşa ettirildiğini gösteren bir kitabesi olmamasına rağmen Beysanoğlu yapının Osmanlı eseri olduğunu nakletmektedir (Beysanoğlu, 1963, s. 203). Diyarbakır Sur İlçe Müftülüğü Merkez Camileri Kütük Defterine göre, mülkiyeti şahsa ait olan eserin 1970 yılında onarımı yapılmakla beraber 2000-2001 yılları arasında ise cami ana yeri orijinalliği bozulmadan komple yıktırılarak genişletilmiş ve bir de minare eklenmiştir (Sur İlçe Müftülüğü Cami Kütük Defteri, s. 20).

Tablo 39. 1703-1719 Yılları Arasında Hanzâde Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müezzin	İki akçe	Mehmet Emin ¹²²⁰	H. 1115 (M. 1703)
İmam	Üç akçe	- ¹²²¹	H. 1115 (M. 1703)

¹²²⁰ Hanzâde Mescidinde Kasım vefat edince 1703 yılında görev oğlu Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹²²¹ Hanzâde Mescidinde ismi yazılmayan ve ailesi kalabalık olan bir kimseye imamlık için verilen üç akçe ücretine vakıftan 1703 yılında bir akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

Cüzhân	Bir akçe	Ahmed ¹²²²	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş	İki akçe	Derviş Ahmed ¹²²³	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	İki akçe	Hasan ¹²²⁴	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş Çerağdâr	Bir akçe Bir akçe	Ahmed ¹²²⁵	H. 1117 (M. 1705)
Ferraş	-	Abdullah ¹²²⁶	H. 1120 (M. 1708)
Nâzır	İki akçe	Feyzullah ¹²²⁷	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân Çerağdâr Ferraş	Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Mahmud ¹²²⁸	H. 1132 (M. 1719)

Hurufat Defterinde 1703-1719 yıllarına ait toplam dokuz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle inayet ve yenileme nedeniyle yapılmıştır. Mescidde Hacı Abdulgaffur için okunmak üzere cüzhânlık görevi yapan Mustafa vefat edince 1704 yılında bu görev Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63). Ayrıca göze çarpan bir mesele de şöyledir; imamlık görevinde bulunan ve ismi belirtilmeyen bir personelin ailesinin kalabalık (kesîrû'l-iyâl) olması nedeniyle aldığı üç akçe ücretine 1703 yılında bir akçe daha zam yapılmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.59).

3.26. Hasan Bey Mescidi

Hurufat Defterinde Hasan Bey Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam ve müezzin olan Ahmed bu görevlerden feragat edince 1706 yılında görevler Taha'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

3.27. Hasan Efendi Mescidi

Hurufat Defterinde Hasan Efendi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1711 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam olan Abdullah vefat edince bu görev dört akçe mukabilinde İsmail'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72).

¹²²² Hanzâde Mescidinde tilevet olunmak üzere Hacı Abdulgaffur'un cüzüne bir akçe ile cüzhân Mustafa vefat edince 1704 yılında Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹²²³ Derviş Ahmed'in berati 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹²²⁴ Hasan'ın berati 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹²²⁵ Mehmed vefat edince 1705 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹²²⁶ Ahmed vefat edince 1708 yılında görev Abdullah'a naibi Alaaddin arzıyla sadaka buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹²²⁷ Dağ kapı haricinde İbrahim Bey Tekyesi vakfında dört akçe ile câbi ve dört akçe ile tabbâh ve Mühr-i Mehmed Mescidi ile Hanzâde Hatûn Mescidinde ikişer akçe ile nâzır olan Hasan vefat edince 1712 yılında görev oğlu Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹²²⁸ Abdullah feragat edince 1719 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

3.28. Hoca Ahmed Kavas Mescidi

Hurufat Defterinde Hoca Ahmed Kavas Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imam olan Taha'nın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

3.29. Hoca Ahmed Mescidi

Tuncer'e göre; "Abdal Dede Mahallesi Behram Paşa cami güneyinde Akkoyunlu Şirazlı Hoca Ahmed tarafından 1489 yılında yaptırılmış ve Havace Ahmed, Hoca Ahmed, Aynı Minareli cami isimleriyle bilinen bir yapıdır" (Tuncer, 2008 s. 3-4-9). Cami'nin avlusunda bir medrese bulunmakla beraber, buraya 1814 yılında atanan Müderris'e "İbtida-i dâhil"¹²²⁹ payesi verilmiştir (Yılmazçelik, 2014, s. 92). Zaman içinde hasar gören mescit 1982 yılında Nuri Onur tarafından onarılmıştır (Melek-Demir, 2009, s. 78).

Tablo 40. 1703-1717 Yılları Arasında Hoca Ahmed Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Cüzhân	İki akçe	İbrahim ¹²³⁰	H. 1115 (M. 1703)
Mütevelli	-	Ömer ¹²³¹	H. 1115 (M. 1703)
Muhasebeci	-	Seyyid Ali ¹²³²	H. 1115 (M. 1703)
Müfettiş	-	İbrahim ¹²³³	H. 1115 (M. 1703)
Saraydâr	-	Remya ¹²³⁴	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	Üç akçe	İmâd ¹²³⁵	H. 1116 (M. 1704)
Mimar	-	Ermiye ¹²³⁶	H. 1117 (M. 1705)
Müezzin	Üç akçe	Seyyid Abdullah ¹²³⁷	H. 1121 (M. 1709)
Şeyh	Dört akçe	Abdülvahhab ¹²³⁸	H. 1121 (M. 1709)
Dervişhân	İki akçe		
Cüzhân	-		
Çerağdâr	-	İmad ¹²³⁹	H. 1121 (M. 1709)
Câbi	İki akçe	Feyzullah ¹²⁴⁰	H. 1121 (M. 1709)
Vekîl-i harc	-		

¹²²⁹ Osmanlı medrese sisteminde ikinci kademeyi oluşturan dâhil medresesinde müderrislik yapanların derecesi.

¹²³⁰ Vakt-i subuhta cüzhânlık yapan İbrahim'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹²³¹ Ömer'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹²³² Muhasebecilik görevi mühim olduğundan 1703 yılında bu görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹²³³ Hoca Ahmed Mescidi vakfında müfettişlik görevi 1703 yılında İbrahim'e kadı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹²³⁴ Şhak nam zımmi ölünce 1704 yılında görev Remya'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹²³⁵ Mehmed feragat edince 1704 yılında görev İmâd'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹²³⁶ Mimarlık görevi 1705 yılında Ermiye nam zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹²³⁷ Abdullah vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²³⁸ Enis vefat edince 1709 yılında görev Abdülvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²³⁹ Seyyid Yusuf vefat edince 1709 yılında görev İmad'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²⁴⁰ Seyyid Yusuf vefat edince 1709 yılında görevler Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

Câbi Kilerci	Bir akçe Bir akçe	İmadeddin ¹²⁴¹	H. 1122 (M. 1710)
Mütevelli	-	Ali ¹²⁴²	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli-Şeyh-i Dervişan-Muallim-i sıbyân-Cüzhân	On akçe	Seyyid Ali ¹²⁴³	H. 1124 (M. 1712)
Şeyh Derviş Muallim Cüzhân	Dört akçe Dört akçe İki akçe -	Seyyid Ali ¹²⁴⁴	H. 1125 (M. 1713)
İmam	Beş akçe	Halil ¹²⁴⁵	H. 1127 (M. 1715)
Kâtip	-	Şeyh Seyyid Mehmed ¹²⁴⁶	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	-	Şeyh Mehmed ¹²⁴⁷	H. 1129 (M. 1716)
Loğkeş	-	Müzre ¹²⁴⁸	H. 1129 (M. 1716)
İmam	Sekiz akçe	Seyyid Şeyh Mehmed ¹²⁴⁹	H. 1130 (M. 1717)

Hurufat Defterinde 1703-1730 yılları arasında toplam yirmi atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle berat yenilemeleri ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Bazı atamalar şöyledir; vakt-i subhta cüzhânlık görevi için İbrahim'in beratı yenilenmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), muhasebecilik görevi mühim olduğundan Seyyid Ali'ye inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.61), ve İbrahim müfettiş olarak kadı arzıyla atanmıştır. (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) Bazı personeller de birden fazla görev yürütmekteydi. Örneğin; Abdülvahhab, şeyh, dervişan ve cüzhânlık görevlerini altı akçe ile (VGMA, HD, nr. 1067, s.69), Feyzullah, câbi ve vekîl-harcılık görevlerini iki akçe ile (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) Seyyid Ali ise mütevelilik, şeyh-i dervişanlık, muallim-i sıbyanlık ve cüzhânlık görevlerini toplam on akçe mukabilinde yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.76). Çeşitli görevlerde Gayr-i Müslimlerin de çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin saraydârlık görevi Ramyan, mimarlık görevi Ermiye ve loğkeşlik görevi ise Müzre ismindeki Gayr-i Müslime verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.62-

¹²⁴¹ Feyzullah feragat edince 1710 yılında görev İmadeddin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹²⁴² Abdülvehhab vefat edince 1712 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁴³ Hoca Ahmed Mescidi vakfında evladiye üzere Abdülvehhab vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹²⁴⁴ Hoca Ahmed Mescidi ve Tekyesinde dört akçe ile şeyh ve derviş ve dört akçe ile muallim ve iki akçe ile cüzhân Abdülvehhab'ın kardeşinin oğlu Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹²⁴⁵ Seyyid Ali ref' olunca 1715 yılında görev Halil'e ibka buyruldu. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹²⁴⁶ Hoca Ahmed Mescidi vakfında evladiye üzere Şeyh Seyyid Ali feragat edince 1716 yılında görev Şeyh Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹²⁴⁷ Cemaleddin vefat edince 1716 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹²⁴⁸ Hoca Ahmed Tekyesi Mescidine loğkeş lazım olunca 1716 yılında bu görev Müzre zımmiye mütevellisi Şeyh Ali arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹²⁴⁹ Şeyh Ali feragat edince 1717 yılında görev büyük oğlu Seyyid Şeyh Mehmed'e mütevellisi Seyyid Ali arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

65-81). Bunlarla beraber Mescidin bir vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) ve Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) olduğu da tespit edilmiştir.

3.30. Hoca İsmail Mescidi

Hurufat Defterinde Hoca İsmail Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müteveli olan Osman'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

3.31. Hoca Mescidi

Hurufat Defterinde Hoca Mescidi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; beş akçe ile nâzır ve bir akçe ile çerağdâr olan İmameddin'in bu görevleri emmi zadesi Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.75).

3.32. Hüseyin Efendi Mescidi

Hüseyin Efendi mescidi Gavur diye isimlendirilen meydan civarında yer almaktadır (Beysanoğlu, 1963, s. 204). Kaynaklarda mescit hakkında teferruatlı bilgiye rastlanmamıştır.

Tablo 41. 1704-1721 Tarihleri Arasında Hüseyin Efendi Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Nâzır	Bir akçe	Molla Mehmed ¹²⁵⁰	H. 1116 (M. 1704)
İmam	Dört akçe	Mustafa ¹²⁵¹	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Sabit ¹²⁵²	H. 1124 (M. 1712)
Câbi	Bir akçe		
Ferraş	Bir akçe		
Müteveli	Bir akçe		
İmam	İki akçe	Şeyh Ahmed ¹²⁵³	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	İki akçe	Şeyh Mehmet ¹²⁵⁴	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş-Câbi	Bir akçe		
İmam	İki akçe	Şeyh Mustafa ¹²⁵⁵	H. 1124 (M. 1712)
İmam	Dört akçe	İsmail ¹²⁵⁶	H. 1125 (M. 1713)

¹²⁵⁰ Hüseyin Efendi Mescidine nâzır lazım olunca 1704 yılında bu görev bir akçe ile Monla Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁵¹ İsmail vefat edince 1712 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹²⁵² Ebubekir vefat edince 1712 yılında görevler Sabit'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹²⁵³ Mustafa vefat edince 1712 yılında görev Şeyh Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁵⁴ Sabit vefat edince 1712 yılında görev babası Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁵⁵ Hüseyin Efendi Mescidinde imamlık görevi 1712 yılında Şeyh Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹²⁵⁶ İmamlık görevi 1713 yılında İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

Mütevelli	Bir akçe	Ahmed ¹²⁵⁷	H. 1125 (M. 1713)
Müezzin	İki akçe	Ahmed ¹²⁵⁸	H. 1125 (M. 1713)
Ferraş	Bir akçe		
Câbi	Bir akçe		
Kâtip	Bir akçe		
Nâzır	İki akçe	Bekir ¹²⁵⁹	H. 1125 (M. 1713)
İmam	Dört akçe	Ahmed ¹²⁶⁰	H. 1126 (M. 1714)
Müezzin	İki akçe	Abdülkadir ¹²⁶¹	H. 1129 (M. 1716)
Müfettiş-Muhasebeci	-	Seyyid Ahmed ¹²⁶²	H. 1132 (M. 1719)
Müezzin	-	İbrahim ¹²⁶³	H. 1134 (M. 1721)

Hurufat Defterinde 1704-1721 yılları arasında toplam on dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. Mescitte; nâzır, imam, müezzin, câbi, ferraş, mütevelli, kâtip ve muhasebeci gibi dini ve idari kadrolarda çalışan personeller vardı. Göze çarpan iki atama kaydı şöyledir; imam olan İsmail yerine görev Ahmed'e verildiği halde Ahmed bu görevi gadr edince görev 1713 yılında tekrar İsmail'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77). 1714 yılında ise İsmail bu görevi gadr edince görev tekrar Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78). Atama kayıtları incelendiğinde mescidin kendi döneminde faal bir şekilde hizmet verdiği ve geniş bir kadroya sahip olduğu söylenebilir.

3.33. İbn Medrese Mahallesi Ali Mescidi

Hurufat Defterinde İbn Medrese Mahallesi Ali Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; imamlık görevi bir akçe mukabilinde Ali'ye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77).

3.34. İmâdiyye Mescidi

İnşa tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamasıyla beraber 1518 tarihinde mescid hakkında kayıtlar bulunması yapının Osmanlı dönemi öncesine ait olduğunu göstermektedir (Bizbirlik, 1995, s. 98). Beysanoğlu'nun aktardığına göre mescid Ulu Cami ile İskender Paşa Cami mahalleleri arasında Mardin Artuklularından Melek Salih'in oğlu İmâdüddin tarafından yaptırılmış ve zaman içinde harap olmuştur (Beysanoğlu, 1963, s. 203).

¹²⁵⁷ Şeyh Mehmed feragat edince 1713 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹²⁵⁸ Mehmed feragat edince 1713 yılında görevler Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹²⁵⁹ Mehmed feragat edince 1713 yılında görev Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹²⁶⁰ İmamlık görevini Ahmed üzerinden İsmail alıp gadr etmesiyle 1714 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹²⁶¹ Ahmed feragat edince 1716 yılında görev Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹²⁶² Seyyid Ahmed'in beratı 1719 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹²⁶³ Abdülkadir vefat edince 1721 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

Hurufat Defterinde 1709-1713 yılına ait toplam dört atama kaydı mevcuttur(VGMA, HD, nr. 1067, s. 77, 86). Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. En yüksek ücret üç akçe ile nâzır alırken en düşük ücret ise bir akçe ile cüzhana verilirdi. Yapının ismi Hurufat Defterinde İmadullah Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) olarak da kaydedilmiştir.

3.35. İmam Akil-i Mescidi

Hurufat Defterinde İmam Akil-i Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1710-1721 yılları arasında toplam üç atama kaydı mevcuttur. Bu kayıtlar şöyledir; Nâzır Seyyid Eyyüb'ün beratı 1710 yılında yenilenmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.71), câbi olan Seyyid Süleyman'ın beratı 1721 yılında yenilenmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.90) ve müteveli olan Mustafa ref olunca bu görev 1714 yılında Seyyid Mehmed'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79).

3.36. İzzettin Mescidi

Kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı bilinmemektedir. Fatih Paşa cami yönündeki sokakta, Yoğurt Pazarı mevkiinde yer almakta idi (Yılmazçelik, 2014, s. 108). Akkoyunlu dönemine ait olan yapının yerine şu an ev inşa ettirilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s.205-464).

Tablo 42. 1704-1714 Yılları Arasında İzzeddin Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müteveli	Bir akçe	Seyyid Mehmed ¹²⁶⁴	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	Bir akçe	Abdurrahman ¹²⁶⁵	H. 1124 (M. 1712)
Müezzin	-	Murtaza ¹²⁶⁶	H. 1126 (M. 1714)
Ferraş	Bir akçe	Mehmet ¹²⁶⁷	H. 1126 (M. 1714)

Hurufat Defterinde 1712-1714 yılları arsında toplam dört atama kaydı mevcuttur. (VGMA, HD, nr. 1067, s.63,75,79). Atamalar vefat feragat nedeniyle yapılmıştır. Ayrıca mescitte ferraş olmadığı için ihtiyaca binaen 1714 yılında bu görev Mehmed'e mütevellisi Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Defterde İzzeddin Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.75), Hacı İzzeddin Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) ve Kadı İzzeddin Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) isimleri ile kaydedilmiştir.

¹²⁶⁴ Seyyid Mehmed'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹²⁶⁵ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁶⁶ Abdurrahman feragat edince 1714 yılında görev Murtaza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹²⁶⁷ İzzeddin Mescidinde ferraş olmadığı için bu görev 1714 yılında Mehmed'e mütevellisi Mehmed Emin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

3.37. Kadı Mescidi

Kadı Mescidi, Hurufat Defterinde Çüngüş Nahiyesi Ab-ı Tahir köyünde olduğu kaydedilmiştir. Defterde 1719 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mescitte imam olarak görev yapan Monla Ali feragatinden sonra bu göreve Monla Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.87).

3.38. Kaya Çelebi Mescidi

Hurufat Defterinde Kaya Çelebi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mescidde imam olmadığından dolayı bu görev dört akçe mukabilinde Mehmed Emin'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

3.39. Kırbağı Mescidi

Hurufat Defterinde Kırbağı Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1705 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; imam ve câbi olan Mehmed ref olunca imamlık görevi Seyyid Mustafa'ya (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) câbilik görevi ise Mustafa'ya verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.65).

3.40. Kozika Mescidi

Hurufat Defterinde Kozika Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1708-1709 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; Mehmed müezzinlik görevinden feragat edince görev Mustafa'ya inayet (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) ve Seyyid Ali çerağdârlık görevinden feragat edince görev Seyyid Sunullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.69).

3.41. Köy Mescidi

Hurufat Defterinde Köy Mescidi demekle ma'ruf mescit olarak kaydedilmiştir. Ancak incelenen defterde mescitin bulunduğu yer belirtilmemiştir. Defterde 1708 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müteveli, müezzin, ferraş ve çerağdâr olan Seyyid Hasan bu görevlerden feragat edince görevler oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ebubekir'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68).

3.42. Lala Bey Mescidi

Küçük bir yapı olan eser Lala Bey mahallesinde yer almakta olup, Eğil Beylerinden olan İsfahandiyar Şah Muhammed'in oğlu Lala Kasım tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir

(Yılmazçelik, 2014, s. 96). İnşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Lala Beyin yaşadığı yıllar yani 1516 ile 1523 tarihleri arasında yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Serim, 2019, s. 82).

Lala Kasım Bey hakkında Şerefî namede şöyle bahsedilmektedir; *Cesarette, bilimde, edebiyatta güzel ahlakta ve iyi karakterde tekti; güzel yönetimde, halkı idare etmekte ve gönüllerini kazanmakta bir bayraktı; Kürdistan hükümdarları arasında onun bir benzeri yoktu. Akkoyunlu hükümdarlarının saltanatı zamanında şanı yüceldi ve değeri arttı. O kadar ki, Akkoyunlular kendisini komutan ve çocuklarından birine eğitmen olarak tayin ettiler. Bu yüzden halk arasında ''Lala Kasım'' diye tanındı.*

Meşhur olaylardan biri şudur: Şah İsmail-i Safevî 913 (1507) yılında Diyarbakır'ı istilâ ettiği zaman bu Lala Kasım kendisine bağlılığını sunmadı ve asla boyun eğmedi; tersine ona karşı son derece muhalefet etti. Bu yüzden Han Muhammed Ustaclu büyük bir orduyla üzerine yürüdü ve Egil kalesini kendisinden alarak, Kızılbaşların komutanlarından biri olan Mansur Bey'e verdi. Egil kalesi yedi yıl onların yönetiminde ve zorbalığında kaldı. Lala Kasım, Çaldıran Savaşı'ndan sonra Selim Han'ın yardımı ve desteğiyle Egil'i geri aldı ve miras kalmış görevine döndü.

Bir rivayete göre, bu Lala Kasım, Amed kalesini Karahan zamanında ilginç bir hile ile Kızılbaşlardan alarak Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya verdi; böylece Osmanlılar zamanında günden güne şanı yüceldi ve değeri arttı. Sonra erkek çocuk bırakmayarak Allah'ın rahmetine kavuştu; bu yüzden, hükümetinin yönetimi kendi vasiyeti gereğince kardeşinin oğlu Murat Bey'e geçti (Bozarslan, 2011, s. 142). Bu bilgilere istinaden Lala Kasım Bey'in kendi döneminde çok etkin bir şekilde çalıştığı, hem Akkoyunlu hem de Osmanlı için önemli roller üstlendiği söylenebilir.

Hurufat Defterinde 1704-1711 yılları arasında toplam dört atama kaydına mevcuttur. Atamalar vefat ve feragat nedenleriyle yapılmıştır. Mescidde kâtib, câbi, çerağdâr ve müezzin gibi kadrolarda çalışan personeller vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s. 65, 68, 76). Beş akçe ile kâtip ve cabî olan El-hacc Yusuf'un görevi 1704 yılında Mehmed'e devredilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) Mescite müezzin olan Seyyid İshak vefat edince bu görev Mahmud'a verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68). Mahmud feragat edince 1711 yılında müezzinlik görevi Feyzullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.76). Çerağdârlık görevine 1708 yılında Hasan atanmıştır. (VGMA, HD, nr. 1067, s.68).

3.43. Mahmud Zâhdi Mescidi

Mahmud Zâhdi Mescidi Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Çermik Nahiyesinde olduğu kaydedilmiştir. Defterde 1704-1719 yıllarına ait üç atama kaydı mevcuttur. Bu atama

kayıtlarının tamamı imamlık görevi için yapılmıştır. Atamalar şöyledir; İmam olan İshak vefat edince 1704 yılında görev kardeşi Mehmed'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.64), Mehmed vefat edince 1712 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) ve son olarak da 1719 yılında İbrahim rızasıyla görevden feragat edince görev kadı Mehmed'in arzıyla Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

3.44. Mehdi Mescidi

Hurufat Defterinde Mehdi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1714 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; ferraş olarak görev yapan Abdülkadir vefat edince görev İshak'a kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79).

3.45. Mescid-i Şerif

Mescid-i Şerif Hurufat Defterine göre Çüngüş nahiyesi Çüke köyünde yer almaktaydı. Defterde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; va'z-ı minber hatipliği bir akçe mukabilinde Ahmed'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.90).

3.46. Molla Bahaddin (Kozlu) Mescidi

Diyarbakır Merkez Sur İlçesi, Kozlu Mahallesi İzzet Paşa Caddesinde yer alan mescidin kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı bilinmemekle beraber 16. yüzyıl Osmanlı dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir (Melek-Demir, 2009, s. 94). Kesme taş ve molozlardan inşa edilen yapının tavanı düz olup, avlu kısmında ise bir havuz yer almaktadır (Karaca, 2010, s. 86). Kozlu Cami olarak da bilinen mescit halk tarafından restore edilmiş ve mescit halen ibadete açık bir şekilde hizmet vermeye devam etmektedir (Beysanoğlu, 1990, s. 651). Cami'nin mülkiyeti şahsa aittir (Sur İlçe Müftülüğü, Merkez Camileri Kütük Defteri s. 28). Sonradan ihtiyaca binaen camiye çevrilen mescit Hurufat Defterindeki kayıtlarda mescti olarak geçtiği için Molla Bahaddin (Kozlu) mescidi olarak değerlendirilmiştir.

Hurufat Defterinde 1710-1715 yıllarına ait üç atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; saraydârlık görevi 1710 yılında Bur adındaki zimmiye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.71). İki akçe ile ferraş olan İbrahim vefat edince bu görev aynı ücret mukabilinde 1715 yılında Mehmed'e verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.80). Ayrıca Molla Bahaddin Mescidinde ikişer akçe ile imam ve mütevellî ve İbrahim Tekyesinde altı akçe ile muhasebeci olan Mustafa vefat edince 1712 yılında bu görevlere oğlu Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

3.47. Molla Kasım Mescidi

Molla Kasım Mescidi Hurufat Defterine göre Çermik nahiyesinde yer almaktaydı. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; damcı olarak görev yapan Mustafa vefat edince bu görev bir akçe mukabilinde Bektaş’a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.64).

3.48. Molla Ömer Mescidi

Gümüş’ün aktardığına göre “Ali Paşa mahallesinde Kirişhane yakınında olan bu mescidin inşa tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur” (Gümüş, 2014, s. 151).

Tablo 43. 1704-1722 Yılları Arasında Molla Ömer Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Dört akçe	Hacı Abdurrahman ¹²⁶⁸	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	-	es-Seyyid Abdullah ¹²⁶⁹	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	Bir akçe	Abdulkadir ¹²⁷⁰	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin Câbi	İki akçe Bir akçe	Abdulkadir ¹²⁷¹	H. 1116 (M. 1704)
Mütevelli	Bir akçe	Mehmed ¹²⁷²	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin	İki akçe	Seyyid Abdullah ¹²⁷³	H. 1118 (M. 1706)
Nâzır	İki akçe	Ahmed ¹²⁷⁴	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	Üç akçe	Seyyid Mehmed ¹²⁷⁵	H. 1118 (M. 1706)
Mütevelli	Üç akçe	Seyyid Ahmed ¹²⁷⁶	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Mustafa ¹²⁷⁷	H. 1121 (M. 1709)
Kâtip	İki akçe	Mahmud ¹²⁷⁸	H. 1121 (M. 1709)
Mütevelli	Üç akçe	İbrahim ¹²⁷⁹	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli	Üç akçe	Hasan ¹²⁸⁰	H. 1125 (M. 1713)

¹²⁶⁸ Hacı Abdurrahman’ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹²⁶⁹ Müezzinlik görevini es-Seyyid Abdullah üzerinden Ahmed almakla ref’inden 1704 yılında görev es-Seyyid Abdullah’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁷⁰ Abdülkadir’in beratı 1704 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁷¹ Abdülkadir’in beratı 1704 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹²⁷² Mustafa feragat edince 1704 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹²⁷³ Abdülkadir ref’ olunca 1706 yılında görev Seyyid Abdullah’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹²⁷⁴ Monla Ömer Mescidine nâzır lazım olunca 1706 yılında bu görev Ahmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹²⁷⁵ Seyyid Mehmed’in beratı 1706 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹²⁷⁶ Seyyid Mehmed vefat edince 1709 yılında görev oğlu Seyyid Ahmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹²⁷⁷ Seyyid Ahmed feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Mustafa’ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²⁷⁸ Mahmud’un beratı 1709 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²⁷⁹ Molla Ömer Mescidi vakfında mütevelli olan Seyyid Ahmed vefat edince 1712 yılında görev İbrahim’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹²⁸⁰ Molla Ömer Mescidi vakfında mütevelli olan İbrahim feragat edince 1713 yılında görev Hasan’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

Mütevelli	-	İbrahim ve Hasan ¹²⁸¹	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	Bir akçe	İbrahim ¹²⁸²	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	İki akçe	Mahmud ¹²⁸³	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	Üç akçe	Seyyid Ömer ¹²⁸⁴	H. 1133 (M. 1720)
Mütevelli	Üç akçe	Mehmed ¹²⁸⁵	H. 1134 (M. 1721)
Nâzır	İki akçe	Abdullah ¹²⁸⁶	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1704-1735 yılları arasında toplam on dokuz atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle berat yenilemeleri ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Tablo incelendiğinde mütevelli, nâzır ve müezzin atamalarının yoğunlukta olduğu görülmüştür. Bazı atamalar şöyle sıralanabilir; örneğin, iki akçe ile imam olan Hacı Abdurrahman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.62), mütevelli olan Mustafa feragat edince görev 1704 yılında bir akçe ile Mehmed'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.65), mütevelli olan Seyyid Mehmed vefat edince göre 1709 yılında üç akçe ile Seyyid Ahmed'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.68) ve ihtiyaca binaen nâzır lazım olduğu için 1706 yılında iki akçe ile bu görev Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

Mevcut kayıtlarda personellere ödenen ücretler de belirtilmiştir. Bu ücretlerden en düşük olanları bir akçe ile müezzin, câbi, mütevelli ve nâzır en yüksek olan ücret ise dört akçe ile imam almaktaydı. Bunlarla beraber mescide bağlı bir vakfın (VGMA, HD, nr. 1067, s.75) olduğu ve bu vakıfta mütevellilik ile nâzırlık görevlerini yürüten personellerin çalıştığı da tespit edilmiştir.

3.49. Molla Sarim Mescidi

Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Çermik Nahiyesi Molla Sarim Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1713-1720 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur.

Atama kayıtlarına göre; iki akçe ile mütevelli olarak görev yapan Seyyid Ahmed vefat edince 1713 yılında bu görev oğlu Seyyid Osman'a inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.77), ve iki akçe ile imam olan Ahmed vefat edince görevi Mehmed almış fakat daha sonra görev tekrar sahib-i evvel Mahmud'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.89).

¹²⁸¹ Seyyid Abdullah feragat edince mütevellilik görevi 1714 yılında İbrahim ve Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹²⁸² Mustafa vefat edince 1717 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹²⁸³ Seyyid Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹²⁸⁴ Molla Ömer Mescidi vakfında mütevelli olan Seyyid Abdullah feragat edince 1720 yılında görev Seyyid Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹²⁸⁵ Molla Ömer Mescidi vakfında mütevelli olan es-Seyyid Ömer feragat edince 1721 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹²⁸⁶ Molla Ömer Mescidi vakfında nâzır olan Seyyid Mustafa vefat edince 1722 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

3.50. Mu'allak Mescidi

Kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği bilinmemekle beraber, eski bir kilisenin harabesi üzerine yapılmış olan mescit Deva Hamamı karşısında yer almaktaydı (Beysanoğlu, 1963, s. 202). Mescid'in yarısı Timurlenk'in kenti yağmalaması sırasında yıkılmıştır (Serim, 2019, s. 80).

Yapı mescide çevrildikten sonra çan yeri minare olarak kullanılmaya başlanmış ve 1. Dünya savaşı yıllarında belediye tarafından yıktırılarak caddeye dâhil edilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 202). Mu'allak-ı Kebir olarak ta bilinen mescit günümüze ulaşmamıştır (Bizbirlik, 1995, s. 80). Yapı, kaynaklarda hem cami hem de mescit olarak ele alınmıştır.

Tablo 44. 1703-1710 Yılları Arasında Muallak Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Mütevelli	Dört akçe	Seyyid Ebubekir ¹²⁸⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	Beş akçe	Abdülkadir ¹²⁸⁸	H. 1115 (M. 1703)
Kayyum	Beş akçe		
Kâtip	İki akçe	Abdullah ¹²⁸⁹	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	İki akçe		
Loğkeş	İki akçe	Meyyid Abdülkadir ¹²⁹⁰	H. 1115 (M. 1703)
Câbi-Çerağdâr	-	Seyyid Abdullah ¹²⁹¹	H. 1115 (M. 1703)
Kâtip-Câbi-Cüzhân	-	Seyyid Ahmed ¹²⁹²	H. 1116 (M. 1704)
Nâzır	-	Ebubekir ¹²⁹³	H. 1117 (M. 1705)
Câbi-Kâtip-Cüzhân	-	Seyyid Ahmed ¹²⁹⁴	H. 1117 (M. 1705)
Mütevelli	Dört akçe	Seyyid Abdülkadir ¹²⁹⁵	H. 1121 (M. 1709)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Ebubekir ¹²⁹⁶	H. 1122 (M. 1710)

Hurufat Defterinde 1703-1710 yılları arasında toplam on atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle berat yenilenmesi nedeniyle yapılmıştır. Müezzin, cüzhân, câbi, kâtip, kayyum, loğkeş, nâzır ve mütevelli gibi dini ve idari kadrolarda çalışan personeller vardı. En

¹²⁸⁷ Seyyid Ebubekir'in eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹²⁸⁸ Abdülkadir'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹²⁸⁹ Abdullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁹⁰ Meyyid Abdülkadir'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁹¹ Seyyid Abdullah'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹²⁹² Seyyid Abdullah vefat edince 1704 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹²⁹³ Muallak mescidi vakfında nâzır olan Ebubekir'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹²⁹⁴ Muallak Mescidinde câbi, kâtip ve cüzhân Seyyid Ahmed üzerinden almakla ref'inden ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹²⁹⁵ Seyyid Ebubekire feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹²⁹⁶ Seyyid Ebubekir'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

yüksek ücret dört akçe ile mütevellîye ödenirken en düşük ücret ise cüzhân ve loğkeş'e ödenirdi.

3.51. Mühr-i (Mihr-i) Mehmed Mescidi

Hurufat Defterinde Mühr-i Mehmed veya Mihr-i Mehmed mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703-1722 yılları arasında toplam on iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle ref' ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Kayıtlar incelendiğinde birden fazla yerde görev yapan personellerin olduğu da göze çarpmaktadır. Örneğin; Feyzullah İbrahim Bey Tekyesi vakfında dört akçe ile câbîlik ve tabbâhlık, Mühr-i Mehmed Mescidi ile Hanzade Hatun Mescidinde ise ikişer akçe ile nâzırlık görevlerini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

Tablo 45. 1703-1722 Yılları Arasında Mühr-i (Mihr-i) Mehmed Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Müezzin-Cüzhân	-	Ebubekir ¹²⁹⁷	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	-	Ebubekir ¹²⁹⁸	H. 1115 (M. 1703)
Ferraş-Çerağdâr-Câbi	-	Ramazan ¹²⁹⁹	H. 1117 (M. 1705)
Nâzır	-	Mehmed ¹³⁰⁰	H. 1116 (M. 1704)
Kâtip	Bir akçe	El-hâcc Yusuf ¹³⁰¹	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş-Çerağdâr-Câbi	Dört akçe	İshak ¹³⁰²	H. 1120 (M. 1708)
Câbi Çerağdâr Bahçevan Ferraş	İki akçe Bir akçe Yarım akçe Bir akçe	İbrahim ¹³⁰³	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	İki akçe	Feyzullah ¹³⁰⁴	H. 1124 (M. 1712)
İmam Müezzin-Cüzhân	Yedi akçe -	Osman ¹³⁰⁵	H. 1130 (M. 1717)

¹²⁹⁷ Hasan müezzinlik ve cüzhânlık görevinden el çekince 1703 yılında bu görevler Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹²⁹⁸ Müezzin ve iki cüz tilavet eden Hasan üzerinden Ebubekir almakla ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.60

¹²⁹⁹ Ramazan'ın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³⁰⁰ Hasan ref' olunca 1704 yılında görev Mehmed'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³⁰¹ Bir akçe ile Kâtip görevden el çekince 1704 yılında bu görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³⁰² Ramazan feragat edince 1708 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹³⁰³ İshak feragat edince 1712 yılında görev İbrahim'e kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹³⁰⁴ Dağ Kapı haricinde İbrahim Bey Tekyesi vakfında dört akçe ile câbi ve dört akçe ile tabbâh ve Mühr-i Mehmed Mescidi ile Hanzade Hatun Mescidinde ikişer akçe ile nâzır Hasan vefat edince 1712 yılında görev Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹³⁰⁵ Ebubekir feragat edince 1717 yılında görev Osman'a kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

Kâtip	İki akçe	Seyyid Mehmed Pertevi ¹³⁰⁶	H. 1132 (M. 1719)
Muallim-i sıbyân	İki akçe	İbrahim ¹³⁰⁷	H. 1134 (M. 1721)
Müteveli	Bir akçe	İshak ¹³⁰⁸	H. 1135 (M. 1722)

3.52. Nakışlı Mescidi

Hurufat Defterinde Nakışlı Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; cüzhân olarak görev yapan Abdurrahman'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63)

3.53. Nalçacı Mescidi

Mardin kapı olarak bilinen mevkîe yakın ve aynı adı taşıyan mahallede yer alan mescid, yol genişletme çalışmaları sırasında caddeye dâhil edilmiştir (Serim, 2019, s. 91). Araştırma eserlerde mescid hakkında teferruatlı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Hurufat Defterinde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile mütevellilik, bir akçe ile müezzinlik ve bir akçe ile ferraşlık görevlerine Seyyid Abdullah atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.64).

3.54. Nallı Şeyh Mehmet Menzili Dâhilinde Mescit

Hurufat Defterinde Nallı Şeyh Mehmed menzili dâhilinde mescid olarak geçmektedir. Defterde 1714 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; vakt-i zuhr ve vakt-i asrda imam olan Abdürrezzak'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

3.55. Numan Mescidi

Hurufat Defterinde Numan Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mescidde Mustafa adında bir personel Balıklı Vakfında anbardâr, Numan ve Servili Mescidlerinde cüzhân olarak görev yapmaktayken vefat edince bu görevlere İsmail atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

3.56. Sa'sa Mescidi

Beysanoğlu'nun aktardığına göre inşa tarihi belli olmayan mescid, ilk İslam Arap valisi Sultan Sa'saa' ya izafeten yaptırılmış, Gevrânîzâde Ömer bey tarafından hicri 1277 yılında

¹³⁰⁶ El-hacc Yusuf fergat edince 1719 yılında görev Seyyid Mehmed Pertevi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹³⁰⁷ Muallim-i sıbyan görevi 1721 yılında İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹³⁰⁸ Seyyid Mehmed vefat edince 1722 yılında görev İshak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

tamir ettirilmiş ve hicri 1300 yılında bir minare eklenmiştir. Mescid 1926 yılında Belediye Reisi Nâzım Önen tarafından yıktırılarak park hâline getirilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s. 202).

1703-1720 yılları arasında üç personele sahip küçük bir mescid idi. 1067 Numaralı Hurufat Defteri incelendiğinde, yenileme ve feragat nedeniyle atamaların yapıldığı görülmektedir. Türbedar, ferraş, câbi, kâtip ve hâtib gibi kadrolarda çalışan personeller vardı (VGMA, HD, nr. 1067, s.61-79-88). Birden fazla görev alan sadece Seyyid Feyzullah idi. Bu görevler türbedârlik, ferraşlık ve câbilik olarak sıralanabilir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61). Türbedârlik görevinin de bulunması caminin avlusunda veya yakınlarında bir türbenin olabileceğini düşündürmektedir. Bunlarla beraber defterde mescidin ismi Sultan Sa'sa (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) olarak da kaydedilmiştir.

3.57. Servili Mescidi

Hurufat Defterinde Servili Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703-1712 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; imam ve müezzin olan Halil'in beratının 1703 yılında yenilendiği (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) ve Balıklı nam-ı diğer Kasım Padişah vakfında dört akçe ile anbardâr, Numan ve Servili Mescidinde üçer akçe ile cüzhân olan Mustafa'nın vefatından dolayı bu görevlere 1712 yılında İsmail atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

3.58. Seyyid Sa'id Mescidi

Hurufat Defterinde Seyyid Sa'id Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; ücreti belirtilmeyen çerağdârlık ve bevvablık görevlerini yapan Mustafa'nın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

3.59. Sülûkiye Mescidi

Kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı bilinmeyen mescit Behram Paşa Caminin batı kapısı yönündeki sokakta ve aynı adı taşıyan mahallede idi (Beysanoğlu, 1963, s. 205). 1914 yılına kadar faal durumda olan mescit günümüzde harap olmuştur (Araz, 1967, s.4).

Tablo 46. 1703-1722 Yılları Arasında Sülûkiye Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Mütevelli-Kâtip	-	Seyyid Ahmed ¹³⁰⁹	H. 1115 (M. 1703)

¹³⁰⁹ Seyyid Ahmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

Saraydâr	-	Mustafa ¹³¹⁰	H. 1115 (M. 1703)
Câbi	Bir akçe	Hüseyin ¹³¹¹	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır	İki akçe	Seyyid Mehmed ¹³¹²	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli Kâtip	İki akçe İki akçe	Seyyid Mustafa ¹³¹³	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	İki akçe	İbrahim ve Mahmud ¹³¹⁴	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle atamalar yapılmıştır. Örneğin mütevelli ve kâtip olan Ahmed vefat edince görev 1712 yılında kardeşi Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77).

Bazı görevlerin birden çok kişi tarafından yürütüldüğü de görülmektedir. Örneğin, ferraş olarak görev yapan Hacı Hüseyin vefat edince bu görev ortakları olan İbrahim ve Mahmud'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.91). İncelenen defterdeki kayıtlarda mescide bağlı vakfın da olduğu anlaşılmaktadır (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

3.60. Şeyh Abdurrahman Mescidi

Hurufat Defterinde Şeyh Abdurrahman Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; Ahmed vefat edince imamlık görevi Mehmed'e inayet edilmiştir. (VGMA, HD, nr. 1067, s.67)

3.61. Şeyh Ali Mescidi

Şeyh Ali Mescidi Hurufat Defterine göre Çıska nahiyesi Harna köyünde yer almaktaydı. Defterde 1717 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, imamlık görevi Abdurrahman'a (VGMA, HD, nr. 1067, s.83) mescidde mütevelli ve hatip olmadığından dolayı bu görevler de bir akçe mukabilinde Seyyid Feyzullah'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84).

¹³¹⁰ Mustafa'nın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³¹¹ Sülûkiye Mescidi vakfında câbi olan Hüseyin'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³¹² Hızır vefat edince 1712 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹³¹³ Ahmed vefat edince 1712 yılında görevler kardeşi Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹³¹⁴ Sülûkiye Mescidinde iki akçe ile ferraş olan Hacı Hüseyin vefat edince 1722 yılında bu görev ortakları olan İbrahim ve Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

3.62. Şeyh Said-i Küçük (Şeyh Küçük) Mescidi

Yapı; Hasırlı, Hüsrev Paşa ve Ali Bin Reşid mahalleleri arasında hava şehidi Cemal Yılmaz meydanında yer almakla beraber zaman içinde harap olmuştur (Beysanoğlu, 1963, s. 205).

Tablo 47. 1712-1722 Yılları Arasında Şeyh Küçük Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	İki akçe	Mahmud ¹³¹⁵	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli	Bir akçe		
İmam-Mütevelli	Üç akçe	Hasan ¹³¹⁶	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip-Nâzır	İki akçe	İbrahim ¹³¹⁷	H. 1129 (M. 1716)
Ferraş	İki akçe	Seyyid Ahmed ¹³¹⁸	H. 1135 (M. 1722)
Müezzin	İki akçe	İbrahim ¹³¹⁹	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1712-1722 yılları arasında toplam beş atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat dolayısıyla yapılmıştır. İmam, mütevelli, kâtip, nâzır, ferraş ve müezzin gibi çeşitli kadrolarda çalışan personeller vardı. Seyyid Ahmed ve İbrahim bir görev alırken Mahmud, Hasan ve İbrahim ikişer görev almıştır. Mescidin ismi Hurufat Defterinde, Şeyh Said-i Küçük (VGMA, HD, nr. 1067, s.74) ve Şeyh Küçük (VGMA, HD, nr. 1067, s.82) olarak kaydedilmiştir.

3.63. Tabanoğlu Hüseyin Mescidi

Hurufat Defterinde Tabanoğlu Hüseyin Mescidi ve Tabanoğlu Hüseyin Çelebi Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1713-1714 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre göre; üç akçe ile müezzinlik ve bir akçe ile ferraşlık yapan Abdüllatif vefat edince bu görevlerin Hüseyine inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77). Daha sonra müezzin ve ferraş olarak görev yapan Hüseyin feragat edince bu görevler Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79).

3.64. Tabanoğlu Mescidi

Nasuh Paşa ile Fatih Paşa camileri arasında kalan mevkide aynı isim ile bilinen mahallede 1696-97 yılları arasında Diyarbakır'da valilik yapan Daltaban Mustafa Paşa tarafından inşa

¹³¹⁵ İbrahim vefat edince 1712 yılında görevler Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹³¹⁶ İbrahim vefat edince 1712 yılında görevler Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³¹⁷ Şeyh Küçük Mescidinde kâtiplik ve nâzırlık görevleri iki akçe ile 1716 yılında İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹³¹⁸ İbrahim vefat edince 1722 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹³¹⁹ İbrahim vefat edince 1722 yılında görev diğer İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

ettirilmiştir (Beysanoğlu, 1990, s. 651). Mescidi; Beysanoğlu, Dabanoğlu olarak (Beysanoğlu, 1990, s. 651) Yılmazçelik ise Tabanoğlu (Yılmazçelik, 2014, s. 111) isimleriyle değerlendirmeye almıştır.

Tablo 48. 1704-1722 Yılları Arasında Tabanoğlu Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
İmam	Beş akçe	Mehmet ¹³²⁰	H. 1116 (M. 1704)
Müezzin Ferraş	Üç akçe İki akçe	Seyyid Abdullatif ¹³²¹	H. 1116 (M. 1704)
Mütevelli	-	Seyyid Abdullatif ¹³²²	H. 1116 (M. 1704)
Mütevelli	-	Seyyid Mehmed ¹³²³	H. 1117 (M. 1705)
İmam	-	- ¹³²⁴	H. 1118 (M. 1706)
İmam	-	Mahmud ¹³²⁵	H. 1119 (M. 1707)
İmam	-	Ali ¹³²⁶	H. 1122 (M. 1710)
İmam	-	İsmail ¹³²⁷	H. 1123 (M. 1711)
Mütevelli	-	Halil ¹³²⁸	H. 1124 (M. 1712)
Mütevelli	-	Sâlih Bin Seyyid Mehmet ¹³²⁹	H. 1125 (M. 1713)
Müezzin-Ferraş	-	Mehmed ¹³³⁰	H. 1126 (M. 1714)
İmam	-	Seyyid Abdülkadir ¹³³¹	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin Ferraş Bevvâb Çerağdâr	İki akçe Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Abdülkadir ¹³³²	H. 1133 (M. 1720)
Müezzin Ferraş Bevvâb Çerağdâr	İki akçe Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Abdülkadir ¹³³³	H. 1133 (M. 1720)

¹³²⁰ Mustafa hizmeti terk edince 1704 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹³²¹ Seyyid Abdullatif beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³²² Seyyid Abdullatif'in beratı 1704 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³²³ Tabanoğlu vakfında mütevelli olan Hamza vefat edince 1705 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³²⁴ Mehmed hizmeti terk etdince 1706 yılında kadı bu görevi mucebince bir kimseye tahsis edecektir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³²⁵ Ali ref' olunca 1707 yılında görev Mahmud'a ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹³²⁶ Mahmud feragat edince 1710 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹³²⁷ Ali feragat edince 1711 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹³²⁸ Seyyid Abdullah vefat edince 1712 yılında görev Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³²⁹ Bu görev 1713 yılında Salih Bin Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹³³⁰ Tabanoğlu ve Hüseyin Çelebi Mescidinde müezzin ve ferraş olan Hüseyin feragat edince 1714 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹³³¹ İsmail feragat edince 1716 yılında Seyyid Abdülkadir'e kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹³³² Tabanoğlu vakfında müezzin, ferraş, bevvab ve çerağdâr olan Abdullah vefat edince 1720 yılında görevler Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹³³³ Tabanoğlu vakfında müezzin, ferraş, bevvab ve çerağdâr olan Abdullah mahlûlünden 1720 yılında görevler Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Müezzin	İki akçe	Mehmed ¹³³⁴	H. 1135 (M. 1722)
İmam	-	İsmail ¹³³⁵	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1704-1735 yılları arasında toplam on altı atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. Tablo incelendiğinde imam ve mütevellî atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Atamalarda göze çarpan bazı hadiseler şöyledir; İmam olarak görev yapan Mustafa ve Mehmed bilinmeyen bir nedenden dolayı hizmeti terk etmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.62-66), Seyyid Abdülatif beratı zayi etmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Mehmed isminde bir kimseye de aynı anda hem Tabanoğlu hem de Hüseyin Çelebi mescitlerinde müezzinlik ve ferraşlık görevleri inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.79). Defterde Tabanoğlu Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.62) ve Tabanoğlu Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) olarak kaydedilmiştir.

3.65. Taceddin Mescidi

Kendi ismiyle bilinen mahallede yer alan mescidin kaç tarihinde kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir (Bizbirlik, 1995, s. 104). Akkoyunlu eseri olan yapı Vakıflar idaresince satılmış ve alan kişi mescidi onararak ibadete açmıştır (Beysanoğlu, 1963, s. 204). 1855 yılında Taceddin Mescidinin mütevellîleri Mustafa Efendi ve müşterekleri Halil İbrahim ve şeyh İbrahim olduğu anlaşılmaktadır (BOA, EV.d., 14215, s.1). 1855 mescid vakıf gelirleri arasında mutaf dükkânından elde edilen 180 akçe, neccar dükkânından 60 akçe, bıçakçı dükkânından 32 akçe, nakkaş dükkânından 12 akçe mardin kapısı haricinde bulunan tarla icarelerinden 100 akçe, bab-ı mezkûr haricindeki tarla icarelerinden 150 akçe olmak üzere toplam 534 akçe geliri bulunmaktadır (BOA, EV.d., 14215, s.1). Bu gelirlerden sonra mescid vakfının giderleri arasında mütevellî 9 akçe, imam 120 akçe, katib 7,5 akçe, müezzin 3 akçe, ferraş 3 akçe, çerağdâr 3 akçe, mimar 6 akçe, câbi 3 akçe, loğkeş 3,5 akçe, su yolu mesarifi 75 akçe, büyük su yolu mesarifi 225 akçe, su yolcusu 33 akçe, dükkânların tamir ve tadilatına 175,5 akçe, hariç-i konturad 7,5 akçe, muhasebe giderlerine 143,5 akçe ve harç-ı muhasebe giderlerine 50 akçe olma üzere bu tarihte mescid vakfının 905 akçelik giderleri bulunmaktadır (BOA, EV.d., 14215, s.1). Bundan anlaşıldığı üzere vakfın gelirleri giderlerini karşılamamaktadır. Zaten en sonunda mescidin vakfının 371 akçe borcu olduğu kaydedilmiştir.

¹³³⁴ Abdullah vefat edince 1722 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹³³⁵ Ali feragat edince 1722 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Tablo 49. 1703-1722 Yılları Arasında Taceddin Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Nâzır	Üç akçe	Abdülvahhab ¹³³⁶	H. 1115 (M. 1703)
Müezzin	Bir akçe	Ebubekir ¹³³⁷	H. 1116 (M. 1704)
Ferraş	Bir akçe		
Çerağdâr	Bir akçe		
Kâtip	Üç akçe	Abdülvahhab ¹³³⁸	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	Üç akçe	İsmail ¹³³⁹	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	Dört akçe	Mehmet ¹³⁴⁰	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	Üç akçe	Mehmet ¹³⁴¹	H. 1124 (M. 1712)
Mimar	Bir akçe	Ebubekir ¹³⁴²	H. 1135 (M. 1722)
Müfettiş	-	Ebubekir ¹³⁴³	H. 1135 (M. 1722)
Nâzır	Üç akçe	Abdurrahman ¹³⁴⁴	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam dokuz atama kaydı mevcuttur. Atamalar vefat nedeniyle yapılmıştır. Tablo incelendiğinde nâzırlık ve kâtiplik atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Mescit vakfında; nâzır, müezzin, ferraş, çerğdâr, kâtip, mimar ve müfettiş gibi kadrolarda çalışan personeller mevcuttur. Bazı personelin birden fazla vakıfta görev aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Ebubekir isminde bir personel Hüsrev Paşa Vakfında beş akçe ile yasinhânlık ve Taceddin Mescidinde bir akçe ile mimarlık görevlerini bir arada yürütmekteydi (VGMA, HD, nr. 1067, s.96).

3.66. Tercil Şihan Mescidi

Hurufat Defterinde Tercil Şihan Nam Karye Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mescidde imam olmadığı için bu görev Osman'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73).

¹³³⁶ Abdulvehhab'ın eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³³⁷ Mahmud vefat edince 1704 yılında görevler kardeşi Ebubekir'e kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³³⁸ Taceddin vakfında iki akçe ile kâtip olan Abdülkadir vefat edince 1710 yılında görev Abdulvehhab'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹³³⁹ Abdulvehhab vefat edince görev 1712 yılında İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹³⁴⁰ Abdulvahhab vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁴¹ Abdulvehhab vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁴² Hüsrev Paşa vakfında beş akçe ile yasinhânlık ve Taceddin Mescidi vakfında bir akçe ile mimarlık görevi 1722 yılında Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹³⁴³ Taceddin Mescidi vakfında müfettiş olmadığı için 1722 yılında bu görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹³⁴⁴ Taceddin vakfında üç akçe ile nâzır olan Mehmed vefat edince 1722 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

3.67. Tımar Sinan Mescidi

Tımar Sinan Mescidi, Hurufat Defterinde Mardin’de olduğu kaydedilmiştir. Deftere 1716 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müezzin olan Ahmed feragat edince bu görev Mustafa’ya kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81).

3.68. Yahya Efendi Mescidi

Hurufat Defterinde Diyarbakır Mardin Kapı yakınlarında olduğu belirtilen ve Yahya Efendi nam-ı diğer Hazret-i Ömer Mescidi olarak geçmektedir.

Defterde 1703-1716 yılları arasında üç atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; ferraş olan İbrahim’in beratı yenilenmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.61), İbrahim vefat edince bu görev yarım akçe mukabilinde Osman’a inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.77) ve bir buçuk akçe ile kayyum olan Osman feragat edince bu görev Mustafa’ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82)

3.69. Yaka Halil Mescidi

Hurufat Defterinde Yaka Halil Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mescidde mütevellî ve diğer sair hizmetlerin mutasarrıfı olan İbrahim vefat edince bu görevler İshak’a verilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.75).

3.70. Yekta Ahmed Mescidi

Hurufat Defterinde Yekta Ahmed Mescidi olarak geçmektedir. Defterde 1709-1719 yılları arasında toplam on iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Bazı personellerin ücretleri mescid vakfından ödenmekteydi.

Bazı atamalar ise şöyle sıralanabilir; bahçıvan olan Ali vefat edince bu görev 1710 yılında Mehmed’e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.71). Vakıfta muhasebeci olamadığından ve muhasebeciye ihtiyaç duyulduğundan dolayı bu görev iki akçe mukabilinde 1711 yılında Abdurrahman’a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73). Ayrıca bir görev üstlenen personeller olduğu gibi birden çok görev yürüten personellerde mevcuttu. İki ayrı yerde görev yapan personellerde vardı. Örneğin; Derviş Ali, Kadı Hacı Ali Cami Vakfında ve Yekta Ahmed Mescidinde muallim-i sıbyanlık görevlerini beraber yürütmüştür. Derviş Ali feragat edince ise bu görev 1712 yılında Ahmed’e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.76).

Tablo 50. 1709-1719 Yılları Arasında Yekta Ahmed Mescidi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Subaşı-Mütevelli Cüzhân	Beş akçe	Ali ¹³⁴⁵	H. 1121 (M. 1709)
Subaşı-Cüzhân	-	Bekir ¹³⁴⁶	H. 1121 (M. 1709)
Bahçevan	Bir akçe	Seyyid Hasan ¹³⁴⁷	H. 1122 (M. 1710)
Bahçevan	İki akçe	Mehmed ¹³⁴⁸	H. 1122 (M. 1710)
Mimar	Üç akçe	Ahmed ¹³⁴⁹	H. 1123 (M. 1711)
Muhasebeci	İki akçe	Abdurrahman ¹³⁵⁰	H. 1123 (M. 1711)
Aşrhân	Bir akçe	Ali ¹³⁵¹	H. 1124 (M. 1712)
Muallim-i sıbyân	İki akçe	Ahmed ¹³⁵²	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	İki akçe	Züfer ¹³⁵³	H. 1129 (M. 1716)
Müezzin	İki akçe	Abdurrahman ¹³⁵⁴	H. 1124 (M. 1712)
Ferraş	Üç akçe	Abdurrahman ¹³⁵⁵	H. 1124 (M. 1712)
Halife-i mekteb	Bir akçe	Mehmed Bin Ali ¹³⁵⁶	H. 1132 (M. 1719)

3.71. Yiğit Ahmed Mescidi

Yiğit Ahmed Mescidi eski kitapçılar çarşısında aynı isim ile bilinen mahallede yer almaktaydı (Yılmazçelik, 2014, s. 106). Tuncer'e göre bir diğer ismi de Seyyid Cafer olarak bilinmektedir (Tuncer,2008, s. 3). Diyarbakır'ın Osmanlı Devleti topraklarına dâhil edilmesinde büyük başarı gösteren Yiğit Ahmed Paşa tarafından 16. yüzyılın ilk yarısında yaptırılmıştır (Araz, 1967, s. 5). Mescit harap olunca Vakıflar İdaresince satılmıştır (Beysanoğlu, 1963, s. 206).

Hurufat Defterinde 1703-1709 yılları arasında toplam dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. İmam, mütevelli, kâtip, bevvab, ferraş, Bahçıvan ve halife-i mekteb görevlerinde çalışan personeller vardı. Mescitte birden fazla görevi icra eden personeller bulunmaktadır. Örneğin Seyyid Abdurrahman hem imamlık hem de

¹³⁴⁵ Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹³⁴⁶ Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹³⁴⁷ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹³⁴⁸ Yekta Ahmed mescidi vakfında iki akçe ile bahçevan Ali vefat edince 1710 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹³⁴⁹ Mehmed vefat edince 1711 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁵⁰ Yekta Ahmed vakfında muhasebeci olmayıp lazım olması üzerine bu görev 1711 yılında iki akçe ile Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹³⁵¹ Ali feragat edince 1712 yılında görev diğer Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁵² Kadı Hacı Ali Cami vafında ve Yekta Ahmed Mescidinde iki akçe ile muallim-i sıbyan olan Derviş Ali feragat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁵³ Kadı Hacı Ali Cami'de bir akçe ile cüzhân ve Yekta Ahmed Mescidinde iki akçe ile cüzhân Seyyid Ahmed feragat edince 1716 yılında görev Züfer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹³⁵⁴ Abdurrahman'ın beratı 1712 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹³⁵⁵ Abdurrahman'ın beratı 1712 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹³⁵⁶ Kadı El-hacc Ali Cami vakfından alma üzere Yekta Ahmed Mescidinde bir akçe ile mektep halifesi Abdülbaki vefat edince 1719 yılında görev Mehmed Bin Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

mütevellilik görevinde bulunmuştur. Defterde mescid; Yiğit Ahmed Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) ve Hacı Cafer Mescidi (VGMA, HD, nr. 1067, s.60) isimleriyle kaydedilmiştir. Ayrıca mescide bağlı Yiğit Ahmed Mescidi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) adında bir vakıf ve Yiğit Ahmed Mektebi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) adında bir mektebin de olduğu tespit edilmiştir. Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere mescidin hem eğitim hem dini bir kurum niteliği taşıdığı görülmektedir.

4. DİYARBAKIR TEKKE VE ZAVİYELERİ

4.1. Ab-ı Tahir Zaviyesi

Hurufat Defterinde Çabakcur Nahiyesi Ab-ı Tahir Zaviyesi olarak geçmektedir. Defterinde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; zaviyede nâzır olan İbrahim görevi rızasıyla Ömer'e bırakmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.91).

4.2. Bezvan Zaviyesi

Bezvan Zaviyesi Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Kulp Nahiyesinde olduğu kaydedilmiştir. Defterde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; zavidar Osman vefat edince bu görev Kasım'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.90).

4.3. Çeşnigir Tekyesi

Hurufat Defterinde Çeşnigir Tekyesi olarak geçmektedir. Defterde 1710 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; kasedarlık görevi iki akçe mukabilinde Hacı Yusuf'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70).

4.4. Fatih Mehmed Paşa Tekyesi

Hurufat Defterinde Fatih Mehmed Paşa Tekyesi olarak geçmektedir. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; beş akçe ile kilerci olan Murtaza vefat edince bu görev Ali'ye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.93).

4.5. Hacı Maksud ve Baba Abdurrahman Zaviyesi

Mardin şehir merkezinden uzak bir mevkide olan yapının Akkoyunlular döneminde inşa ettirildiği tahmin edilmektedir (Eken, 2006, s. 250). Hurufat Defterinde Mardin Nahiyesi Hacı Maksud ve Baba Abdurrahman vakfı olarak kaydedilmiştir. Defterde bu iki yapı hakkında 1719 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; beş akçe ile duâgû olan Osman vefat edince bu görev Osman'ın oğlu Mehmed'in oğlu Abdullatife'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.87).

4.6. İbrahim Bey Tekyesi

Mardin'in Teker mahallesinde yer almaktadır (Karataş, 2018, s. 132). Kasım Padişahın yeğeni İbrahim Bey tarafından inşa ettirilen yapının banisi kesin olarak bilinmemektedir

(Göyünç, 1969, s. 108). 1526'daki evkafı Mardin ve Diyarbakır'da dükkân bağ bahçe ve değirmenlerden oluşan varidatı 15,036 akçedir (Göyünç, 1969, s. 108).

Muhtelif kaynaklarda cami, mescid ve tekve olarak ele alınan yapı zamanla evrilerek birden çok kategoride hizmet verdiği söylenebilir. Nitekim bu yapıyı; Beysanoğlu, İbrahim Bey Mescidi olarak, Göyünç ise İbrahim Bey Camii olarak değerlendirmeye almıştır. Bunlarla beraber 1067 Numaralı Hurufat Defterinde İbrahim Bey Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) olarak kaydedilmiştir. Bu minvalde defterde geçen kayıt yoğunluğuna göre yapıyı iki ana kategoride ele almak uygun bulundu. Böylece yapıyı hem mescid hem tekve başlıkları altında değerlendirdik. Fakat her iki durumda da yapının tarihsel verileri değişmemekte sadece defterde yer alan atama kayıtlarının değerlendirmesi farklılık göstermektedir.

Tablo 51. 1703-1722 Yılları Arasında İbrahim Bey Tekyesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Şehr Câbi	-	Hasan ¹³⁵⁷	H. 1115 (M. 1703)
Kura Nâziri	-	Abdurrahman ¹³⁵⁸	H. 1115 (M. 1703)
Neccâr	-	Abdurrahman ¹³⁵⁹	H. 1115 (M. 1703)
Bevvâb	Bir akçe	Haydar ¹³⁶⁰	H. 1115 (M. 1703)
Kâtip		Seyyid Mustafa ¹³⁶¹	H. 1115 (M. 1703)
Şeyh	Dört akçe	İbrahim ¹³⁶²	H. 1115 (M. 1703)
Saka Kuşdar Taşçı	Beş akçe Beş akçe Beş akçe	İbrahim ¹³⁶³	H. 1115 (M. 1703)
Muhasebeci	Altı akçe	Mustafa ¹³⁶⁴	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Dört akçe	Hâfız Mehmet ¹³⁶⁵	H. 1115 (M. 1703)

¹³⁵⁷ İbrahim Bey Tekyesi vakfında şehr câbisi olan Hasan'ın eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁵⁸ İbrahim Bey Tekyesi vakfında kura nezareti görevi 1703 yılında Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁵⁹ İbrahim Bey Tekyesinde dört akçe ile neccâr olan Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶⁰ İbrahim Bey Tekyesinde bir akçe ile bevvaab Abdurrahman feragat edince 1703 yılında görev oğlu Haydar'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶¹ İbrahim Bey Tekyesinde dört akçe ile kâtip olan Seyyid Mustafa'nın beratı 1703 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶² İbrahim Paşa Tekyesinde dört akçe ile şeyh ve Behram paşa caminde cüzhân olan İbrahim'in eski beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶³ İbrahim Bey Tekyesinde beş akçe ile saka, kuşdar ve taşçı olan İbrahim'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶⁴ İbrahim Bey Tekyesinde altı akçe ile muhasebeci olan Mustafa'nın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹³⁶⁵ İbrahim Bey Tekyesinde dört akçe ile duâgû olan Hafız Mehmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

Müfettiş	On akçe	Seyyid Abdurrahman ¹³⁶⁶	H. 1115 (M. 1703)
İmam, Müezzîn, Cüzhân	-	Abdurrahman ¹³⁶⁷	H. 1115 (M. 1703)
Vekil'i harc-Anbârdar	-	Seyyid Mahmud ¹³⁶⁸	H. 1115 (M. 1703)
Duâgû	Dört akçe	Seyyid İsmail ¹³⁶⁹	H. 1115 (M. 1703)
Müderris	-	Ahmed ¹³⁷⁰	H. 1115 (M. 1703)
Fetih-hân	Altı akçe	Hüseyin ¹³⁷¹	H.1116 (M. 1704)
Guşd-Şeyh	-	Şeyh Ömer ¹³⁷²	H.1116 (M. 1704)
Şehir ve Kura Nâzırı	-	Abdurrahman ve Haydar ¹³⁷³	H.1116 (M. 1704)
Fetih-hân	-	Seyyid Mahmud ¹³⁷⁴	H.1116 (M. 1704)
Duâgû	Altı akçe	Seyyid Ahmed ¹³⁷⁵	H.1116 (M. 1704)
Kurra Câbisi	Altı akçe	Mehmed ¹³⁷⁶	H. 1117 (M. 1705)
Cüzhân	-	Mehmed ¹³⁷⁷	H. 1117 (M. 1705)
Kilerci	Dört akçe	Ömer ¹³⁷⁸	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	On akçe	Hacı Yusuf ¹³⁷⁹	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	Üç akçe	Esseyyid Abdülmümin ¹³⁸⁰	H. 1118 (M. 1706)
Duâgû	Beş akçe	Abdülkadir ¹³⁸¹	H. 1120 (M. 1708)

¹³⁶⁶ İbrahim Bey Tekyesinde on akçe ile müfettiş olan Seyyid Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹³⁶⁷ İbrahim Bey Tekyesi cami'nde imam, müezzîn ve cüzhân olan Abdurrahman'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³⁶⁸ İbrahim Bey Tekyesinde vekil-i harc ve anbardar olan Seyyid Mahmud'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³⁶⁹ İbrahim Bey Tekyesi vakfında duâgûluk görevi 1703 yılında Seyyid İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹³⁷⁰ Ücretini İbrahim Bey Tekyesi vakfından almak üzere müderris olan Ahmed'in beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³⁷¹ İbrahim Bey Tekyesi vakfında altı akçe ile fetih-hân es-Seyyid Mehmed üzerinden Hüseyin almakla ibka. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³⁷² İbrahim Bey Tekyesinde güleşdar ve şeyh olan İbrahim hizmetini terk edince 1704 yılında görev Şeyh Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹³⁷³ İbrahim Bey vakfında şehir ve kurra nâzırlığı için müşterek olarak Abdurrahman ve Haydar'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹³⁷⁴ İbrahim Bey Tekyesinde fetih-hânlık görevi Seyyid Abdurrahman'dan alınarak 1704 yılında görev Seyyid Mahmud'a kadısı arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹³⁷⁵ İbrahim Bey cami ve tekyesinde kurra mezari mahsulünden almak üzere duâgûluk görevi 1704 yılında altı akçe ile Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹³⁷⁶ İbrahim Bey tekyesinde altı akçe ile kurra câbisi Mehmed'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³⁷⁷ İbrahim Han vakfında cüzhân Halil feragat edince 1705 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³⁷⁸ İbrahim Bey tekyesinde dört akçe ile kilerci olan Ömer'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹³⁷⁹ İbrahim Bey Tekyesinde on akçe ile duâgû Ahmed vefat edince 1705 yılında görev Hacı Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹³⁸⁰ İbrahim Bey tekyesi vakfından almak üzere üç akçe ile duâgûluk görevi 1706 yılında es-Seyyid Abdülmümin'e tekrar inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹³⁸¹ İbrahim Bey Tekyesinde beş akçe ile duâgû olan Abdülkadir'in beratı 1708 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

Saka-Kuşdar-Taşçı	Beş akçe	Abdurrahman ¹³⁸²	H. 1120 (M. 1708)
Duâgû	On akçe	Seyyid Mustafa ¹³⁸³	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	Dört akçe	Abdurrahman ¹³⁸⁴	H. 1121 (M. 1709)
İhlaşân	Beş akçe	Ömer ¹³⁸⁵	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	On akçe	Mehmed ¹³⁸⁶	H. 1122 (M. 1710)
Mutasarrıf	Sekiz akçe	Piri Hasan Efendi ¹³⁸⁷	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	Altı akçe	Abdullah ¹³⁸⁸	H. 1122 (M. 1710)
Kâtip	Üç akçe	Bekir ¹³⁸⁹	H. 1123 (M. 1711)
Şeyh	Dört akçe	İmamzade Hasan ¹³⁹⁰	H. 1123 (M. 1711)
Cüzhân	Bir akçe	Abdülkadir ¹³⁹¹	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	Sekiz akçe	Şeyh Ömer Güleştî ¹³⁹²	H. 1124 (M. 1712)
Câbi Tabbâh	Dört akçe Dört akçe	Feyzullah ¹³⁹³	H. 1124 (M. 1712)
Muhasebeci	Altı akçe	Mehmet ¹³⁹⁴	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Beş akçe	Abdülkerim ¹³⁹⁵	H. 1125 (M. 1713)
Duâgû	İki akçe	Mahmud ¹³⁹⁶	H. 1126 (M. 1714)
Kaseşunluk?	Üç akçe	Seyyid Mahmud ¹³⁹⁷	H. 1126 (M. 1714)

¹³⁸² İbrahim Bey Tekyesi vakfında saka, kuşdar ve taşçı olan İbrahim 1708 yılında rızasıyla bu görevleri Abdurrahman'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹³⁸³ İbrahim Bey Tekyesi vakfında on akçe ile duâgû olan Mahmud feragat edince 1709 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹³⁸⁴ İbrahim Bey Tekyesi vakfında dört akçe ile cüzhân, Şeyh Behram Paşa caminde bir akçe ile cüzhân ve Murtaza paşa eczasında iki buçuk akçe ile müteveli olan İbrahim feragat edince 1709 yılında görevler Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹³⁸⁵ İbrahim Bey tekyesi vakfından beş akçe ile ihlaşanlık görevine Ömer Hafız Mehmed mutasarrıf iken vefat etti diyerek bu göreve müdahale edilmiş fakat vefat etmediği tesipt edilince 1710 yılında görev kendisine inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹³⁸⁶ İbrahim Bey Tekyesi vakfında on akçe ike duâgû Süleyman feragat edince 1710 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹³⁸⁷ İbrahim Bey tekyesinde sekiz akçe ile nasihat cehetine mutasarrıf Hüseyin Bin Ali vefat edince 1710 yılında görev Pir-i Hasan Efendi'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹³⁸⁸ İbrahim Bey vakfında altı akçe ile duâgû olan Abdullah'ın beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹³⁸⁹ İbrahim Bey vakfında üç akçe ile kâtip Seyyid Mustafa görevine kanaat etmeyif görevinden ayrılınca 1711 yılında görev Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹³⁹⁰ İbrahim Bey Tekyesinde dört akçe ile Şeyh Mehmed Emin vefat edince 1711 yılında görev İmamzade Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹³⁹¹ İbrahim han vakfında bir akçe ile cüzhân Mehmed vefat edince 1712 yılında görev Abdülkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹³⁹² İbrahim Bey tekyesi vafında sekiz akçe ile nâzır Şeyh Ömer Güleştî'nin beratı 1712 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹³⁹³ İbrahim Bey tekyesi vakfında dört akçe ile câbi, dört akçe ile tabbâh ve mühür Mehmed Mescidi ile Hanzade Hatun Mescidinde ikişer akçe ile nâzır olan Hasan vefat edince 1712 yılında görev oğlu Feyzullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹³⁹⁴ Monla Bahaddin mescidinde iki akçe ile İmam ve iki akçe ile müteveli, İbrahim Bey Tekyesinde altı akçe ile muhasebeci Mustafa vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹³⁹⁵ İbrahim Bey Tekyesi vakfında beş akçe ile duâgû Abdülkadir vefat edince 1713 yılında göre Abdülkerim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹³⁹⁶ İbrahim Bey Tekyesi vakfında iki akçe ile duâgû olan Bekir feragat edince bu göreve Seyyid Mahmud mutasarrıf olduğu halde o da vefat edince görev 1714 yılında diğer Seyyid Mahmud'a kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹³⁹⁷ İbrahim Bey Tekyesi vakfında kaseşunluk hizmeti görevi için üç akçe ile 1714 yılında Seyyid Mahmud'a kadısı Hüseyin arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

İmam	Sekiz akçe	Abdurrahman ¹³⁹⁸	H. 1126 (M. 1714)
Ferraş, Çerağdâr	İki akçe	Receb ¹³⁹⁹	H. 1128 (M. 1715)
İhlashân	On akçe	Hamza ¹⁴⁰⁰	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	On akçe	Mehmed ¹⁴⁰¹	H. 1129 (M. 1716)
Câbi	İki akçe	Ali ¹⁴⁰²	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	Üç akçe	Seyyid Mahmud ¹⁴⁰³	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû Mutasarrıf	- İki akçe	Seyyid Talha ¹⁴⁰⁴	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş Çerağdâr	İki akçe Bir akçe	Halil ¹⁴⁰⁵	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	-	Mehmed Emin ¹⁴⁰⁶	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	On akçe	Seyyid Ali ¹⁴⁰⁷	H. 1130 (M. 1717)
Nâzır	-	Mehmed Bektaş ¹⁴⁰⁸	H. 1130 (M. 1717)
Müfettiş	-	Mehmed Bektaş ¹⁴⁰⁹	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	İki akçe	Mehmed Bektaş ¹⁴¹⁰	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	Üç akçe	Abdülhalim ¹⁴¹¹	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	Beş akçe	Bekir ¹⁴¹²	H. 1130 (M. 1717)
Duâgû	Altı akçe	Mehmed ¹⁴¹³	H. 1130 (M. 1717)

¹³⁹⁸ İbrahim Bey Tekyesinde sekiz akçe ile İmam olan Seyyid Mustafa vefat edince 1714 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹³⁹⁹ İbrahim Bey Tekyesi vakfından almak üzere iki akçe ile ferraş ve Çerağdâr İsmail vefat edince 1715 yılında görev oğlu Receb'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁴⁰⁰ İbrahim Bey Tekyesi vakfından almak üzere vakfın mescidinde bade subuhta ihlashan Hacı Hamza vefat edince 1716 yılında görev oğlu Hamza'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁴⁰¹ İbrahim Bey Tekyesinde on akçe ile duâgû Görev sine mutasarrıf Seyyid Mustafa vefat edince 1716 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁴⁰² İbrahim Bey Tekyesi vakfının câbisi İsmail vefat edince 1716 yılında görev iki akçe ile oğlu Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁴⁰³ İbrahim Bey Tekyesi vakfı gallesinden iki akçe ile duâgû Ebubekir oğlu Mahmud'a feragat edince Mahmud'un beratı olamaması ve vefat etmesi üzerine görev 1717 yılında bir akçe zam ile diğer Seyyid Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴⁰⁴ İbrahim Bey cami tekyesi vakfında ber vechi (aynı şekilde) duâgû ve iki akçe ile mutasarrıf Ahmde feragat edince 1717 yılında görev Seyyid Talha'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁴⁰⁵ İbrahim Bey Tekyesi vakfında iki akçe ile tekve mescidinin ferraşı ve bir akçe ile Çerağdârı Receb vefat edince 1717 yılında görev Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁴⁰⁶ İbrahim Bey Cami vakfında nâzır olan Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴⁰⁷ İbrahim Bey Tekyesinde on akçe ile duâgû Görev sine mutasarrıf Seyyid Abdurrahman feragat edince 1717 yılında görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴⁰⁸ İbrahim Bey Tekyesinde nâzır olan Seyyid Abdullah vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴⁰⁹ İbrahim Bey Tekyesinde müfettiş olan Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴¹⁰ İbrahim Bey Tekyesinde ve Hüsameddin Mescidinde iki akçe ile kâtip Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed Bektaş'a tevcih olunmuş iken ecnebiden Hasan almakla ref'inden görev tekrar mezbur Bektaş'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁴¹¹ İbrahim Bey Tekyesi vakfında üç akçe ile kâtip olan Seyyid Mustafa vefat edince 1717 yılında görev Abdülhalim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁴¹² İbrahim Bey Tekyesi vakfında duâgûluk görevi 1717 yılında Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴¹³ İbrahim Bey Tekyesi vakfında altı akçe ile duâgû olan Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

Duâgû	Beş akçe	Abdullah ¹⁴¹⁴	H. 1130 (M. 1717)
-	-	- ¹⁴¹⁵	H. 1132 (M. 1719)
Kâtip	Sekiz akçe	Esseyyid Eşşeyh Ebubekir Gülşeni ¹⁴¹⁶	H. 1132 (M. 1719)
Müfettiş-Nâzır	Beş akçe	Halil ¹⁴¹⁷	H. 1133 (M. 1720)
Duâgû	Beş akçe	Yusuf ¹⁴¹⁸	H. 1133 (M. 1720)
Muahasebeci	On akçe	Mehmed ¹⁴¹⁹	H. 1133 (M. 1720)
Müfettiş	-	Halil ¹⁴²⁰	H. 1133 (M. 1720)
Müfettiş	Beş akçe	Şeyh Hasan ¹⁴²¹	H. 1133 (M. 1720)
Muhasebeci	İki akçe	Salih Mehmed ¹⁴²²	H. 1133 (M. 1720)
Müfettiş	Sekiz akçe	Mehmed Emin ¹⁴²³	H. 1133 (M. 1720)
Neccar	Dört akçe	Abdurrahman ¹⁴²⁴	H. 1134 (M. 1721)
Duâgû	Dört akçe	Seyyid Mahmud ¹⁴²⁵	H. 1134 (M. 1721)
Kilerci-Kurra-Câbisi	-	Mehmed Salih ¹⁴²⁶	H. 1135 (M. 1722)
Duâgû	-	-	-
Duâgû	-	İsmail ¹⁴²⁷	H. 1135 (M. 1722)
Tüccar	-	Mahmud ¹⁴²⁸	H. 1135 (M. 1722)

¹⁴¹⁴ İbrahim Bey Tekyesi vakfında duâgû olan Hüseyin feragat edince 1717 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁴¹⁵ Şeyh Gülşeni evladından Rasa ve Reşide ve Fatma Şerife kızlarına Hasankeyf kazasından Şeyh Çoban dede vakfından bir mu-i amed-i hinta ve İbrahim Bey vakfı, Kasım Padişah vakfı ile zevaidinden nim mud hinta merhum kızlara Hasankeyf kadısı arzıyla sadaka buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁴¹⁶ İbrahim Bey Tekyesi vakfında Kâtip olamduğundan dolayı 1719 yılında bu görev es-Seyyid e-Şeyh Ebubekir Gülşeni'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁴¹⁷ İbrahim Bey Tekyesi vakfında müfettiş ve nâzır olan Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında bu görev beş akçe ile Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁴¹⁸ İbrahim Bey Tekyesi vakfından almak üzere beş akçe ile duâgû Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁴¹⁹ İbrahim Bey Tekyesi vakfında altı akçe ile muhasebeci olan Mehmed'e 1720 yılında dört akçe daha zam yapılarak toplam ücreti on akçeye yükseltilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁴²⁰ İbrahim Bey vakfının müfettişi olan Mehmed Emin ref' olunca 1720 yılında göre Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁴²¹ İbrahim Bey Tekyesinde beş akçe ile müfettiş olan Mahmud vefat edince 1720 yılında görev Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁴²² İbrahim Bey Tekyesi vakfında iki akçe ile muhasebeci olan Mehmed'in ücreti az olmasından dolayı Öztimur vakfından dört akçe daha kadısı Salih arzıyla 1720 yılında inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴²³ İbrahim Bey Tekyesi vakfında sekiz akçe ile müfettiş olan Mehmed Bin Betaş vefat edince görev Mehmed Emine arz edilmiş görevi Halil almış fakat onun ref'inden 1720 yılında görev tekrar Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

¹⁴²⁴ İbrahim Bey Tekyesinde dört akçe ile müşterek olarak neccar olan Abdurrahman ve Haydar mutasarrıflar iken mezbur Haydar nısf hissesini 1721 yılında müştereki Abdurrahman feragat etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁴²⁵ İbrahim Bey Tekyesi vakfından almak üzere dört akçe ile duâgû Seyyid Mahmud'un beratı 1721 yılında zayiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁴²⁶ İbrahim Bey Tekyesinde kilerci, kurra câbisi ve duâgû, Mehmed Paşa cami vakfında duâgû Ömer feragat edince 1722 yılında görev oğlu Mehmed Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴²⁷ İbrahim Bey Tekyesinde duâgû olan Mehmed feragat edince 1722 yılında göre İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴²⁸ İbrahim Bey Tekyesi vakfında neccar Abdurrahman vefat edince 1722 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

Hurufat Defterinde 1703-1722 yılları arasında toplam yetmiş iki atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat ve feragat nedeniyle yapılmıştır. İmam, duagû, câbi, saka, neccâr, taşçı, nâzır müfettiş muhasebeci ve vekil'harc gibi birçok dini ve idari kadrolarda çalışan personeller vardı.

Yapının cami, mescid ve tekve niteliği taşıması nedeniyle çok geniş bir kadrosunun olduğu tablomuzda görülmektedir. Bu personellerin bir kısmı tek görev yürütürken bir kısmı da birden çok görev üstlenmiştir. Aynı zamanda birden çok yerde görev alan personellerde vardı. Örneğin; Abdurrahman, İbrahim Bey Tekyesinden dört akçe ile Cüzhân lık, Şeyh Behram Paşa Caminde bir akçe ile Cüzhân lık ve Murtaza Paşa eczasında iki buçuk akçe ile Mütevellilik görevlerini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.69). Bazı personellerin sebebi yazılmasa da görevlerini terk ettikleri de görülmüştür. Örneğin; güleşdar ve şeyh olan İbrahim, görevini terk edince 1704 yılında bu görevler Şeyh Ömer'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61). Bazı personellerin ise ücretlerinin az olmasından mustarip olduğu ve ücretlerinin başka vakıflardan ödendiği görülmüştür. Örneğin; iki akçe ile muhasebeci olan Mehmed'in ücreti az olması nedeniyle Öztimur Vakfından kendisine dört akçe daha verilmesi 1720 yılında kadısı Salih arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.93). Bazı görevlerin müşterek olarak yürütüldüğü de görülmüştür. Örneğin; dört akçe ile müfettişlik görevine Abdurrahman ve Haydar mutasarrıf iken 1721 yılında Haydar hissesini müstereği Abdurrahman'a feragat etmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.90). Defterde, İbrahim Bey Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), İbrahim Paşa Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) İbrahim Bey Tekyesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.59), İbrahim Bey Tekyesi Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) İbrahim Bey Tekyesi ve Cami (VGMA, HD, nr. 1067, s.63) ve İbrahim Han Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) gibi isimler ile kaydedilmiştir. Yukarıda değerlendirmeye aldığımız bazı hususlar ve tablo göz önünde bulundurulduğunda yapının zaman içerisinde farklı kategorilerde hizmet verdiği söylenebilir.

4.7. Mâristan Tekyesi

Mardin Mâristan mahallesinde bulunan; cami, medrese, çeşme ve hamamdan oluşan külliye halk arasında Mâristan adı ile de anılır (Altun, 1995, s. 119). Araştırma eserlerde Bîmâristân (Göyünç, 1969, s. 116), Emînüddin Külliyesi (Altun, 1995, s. 119), Şeyh Emineddin Medresesi (Eken, 2006, s. 248) ve Bimaristan Cami (Şahin, 2017, s. 90) gibi farklı isimler ile de değerlendirmeye alınmıştır. Anadolu'da külliye niteliği taşıyan ilk yapılar arasında yer alan, Mardin Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi'nin (1104-1122) kardeşi Emînüddin'in başlattığı ve sultanın tamamlattığı bir yapı topluluğudur. (Altun, 1995, s. 119) Medrese sıcak su kaynağına

sahip olduğu için bu kaynak tıbbi tedaviler için kullanılmış ve bu da medresenin en erken dönem tıp medresesi ve şifahanesi olarak bilinmesine neden olmuştur (Altun, 1995, s. 119).

Defterde 1713 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; mimarlık ve nâzırlık görevleri için ikişer akçe alan İbrahim vefat edince bu görevler Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.77).

4.8. Nabarlı (Abarlı) Şeyh Çoban Tekyesi

Hurufat Defterinde Diyarbakır'da Nabarlı Medresesinde Şeyh Çoban Tekyesi olarak geçmektedir. Defterde 1722 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müderrislik görevi iki müd hinta mukabilinde İsmail'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.93).

4.9. Pir-i Merdan Zaviyesi

Pir-i Merdan Zaviyesi Hurufat Defterinde Mardin Nahiyesi Nutan köyünde olduğu kaydedilmiştir. Defterinde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile mütevellî olan Hasan ve Ömer vefat edince bu görev Şeyh Mehmed İbni Şeyh Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.90). Buradan anlaşılacağı üzere önceden mütevellîlik görevi iki kişi arasında müşterek yürütülürken daha sonra bu görev tek kişiye verilmiştir.

4.10. Sultan Hamza-i Sâğir Tekyesi

Meydanbaşı mevkiinde bulunan ve içerisinde bir de mescidi olan bu tekyenin Akkoyunlu hükümdarı Cihangir'in oğlu Hamza Bey tarafından inşa ettirildiği düşünülmektedir (Göyünç, 1969, s. 121).

Hurufat Defterinde Mardin Hamza-i Sâğir Tekyesi olarak kaydedilmiş ve bu Tekyeye bağlı bir vakfın olduğu da belirtilmiştir. Deftere 1714-1715 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; Tekye bölümünde üç akçe ile nâzır olan Bahaddin vefat edince 1715 yılında bu görev oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81). Vakıf bölümünde ise Şeyh olan Hacı Mehmed feragat edince bu görev 1714 yılında diğer Mehmed'e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

4.11. Şah Yusuf Bey Han ve Tekye

Hurufat Defterinde Şeh Yusuf Beyin bina eylediği han ve tekye olarak geçmektedir. Şeyh Yusuf Bey'in kim olduğu ve söz konusu Han'ın ile tekye'nin nerde olduğu bilinmemektedir. Defterde bu han ve tekye hakkında 1716 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; kitabet ve nâzır görevi İsmail'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82).

4.12. Şeyh Ebubekir Tabar Zaviyesi

Hurufat Defterinde Hani Kasabası Şeyh Ebubekir Tabar Zaviyesi olarak geçmektedir. Defterde 1719 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; zaviyenin tevliyet ve meşihatı vakfın evlatlarından Şeyh Ebubekir'in üzerinde olup, bu görevleri Seyyid Hasan almıştır. Fakat Seyyid Hasan ref olunca görevler tekrar Şeyh Ebubekir inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.87).

4.13. Yanaklı Tekyesi

Hurufat Defterinde Yanaklı Tekyesi olarak geçmektedir. Defterde 1710 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile ferraşlık görevi yürüten Mehmed feragat edince bu görev Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72).

3.14. Zevli (Zolu) Zaviyesi

Hurufat Defterinde Mardin Nahiyesi Zevli (Zolu) Zaviyesi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1722 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; zaviyede müteveli olmadığı için bu görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.92).

5. DİYARBAKIR MEDRESE, MEKTEB VE MUALLİMHANELERİ

5.1. Ahmed Bey Medresesi

Yapının kesin inşa tarihi bilinmemekle beraber Diyarbakır'ın Lice ilçesinde bulunan medrese Ahmed Bey tarafından inşa ettirilmiştir (Yıldız, 2013, s. 3). Kurduğu vakıflar sebebiyle halk arasında Vakıf Ahmed Bey olarak bilinmektedir (Beysanoğlu, 1990 s. 611). Lice merkez ve köylerinde kendi adına birden çok mimari yapının olduğu bilinmektedir.

Hurufat Defterinde *Atak Kazası Lice Nam Karyede Ahmed Bey Medresesi* olarak kaydedilmiştir. Defterde 1710 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; müderris olan Ahmed'in azline herhangi bir sebep yok iken Mehmed atanmış, Mehmed ref olunca bu görev sahib-i evvel Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.70).

5.2. Ali Paşa Medresesi

Diyarbakır'ın altıncı valisi Hadım Ali Paşa tarafından H. 941-944 (M. 1534-1537) yılları arasında Ali Paşa Cami ile birlikte inşa ettirilmiştir (Beysanoğlu, 1963, s.208). Mimar Sinan'ın Diyarbakır'daki eserlerinden olan bu yapı, 18 ve 19. yüzyılda şehirde eğitim öğretim konusunda önemli roller üstlenmiştir (Serim, 2019, s. 97). Yapının; cami, medrese, şafile mescidi ve zikir yeri olarak isimlendirilen bir mekâna sahip olması nedeniyle külliye niteliği taşıdığı söylenebilir (Boran-Erdal, 2011, s. 272).

Tablo 52. 1704-1720 Yılları Arasında Ali Paşa Medresesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Muid	On akçe	Seyyid Yahya ¹⁴²⁹	H.1116 (M.1704)
Muid	Bir akçe	Seyyid İbrahim ¹⁴³⁰	H.1116 (M.1704)
Bevvâb	-	Süleyman ¹⁴³¹	H.1116 (M.1704)
Muid	-	İbrahim ¹⁴³²	H. 1117 (M. 1705)
Bevvâb	Beş akçe	Yusuf ¹⁴³³	H. 1121 (M. 1709)
Saraydâr	Üç akçe	Semar ¹⁴³⁴	H. 1122 (M. 1710)

¹⁴²⁹ Seyyid Yahya'nın berati 1704 yılında yenilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁴³⁰ Seyyid Yahya vefat edince 1704 yılında görev oğlu Seyyid İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹⁴³¹ Ali Paşa Tekyesinden bevvalık ve Veli Kethüda cami'nde mimarlık görevi 1704 yılında Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64.

¹⁴³² Gazi Ali Paşa Medresesinde muidlik görevi 1704 yılında İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴³³ Ali Paşa Cami medresesinde beş akçe ile bevvalı Yusuf mutasarrıf iken 1709 yılında Yusuf'a ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁴³⁴ Ali Paşa Cami medresesinde keneflerine ve misafir sakilerinin olduğu haneye bir saraydar lazım olunca 1710 yılında bu görev üç akçe ile Semar zimmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

Câbi	-	El-haccı Mehmed ¹⁴³⁵	H. 1130 (M. 1717)
Muid	-	Mahmud ¹⁴³⁶	H. 1133 (M. 1720)
Muid	On akçe	Seyyid Ali ¹⁴³⁷	H. 1133 (M. 1720)

Hurufat Defterinde 1704-1720 yılları arasında toplam sekiz atama kaydı mevcuttur. Bu atamalar genellikle yenileme ve inayet nedeniyle yapılmıştır. Muid, bevvab, saraydâr ve câbi gibi kadrolarda çalışan personeller vardı. Tablo incelendiğinde muid görevinin daha yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca saraydârlık görevinin üç akçe mukabilinde Semar adında bir zımmiye inayet edildiği görülmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.70). Bunlarla beraber medrese farklı isimler ile kaydedilmiştir. Ali Paşa Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Gazi Ali Paşa Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) ve Ali Paşa Tekyesi olarak sıralanabilir.

5.3. Araboğlu Mehmed Ağa Mektebi

Hurufat Defterinde Araboğlu Mehmed Ağa Mektebi olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; dört akçe ile muallim olan Mehmet Emin'in beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

5.4. Behram Paşa Muallimhanesi

Hurufat Defterinde Behram Paşa Muallimhanesi olarak geçmektedir. Defterde 1716-1722 yılları arasında toplam üç atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtları şöyle sıralanabilir. Üç akçe ile muallim-i sıbyân görevini yürüten Mehmed vefat edince bu görev 1716 yılında Seyyid Abdurrahman'a inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.81), iki akçe ile halife olan Veys vefat edince bu görev 1722 yılında Ali'ye inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.94), ve yine muallim-i sıbyân olarak görev yapan Seyyid Abdurrahman vefat edince bu görev 1712 yılında Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.75).

5.5. Cihangiriye Medresesi

Şehrin dışında Kasım Padişah Medresesinin yanında yer alan yapının banisi Akkoyunlu hükümdarlarından Cihangir (1444-1469)'dir (Göyünç, 1969, s. 120). Kaynaklarda Cihangir Bey Zaviyesi, Cihangir Medresesi ve Cihangiriye Medresesi olarak çeşitli isimler ile

¹⁴³⁵ Ahmed vefat edince 1717 yılında görev El-hacc Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁴³⁶ Ali Paşa Cami medresesinde muid olan Hacı Mehmed vefat edince 1720 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁴³⁷ Ahmed vefat dince 1720 yılında görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

değerlendirmeye alınmıştır. Yapı incelenen defterde Mardin Nahiyesi Cihangiriye Medresesi olarak kaydedilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.89).

Hurufat Defterinde 1717-1721 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; üç akçe ile kâtip olan Ömer ref olunca görev 1717 yılında Mehmed'e inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.83) ve yine üç akçe ile kâtip olan başka bir Ömer vefat edince görev 1721 yılında Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.89). Mardin dışında Cihangiriye ovasında medreseye bağlı bir vakfin olduğunu tespit edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.83).

5.6. Emir Yakup Medresesi

Emir Yakub Medresesi Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Orta Kapı Mahallesinde yer aldığı kaydedilmiştir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; bakidar Ahmed vefat edince görev bir akçe mukabilinde bu görev diğer Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.59).

5.7. Halebiye Medresesi

Medresenin kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği bilinmemekle beraber 1518 yılına ait vakıf kaydı olması nedeniyle Osmanlı döneminden önce yapıldığı söylenebilir (Bizirlik, 1995, s. 281). Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Ergani Kasabasında yer aldığı kaydedilmiştir. Defterde 1716 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; beş akçe ile nâzırlık görevi yapan Osman vefat edince bu görev Kasım'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82).

5.8. Hasan Paşa Muallimhanesi

Hurufat Defterinde Dabbağzade Mahallesi Hasan Paşa Muallimhanesi olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile muallimlik görevi İsmail üzerinden alınarak Yakub'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63).

5.9. Hatuniye Medresesi

Mardin'in Gül Mahallesinde yer alan medresenin banisi Artuklu hükümdarı Necmeddin Alpı (1152-1176)'nın eşi ve Kutbeddin İlgazi (1176-1184)'nin annesi Sitti Radviyye'dir (Göyünç, 1969, s. 114). Yapı günümüze kadar birçok onarımdan geçirilip asıl görünümünü

kısmen kaybetmiş olsa da güney duvarında Hz. Muhammed (s.a.v) ait olduğu kabul edilen ayak izi halen sergilenmeye devam etmektedir (Karataş, 2018, s. 213). Medrese Anadolu’da inşa edilen açık avlulu medreselerin en erken örneklerinden biri olarak bilinmektedir. (Şahin, 2017, s. 100).

Hurufat Defterinde 1703-1705 yılları arasında toplam üç atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarında medrese bölümünde ferraş ve dersiâm (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) vakıf bölümünde ise müteveli (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) olarak çalışan birer personel vardı. Bu personellerin kaç akçe ücret aldıkları belirtilmemiştir. Yapı defterde Hatuniye Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) ve Raziye Hatun Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) olarak kaydedilmiştir.

5.10. Hüsrev Paşa Medresesi

Mardin kapısı yakınlarında aynı isim ile bilinen mahallede yer almaktadır (Beysanoğlu, 1990, s. 545). Medresenin Osmanlının Diyarbakır’daki ikinci valisi olan Beylerbeyi Deli Hüsrev Paşa tarafından 1521-1531 yılları arasında inşa ettirildiği tahmin edilmektedir (Eyice, 1999, s. 45). Mimari yapısı incelendiğinde medrese olarak inşa ettirildiği kesin olmakla beraber zamanla ihtiyaca binaen bir kısmı mescit olarak kullanılmış ve 1728-1729 yılları arasında bir minare eklenerek cami niteliği de kazandırılmıştır (Eyice, 1999, s. 45). Yapı bazı araştırma eserlerde Hüsreviye Medresesi olarak da ele alınmıştır.

Hurufat Defterinde 1710 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; bevvab ihtiyacına binaen bu görev bir akçe mukabilinde İshak’a inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.71) ve altı akçe ile bevvab olarak çalışan Seyyid İsmail feragat edince bu görev Seyyid Mehmed’e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.71).

5.11. Kasım Padişah Medresesi

Mardin’in güney batısında yer alan ve Akkoyunlu Kasım Bin Cihangîr’e izafe edilen yapının kesin tarihi bilinmemektedir (Göyünç, 1969, s. 116). Yapı kaynaklarda zaviye, medrese ve mescid olarak geçmektedir.

Osmanlı dönemi açısından medrese vakfı hakkında ilk kayıt 1518 tarihli defterdir. Deftere göre medresenin maddi açıdan çok iyi durumda olduğu ve giderlerin büyük bir kısmının gayrimenkul dükkân, bağ ve malikâne hisselerinden karşılandığı anlaşılmaktadır (Bizbirlik, 1995, s. 258).

Tablo 53. 1705-1722 Yılları Arasında Kasım Padişah Medresesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Duâgû	Altı akçe	Osman ¹⁴³⁸	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	On akçe	Abdulkadir ¹⁴³⁹	H. 1117 (M. 1705)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹⁴⁴⁰	H. 1121 (M. 1709)
Cüzhân	İki akçe	İlyas ¹⁴⁴¹	H. 1121 (M. 1709)
Bevvâb	İki akçe	İbrahim ¹⁴⁴²	H. 1121 (M. 1709)
Türbedâr	Beş akçe	Seyyid Salih ¹⁴⁴³	H. 1121 (M. 1709)
Duâgû	On akçe	Seyyid Mehmed ¹⁴⁴⁴	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	On akçe	İsmail ¹⁴⁴⁵	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid İsa ¹⁴⁴⁶	H. 1126 (M. 1714)
Duâgû	Beş akçe	Seyyid Yasin ¹⁴⁴⁷	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	On akçe	Mehmet Salih ¹⁴⁴⁸	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	On akçe	Seyyid Ali ¹⁴⁴⁹	H. 1126 (M. 1714)
Nâzır	-	Seyyid Ahmed ¹⁴⁵⁰	H. 1128 (M. 1715)
Mutasarrıf	On akçe	Seyyid Osman ¹⁴⁵¹	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	On akçe	Seyyid Ahmed ¹⁴⁵²	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	Üç akçe	Hasan ¹⁴⁵³	H. 1129 (M. 1716)
Duâgû	On akçe	Mustafa ¹⁴⁵⁴	H. 1129 (M. 1716)
Cüzhân	İki akçe	Abdullah ¹⁴⁵⁵	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	Beş akçe	Seyyid Yasin ¹⁴⁵⁶	H. 1134 (M. 1721)

¹⁴³⁸ Osman'ın beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁴³⁹ Duâgûluk görevi 1705 yılında on akçe ile Abdulkadir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁴⁴⁰ Ali vefat edince 1709 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁴¹ Mardin nahiyesi Kasım Padişah Tekyesinde iki akçe ile cüzhân Seyyid Hüseyin vefat edince 1709 yılında görev İlyasa'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁴² Ali vefat edince 1709 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁴³ Şahin vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.69.

¹⁴⁴⁴ Seyyid Mehmed'in duâgûluk görevi için on akçe ücreti Amed(Diyarbakır) civarındaki sekiz dükkândan ödenmek üzere beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁴⁴⁵ Mustafa vefat edince 1712 yılında görev oğlu İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁴⁴⁶ Duâgûluk görevi için sekiz dükkândan beş akçe alan Bekir vefat edince 1714 yılında görev Seyyid İsa'ya kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁴⁴⁷ Sekiz dükkân ve Çemzor kuralarından beş akçe ile duâgû Ahmed vefat edince 1714 yılında görev Seyyid Yasin'e kadısı Yahya arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁴⁴⁸ Sekiz dükkândan on akçe ile nâzır olan Mehmed Emin vefat edince 1714 yılında görev Salih'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁴⁴⁹ Sekiz dükkândan on akçe ile nâzır Mehmed Salih vefat edince 1714 yılında görev Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁴⁵⁰ Sekiz dükkânın nâzırı Seyyid Ali vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁴⁵¹ On akçe ile mutasarrıf olan Seyyid Mustafa ve Yusuf vefat edince 1716 yılında görev kardeşleri Seyyid Osman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁴⁵² Ücretini Kasım Paşa vakfından almak üzere on akçe ile duâgû görevine mutasarrıf Osman vefat edince 1716 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁴⁵³ Duâgûluk görevi 1716 yılında Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁴⁵⁴ Kasım Paşa vakfından Diyarbakır'da olan sekiz dükkândan almak üzere on akçe ile duâgû görev mutasarrıf Seyyid Mustafa vefat edince 1716 yılında görev diğer Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁴⁵⁵ Abdullah vefat edince 1720 yılında görev diğer Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁴⁵⁶ Abdal Mescidi vakfından almak üzere üç akçe ile imam ve bir akçe ile ferraş ve Cami-i Safa Vakfından almak üzere iki akçe ile nâzır ve yine Mardin Kasım Padişah vafından beş akçe ile sekiz dükkânın nâzırı olan Seyyid Ahmed cihet-ı mezburanın oğlu Seyyid Yasin'e kasrı yed. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

Nâzır	Bir buçuk Hınta	Salih ¹⁴⁵⁷	H. 1135 (M. 1722)
Nâzır	Beş akçe	Seyyid Yasin ¹⁴⁵⁸	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1705-1722 yılları arasında toplam 21 atama kaydı mevcuttur. Tablo incelendiğinde nâzır ve duagû atmalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Medresenin giderlerinin büyük bir kısmının gayrimenkul dükkânlardan karşılandığı görülmektedir. Örneğin; on akçe ile duâgûluk görevi yapan Seyyid Mehmed'in ücretinin Diyarbakır civarında bulunan sekiz dükkândan karşılandığı tespit edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.71). Birden fazla yerde görev yapan personeller de mevcuttur. Örneğin Seyyid Yasin Abdal Mescidi vakfından bir akçe ile imam ve bir akçe ile ferraş, Cami-i Safa Vakfında iki akçe ile nâzır ve Kasım Padişah Vakfında beş akçe ile sekiz dükkânın nâzırlık görevlerini bir arada yürütmekte idi (VGMA, HD, nr. 1067, s.90). Defterde yapı, Mardin Nahiyesi Kasım Padişah Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69), Kasım Padişah Tekyesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.69) ve Kasım Padişah Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) olarak kaydedilmiştir.

5.12. Mesudiye Medresesi

Diyarbakır'da bulunan Ulu Cami'ye bitişik Anadolu'nun en eski medreselerinden biri olan yapının inşasına Artuklu Meliki Ebu Muzaffer döneminde başlanıp Melik Mesud (Mevdud) zamanında yani 1198-1223 yılları arasında tamamlanmıştır (Özçelik, 2011, s. 26). Şehirde inşa edilen ilk büyük medrese olan yapının mimarı Halepli Mahmud oğlu Cafer'dir (Beysanoğlu, 1963, s. 206).

Tablo 54. 1705-1722 Yılları Arasında Mesudiye Medresesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Muhasebeci	Beş akçe	Ömer ¹⁴⁵⁹	H. 1117 (M. 1705)
Câbi	Bir akçe	İsmail ¹⁴⁶⁰	H. 1117 (M. 1705)
Kâtip	Sekiz akçe	Ömer ¹⁴⁶¹	H. 1117 (M. 1705)
Vekîl-harc	Altı akçe	Ömer ¹⁴⁶²	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	Beş akçe	Mehmed ¹⁴⁶³	H. 1117 (M. 1705)

¹⁴⁵⁷ Salih'in beratı 1722 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

¹⁴⁵⁸ Bu görevler Seyyid Ahmed'in oğlu Seyyid Yasin'e verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴⁵⁹ Ömer'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁶⁰ Mesudiye Medresesinin câbisi İsmail'e 1705 yılında bir akçe zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁶¹ Mesudiye Medresesinde sekiz akçe ile kâtip olan Ömer'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁶² Mesudiye Medresesinde altı akçe ile vekil-i harc Ömer'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁶³ Mesudiye Medresesinde beş akçe ile duâgû olan Mehmed'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

Muid	Beş akçe	Abdülkadir ¹⁴⁶⁴	H. 1117 (M. 1705)
Duâgû	On akçe	Seyyid Mehmed ¹⁴⁶⁵	H. 1122 (M. 1710)
Duâgû	Altı akçe	Seyyid Süleyman ¹⁴⁶⁶	H. 1122 (M. 1710)
Muid	-	Yusuf ¹⁴⁶⁷	H. 1125 (M. 1713)
Muid	Beş akçe	Hacı Ömer ¹⁴⁶⁸	H. 1126 (M. 1714)
Saraydâr	-	Yusuf ¹⁴⁶⁹	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip-Vekil-i harç Muhasebeci	- -	Mehmed Ref'î ¹⁴⁷⁰	H. 1130 (M. 1717)
Câbi	-	Seyyid Mehmed ¹⁴⁷¹	H. 1131 (M. 1718)
Câbi-Kurra	Dörte akçe	Abdullah ¹⁴⁷²	H. 1134 (M. 1721)
Saraydâr	Yedi akçe	Yusuf ¹⁴⁷³	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	-	Süleyman ¹⁴⁷⁴	H. 1135 (M. 1722)
Câbi	-	Yusuf ¹⁴⁷⁵	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1705-1722 yılları arasında toplam on yedi atama kaydı mevcuttur. Tablo incelendiğinde câbi, muid ve duâgû atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Atamalar genellikle yenileme ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Kayıtlarda göze çarpan iki hadise şöyledir; Mesudiye medresesinde saraydâr olan ve Servisehiye Hatun Caminde cüzhân olan İsmail avarız-ı rumi feragat edince bu görevler 1717 yılında Yusuf'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.85). İkinci hadise iser; Sultan Mesud Medresesinde on akçe ile saraydâr olan Feyzullah ücretine kanaat etmeyip görevden ayrılınca 1722 yılında vakfın mütevellisi bu on akçenin üç akçesini vakfa iade ederek bu görevi yedi akçe mukabilinde Yusuf'a inayet etmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.93). Yapı defterde Sultan Mesud Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.93) Mesudiye Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.65) ve Mesudiye Medresesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.86) olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁶⁴ Mesudiye Medresesinde beş akçe ile muid olan Abdülkadir'in beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁶⁵ Seyyid Mehmed'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁴⁶⁶ Seyyid Süleyman'ın beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁴⁶⁷ Mesudiye Medresesinde muid olan Abdülkadir vefat edince 1713 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁴⁶⁸ Mesudiye Medresesinde beş akçe ile muid olan Abdülkadir vefat edince ve Yusuf ref' olunca 1714 yılında görev müteveffanın emmizadesi Hacı Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁴⁶⁹ Mesudiye Medresesinde Saraydar ve Servisehiy Hatun Caminde vakti asırda cüzhân İsmail avarız-ı rumi feragat edince 1717 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁴⁷⁰ Cam-i Kebirde imam-ı sani, beş akçe ile mesabiha ve Mesudiye Medresesi vakfında kâtipi, vekil harcı, muhasibi olan Ömer feragat edince 1717 yılında görev oğlu Mehmed Ref'î'ye naibi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴⁷¹ Mesudiye Medresesinde câbi olan İsmail vefat edince 1718 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁴⁷² Abdurrahman'ın beratı 1721 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁴⁷³ Sultan Mesud Medresesinde on akçe ile saraydar Feyzullah Görev sine kanaat etmeyip görevden ayrılınca 1722 yılında vakıf mütevellisi on akçenin üç akçesini vakfa iade etmek suretiyle görevi yedi akçe ile Yusuf'a inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴⁷⁴ İsmail feragat edince 1722 yılında görev oğlu Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴⁷⁵ Süleyman vefat edince 1722 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.94.

5.13. Murtaza Mektebi

Hurufat Defterinde Murtaza Mektebi olarak geçmektedir. Defterde 1709 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; Murtaza mektebinde muallim-i sıbyân, çerağdâr ve dışarı ferraşı olan Ahmed'in beratı yenilenmiştir. Ahmed aynı zamanda Amed İç Kalesinde bulunan Halid Bin Süleyman Türbedârlığı görevini de yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

5.14. Muzafferiye Medresesi

Günümüzde mevcut olmayan yapı, Mardin'in medrese mahallesinde yer almakta idi (Erdal, 2020 s.464). Banisi Artuklu hükümdarlarından olan Melik Muzaffer Kara Arslan olup Medreseyi 1260-1299 yılları arasında inşa ettirmiştir (Göyünç, 1969, s. 115). Daha sonra alınan bir karar ile medresenin yerine Rüşdiye mektebi yaptırılmıştır (Göyünç, 1969, s. 115). Buradan da anlaşılacağı üzere zaman içinde harap olan medrese daha sonra farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Hurufat defterinde 1709 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile nâzır olarak görev yapan Hasan vefat edince bu görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.69).

5.15. Şehidiye Medresesi

Şehidiye medresesi ve camii Mardin'in Artuklu İlçesinde Şehidiye Mahallesinde yer almaktadır (Yeşilbaş, 2020, s. 247). Medrese; Şehidiye, Nasırıye ve Semanin olarak da bilinmektedir. Kim tarafından kaç tarihleri arasında inşa ettirildiği bilinmemekle beraber Bizirlik yapının 13 yüzyıla ait olup Nasrüddin Artuk Arslan tarafından yaptırıldığı kanısındadır (Bizirlik, 1995, s. 263). Artuklu dönemine ait en büyük medrese niteliği taşıyan yapı içerisinde bulunan cami ile de geniş kapsamlı ve çok fonksiyonlu bir kompleks oluşturmuştur (Şahin, 2017, s.99).

Hurufat Defterinde Mardin Nahiyesinde Şehidiye Medresesi olarak kaydedilmiştir. Defterde 1709 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; on sekiz akçe ile müderrislik görevini yürüten Hasan vefat edince bu görev Ali'ye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68).

5.16. Şüca'İye Medresesi

Kaynaklarda hakkında çok az bilgi bulunan bu medrese ile ilgili Alpay Bizirlik şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Mardin Kapı civarında medrese türbe ve çeşmeden oluşan yapı

yol açma çalışmaları sırasında yıktırılmıştır. Yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber bir bulguya göre 1518 yılına ait tahrir defterinde medresenin ”Evkaf-ı Medrese-i Şüca’iye Vakfı Cafer” olarak kaydedilmiş olması yaptırıcısının Cafer adında bir kişi olabilme ihtimali doğmaktadır (Bizbirlik, 1995, s. 253). Yukarıda ele aldığımız gibi yapının kesin olarak kim tarafından hangi tarihlerde yaptırıldığı bilinmemektedir.

Tablo 55. 1703-1722 Yılları Arasında Şüca’iye Medresesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Tevliyet	-	Mehmed ¹⁴⁷⁶	H. 1115 (M. 1703)
Mütevelli-Bukadar	-	Şeyh Mehmed ¹⁴⁷⁷	H. 1130 (M. 1717)
Muayyed	-	Şeyh Halil ¹⁴⁷⁸	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli Bekadarı(bukadarı)	- -	Şeyh Ahmed ¹⁴⁷⁹	H. 1130 (M. 1717)
Muid	Dört akçe	Hasan ¹⁴⁸⁰	H. 1130 (M. 1717)
Câbi	Beş akçe	Ebubekir ¹⁴⁸¹	H. 1130 (M. 1717)
Mutasarrıf	Bir akçe	Şeyh Mehmed ¹⁴⁸²	H. 1131 (M. 1718)
Muhasebeci	-	Mehmed ¹⁴⁸³	H. 1131 (M. 1718)
Ferraş	Beş akçe	Ahmed ¹⁴⁸⁴	H. 1133 (M. 1720)
Nâzır	Beş akçe	Mehmed Emin ¹⁴⁸⁵	H. 1135 (M. 1722)
Kâtip	Beş akçe	Yusuf ¹⁴⁸⁶	H. 1135 (M. 1722)

Hurufat Defterinde 1715-1735 yılları arasında toplam on bir atama kaydı mevcuttur. Mütevelli, câbi, mutasarrıf, nazır, kâtip, ferraş ve muhasebeci gibi kadrolarda çalışan personeller vardı. Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. Personelin çoğu bir görev alırken Şeyh Ahmed ve Şeyh Mehmed ikiye görev üstlenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.84, 85). Yapı defterde, Şüca’iye Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.61) olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁷⁶Tevliyet görevine Mehmed mutasarrıf iken Abdurrahman almış fakat 1703 yılında görev tekrar Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁴⁷⁷ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Şeyh Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴⁷⁸ Abdurrahman ve Hasan vefat edince 1717 yılında görev Şeh Halil’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁴⁷⁹ Şeyh Mehmed feragat edince 1717 yılında görev Şeyh Ahmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁴⁸⁰ Muid olan Hasan’ın beratı 1717 yılında zaiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴⁸¹ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Ebubekir’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴⁸² Şeyh Mehmed’in beratı zai olması nedeniyle 1718 yılında beratı zaiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁴⁸³ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1718 yılında görev Mehmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁴⁸⁴ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1720 yılında görev Ahmed’e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁴⁸⁵ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1722 yılında görev Mehmed Emin’e kadısı arziyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

¹⁴⁸⁶ Seyyid Abdurrahman vefat edince 1722 yılında görev Yusuf’a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.92.

5.17. Taceddin Şehid Medresesi

Hurufat Defterinde Mardin Taceddin Şehid Medresesi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1718 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; dört akçe ile mütevellî olan Seyyid Mehmed feragat edince bu görev Seyyid Yusuf'a kadısı Mustafa arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.86).

5.18. Yekta Ahmed Mektebi

Hurufat Defterinde Yekta Ahmed mektebi veya muallimhanesi olarak geçmektedir. Defterde 1710-1716 yılları arasında toplam altı atama kaydı mevcuttur. Bu atamaların beşi muallim ataması olurken bir tanesi is halife atamasıdır. Atamaların tamamı vefat nedeniyle yapılmıştır. (VGMA, HD, nr. 1067, s.71-72-77-79-80-81).

Tablo 56. 1710-1716 Yılları Arasında Yekta Ahmed Mektebi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Muallim	İki akçe	Mehmed ¹⁴⁸⁷	H. 1122 (M. 1710)
Muallim	-	Mahmud ¹⁴⁸⁸	H. 1122 (M. 1710)
Muallim-i sibyan	-	Züfer ¹⁴⁸⁹	H. 1125 (M. 1713)
Muallim	-	İbrahim ¹⁴⁹⁰	H. 1126 (M. 1714)
Muallim	-	Seyyid Ahmed ¹⁴⁹¹	H. 1128 (M. 1715)
Halife	-	Abdurrahman ¹⁴⁹²	H. 1129 (M. 1716)

5.19. Yiğit Ahmed Mektebi

Hurufat Defterinde Yiğit Ahmed Mektebi olarak geçmektedir. Defterde 1709 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile muallim olan Mehmed vefat edince bu görev Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.69).

5.20. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi

Kuyumcular Çarşısı gerisinde merdivenlerden kaleye çıkılan yol üzerinde dört numaralı ada ve bir numaralı parselde Medrese Mahallesi Hisarcık Sokak'ta yer almaktadır (Karataş, 2018, s. 266). Medrese 1385 yılında Artuklu Sultanlarından Melik Sultan İsa tarafından

¹⁴⁸⁷ Ahmed vefat edince 1710 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁴⁸⁸ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁴⁸⁹ Ahmed vefat edince 1713 yılında görev Züfer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹⁴⁹⁰ Züfer vefat edince 1714 yılında görev İbrahim'e mütevellisi Mehmed arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁴⁹¹ İbrahim vefat edince 1715 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁴⁹² Ebubekir vefat edince 1716 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

yaptırılmıştır (Göyünç, 1969, s. 116). Bu nedenden dolayı Sultan İsa Medresesi de denilmektedir. Doğu-batı yönünde uzanmakla beraber hem mescid hem de medrese olarak faaliyet gösteren iki yapının birleşiminden oluşmaktadır (Yeşilbaş, 2020, s. 256). Zaman içinde; Askerlik Şubesi, Müze, Kuran Kursu, Öğrenci Yurdu ve yüksek bir mevkide bulunması nedeniyle rasathane olarak da kullanılmıştır (Karataş, 2018, s. 267). Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere yapının birçok fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 57. 1704-1722 Yılları Arasında Ziciriye (Sultan İsa) Medresesi Personeli ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Nâzır	Üç akçe	Yusuf ¹⁴⁹³	H.1116 (M.1704)
Nâzır	-	es-Seyyid Mehmed ¹⁴⁹⁴	H. 1117 (M. 1705)
Hâtib-Kâtip	Dört akçe	İsmail Kutoğlu Seyyid Mehmed ¹⁴⁹⁵	H. 1117 (M. 1705)
İmam	-	Mahmud ¹⁴⁹⁶	H. 1117 (M. 1705)
Müfettiş	-	Mehmed ¹⁴⁹⁷	H. 1118 (M. 1706)
Nâzır	-	Seyyid Mustafa ¹⁴⁹⁸	H. 1121 (M. 1709)
Duâgû	Üç akçe	Seyyid Mehmed ¹⁴⁹⁹	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	İki akçe	Yusuf ve Mustafa ¹⁵⁰⁰	H. 1123 (M. 1711)
Mutasarrıf	Bir akçe	Süleyman ¹⁵⁰¹	H. 1124 (M. 1712)
Duâgû	Beş akçe	Mehmet ¹⁵⁰²	H. 1124 (M. 1712)
Nâzır	-	Seyyid Ömer ¹⁵⁰³	H. 1125 (M. 1713)
Duâgû	Beş akçe	Abdürrezzak ¹⁵⁰⁴	H. 1126 (M. 1714)
Müfettiş	Sekiz akçe	Mustafa ¹⁵⁰⁵	H. 1131 (M. 1718)
Müfettiş	Sekiz akçe	İsmail ¹⁵⁰⁶	H. 1135 (M. 1722)

¹⁴⁹³ Mustafa ref' olunca 1704 yılında görev Yusuf'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.64

¹⁴⁹⁴ es-Seyyid Yahya vefat edince 1705 yılında görev oğlu es-Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁴⁹⁵ Mardin Nahiyesinde Zinciriye Cami'nde hatiblik ve kâtiplik görevi 1705 yılında İsmail Kutoğlu Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65.

¹⁴⁹⁶ Mahmud'un beratı 1705 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.65

¹⁴⁹⁷ Zinciriye medresesinde müfettiş olmayıp 1706 yılında bu görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁴⁹⁸ Seyyid Mehmed vefat edince 1709 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.68.

¹⁴⁹⁹ Mardin nahiyesi Sultan İsa Cami vakfının izdiyadında üç akçe ile duâgû olan Şeyh Musa vefat edince 1710 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁰⁰ İki akçe ile nâzır Veli Hüseyin üzerinde Yusuf ve Mustafa alıp gadr etmekle ba beratı atik merkume ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁵⁰¹ Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Süleyman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁵⁰² Seyyid İbrahim vefat edince 1712 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁵⁰³ Seyyid Mustafa vefat edince 1713 yılında görev Seyyid Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.77.

¹⁵⁰⁴ Mustafa vefat edince 1714 yılında görev Abdürrezzak'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁵⁰⁵ İsmail ref' olunca 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁵⁰⁶ Mehmed vefat edince 1722 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

Hurufat Defterinde 1704-1722 yılları arasında toplam on dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle ref ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Nâzır, hâtib, imam, duağû, müfettiş, mutasarrıf ve kâtip gibi kadrolarda çalışan personeller vardı. Tablo incelendiğinde nâzır ve duağû atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Yapı, defterde birden çok isimle kaydedilmiştir. Bunlar; Sultan İsa Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.65), Zinciriye Medresesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.66), Zinciriye Medresesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.64) ve Zinciriye Camii olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. DİYARBAKIR TÜRBELERİ

6.1. Arslan Dede Merkadı

Arslan Dede Merkadı Hurufat Defterinde Arslanoğlu köyünde yer aldığı kaydedilmiştir. Defterinde 1708 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, Arslanoğlu köyünde metfun bulunan Arslan Dede merkadında türbedâr olarak görev yapan Murtaza vefat edince bu görev emmisinin oğlu Ali'ye naibi Alâeddin arzıyla inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68).

6.2. Halid Bin Süleyman Türbesi

Halid Bin Velid'in oğlu Süleyman Diyarbakır'ın Müslümanlar tarafından alındığı savaşta şehit olmuş ve bu kabir onun adına caminin avlu kısmına Osmanlı zamanında inşa ettirilmiştir. Diyarbakır Merkez Sur İlçesinde yer alan cami, Hazreti Süleyman, Nasırıyye, Murtaza Paşa (Beysanoğlu, 1987, s. 269) Kale ve Halid B. Velid (Melek-Demir, 2009, s. 82) cami gibi farklı isimler ile bilinmektedir. Camideki kitabeye göre 555-1160 tarihleri arasında Nisanoğullarından Ebu'l Kasım tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Sözen, 1971, s. 38). Mimarı Hibetullah El Gürgani diye tahmin edilmektedir (Beysanoğlu, 1987, s.269). Cami avlusunda 27 sahabe kabri bulunmaktadır; bunlar, Hz.Süleyman, Hz.Rıdvan, Hz Mesut, Hz.Beşir, Hz.Hamza, Hz.Amr, Hz.Şube, Hz.Sabit, Hz.Zeyd 2, Hz.Halid 2, Hz.Numan, Hz.Muhammed 2, Hz.Abdullah 3, Hz.Hasan 2, Hz.Ka'b- Zişan, Hz.Fudayl, Hz.Malik, Hz.Fahr, Hz.Ebul Hamd, Hz.Ebu Nasr ve Hz.Muğire olarak sıralanabilir. Bu mezarlıkta birçok sahabenin defnedilmiş olması gelen ziyaretçilerin yoğunluğunu zamanla daha çok arttırmıştır. Nitekim gelen ziyaretçiler dertlerine deva ve hastalarına şifa bulmak için dualar etmektedir. Cami vakfının gelirleri genellikle gayrimenkulden olduğu ve 16. yüzyıldan 20. Yüzyılın ortalarına değin faal olarak devamlılığını sürdürmüştür (Bizbirlik, 1995, s. 19).

Hurufat Defterinde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; İç Kalede Halid Bin Süleyman türbesinde türbedâr ve Murtaza mektebinde muallim-i sıbyân, چراغدâr ve dışarı ferraşı olan Ahmed'in beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.61).

6.3. Hasan Paşa Türbesi

Hurufat Defterinde Hasan Paşa Türbesi olarak geçmektedir. Defterde 1703-1718 yılları arasında toplam on atama kaydı mevcuttur. Atamalar görevden el çekme, feragat ve vefat nedeniyle yapılmıştır. Türbedâr, bevvab, ferraş, noktacı, cüzhân, aşrhân ve duâgû gibi kadrolarda çalışan personeller vardı.

Tablo 58. 1703-1718 Yılları Arasında Hasan Paşa Türbesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Türbedâr Bevvâb Ferraş Noktacı	İki akçe İki akçe Bir akçe Bir akçe	İsmail ¹⁵⁰⁷	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	-	Ömer ¹⁵⁰⁸	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân Aşrhân Duâgû	Bir akçe Bir akçe Bir akçe	Seyyid Hüseyin ¹⁵⁰⁹	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhân-Duâgû	-	Seyyid Hasan ¹⁵¹⁰	H. 1118 (M. 1706)
Cüzhân	Bir akçe	Mehmet ¹⁵¹¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	Bir akçe	Bekir ¹⁵¹²	H. 1125 (M. 1713)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Ömer ¹⁵¹³	H. 1125 (M. 1713)
Cüzhân	-	Seyyid Hasan ¹⁵¹⁴	H. 1126 (M. 1714)
Türbedâr Ferraş Noktacı	İki akçe Bir akçe Bir akçe	Mustafa ¹⁵¹⁵	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	-	Mustafa ¹⁵¹⁶	H. 1131 (M. 1718)

Tablo incelendiğinde cüzhân atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bir görev alan personeller olduğu gibi birden çok görev üstlenen personeller de mevcuttu. Örneğin İsmail türbedâr, bevvab, ferraş ve noktacı görevlerini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.59). En yüksek ücret iki akçe ile türbedârlık ve bevvablık görevleri için ödenirken en düşük ücret ise ferraşlık cüzhânlık ve noktacı görevleri için ödenmiştir.

6.4. Hüseyin Paşa Türbesi

Hurufat Defterinde Hüseyin Paşa Türbesi olarak geçmektedir. Defterde 1717 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, altı akçe mukabilinde bevvablık görevi yapan Hacı Hüseyin vefat edince bu görev Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.83).

¹⁵⁰⁷ Hasan Paşa türbesinde iki akçe ile türbedâr, iki akçe ile bevvab, bir akçe ile ferraş ve bir akçe ile noktacı Hüseyin görevden el çekince göreve oğlu Ömer mutasarrıf olduğu halde 1703 yılında görev İsmail'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁵⁰⁸ Ömer'in beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁵⁰⁹ Seyyid Ali feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Hüseyin'e mütevellisi arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁵¹⁰ Ali feragat edince 1706 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.67.

¹⁵¹¹ Mehmed vefat edince 1712 yılında görev diğer Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁵¹² Cüzhânlık görevi 1713 yılında Bekir'e zaiden inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁵¹³ İsmail vefat edince 1713 yılında görev Seyyid Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁵¹⁴ Seyyid Ömer feragat edince 1714 yılında görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.78.

¹⁵¹⁵ Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵¹⁶ Mustafa vefat edince 1718 yılında görev diğer Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

6.5. Molla Habib Merkadı

Hurufat Defterinde Molla Habib Merkadı olarak geçmektedir. Defterde 1708 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, iki akçe mukabilinde hadimlik görevi yapan Abdurrahman'ın beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.68).

6.6. Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi

Tühfetü'l Mimarın'da geçen Mimar Sinan yapısı olan eser Diyarbakır Sur İçi Fatih Paşa Mahallesinde yer almaktadır (Çığ, 2017, s. 27). Türbe kapısı üzerinde bulunan kitabeye göre Diyarbakır'da 979-983\ 1571-1575 yılları arasında valilik yapan Özdemiroğlu Osman Paşa adına 993\1585 yılında inşa ettirilmiştir (Yıldız, 2011, s. 336).

Tablo 59. 1704-1722 Yılları Arasında Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Mütevelli-Câbi Mutemed-Cüzhân	-	Ömer ¹⁵¹⁷	H. 1116 (M. 1704)
Cüzhân	Bir buçuk akçe	Abdurrahman ¹⁵¹⁸	H.1116 (M.1704)
Mütevelli	Üç akçe	Ömer ¹⁵¹⁹	H. 1122 (M. 1710)
Cüzhân Nukât	Bir akçe Bir akçe	Mehmed ¹⁵²⁰	H. 1122 (M. 1710)
-	-	Hacı Hüseyin ¹⁵²¹	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân Türbedâr Duâgû	Bir akçe İki akçe Bir akçe	Mustafa ¹⁵²²	H. 1124 (M. 1712)
Cüzhân	-	Ahmed ¹⁵²³	H. 1127 (M. 1715)
Cüzhân	Altı akçe	Mehmet Emin ¹⁵²⁴	H. 1129 (M. 1716)
Mimar	Üç akçe	Mehmed ¹⁵²⁵	H. 1130 (M. 1717)

¹⁵¹⁷ Ömerin beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁵¹⁸ Osman Paşa vakfında bir buçuk akçe ile cühan olan Abdurrahman'ın beratı 1704 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.63.

¹⁵¹⁹ Özdemiroğlu Osman Paşa türbesinde üç akçe ile mütevelli Ömer üzerinden Hacı Abdurrahman almakla onun ref'inden önceki sahibine inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁵²⁰ Osman Paşa türbesi vakfından bir akçe ile cüzhânlık ve bir akçe ile nukatlık görevi 1710 yılında Seyydi Ebubekir rızasıyla Mehmed'e inayet etmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁵²¹ Özdemiroğlu Osman Paşa vakfında** Ömer feragat edince 1712 yılında görev Hacı Hüseyin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.73.

¹⁵²² Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesi vakfından bir akçe ile cüzhân, iki akçe ile türbedâr ve bir akçe ile duâgû Mustafa vefat edince 1712 yılında görev diğer Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.75.

¹⁵²³ Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde cüzhân Hacı Hüseyin vefat edince 1715 yılında görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.79.

¹⁵²⁴ Hüseyin Paşa Cami'nde ve Osman Paşa Kubbesinde cüzhân Mehmed Said vefat edince 1716 yılında görev altı akçe ile Mehmed Emin'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.81.

¹⁵²⁵ Osman Paşa kubbesinde üç akçe ile mimar Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

Mütevelli	-	Ömer ¹⁵²⁶	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	Üç akçe	Mustafa ¹⁵²⁷	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	Bir akçe	Mehmed ¹⁵²⁸	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	Bir akçe	Mehmed ¹⁵²⁹	H. 1130 (M. 1717)
Mütevelli	-	Mustafa ¹⁵³⁰	H. 1130 (M. 1717)
Sermahfil Devirhân	Bir akçe Bir akçe	Şeyh Mahmud ¹⁵³¹	H. 1130 (M. 1717)
-	-	Mustafa ¹⁵³²	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	Bir akçe	Abdullah ¹⁵³³	H. 1130 (M. 1717)
Cüzhân	Bir akçe	Seyyid Ahmed ¹⁵³⁴	H. 1131 (M. 1718)
Câbi	Bir akçe	Seyyid Abdullah ¹⁵³⁵	H. 1131 (M. 1718)
Cüzhân	İki akçe	Seyyid Mehmed ¹⁵³⁶	H. 1131 (M. 1718)
Câbi	-	Ahmed ¹⁵³⁷	H. 1132 (M. 1719)
Cüzhân	İki akçe	Mustafa ¹⁵³⁸	H. 1133 (M. 1720)
Bevvâb	İki akçe	Mehmed Bin Hacı Hasan ¹⁵³⁹	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	-	Şeyh Halil ¹⁵⁴⁰	H. 1133 (M. 1720)
Câbi	Üç akçe	Seyyid Ahmed ¹⁵⁴¹	H. 1134 (M. 1721)
Câbi	Üç akçe	Seyyid Ahmed ¹⁵⁴²	H. 1134 (M. 1721)

¹⁵²⁶ Osman Paşa kubbesi vakfında mütevelli Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵²⁷ Özdemiroğlu Osman Paşa vakfında üç akçe ile mütevelli Hacı Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev oğlu Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵²⁸ Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde mütevelli Hacıoğlu ref' olunca 1717 yılında görev bir akçe ile Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵²⁹ Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde bir akçe ile mütevelli Mehmed üzerinden ahirde Mustafa almakla 1717 yılında sahibi evvel Mehmed' ibka inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁵³⁰ Özdemiroğlu Osman Paşa vakfında Hacı Hüseyin vefat edince mütevelli olan Mustafa üzerinden Mehmed almakla ref'inden 1717 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.84.

¹⁵³¹ Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde birer akçe ile sermahfil ve devirhân Hacı Hüseyin ve Şeyh Mehmed vefat edince 1717 yılında görevler Şeyh Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵³² Özdemiroğlu Osman Paşa vakfında Hacı Hüseyin mahlûlünden Mehmed üzerinden Mehmed Betaş almakla mezbur 1717 yılında Mustafa ibka inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵³³ Osman Paşa türbesinde bir akçe ile vakt-i asırda cüzhân olan Hüseyin vefat edince 1717 yılında görev Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵³⁴ Osman Paşa Kubbesinde bir akçe ile badel asırda cüzhân Abdülbaki vefat edince 1718 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁵³⁵ Hacı Hüseyin vefat edince 1718 yılında görev Seyyid Abdullah'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵³⁶ Vat-i asırda cüzhân Ömer vefat edince 1718 yılında görev Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁵³⁷ Özdemiroğlu Osman Paşa vakfında câbi Mehmed vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁵³⁸ Özdemiroğlu Osman Paşa vakfından almak üzere türbesinde iki akçe ile cüzhân Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁵³⁹ Gazi Osman Paşa nam-ı diğer Özdemiroğlu kubbesi vakfında iki akçe ile bevvâb Mehmed Bin Bektaş vefat edince 1720 yılında görev Mehmed Bin Hacı Hasan'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁵⁴⁰ Osman Paşa kubbesinden almak üzere iki akçe ile cüzhân Mustafa feragat edince 1720 yılında görev Şeyh Halil'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁵⁴¹ Özdemiroğlu Osman Paşa Kubbesinde üç akçe ile câbi Ahmed feragat edince 1721 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁵⁴² Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde üç akçe ile câbi Ahmed feragat edince diğer Seyyid Ahmed mutasarrıf iken ahirde müdahale etmekle 1721 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

Câbi	-	Abdulgaffur ¹⁵⁴³	H. 1135 (M. 1722)
------	---	-----------------------------	-------------------

Hurufat Defterinde 1704-1722 yılları arasında yirmi atı atam kaydı mevcuttur. Tablo incelendiğinde cûzhân, câbi ve müteveli atamalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Atamalar genellikle; ref ve vefat nedenleriyle yapılmıştır. Türbeye bağlı bir vakfın olduğunu yine hurufat defterinden öğrenmekteyiz. Türbe ve vakıf atama kayıtlarında birkaç farklı isimle geçmektedir. Bu isimler; Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi (VGMA, HD, nr. 1067, s.72), Osman Paşa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.63), Osman Paşa Türbesi Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.71), Özdemiroğlu Osman Paşa Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.73) ve Gazi Osman Paşa nam-ı diğer Özdemiroğlu kubbesi vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.89) olarak sıralanabilir.

6.7. Siti Lagliye Türbesi

Yapı günümüzde Mardin'in Savur ilçesinde bulunan merkez mezarlığında yer almaktadır. Kitabesinde 645/1247 tarihinde inşa ettirildiği ve zaviye kelimesinin geçtiği bilinmektedir (Yıldız, 2003, s. 28). Fakat günümüzde halk arasında türbe olarak bilinmekte ve türbe olarak kullanılmaktadır.

Hurufat Defterinde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atam kaydına göre; iki akçe ile saraydârlık görevini yürüten Ali vefat edince bu görev Abdurrezzak'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.73).

¹⁵⁴³Özdemiroğlu Osman Paşa kubbesinde câbisi diğer Seyyid Ahmed'in oğlu Abdulgaffur'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.91.

7. DİĞER VAKIF MÜESSESELERİ

7.1. Ahmed Harani Vakfı

Hurufat Defterinde Ahmed Harani Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile mütevellî olan Seyyid Hafız vefat edince bu göreve Mehmet atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

7.2. Ali Vakfı

Hurufat Defterinde Diyarbakır'da Ali Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1714 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; vakıfta eczanın kutudarı olan Ali vefat edince yerine oğlu Mehmed atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.79).

7.3. Behram Çavuş Evkafı

Hurufat Defterinde Behram Çavuş Evkafı olarak geçmektedir. Defterde 1721 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; câbi olan Halil vefat edince bu görev Osman'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.90).

7.4. Bican Hatun Vakfı

Bican Hatun Vakfı Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Eğil nahiyesi Beşrin karyesinde olduğu kaydedilmiştir. Defterde 1720 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; Ulemazadeden Halil Efendi ve yine ulamazade olan Zeliha Hatun geçim kaynakları olmadığından dolayı geçimlerini sağlayabilmeleri için her sene Bican Hatun vakfından kendilerine bir müd Amedî hinta inayet edilmesi uygun görülmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

7.5. Çoban Dede Vakfı

Hurufat Defterinde Hasankeyf Kasabasında Çoban Dede Vakfı ve Şeyh Çoban Vakfı olarak kaydedilen vakıf kaynaklarda zaviye olarak geçmektedir. Bu zaviye günümüzde mevcut olmayıp kim tarafından kaç tarihleri arasında yaptırıldığı konusunda da kesin bir bilgi mevcut değildir (Bizbirlik, 1995, s. 312). Şeyh Çoban'ın şahsiyeti ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber bu zaviyenin Eyyûbiler döneminde önemli bir ziyaret makamı olup aynı durumun Osmanlı döneminde de devam ettirildiği kaynaklardan anlaşılmaktadır (Baluken, 2016, s. 317).

Tablo 60. 1703-1710 Yılları Arasında Çoban Dede Vakfı Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Duâgû	Beş akçe	Seyyid İshâk ¹⁵⁴⁴	H. 1115 (M. 1703)
Fetih-hân	Müd	Ahmed ¹⁵⁴⁵	H. 1130 (M. 1717)
-	-	- ¹⁵⁴⁶	H. 1130 (M. 1717)
-	-	- ¹⁵⁴⁷	H. 1130 (M. 1717)
Ferraş	İki akçe	Seyyid Hasan ¹⁵⁴⁸	H. 1130 (M. 1717)
-	-		H. 1132 (M. 1719)
Kurra Nâzır-Duâgû	On akçe -	Seyyid Mehmed ¹⁵⁴⁹	H. 1122 (M. 1710)

Defterinde 1703-1710 yılları arasında yedi atama kaydı mevcuttur. Bu kayıtlarda bazı personellerin akçe olarak bazılarının ise Amedî hinta olarak ücret aldığı görülmüştür. Dikkat çeken bir kayıt ta şöyledir; Şeyh Gülşeni evladının Ras ve Reşid ve Fatma Şerife kızlarına Şeyh Çoban Dede Vakfından bir müd hinta ve İbrahim Bey Vakfı ile Kasım Padişah Vakfı Zaviyesinden nim hinta merkum kızlara her sene Hasankeyf kadısı tarafından sadaka buyurulmuştur (VGMA, HD, nr. 1067, s.88).

7.6. Çorbacı Vakfı

Hurufat Defterinde Çerâh Çorbacı Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1716 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; vakt-i asrda iki akçe ile cüzhânlık yapan Mehmed Emin feragat edince bu görev Seyyid Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.82).

¹⁵⁴⁴ Hasankeyf Kasabasında Çoban Dede vakfında beş akçe ile duâgû Seyyid İshak'ın beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.60.

¹⁵⁴⁵ Hasankeyf Kasabasında Çoban Dede vakfı zevaidinden beher sene bir mut amedi hinta ile vakfı mezburde fetih-hân Ahmed inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵⁴⁶ Sakin Pervi İsmail dailerinde kitabet miktarı maaşları olmayıp ulum-ı akiliyeye ankl-i tedris ile iştigalleri olup kimseye kudreti olmamakla Hasankeyf Kazası Çoban Dede vakfı zevaidinden vakfı mezburun ruhu için mesahibi şerife tedris etmekle şartıyla bir sene iki mud-i amedi buğday ile inayet buyuruldu. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵⁴⁷ Sakin Pervi İsmail dailerinde kitabet miktarı maaşları olmayıp ulum-ı akiliyeye ankl-i tedris ile iştigalleri olup kimseye kudreti olmamakla Hasankeyf Kazası Çoban Dede vakfı zevaidinden vakfı mezburun ruhu için mesahibi şerife tedris etmekle şartıyla bir sene iki mud-i amedi buğday ile inayet buyuruldu. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵⁴⁸ Hasankeyf Kazasında Çoban Dede zaviyesi mescidinde beş akçe ile ferraş Mustafa hizmeti terk edince üç akçe vakfa verilmek üzere 1717 yılı görev iki akçe ile Seyyid Hasan'a tevcih buyurulduğu ve azli olmadığı halde Mustafa'nın oğlu Mahmud almakla sahibi evvele Seyyid Hasan'a ibka inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵⁴⁹ Hasankeyf nahiyesi Şeyh Çoban Vakfında kurra ve nâzır olmakla senevi galatından on akçe ile duâgûluk görevi 1710 yılında Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

7.7. Eyüb Nebî Vakfı

Hurufat Defterinde Diyarbakır'da Telkör Nahiyesi Eyüb Nebî Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; nâzır olan Seyyid Halil'in beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.60).

7.8. Hamravat Suyu Vakfı

Gözeli veya Hamravat Suyu olarak isimlendirilen Mimar Sinan'ın kalfası Kasım Çelebi tarafından inşa edilen ve şehir merkezinden 14 km uzaklıkta olan Diyarbakır'ın en eski su kaynağı hattıdır (Aslan, 2017, s. 19). Kanuni Sultan Süleyman'ın Diyarbakır için yaptığı ve bütün masraflarını kendi kesesinden ödediği en büyük hizmetlerinden biridir (Beysanoğlu, 1990, s. 540). 1913-14 yıllarında Diyarbakır Merkez Belediyesi tarafından yapılan inceleme sonucunda Hamravat Suyu borularının harap olduğu ve birçok yerinde çatlaklar olması nedeniyle tamir görmesi gerektiğine dair bilgi mevcuttur (BOA, DH.İD.,218-1, s.1).

Tablo 61. 1703-1720 Yılları Arasında Hamravat Suyu Vakfı Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Muhasebeci	Bir akçe	Ömer ¹⁵⁵⁰	H. 1115 (M. 1703)
Câbi	Bir akçe	Seyyid Hacı Mehmet ¹⁵⁵¹	H. 1115 (M. 1703)
Câbi	Onbeş akçe	Seyyid Ahmed ¹⁵⁵²	H.1116 (M.1704)
Muhasebeci	Sekiz akçe	Seyyid Mustafa ¹⁵⁵³	H. 1117 (M. 1705)
Müfettiş	Beş akçe	Mehmed ¹⁵⁵⁴	H. 1129 (M. 1716)
Mimar	Altı akçe	Badu ¹⁵⁵⁵	H. 1130 (M. 1717)
Müfettiş	Beş akçe	Mehmed ¹⁵⁵⁶	H. 1130 (M. 1717)
Müfettiş	Bir akçe	Mustafa ¹⁵⁵⁷	H. 1131 (M. 1718)
Müfettiş	Beş akçe	Ahmed ¹⁵⁵⁸	H. 1132 (M. 1719)
Müfettiş	Beş akçe	Mehmed ¹⁵⁵⁹	H. 1132 (M. 1719)

¹⁵⁵⁰ Hamravat Vakfında muhasebeci olamayınca 1703 yılında bu görev Ömer'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁵⁵¹ Seyyid Ahmed vefat edince 1703 yılında görev Seyyid Hacı Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁵⁵² Cari Hamravat suyu vakfının sekiz akçe ile câbisi Ahmed 'in hizmeti sıkıntılı olması nedeniyle 1704 yılında yedi akçe daha zam yapılmıştır. VGMA, HD, nr. 1067, s.62.

¹⁵⁵³ Sultan Süleyman Hamravat suyu vakfının sekiz akçe ile muhasebecisi Ahmed ref' olunca 1705 yılında görev Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.66.

¹⁵⁵⁴ Mustafa vefat edince 1716 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁵⁵⁵ Hamravat suyunda mimar olmamsı nedeniyle 1717 yılında bu görev Badu zımmiye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵⁵⁶ Ahmed vefat edince 1717 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.83.

¹⁵⁵⁷ Mehmed feragat edince 1718 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁵⁵⁸ Mustafa vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁵⁵⁹ Ahmed vefat edince 1719 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

Müfettiş	Beş akçe	Mustafa ¹⁵⁶⁰	H. 1132 (M. 1719)
Müfettiş	Beş akçe	Mehmed ¹⁵⁶¹	H. 1132 (M. 1719)
Müfettiş	Beş akçe	Ahmed ¹⁵⁶²	H. 1132 (M. 1719)
Müfettiş	Beş akçe	Şeyh Mehmed ¹⁵⁶³	H. 1133 (M. 1720)
Câbi	Sekiz akçe	Mehmed ve Mustafa ¹⁵⁶⁴	H. 1133 (M. 1720)
Mutasarrıf	Sekiz akçe	Seyyid Yahya ¹⁵⁶⁵	H. 1133 (M. 1720)

Hurufat Defterinde Hamravat Suyu Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.62), Sultan Süleyman Hamravat Suyu Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.66) ve Hamravat Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.59) olarak kaydedilmiştir. Defterde 1703-1720 yılları arasında toplam on altı atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtları incelendiğinde bu vakıfta; muhasebeci, câbi, mimar, müfettiş ve mutasarrıf görevlerinde personellerin çalıştığı görülmektedir. Bu atamaların en yoğun olanı müfettiş atamaları için yapılmıştır. Bütün personeller sadece bir görev üstlenmiştir. Atamalar genellikle inayet yolu ile yapılmıştır. Personellerin çoğu Müslüman tebaadan olması yanı sıra mimarlık görevi altı akçe mukabilinde Badu adında bir zımmiye inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.85).

7.9. Hamza Baba Vakfı

Hamza Baba Vakfı Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Zeb Nahiyesinde olduğu kaydedilmiştir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; Hamza Baba evladına bir takım araziler vakfeyleymiş fakat evladı ölünce bu arazileri gönüllü olarak Hüseyin'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.62).

7.10. Haremeyn-i Şerîfeyn Vakfı

Haremeyn-i Şerîfeyn Evkafı Hurufat Defterinde Mardin'in Savur kazası Erbil karyesinde olduğu belirtilmiştir. Defterde 1711 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, Muharrem ref' olunca câbilik görevi üç akçe mukabilinde Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.72).

¹⁵⁶⁰ Mehmed feragat edince 1719 yılında görev Mustafa'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.86.

¹⁵⁶¹ Ahmed vefat edince 1719 yılında görev Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.87.

¹⁵⁶² Mustafa vefat edince 1719 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

¹⁵⁶³ Ahmed feragat edince 1720 yılında görev Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁵⁶⁴ Hacı Eyyüb feragat edince 1720 yılında görev Mehmed ve Mustafa'ya mütevellileri Abdurrahman arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

¹⁵⁶⁵ Sultan Süleyman Hamravat suyu vakfı için sekiz akçe ile tain buyrulan mutasarrıf Ahmed vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Yahya'ya inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.88.

7.11. Hazreti Eyyüb Nebî Aleyhisselam Vakfı

Kuran'ı Kerimde sabrı ile sınanan peygamber olarak ayetlere konu olan Hazreti Eyyüb'ün kabri Viranşehirde, Çile Mağrası ile Eyyüb Nebi Kuyusu ise Eyyübiye ilçesinde yer almaktadır. Yöre halkı bu kuyudan su içmenin ve o suyla yıkanmanın şifa getirdiğine inanmaktadırlar. Araştırma kaynaklarda Hazreti Eyyüb ile ilgili olduğuna inanılan birden çok makam ve ziyaret yeri mevcuttur. Lübnan, Arap Yarımadası, Irak, Türkistan ve Urfa bunlardan bazılarıdır (Ekinci, 2016, s. 474-475).

Defterde 1703-1720 yılları arasında toplam dört atama kaydı mevcuttur. Atamalar genellikle vefat nedeniyle yapılmıştır. Vakıfta müfettiş, şeyh, duâgû ve mütevellî gibi görevliler çalışmakta idi. Seyyid Abdurrahman on akçe ile müfettişlik ve mütevellilik (VGMA, HD, nr. 1067, s.60), Osman ise on akçe ile şeyhlik ve duâgûluk görevlerini yürütmekteydi VGMA, HD, nr. 1067, s.69). Personellerin aldığı ücretler göz önünde bulundurulduğunda vakfın maddi anlamda gelirlerinin iyi olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür.

7.12. Hoca Şemaleddin Mehmed El-Amedi Vakfı

Hurufat Defterinde Hoca Şemaleddin Mehmed El-Amedi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1714-1722 yılları arasında iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; mütevellilik görevi üçer akçe mukabilinde 1714 ve 1720 yıllarında Seyyid İbarhim'e inayet edilmiştir. (VGMA, HD, nr. 1067, s. 80, 92).

7.13. İmam Abdullah Vakfı

Hasankeyf Eyyûbileri döneminde İmam Abdullah türbesi ve zaviyesi için tesis edilmiş bir vakıftır (Baluken, 2016, s. 315). Ne zaman kim tarafından yaptırıldığı konusunda belirleyici bir kayıt olmayan Cafer-i Tayyar'ın oğlu İmam Abdullah'ın burada metfun bulunduğu varsayılan türbe, cami ve avlu bölümünden oluşan bir yapı topluluğudur (Bizbirlik, 1995, s. 52). Tarihi süreçte yapı zaman zaman onarımlardan geçirilmiştir. Yapının nehir yatağına yakın olması nedeniyle Ilısu Barajı altında kalmaması için 10 Eylül 2018 tarihinde Yeni Hasankeyf Arkeopark alanına taşınmıştır (Nasıroğlu, 2019, s.61).

Defterde 1705 yılına ait bir atama kayıt mevcuttur. Atama kaydına göre; câbi olan ve Kur'an-ı Kerim tilavet eden Mehmed'in beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.65).

7.14. İsfahan Bey Vakfı

Hurufat Defterinde İsfahan Bey Vakfı, Çabakcur Kasabası Ab-1 Tur köyünde bulunmaktadır. Defterde 1717 yılında vakıf personeli olarak tabbah ve müezzinlik görevini icra

edenler bulunmaktadır. Buna göre dörder akçe ile tabbah ve müezzin olan Hacı Ahmed'in ref'inden sonra bu görevlere Seyyid Sadık atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.84).

7.15. Kassaf Vakfı

Hurufat Defterinde Kassaf Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1717 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; bir akçe ile cuma günleri sermahfil ve yarım akçe ile Aşrhânlık görevlerini yürüten Seyyid Hüseyin vefat edince bu görevler Seyyid İsa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.83).

7.16. Kayazade Sinan Paşa Vakfı

Hurufat Defterinde Kayazade Sinan Paşa Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1704 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; vakfın mütevellisi olmadığından dolayı bu görev Ömer'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63).

7.17. Koy Vakfı

Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Çermik nahiyesi Koy karye vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1705 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; karyede bulunan bir kıta bağ ve kasabada bulunan mülk bahçe vakfın kâtipi olan Hasan'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.66).

7.18. Kozarcı Şehri Haremeyn-i Şerifeyn Vakfı

Hurufat Defterinde Mardin Nahiyesi Haremeyn-i Şerifeyn Vakfından Kerkük'te vaki Kozarcı şehrinde olduğu kaydedilmiştir. Yapılan araştırmalarda Kerkük'te Kozarcı adında bir şehrin olduğuna dair bir bilgi edinilememiştir.

Defterde 1715-1719 yıllarına ait iki atama kaydı mevcuttur. Atama kayıtlarına göre; beş akçe ile kâtip olan Ali ref' olunca bu görev 1715 yılında Abdullah'a inayet edilmiş (VGMA, HD, nr. 1067, s.80) ve üç akçe ile nâzır, iki akçe ile kâtip olan Seyyid Bin Ahmed feragat edince bu görevler 1719 yılında oğlu Seyyid Mehmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.87).

7.19. Kuşdili Vakfı

Hurufat Defterinde Kuşdili Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1703 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre iki akçe ile mutasarrıf olan Veys'in beratı yılında yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.59).

7.20. Marmin Vakfı

Hurufat Defterinde Mardin Marmin Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1709 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; iki akçe ile kâtip olan Ali vefat edince bu görev oğlu Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.69).

7.21. Pir Ali Değirmeni Vakfı

Hurufat Defterinde Pir Ali Değirmeni Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1703-1720 yılları arasında toplam yirmi bir atama kaydı mevcuttur. Bu atamalar genellikle vefat, nedeniyle yapılmıştır. Görevler incelendiğinde vakfın geniş bir kadroya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle personellerin bir görev aldığı gözlense de birden çok görev üstlenen personeller de mevcuttur. Örneğin; Ahmed hem kâtiplik hem de nâzırlık görevlerini bir arada yürütmüştür (VGMA, HD, nr. 1067, s.76).

Bunlarla beraber defterde Behram Paşa Camide görevli personellerin bir kısmının da bu vakıftan ücret aldığı tespit edilmiştir. Örneğin üç akçe mukabilinde hafızlık görevi yapan Mustafa'nın ücreti Pir Ali Değirmeninden karşılanmak suretiyle 1704 yılında beratı yenilenmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.63). Kayıtlar incelendiğinde en yüksek ücreti beş akçe ile kâtip alırken en düşük ücreti ise Kur'an-ı Azimü's-Şan tilavet eden ulama ve cüzhân aldığı görülmektedir.

Tablo 62. 1703-1720 Yılları Arasında Pir Ali Değirmeni Vakfı Personel ve Ücretleri

Görev	Ücret	Görevlinin Adı	Atanma Tarihi
Cüzhân	Üç akçe	Ebubekir ¹⁵⁶⁶	H. 1115 (M. 1703)
Cüzhân	-	Mahmut ¹⁵⁶⁷	H. 1115 (M. 1703)
Nâzır	Dört akçe	Ali ¹⁵⁶⁸	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	Dört akçe	Seyyid Ahmed ¹⁵⁶⁹	H. 1122 (M. 1710)
Câbi	Dört akçe	Seyyid Bekir ¹⁵⁷⁰	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	Üç akçe	Seyyid Bekir ¹⁵⁷¹	H. 1122 (M. 1710)
Hafız	Dört akçe	Hâfız Mehmed Emin ¹⁵⁷²	H. 1122 (M. 1710)

¹⁵⁶⁶ Mahmud vefat edince 1703 yılında görev Ebubekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.59.

¹⁵⁶⁷ Cüzhân Mahmud'un beratı 1703 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.61.

¹⁵⁶⁸ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁶⁹ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁷⁰ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev oğlu Seyyid Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁷¹ Mehmed vefat edince 1710 yılında görev oğlu Seyyid Bekir'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁷² Hafızlara verilmek şartıyla 1710 yılında Hafız Mehmed Emin'e dört akçe mütevellisi Derviş arzıyla inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

Kâtip	Beş akçe	Abdi Halife Bin Abdülaziz ¹⁵⁷³	H. 1122 (M. 1710)
Kur'an-ı Azimü's-Şan Tilaveti	İki akçe	Ahmed ¹⁵⁷⁴	H. 1122 (M. 1710)
Hafız	-	Seyyid Ahmed ¹⁵⁷⁵	H. 1122 (M. 1710)
Nâzır	-	Seyyid Ali ¹⁵⁷⁶	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip Nâzır	- -	Ahmed ¹⁵⁷⁷	H. 1124 (M. 1712)
Mutasarrıf	Üç akçe	Seyyid Bekir ¹⁵⁷⁸	H. 1126 (M. 1714)
Kâtip	-	Derviş Ali ¹⁵⁷⁹	H. 1123 (M. 1711)
Cüzhân	İki akçe	Ahmed ¹⁵⁸⁰	H. 1124 (M. 1712)
Kâtip	-	Abdurrahman ¹⁵⁸¹	H. 1129 (M. 1716)
Kâtip	-	Seyyid Şeyh Mehmed ¹⁵⁸²	H. 1130 (M. 1717)
Kâtip	-	Seyyid Mehmed ¹⁵⁸³	H. 1130 (M. 1717)
Mutasarrıf	Üç akçe	İbrahim ¹⁵⁸⁴	H. 1133 (M. 1720)
Huffaz	Dört akçe	Seyyid Mahmud ¹⁵⁸⁵	H. 1133 (M. 1720)
Cüzhân	Üç akçe	Seyyid Züfer Bin Seyyid Ahmed ¹⁵⁸⁶	H. 1133 (M. 1720)

¹⁵⁷³ Kâtip olmayıp lazım olmakla Abdi Halife Bin Abdülaziz mahlûdür deyip vakf-ı mezburde beş akçe ile duâgü Seyyid Feyzullah görev yi vakf-ı manden olup mukabelesinde beş akçe ile inayet. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁷⁴ İki akçe ile her cuma gecesi Kur'an-ı Kerim tilavet etme görevi 1710 yılında ulemadan Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.70.

¹⁵⁷⁵ Hafızlara verilmek şarıyla değirmen gallesinden hafız Seyyid Ahmed'in beratı 1710 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.71.

¹⁵⁷⁶ Evladiye üzere nâzır Seyyid Ebubekir vefat edince 1712 yılında görev kardeşi Seyyid Ali'ye inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.74.

¹⁵⁷⁷ Seyyid Ali vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁵⁷⁸ Bekir rızasıyla görevi 1714 yılında Seyyid Bekir'e feragat etmiş ve görev kadısı Hüseyin arzıyla kendisine inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.80.

¹⁵⁷⁹ Mardin kapısı haricinde huffazlara meşrute Pir Ali değirmeni vakfının kâtibi Mehmed vefat edince 1711 yılında görev evladı Derviş Ali'ye Abduref'ide inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.72.

¹⁵⁸⁰ Abdülcebbar vefat edince 1712 yılında görev Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.76.

¹⁵⁸¹ Ahmed vefat edince 1716 yılında görev Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁵⁸² Seyyid Abdurrahman vefat edince 1717 yılında görev Seyyid Şeyh Mehmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.85.

¹⁵⁸³ Pir Ali değirmeninde kâtip olan Mehmed vefat edip ecnebiden Abdi Abdurrahman ref' olunca görev müteveffa Mehmed'in oğlu Seyyid Derviş Ali'ye 1123 senesinde tevcih byuruluduktan sonra vefat edince kardeşi Seyyid Ahmed'e 1124 senesinde tevcih olunmuş iken o da ref' olunca ecnebiden Abdurrahman'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.82.

¹⁵⁸⁴ Ömer vefat edince 1720 yılında görev İbrahim'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.89.

¹⁵⁸⁵ Hafız Mehmed feragat edince 1720 yılında görev Seyyid Mahmud'a inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.90.

¹⁵⁸⁶ Mehmed Bin Salih vefat edince 1720 yılında görev Seyyid Züfer Bin Seyyid Ahmed'e inayet edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1067, s.93.

7.22. Sadi Muradi Vakfı

Hurufat Defterinde Sadi Muradi Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1706 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre müteveli ve kâtip olan Seyyid Numan vefat edince bu görevler oğlu Seyyid Hafız Ahmed'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.67).

7.23. Set Ermusa Vakfı

Hurufat Defterinde Mardin Set Ermusa Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1715 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre iki akçe mukabilinde müteveli olan İsmail vefat edince bu görev diğer İsmail'e inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.81).

7.24. Seyyid Cafer-i Tayyar Vakfı

Hani'nin Zirve mahallesinde bulunan cami ve türbe üzerinde inşa tarihini belirten bir kitabe olmadığından dolayı farklı dönemlere tarihlenmiştir (Demir, 2007, s. 41). İçerisinde bulunan sancak üzerinde H.372 \ M.982 tarihi yazılı olmasına rağmen bu inşa tarihi olmayıp yapı hakkında önemli bir bilgi niteliğindedir (Demirok, 2014, s. 78). Hangi döneme ait olduğu kesin bilinmese de bazı kaynaklarda Emevi veya Artuklu eseri olduğu yönünde fikirler yürütülmüştür. Halk arasında Cafer-i Tayyar'ın burada metfun olduğuna inanılmış ve kutsal sayılmıştır.

Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Hani Kazasında yer aldığı belirtilen Seyyid Cafer-i Tayyar Vakfı hem vakıf hem de zaviye olarak kaydedilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78-78). Defterde 1714 yılına ait iki atama kaydı mevcuttur. Birinci atama kayıtlarına göre; müteveli Seyyid Bekir görevinden feragat edince bu görev Seyyid Zülfikar'a inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.78). İkinci atama kaydına göre ise; tevliyet, meşihat ve zaviyedarlık görevleri yapan Seyyid Ebulfutuh vefat edince bu görevlere Seyyid Hacı Zülkadir atanmıştır (VGMA, HD, nr. 1067, s.78).

7.25. Sultan Süleyman Vakfı

Hurufat Defterinde Sultan Süleyman Vakfı olarak geçmektedir. Defterde 1705 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; beş akçe mukabilinde muhasebecilik görevi Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.65).

7.26. Şeyh Bedrettin Vakfı

Hani'nin Doğu Mahallesi'nde bir bahçe içinde yer alan ve diğer ismi Yasin Cami olarak bilinen camiden günümüze sadece minare kısmı kalmıştır (Demir, 2007, s. 114). Yapının kaç tarihleri arasında kim tarafından yaptırıldığı bilinmemekle beraber bazı araştırmacıların Emevi hükümdarlarından Ömer Bin Abdülaziz zamanında yaptırıldığı söylenmektedir (Demirok, 2014, s. 80).

Hurufat Defterinde Diyarbakır'ın Hani Kasabasında Şeyh Bedrettin Vakfı olarak geçen vakıf hakkında 1713 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre, Şeyh Bedreddin vakfının mütevellisi olan Yasin vefat edince bu görev önce Seyyid İbrahim'e daha sonra da Hüseyin'e tevci buyurulmuştur (VGMA, HD, nr. 1067, s.77).

7.27. Zeyniye Vakfı

Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın Osmanlı ile girdiği Otlukbeli savaşı (877/1473)'ında vefat eden oğlu Zeynel Bey adına yaptırılmışsa da yapım tarihini kesin olarak belirtecek bir kitabesi mevcut değildir (Mıynat, 2008, s. 182). Eskiden Dicle Nehrinin kuzeyinde su kıyısına yakın bir yerde bulunan yapı Ilısu Barajı inşası nedeniyle 12 Mayıs 2017 yılında Hasankeyf Yeni Kültür Park alanına taşınmıştır.

Hurufat Defterinde Hasankeyf Nahiyesi Zayniye Vakfı (VGMA, HD, nr. 1067, s.74) olarak kaydedilmişti. Defterde 1712 yılına ait bir atama kaydı mevcuttur. Atama kaydına göre; üç akçe ile kâtipi Seyyid İbrahim vefat edince bu görev kardeşi Seyyid Mustafa'ya inayet edilmiştir (VGMA, HD, nr. 1067, s.74).

8. SONUÇ

Osmanlı Devlet teşkilatının sorunsuz bir şekilde devamlılığını sağlamak için çeşitli kayıt sistemleri oluşturulmuştur. Bunlardan bir tanesi de Hurufat Defterleridir. Vakıf tarihi araştırmaları için önemli bir yere sahip olan Hurufat Defterleri H.1120\M. 1691 ila H. 1255/1839 yılları arasında tutulmuştur (Baykara, 1990, s. 4).

1067 Numaralı Hurufat Defteri temel alınarak yapılan bu çalışma Diyarbakır'ın vakıfları tarihi ile ilgili önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Osmanlı Devleti'nin şehir yapılanmasına çok önem vermiş, vakıflar vasıtasıyla inşa edilen cami, medrese, külliye, mektep, vb. gibi kurumları şehrin kilit ve iskelet yapısını oluşturmuştur.

İncelenen defter 1703-1722 yıllarını içermekte ve yaklaşık 19 yıllık zaman içerisindeki Diyarbakır'da bulunan vakıf ve vakıf kurumlarının yapısı, işleyişi, personel atamaları, ödenen ücretler ve atanma şekilleri gibi konuları ele almaktadır.

Diyarbakır'da vakıf müessesesine yapılan görevlendirmeler genel olarak “evladiyet ve meşruiyet” yani soya dayalı olarak yapılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Diyarbakır vakıf kurumlarının çoğunun zurri (aile veya ehli) vakıflar oluşturmaktadır.

Değerlendirilen 1067 numaralı Hurufat Defterinde 58 cami, 71 mescit, 14 tekke ve zaviye, 20 medrese mektep ve muallimhane, 7 türbe ve 27 vakıf tespit edilmiştir. Bununla beraber Diyarbakır'da han, değirmen ve çarşı gibi ticari yapılar da mevcuttur. Diyarbakır'da 19 yıllık süreç içerisinde görev yapan 27 kadı ve 6 naib olduğu tespit edilmiştir. Hurufat Defteri Diyarbakır'ın idari yapısı hakkında da bilgiler içermektedir. İncelenen dönem içerisinde Diyarbakır'a tabi 7 nahiye ve 59 köy olduğu anlaşılmaktadır.

Dini, sosyal ve eğitim amaçlı yapılan vakıf ve vakıf müesseseleri Diyarbakır'ın sosyal ve ekonomik hayatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Camiler halkın dini ihtiyaçlarını karşılarlarken, medrese ve mektep gibi kurumlar halkın eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH (Dâhiliye) İD (İdare), Defter no: 218-1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), EV. D (Evkaf Defterleri), Defter No: 14215.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defteri (TD), Defter No: 64.

VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Hurufat Defterleri (HD), No: 1067.

Telif ve Tetkik Eserler

Akgündüz, A, 1996, Galle, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 13, s. 338-339.

Altun, A, 1992, Behram Paşa Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 5, s. 356-357.

Altun, A, 1995, Emînüddin Külliyesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 11, s. 119.

Altun, A, 2005, Mardin’de Türk Devri Anıtsal Mimarisine Genel Bakış. ‘Taşın Belleği

Mardin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Altunboğa, A. B, 1990, Diyarbakır Folklorundan Kesitler, *Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi*, İstanbul.

Andreasyan, H. D, 2013, Polonyalı Simeon’un Seyahatnâmesi (1608-1619) Hazırlayan: Saro Dadyan, *Everest Yayınları*, İstanbul.

Araz, Y, 1967, Diyarbakır’daki Camiler Dışında Mimari Eseler, Lisans Tezi, *Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü*, İstanbul.

Aslan, B, 2017, Diyarbakır Kenti İçme Suyu İhtiyacının Genetik İfadeli Programlama İle Modellenmesi, Yüksek Lisan Tezi, *Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı*, Diyarbakır.

Atar, F, 2001, Kadı, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 24, s. 66-69.

Avcı, C, 2006, Nâib, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 32, s. 311-312.

Aybakan, B, 2006, Nakit (Nukud), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 32, s. 324-326.

Baluken, Y, 2016, Hasankeyf Eyyûbileri, Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı*, Erzurum.

Barotcu, S, 2019, Diyarbakır Şeyh Safa (İparlı) Cami Yapı Topluluğu, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Ankara.

Baykara, T, 1990, Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu), *VGM Yayınları*, Ankara.

Beysanoğlu, Ş, 1963, Bütün Cepheleriyle Diyarbakır, No:3, *Diyarbakır TSO Yayını*, İstanbul.

- Beysanoğlu. Ş, 1990, Anıtlar Ve Kitabeler İle Diyarbakır Tarihi, cilt. 2 *Nayır Matbaası*, Ankara.
- Bizbirlik, A, 1995, 16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbakır Beylerbeyliğinde Vakıflar, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Konya.
- Boran A - Erdal E, 2011, Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami Ve Mescitleri, *GAP Dergisi*, s, 257-315.
- Bruinessen, M. V, Boeschoten, H, 2015, Evliya Çelebi Diyarbakır'da, Çeviren: Tansel Güney, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Cömertler, E, 2004, Çermik ve Çüngüş'teki Türk Dönemi Mimari Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Van.
- Çığ, C, 2017, Diyarbakır Türbeleri, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Konya.
- Dağlı, Y- Karaman S. A, 2010, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, *Yapı Kredi Yayınları*, Cilt. 2, İstanbul.
- Demir, M. L, 2007, Ortaçağdan Günümüze Eğil ve Hanideki Mimari Eserler, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Van.
- Demirok, R, 2014, Hani Ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Anabilim Dalı*, Diyarbakır.
- Eken, G, 2006, 19 Yüzyıl Mardin Vakıfları Üzerine, *Türkiyat Araştırma Dergisi*, Sayı:20, s. 223-253.
- Ekinci, A, 2016, Hz. Eyyüp Peygamber, *II. Uluslararası Eyyüp Peygamber Sabır Günleri Sempozyumu Bildiriler Ve Makaleler*, Şanlıurfa, s, 19-535.
- Emiri. A. 2005, Osmanlı Vilayet-1 Şarkıyesi, *İlahiyat Kitap*, İstanbul.
- Erdal, Z, 2017, Mardin Ulu Cami Üzerine Yeni Görüşler, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Uluslararası Hakemlik Dergisi*, s. 433-447.
- Erdal, Z, 2020, Mardin'deki Artuklu Türbeleri, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/1*, s. 455-486.
- Erkal, M, 1991, Âmil, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 3, s. 58-60.
- Eyice, S, 1999, Hüsrev Paşa Külliyesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 19, s. 49-51.
- Göyünç, N, 1994, Diyarbakır, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 9, s. 464-469.
- Göyünç, N. 1969, 16. Yüzyılda Mardin Sancağı, *Edebiyat Fakültesi Basımevi*, İstanbul.
- Gümüş, E. 2014, 18. Yüzyılın İlk Yarısında Amid Kazası, Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Ankara.

- Gümüşçü, O. - Küçükaşcı, M. S, 2019, Köy, TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt. 2, s. 85-87.
- Gündüz, F, 2004, Melek Ahmed Paşa Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 29, s. 44-45.
- Işık, S, 2013, Lice İlçesi Tarihi Mekânları, Her Yönüyle Diyarbakır İlçeleri, Editörler, Yusuf Kenan Haspolat - Aysel Alyamaç Yılmaz, *Uzman Matbaacılık Ve Ciltleme*, İstanbul.
- İlhan, M. M, 1996, “Diyarbakır’ın Türbe, Yatır ve Mezarlıkları”, İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, *TTK Yayınları*, Ankara.
- İsen, M, 1998, Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları Üzerine, Diyarbakır’ı Tanıtan Adam Şevket Beysanoğlu’nun Yazarlık Hayatının 60. Yılı Armağanı, *San Matbaası*, Ankara.
- Karaca, N, 2010, Seyahatnamelere Göre Diyarbakır’ın Osmanlı Dönemi Mimari Dokusu Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Van.
- Karakaya, E, 2000, İskender Paşa Camii ve Türbesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 22, s. 569-570.
- Karakaya, E, 2010, Şeyh Safa Camii, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 39, s. 65-66.
- Karataş, L, 2018, Mardin Kenti İbadet Yapılarında Malzeme Kullanımı Ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yapı Bilgisi Anabilim Dalı*, Bursa.
- Kejanlı, T, 2009, Nebiler Sahabeler Azizler ve Krallar Kenti Sempozyumu, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, Ankara.
- Kellek, C, 2022, Keyl (Kile), *TDV İslâm Ansiklopedisi* Cilt. 25, s. 567-570.
- Kunt, İ. M, 1981, Bir Osmanlı Valisinin Yıllık Gelir-Gideri, Diyarbakir-1670-1671 Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Küçükaşcı, M. S, 2022, Kâtip, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 25, s. 49-52.
- Melek, A-Demir, A, 2009, Dini Değerleriyle Diyarbakır: Peygamber Makam ve Kabirleri-Sahabe Türbe ve Kabirleri-Tarihi Cami ve Mescitler-Medreseler-Türbeler-Havralar-Kiliseler, *Diyarbakır İl Müftülüğü Yayınları*, Ankara.
- Mıynat, A, 2008, Bir Ortaçağ Kenti: Hasankeyf, Yüksek Lisans Tezi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Muğla.
- Nasıroğlu, M, 2019, Hasankeyf İmam Abdullah Camii ve Zaviyesi Vakfı (16-18. Yüzyıllar), *VGM Yayınları*, Vakıf Dergisi, sayı: 52, s. 59-73.
- Oğuzoğlu, Y, 1997, Hasankeyf, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 16, s. 364-368.
- Özçelik. M, 2011, Diyarbakır Merkezinde Maddi Kültür Varlıkları, Yüksek Lisans Tezi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı*, Diyarbakır.

- Özgen, H, 2004, Taşlar ve Düşler Diyarbakır, *Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı Kültür Ve Sanat Yayınları*, Diyarbakır.
- Serim. E, 2019, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır'da Dini Hayat Ve Kurumlar (1732-1747), Yüksek Lisans Tezi, *Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Mardin.
- Sözen. M, 1971, Diyarbakır'da Türk Mimarisi, *Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları*, İstanbul.
- Sur İlçe Müftülüğü, Merkez Camileri Kütük Defteri.
- Ş, Han, 2011, Şerfname, Çevirmen. M. Emin Bozarslan, *Deng Yayınları*, 5. Baskı, Diyarbakır.
- Şahin, A, 2017, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Mardin Sancağı (1789-1840), *Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Elazığ.
- Şahin, İ, 2006, Nahiye, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 32. s. 306-308.
- Şeşen, R, 1971, “İmâd al-din al-Kâtib al-İsfahânî'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihiyle İlgili Bahisler”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, Ankara, s. 249-369.
- Tanman, M. B, 1995, Fâtih Paşa Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 12, s. 251-252.
- Tekin, A. S, 2020, “James Silk Buckingham'ın Gözünden XIX. yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin Güney Vilayetleri (Urfa, Diyarbakır, Mardin, Musul, Erbil, Kerkük, Kifri Ve Bağdat), *İRTAD*, Sayı: 4, s. 117-155.
- Tuncer, O. C, 2008, Diyarbakır Vakıf Yapıları Mahalleleri ve Dinsel Haritası (1511-1950), *VGM Yayınları*, Vakıflar Dergisi Sayı: 31, Ankara, s. 1-24.
- Tuncer, O.C, 1996, Diyarbakır Camileri - Mukarnas Geometri Orantı, *Kültür ve Sanat Yayınları*, Diyarbakır.
- Uluçam, A, 2012, Mardin Ulu Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt, 42, s. 112-113.
- Yalçınkaya, N, 2013, 408 Numaralı Lice Şer'İyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1329-1331 / M.1911-1913), Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı*, Van.
- Yarış, S, 2018, Diyarbakır Mekân Toplum Ekonomi, Diyarbakır'da (Merkez) Şadırvan Mimarisi Üzerine Bir Değerlendirme, Editörler: İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Mustafa Öztürk, Ziya Polat, *Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.* İstanbul.
- Yeşilbaş, E, 2020, Mardin'deki 13.-15. Yüzyıl Cami Ve Medreselerinde Taç Kapı Tasarımı ve Bezemesi, *Dergi Park*, Cilt. 11 Sayı:1, Mardin, s. 235-273.
- Yıldız, H, 2013, Osmanlı Modernleşme Döneminde Lice Kazasında Eğitim, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 10, Diyarbakır, s. 1-16.

Yıldız, İ, 2003, Savur'daki Mimari Eserler, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Van.

Yıldız, L, 2019, Diyarbakır İlçelerindeki Ulu Camiler, Yüksek Lisans Tezi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı*, Diyarbakır, Diyarbakır.

Yılmazçelik, İ, 2014, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840), *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.

